

בסייעתא דשמיא

ראש השנה ויום הכיפורים בהלכה ובאגדה

חיברתיו וערכתיו בחסד ה' עלי

הצעיר באלפי ישראל

דוד שלום נקי ס"ט

שנת: "אֲשֶׁרֵי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה ה' בְּאוֹר פְּנֵיהֶּ יִהְלְכוּן" (תהלים פט טז)

אלול תשפ"א לפ"ק

החברות שיצאו לאור בסייעתא דשמיא – בהלכה ובאגדה:

השבת: הלכות שבת המעשיות, בצרוף דברי אגדה להבנת יקרתה וחשיבותה של שבת קודשנו. **הטהרה:** הלכות בלשון ברורה, אף למתחילים. שאלות אקטואליות ועוד. **פורמט צבעוני** מרהיב עין. **סדר היום:** השכמת הבוקר, ציצית ותפילין, תפילה ועוד, בצירוף דברי אגדה נעימים ומחזקים. **להיות את:** חוברת נרחבת לאשה בנושאים: עוצמת נשים, צניעות, האשה במעגלי החיים ועוד. חובה לכל אשה! **הנישואין:** גיל הנישואין, שידוכים, אירוסין, חופה, כתובה, מהלך השמחה, שבע ברכות, הנהגות הבית ועוד. **האבלות:** דיני ימי השבעה, השלושים, השנה ועוד. וכן ענייני עילוי נשמה, דברי נחמה, אגדה וחיוזוק מרתקים. **כבוד אב ואם:** ההלכות המעשיות דבר יום ביומו, עם מדרשי חז"ל וסיפורים מרתקים ומחזקים. **ראש חודש ברכת הלבנה וברכת החמה:** בצרוף חידושים נפלאים על המאורות ופלאי הבריאה. **הסעודה:** נטילת ידיים, הפסק באכילה, הנהגות הסעודה, מאה ברכות, ברכת המזון ועוד. ודברי אגדה מרתקים. **כשרות המטבח:** בשר בחלב, הכשרת כלים, תולעים, מליחה, פת גויים, טבילת כלים ועוד. ודברי אגדה מרתקים. **ראש השנה ויום הכיפורים:** הלכות ודברי אגדה מחזקים לימים אלו. **כולל סדר הסליחות והתרת נדרים.** **חג הסוכות:** ניסי ישראל במדבר, חג הסוכות בירושלים, שמחת בית השואבה, האושפזין, ועוד. **ימי החנוכה:** הלכות חנוכה לפרטיהם, עם סיפור נס חנוכה מדברי חז"ל וממקורות היסטוריים, מרתק במיוחד. **ט"ו בשבט:** מהות היום ומנהגיו, שבח ארץ ישראל ופירותיה, עניני ברכות ועוד. **סדר לשלח ט"ו בשבט צבעוני.** **ימי הפורים:** הלכות פורים, וסיפור המגילה בהרחבה על פי מדרשי חז"ל, מרתק במיוחד! **כולל מגילת אסתר.** **חג הפסח:** הלכות הפסח, וסיפור יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ועוד. **כולל הגדה של פסח** עם פירוש קצר ומתוק. **ימי העומר:** ספירת העומר, ל"ג בעומר, פסח שני ועוד. עם הרחבה מרתקת על מהות הימים בעבר ובהווה. **חג השבעות:** דיני החג ויום טוב, סיפור מרתק של מתן תורה. **מגילת רות** משולבת בסיפורי המגילה. שובה לב. **ארבע התעניות ובין המצרים:** פרטי ההלכות, וסיפורי החורבן בהרחבה, הגאולה, ביאת המשיח ועוד. נוגע ללב. **פרקי אבות:** עם פירוש מאירת עיניים להבנת פשט המשנה ופירוש שמחת הלב מדרשים, סיפורים וחיוזקים מרתקים. **מצוות הארץ:** הלכות שמיטה, חלה, כלאים, ערלה, תרומות ומעשרות, יישוב ארץ ישראל, ודברי אגדה מרתקים. **הרפואה:** הלכות שמירת הגוף והנפש, מצות ביקור חולים, סיעוד הורים וקנים ועוד, ודברי אגדה מרתקים. **ברית מילה:** דברי אגדה מרתקים, ופרטי ההלכות ליולדת, לברית, בחירת שם ועוד. עם סדר הלימוד לברית יצחק. **מזן הרב עובדיה:** הנהגות, מעשים, דרכי לימוד והשקפה על מזן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, מזווית אישית. **תבורך מנשים יעל:** קוים לדמותה של הרבנית, מזכה הרבים, אצילת הנפש ורכת האמונה, מרת יעל נקי ע"ה. **השבת \ סדר היום - מחולק ללימוד יומי:** מארז ג' חלקים פורמט כיס. בלימוד 3 דקות מסיימים כל ההלכות בשנה.

מחירי החברות:

שבת, טהרה, סדר היום, להיות את, נישואין, אבלות, פרקי אבות, ברית מילה - 7 ₪.

יתר החברות - 5 ₪. **מחיר כל הסדרה** [25 חוברות] - 140 ₪.

מארז השבת \ סדר היום - לימוד יומי ג' חלקים - 10 ₪.

חוברות מקוצרות [טהרה, שבת, להיות את] - 3 ₪. ברכישה מעל 100 חוברות מקוצרות - 1.5 ₪ לחוברת.

אפשרות להטבעת זהב על כל החברות [עלות 70 אגורות לחוברת + מחיר המשלוח, החל מ-100 חוברות זהות] - 02-5802398.

כל הזכויות שמורות לעמותת אפיקי מים ע.ר. 580540094

ניתן בשמחה לצלם קטעים לצורך לימוד בבתי הספר, שיעורי תורה, עלונים וכדומה. לא למטרות מסחר.

אפיקי מים איש של גיה אל יהווי!

היה של בהשקיה - קנה אג צמחי מים! להשתתפות בזיכוי הרבים ובחלוקת חוברות לאחינו בית ישראל
קבלת טופס הו"ק: 6410995@okmail.co.il. חשבון בבנק הדואר 8413671 סניף 01 - עמותת אפיקי מים

תרומה באשראי בקהילות - 073-2757000 שלוחה 16563.

ניתן לשלוח מייל לקבלת העלון השבועי "ותתענג בדשן" - משא ומתן הלכתי בדרכו של מרן.

תוכן העניינים

שער האגדה

12.....	חודש אלול
15.....	ראש השנה – יום הדין
22.....	עשרת ימי תשובה
26.....	יום הכיפורים
27.....	"במקום שבעלי תשובה עומדים..."
46.....	ואני תפילתי לך ה'
53.....	חינוך הבנים
58.....	קביעת עיתים לתורה
ימים של התחזקות • שמירת הלשון • ואהבת לרעך כמוך • גנות הכעס • כף זכות • הכרת הטוב	
69.....	• כיבוד אב ואם • שלום בית • חומרת שבועות ונדרים • שמירת העיניים • בת ישראל

שער ההלכה

161.....	עשרת ימי תשובה	102.....	חודש אלול
169.....	מנהג הכפרות	113.....	ערב ראש השנה
172.....	דברי התעוררות	118.....	ראש השנה
174.....	מהלכות תשובה לרמב"ם	118.....	דיני שליח ציבור
176.....	סגולות לכפרת עוונות	125.....	ליל ראש השנה
207.....	ערב יום הכיפורים	129.....	יום ראש השנה
210.....	יום הכיפורים	129.....	סדר התפילה
213.....	הפטורים מהתענית	132.....	ברית מילה
217.....	התפילות ביום הכיפורים	133.....	סדר היום
223.....	תפילת שחרית	137.....	ראש השנה שחל בשבת
227.....	תפילת מנחה	141.....	תקיעת שופר
227.....	תפילת נעילה	148.....	מהלכות יום טוב
231.....	סדר מוצאי יום הכיפורים	154.....	עירוב תבשילין
		157.....	נוסחאות התפילה בעשרת ימי תשובה
236.....	סדר הסליחות		
253.....	סדר התרת נדרים וקללות		

לתועלת המעיינים: העמודים המסומנים בהלכות ב-), הם לפי הספר חזון עובדיה ימים נוראים.

יש לציין שההלכות שבחוברת הן לכל הדעות, גם לבני אשכנז וגם לבני ספרד. לבד מההלכות שבארנו בהם במפורש, שיש חילוק בין בני אשכנז לבני ספרד.

כ"ח מנחם אב ה'תשע"ו

הסכמה

הובא לפני הקונטרס היקר "ראש השנה ויום הכיפורים בהלכה ובאגדה", ערוך בטוב טעם ודעת, בסדר נכון דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, שאסף וקיבץ כעמיר גורנה, הרב היקר מאוד, שוקד באוהלה של תורה, לילה כיום יאיר כחשכה כאורה, יראת ה' היא אוצרו, ועליו יציץ נזרו, שמן תורק שמו, טעמו ונימוקו עמו, אשרי יולדתו, צינה וסוחרה אמתו, מרביץ תורה ברבים ומורה הוראה, כבוד שם תפארתו הרב הגאון רבי **דוד שלום נקי שליט"א**, ההולך בדרכו ההלכתית של מרן אאמו"ר עטרת ראשנו פוסק הדור רבנו **עובדיה יוסף זצוק"ל**, ולא זו מפסקיו ימין או שמאל, בין להקל ובין להחמיר, אשרי חלקו ומה נעים גורלו.

אני מכיר את הרה"ג המחבר שליט"א עוד למעלה מ-25 שנה, וראינו עליו שיש לו עתיד רבני להפיץ תורה ויראה, ועליו יאות להמליץ מה שאמרו חז"ל: "כל מי שיש בו יראת שמים, דבריו מתקבלים".

בחיבוריו היקרים ברוך ה', הוא מסכם בתמצית ובבירור את הדברים באופן נכון, ובשפה ברורה השווה לכל נפש, זריז ונשכר, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, והביא הלכות מאשר עלה בספרי "ילקוט יוסף", וכן מספריו של מרן אאמו"ר עטרת ראשנו רבן של כל בני הגולה רבנו **עובדיה יוסף זצוק"ל**, זיע"א, והדבר הוא לתועלת מרובה לכל שכבות הציבור, הן לאברכים, והן לבעלי הבתים, ולפעלא טבא אמינא, איישר חיליה לאורייתא.

כמו כן צירף דברי אגדה וחיזוק במעלת התשובה, דברים מתוקים מדבש ונופת צופים, מדרשי חז"ל מזהב ומפנינים יקרים, והכל בטוב טעם ודעת, לזיכוי הרבים.

מצוה רבה לתמוך ולסייע להוצאת קונטרס זה, כי זיכוי הרבים גדול הוא, ועליהם נאמר: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", ויבורכו מפי עליון בבני חיי ומזוני לעבודת השם יתברך. ועיין בשו"ת דברי מלכיאל (בהקדמה לחלק א) שהביא את דברי המדרש (ויקרא רבה פכ"ב): כל מי שהומה ומהמה אחר המצוות, ומצוה קבועה לדורות אין לו, מה הנאה יש לו, אבל המניח מצוה קבועה לדורות שנקראת בכל עת על שמו, חשוב כאילו עושה אותה בכל שעה, ומתנחם בה במותו, כי מצוה זו תעשה פירות ופירי פירות אף לאחר מותו. ובפרט הזוכה במצוה של הדפסת חיבורים חדשים בדבר הלכה שהוא עיקר חיזוק תורתנו הקדושה, שעל ידי זה תרבה הדעת בישראל. שאין גבול לעילוי הנשמה שהם גורמים, ומעלים אותה במעלות אין סוף, כי כל הזכויות שיצאו מהלימוד בהם, ומזרעם וזרע זרעם של הלומדים והמתחזקים מהם, באמונה בה', ובשמירת התורה והמצוות, הכל נזקף לזכותו, ומכניסים אותו בשערי גן עדן העליון, אף אם לא זכה בהיותו פה בעולם הזה ללכת בדרכי השם יתברך. עכ"ד.

ברכתי להרב המחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר ולחבר עוד חיבורים טובים ומועילים, לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, ועוד יפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה, להרבות פעלים וחיילים לתורה בארץ ובתפוצות. ויהי רצון שזכות זיכוי הרבים יגן בעדם ובעד בניהם אלף המגן, ולא תמוש התורה מפיהם ומפי זרעם עד עולם, לאורך ימים ושנות חיים בטוב ובנעימים, אמן.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

הגאון הרב משה מרדכי קארפ שליט"א מחבר סדרת הספרים "הלכות חג באג" ועוד

דברי ברכה

הן ידידי היקר הרב הגאון המובהק רבי **דוד שלום נקי שליט"א**, זכה להסתופף בצלו של גאון ישראל ומגדולי מזכיי הרבים, ומקימי עולה של תורה, הראשון לציון הגאון רבנו **עובדיה יוסף זצ"ל**, אשר כל רז לא אניס ליה, וזיכה את הרבים באור תורתו ובספריו הרבים ובשיחות חיזוק שהיה מכתת רגליו מעיר לעיר לדרוש לעם שבשדות, וזכה להחזיר עטרה ליושנה ליהדות ספרד, והגאון רבי **דוד שלום נקי שליט"א** אשר הוא מתלמידי, יצק מים אף על ידי בנו הראשון לציון הגאון רבי **יצחק יוסף שליט"א** בעל ה"ילקוט יוסף", וזכה לחבר חיבורים רבים "**בהלכה ובאגדה**" לחיזוק הרבים, והכל בשפה קלה וברורה אך ורק על פי פסקי רבותיו הנ"ל, ושילב בהם הרבה דברי חכמה ומוסר והתעוררות לעבודת השם יתברך, ותהילה להשם יתברך התקבלו החוברות לאלפיהם ורבבותיהם בתפוצות ישראל.

והנני לברכו שימשיך לזכות את הרבים בחיבורים הקדושים של תורה ומוסר, ולהשיב רבים מעוון, עדי נזכה במהרה ל"ומלאה הארץ דעה את ה'".

כעתירת ידידו הדורש שלומו וטובתו

משה מרדכי קארפ

אשר יתן

הגאון הרב זמיר כהן שליט"א
י"ו ארגון "הידברות"

מכתב ברכה

הנני בזה בשבח הסדרה הנפלאה שחבורה על ידי ידיד נפשי המאור הגדול, גריס באורייתא תדירא ויראת ה' היא אוצרו, מרביץ תורה ברבים בפה מפיך מרגליות, הרה"ג הרב **דוד שלום נקי שליט"א**, אשר בהן אסף איש טהור וכתב בלשון בהירה את ההלכות העוסקות בחיי היום יום ומועדי ישראל, בדברים שכל יהודי צריך ללמודם היטב, לדעת את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, שהרי "לא עם הארץ חסיד", וללא ידיעת ההלכה אי אפשר לקיים את המצוות כראוי, גם כשהוא ירא שמים החפץ בכל נפשו ומאודו להתקרב לבוראו ולעשות רצונו בלב שלם.

ומה גם שהוסיף הרב שליט"א דברי מוסר ומאמרי ומדרשי חז"ל בדברים המאירים את המצוות ומחזקים ומעוררים להבין את מהות המצוות והחגים, בשפה השווה לכל נפש, וכבר פשטה סדרה זו בכל רחבי העולם היהודי באין ספור עותקים, ורבים מעידים כי היא שעמדה להם לשמור מצוות כראוי לאחר שקבעו לימודם בו בשבתם בביתם ובכלתם בדרך.

אשר על כן מצוה רבה לסייע ולפעול להדפסת והפצת סדרה חשובה זו, למען יגיעו לכל תפוצות ישראל בארץ ובעולם, להגדיל תורה ולהאדירה. ולא נצרכה אלא לברכה להרב המחבר שליט"א שיזכה להמשיך להרביץ תורה ברבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ויזכה את הרבים בעוד חיבורים רבים טובים ומועילים, מתוך הרחבת הדעת ושפע רב ברוחניות ובגשמיות.

"והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר יתן פריו בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח", אמן.

זמיר כהן

דברי פתיחה

"אתם נצבים היום פְּלִכֶם לְפָנַי ה' אֱלֹהֵיכֶם, רְאֵיכֶם שְׁבִטֵיכֶם זְקָנֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם, כֹּל אִישׁ יִשְׁרָאֵל" (דברים כט ט), אנחנו נמצאים בערב ראש השנה, יום שהקב"ה ישתבח שמו דן כל אחד ואחד על מעשיו. ברור שעלינו לחפש דרכים כדי שנזכה לצאת זכאים בדין. והנה לבד מהדרכים המובאים להלן (עמוד 172), ישנה עצה טובה, והיא: ללכת בדרכיו של הקב"ה להסתכל על כל דבר בעין טובה, כמו שנאמר (במדבר כג כא): "לא הביט אָוֶן [חטא] בְּעֵינָיו וְלֹא רָאָה עֲמָל [עוון] בְּיִשְׂרָאֵל", ופירש רש"י, לא הביט הקב"ה כשעוברים על דבריו, ואינו מדקדק אחריהם להתבונן במה שעוברים על דתו.

ולכאורה יש להבין, הלוא אם באמת הקב"ה לא מסתכל על החטאים והעוונות של ישראל, אם כן למה יש בעיות, אסונות וחולאים השם יצילנו, הרי השם לא רואה אותם בכלל? אלא אומרים בעלי המוסר, מתי הקב"ה לא מסתכל על החטאים והעוונות, כאשר גם אנחנו לא מסתכלים על העוונות והבעיות של אחרים. וכשאנחנו משתדלים שלא לראות את הרע שבאחרים, ורואים רק את הטוב שבכל אחד ואחד, ממילא גם בורא עולם לא רואה את הרע שבנו. כמו המעשה המפורסם עם סנגורן של ישראל - רבי לוי יצחק מברדיטשוב, שראה פעם עגלון יהודי שתוך כדי שהוא מתפלל תפילת שחרית הוא מזפת את אופני העגלה. והרב סנגר עליו ואמר: "רבנו של עולם, תראה את היהודי הזה, גם בשעה שהוא מזפת את אופני העגלה, הוא מתפלל אליך". ולכאורה מה ההבנה בזה, הלוא עומד כאן יהודי שבמקום להתפלל כהוגן, הוא מזלזל בתפילה בצורה בוטה, ותוך כדי תפילה הוא מזפת את האופנים, ומאכיל את הסוסים, אז מה הסנגוריא פה, וכי שומה עלינו להפוך את היוצרות ולומר שאפילו בעת זיפות האופנים הוא מתפלל, וכי חלילה אנחנו מערימים על הקב"ה? אלא ברור שרבי לוי יצחק הסתכל בעומק הדברים וראה לפניו יהודי שאמנם בוער לו לצאת לדרך, אבל עוד יותר בוער לו שלא לצאת בלי להתפלל, הוא לא מוכן לוותר על תפילה קודם יציאה לדרך. נמצא שהסנגוריה נבעה מהסתכלות בעין טובה, מחיפוש הטוב שבמעשים שלו, מבלי להסתכל על הרע שהוא מזפת בעת התפילה, אלא רק על הטוב שהוא לא מוכן לצאת בלי להתפלל, הוא לא מסוגל לצאת בלי שילבש קודם ציצית ויניח תפילין. וכאשר נחפש את הטוב שבשני נמצא אותם, כי בדרך שאדם רוצה לילך, מוליכים אותו (מכות י ע"ב).

ובזה דרשו דורשי רשומות: "וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדֹלָה" גימטריא 1225, כמנין: "לא הביט אָוֶן בְּעֵינָיו וְלֹא רָאָה עֲמָל בְּיִשְׂרָאֵל", כלומר, אם אדם רוצה לזכות לראות את היד הגדולה של השם יתברך, את הישועות הגדולות והנפלאות, מה יעשה? שישתדל גם הוא שלא להביט ולא לראות ולא להסתכל בחטאים ובעוונות של השני, לא להסתכל ברע של השני, אלא יתבונן רק בטוב שבו, וממילא גם הקב"ה ישתבח שמו ויתעלה כבוד הדרו יתנהג אתו במידה כנגד מידה.

הפסוק אומר (שיר השירים א ו): "אֵל תִּרְאוּנִי שְׂאֵנִי שְׁחַרְחֲרֵת, שְׂשִׁזְפַּנְתִּי הַשֶּׁמֶשׁ", יש לנו אחים יקרים אהובים שאולי נראים שחרחורים בגלל העבירות שעשו, אבל חלילה לנו

להסתכל עליהם ככה, כל המראה הזה הוא חיצוני בלבד, בבחינת "שֶׁשָׁזָפְתָנִי הַשָּׁמֶשׁ", שיזוף בעלמא. אבל הפנימיות שלהם קדושה וטהורה, הלב שלהם הוא טהור וזך לבורא עולם. הם באמת לא יודעים מה הן מצוות השם, מה מותר לעשות ומה אסור לעשות, ממה עליהם להיזהר, ממה עליהם להישמר. ישנם דברים שהם לא מעלים על דעתם שיש בהם איזו בעיה שנוגדת את דרך התורה, והכל מחוסר ידיעה מוחלטת. הם פשוט וברור לא יודעים כלום, תינוקות שנישבו ממש.

אמר לי פעם בעל תשובה, אתם חושבים שאנחנו יודעים ולא רוצים לקיים, זה לא נכון, אנחנו פשוט בורים ועמי הארץ בענייני התורה והמצוות. מה שילד קטן יודע אנחנו לא יודעים, אין לנו מושגים ולא כלום. הוא אמר לי, שעד גיל 20 שהוא התחיל להתחזק, הוא לא ידע בכלל מה זו המילה "חומש", הוא לא שמע אף פעם מה זה "חמשה חומשי תורה", מה זה "חומש בראשית", מה זה "חומש שמות..." הוא מעולם לא שמע על צירוף המילים "מנחה, ערבית", וכמעט כולם ככה. הודות ההורים שלהם שגם הם מחוסר הבנה והתבוננות, שלחו אותם לבתי ספר חילוניים כדבר המובן מאליו, וממילא ככה גדלים הילדים, ומה יעשה הבן ולא יחטא?

בספר "עוד יוסף חי" (פרשת במדבר) לגאון עוזנו ותפארתנו רבנו יוסף חיים זיע"א, כותב: ידוע הוא שצריך האדם להיזהר שלא לדבר חובה וקטגוריה על עם ישראל לפני הקב"ה אפילו על הרשעים שבהם. ואפילו שהחכם חייב להוכיח רשעי ישראל, ורשאי לדבר אתם קשות כדי להחזירם בתשובה, עם כל זה לפני הקב"ה לא ידבר חובה וקטרוג ולא יגנה אותם, אלא אדרבה ידבר זכות וסנגוריה עליהם. צא ולמד מישעיה הנביא עליו השלום, שבשביל שאמר לפני הקב"ה (ישעיה ו ה): "וּבְתוֹךְ עַם טָמָא שִׁפְתַי אֶנְכִי יוֹשֵׁב" נענש, אף על פי שבאמת לא היו עושים רצונו של מקום. והרי הקב"ה בעצמו אמר עליהם (שם א ד): "הֲיֹי גֹי חָטָא עִם כְּפָד עוֹן, זָרַע מְרַעִים בְּנִים מִשְׁחִיתִים", ועוד דברים קשים כיוצא בהם, ועם כל זה היה קשה לפני הקב"ה על מה שקראם ישעיה לפניו: "עַם טָמָא שִׁפְתַי", כי מה לו לגנותם לפניו יתברך, והלא הוא יתברך יודע אותם מה הם. ולכך תיכף ומיד נענש על דבר זה שבא מלאך והכהו בפיו בגחלת אש, ואמר לו (שם ו ז): "וַיֹּאמֶר ה' הִנֵּה נִגַע זֶה עַל שִׁפְתַי, וְסָר עוֹנֶךָ וְחָטְאתָ תִכְפֹּר". וכן מצינו בהושע הנביא (פרק א) שנענש על אשר דיבר חובה על ישראל, ולא דיבר זכות וסנגוריה לפני הקב"ה. וכן נמצא באלוהי הנביא זכור לטוב כשאמר (מלכים א יט ז): "קָנָא קְנֵאתִי לָהּ אֲלֹהֵי צְבָאוֹת, כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרְסוּ, וְאֶת בְּיָאִידְךָ הָרְגוּ בְּחֶרֶב". והוכיחו הקב"ה על אשר דיבר חובה על ישראל לפניו. וכן אמרו במשלי (ל י): "אֵל תִּלְשֹׁן עֶבֶד אֶל אֲדֹנָיו", כי הקב"ה מקפיד על המלמד קטגוריה על ישראל.

ומספר רבנו יוסף חיים: והנה פעם אחת שמעתי אדם אחד מדבר בגנות אחינו בית ישראל היושבים בארצות אירופה, ואומר שהם מחללי שבתות בפרהסיא מקטון ועד גדול ואוכלים מאכלות אסורות, ועוד ועוד הרבה לגנותם. אמרתי לו, מי הכריחך לדברים אלו של גנות וחובה וקטרוג? ואתה מה יש לך בדברים אלו? ומי הכניסך בתגר זה? ועוד, **למה תבחר לעשות מעשה זבוב** שאינו חונה על בשר נקי וטהור, אלא רק על

מכה וחבורה אשר על הבשר. כי כן אתה מספר בגנות אנשי אירופה, ואינך מספר בדבר טוב ושבח הנמצא בהם. ושאל האיש, מה שבח וטוב נמצא בהם ביהדות כדי שאדבר בו? אמר לו יש ויש, כי הנה תמצא אפילו אותם אנשים שהם מחללים שבתות וימים טובים ואוכלים בשר חזיר ובשר בחלב וטרפות ושותים יין עם הגויים ומתערבים עמהם, עם כל זה הם מחזיקים בשם היהדות אשר עליהם, ומוודים ומודיעים בפיהם שהם יהודים, ואין שם יהודי חרפה להם אלא הוא להם לכבוד ולתפארת. והם אוחזים בשם יהודי ומחזיקים בו בשתי ידים ושומרים אותו לזרעם ולזרע זרעם לנצח. ויש לי שני עדים שמעידים על הדבר הזה: **האחד**, שמלין את בניהם לשמונה ימים כאשר ציוה ה', וידוע שהמילה היא חותם אמת של היהדות, שכיון שנימול נבדל מבעלי דת אחרת הבדלה גמורה ושלימה שלא תכזב, כי הנימול אי אפשר להתערב ולהתדמות עם הערל. **והעד השני** שהוא יותר אמיץ וחזק שהם נזהרים שלא ישאו נוכריות אלא מבנות ישראל, יען כי אם ישאו נוכריות נפסק חבל היהדות מזרעם, כי הולד הוא גוי גמור, וכיון שאפילו אותם שעושים עבירות חמורות, אין רוצים לישא נוכריות בשביל שלא יפסידו שם היהדות ולא יפסק מזרעם, הרי בזה התברר שהם מייקרים שם היהדות ועודם דבוקים באבותם עד אברהם יצחק ויעקב. על כן אמרתי לך, יש ויש לאותם אנשי אירופה שאתה מגנה אותם, דבר טוב ושבח בענין היהדות, ולא כאשר דברת שלא מצאת להם דבר טוב ושבח. ובאמת כאשר תשכיל בדבר זה תמצא שיוצא ממנו סנגוריה גדולה להם, ובפרט לאנשים גדולים המתערבים בשררה, ובמקח וממכר, ובטיול עם שרים וסגנים ובעלי זהב וכסף. ועם כל זה, שם היהדות אין פושטים אותו מעליהם, והוא אצלם לכבוד ולתפארת ולא לחרפה חס ושלוש. עי"ש.

מכאן נלמד כמה אהבת השם לעם ישראל, כמה חביבותו עלינו, והרי כל אבא לא אוהב שמדברים סרה על הילדים שלו, אז קל וחומר בן בנו של קל חומר שהקב"ה ישתבח שמו לעד שהוא אבינו מלכנו, אב רחמן, טוב ומטיב לכל, הבוחר בעמו ישראל באהבה וחיבה ללא גבולות, כמה חלילה יכאב לו אם אנחנו לא נדבר טוב על בניו, כמה חלילה יכאב לו אם אנחנו לא נסתכל על הטוב שבכל אחד, ורק נחפש את הרע שבו. ואם נתבונן, הרי זה עיקר רצון השם בבריאה להסתכל בעין טובה על בניו, כמו שאמר בתנא דבי אליהו רבה (פרק כו): "אמר הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חיסרתי לכם דבר? **הא איני מבקש מכם אלא: "שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה"**, שתסתכלו בעין טובה על כל אחד ולא חלילה להיפך.

אחי ורעי היקרים, בואו נשתדל להרגיל את עצמנו להסתכל בעין טובה, כי בקצת התבוננות אפשר בכל דבר למצוא את הטוב שבו. כמו שהובא במדרש וילקוט שמעוני פרשת בא (רמז קפז) על רבי ישעיה תלמידו של רבי חנינא בן דוסא שהתענה שמונים וחמש תעניות, כדי להבין למה הכלבים שכתוב בהם (ישעיה נו יא): "וְהַכְּלָבִים עָזְיָ נָפֶשׁ לֹא יִדְעוּ שְׂבָעָה", יזכו לומר שירה לפני הקב"ה כשאר בעלי חיים! עד שענה לו מלאך מן השמים: ישעיה, עד מתי אתה מתענה, גזירה היא מלפני הקב"ה מיום שגילה סודו לחבקוק הנביא, לא גילה דבר זה לשום בריה שבעולם. אלא בשביל שאתה תלמידו של חכם גדול, לכך שלחוני אליך. כי בכלבים כתוב (שמות יא ז): "וְלֹכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא

יִחְרַץ כְּלֵב לְשִׁנּוֹ, ולא עוד אלא שזכו לעבד עורות מצואתם לכתוב בהם ספר תורה תפילין ומזוזות, לכן זכו לומר שירה. ע"כ. ונתבונן, מהי ההסתכלות של בורא עולם, הלוא הכלבים הם רשעים, עזי נפש, אבל עם כל זה יש בהם משהו טוב, שמהלכוד והטינופת שלהם, מעבדים עורות לספרי תורה תפילין ומזוזות, אפילו שהטוב הזה לא תלוי בהם, הם לא עושים משהו מעצמם שנגיד שמגיע להם, הלוא הם עצמם בעייתיים. אבל אומר הקב"ה, סוף סוף מהלכוד שלהם יוצא משהו טוב, על זה אני מסתכל. ואם ככה מסתכל הקב"ה על כלבים, על אחת כמה וכמה על בני אדם.

וכבר דרשו חז"ל (שבת קנא ע"ב) על הפסוק (דברים יג יח): "וַיִּתֵּן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶיךָ וְהַרְבֵּד", כל המרחם על הבריות, מרחמים עליו מן השמים. ואם המרחם על העני שיהיה לו אוכל גשמי כך, על אחת כמה וכמה המרחם על נפשות עם ישראל שלא יודעים בענייני התורה והמצוות, והולך ומזכה את נשמותיהם באוכל רוחני, כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קכח ע"ב): **אלמלי היו יודעים בני אדם כמה תועלת וזכות יש ברדיפה אחר הרשעים להחזירם בתשובה, וכמה זוכים כשמזכים אותם, היו הולכים ורודפים אחריהם בכל כוחם כמי שרודף אחר החיים שלו. בא וראה, כי העני שנותנים לו צדקה מזכה את בני האדם בכמה טובות, בכמה גוזים עליונים, אבל לא כמי שמזכה את הרשעים. ומה בין זה לזה: אלא מי שמשתדל אחר העני, הוא משלים חיים לנפשו וגורם לו להתקיים. אבל מי שמשתדל אחר הרשע, הוא משלים יותר.** הוא גורם להכניע את הסטרא אחרא תחת הקדושה, שיתכופף ולא ישלוט, ומעביר אותו משלטונו, וגורם קיום לעולם, ועושה שמתעלה הקדוש ברוך הוא על כסא כבודו, ועושה לאותו הרשע נפש אחרת. ועליו נאמר (מלאכי ב ה): "בְּרִיתִי הִיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם", ורואה בנים לבניו עוסקים בתורה, וזוכה בעולם הזה ובעולם הבא. אשרי חלקו. עי"ש.

על כן, אחי ורעי היקרים, בואו נשתדל כולנו ללכת בדרכיו של הקב"ה, להסתכל על הבריות בעין טובה, לרחם עליהם רחמים אמיתיים בטובתם הרוחנית, לזכות את נשמותיהם, לקרבם אל צור מחצבתם, בשמירת השבת, הטהרה ועוד. ואשרי הזוכה לקחת חלק בפעילות ענפה זו של חוברות "בהלכה ובאגדה", החודרות אל לבבות אחינו בית ישראל בכל אתר ואתר. וברוך השם רבים רבים התקרבו על ידן, ונעשו עבדי ה' אמיתיים. אין ספק שזכות זו תעמוד ביום הדין לכל התומכים והמסייעים, שירחמו עליהם מן השמים להיכתב ולהיחתם לחיים טובים ולשלום, בספרם של צדיקים וחסידים, הם וכל משפחתם, לאורך ימים ושנים טובות בטוב ובנעימים, אמן ואמן.

הכותב וחותם לכבוד התורה ולומדיה

ערב שבת קודש – ט"ו באב

שנת: וּמָל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לִבְבֵּךְ זָרְעֵךְ לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
בְּכֹל לְבָבְךָ וּבְכֹל נַפְשְׁךָ לְמַעַן תִּיָּדָד (דברים ל ו) תשפ"א לפ"ק

דוד שלום נקי

מבוא

על חוף הים טייל אדם עני, נפשו עגומה עליו, והוא הולך שקוע במחשבות. לפתע הבחין מרחוק בתוך הים בידיים המנפנפות לעזרה. התבונן היטב וראה נער שנקלע לתוך מערבולת וזועק לעזרה. מיד קפץ אל המים, שחה לעבר הנער הטובע, וחילץ אותו במהירות מן המערבולת. הביאו אל החוף, מיהר לטפל בו ולהגיש לו עזרה ראשונה, עד שחזר להכרתו, וכך הצילו ברגע האחרון ממש. כאשר התאושש הנער, שאל אותו העני: מי אתה, נער צעיר? אולי אלוהה אותך לביתך? אמר לו הנער: בנו של המלך אני! התרגש העני ופנה עמו אל ארמון המלוכה. כאשר הגיעו, סיפר הבן לאביו המלך את הקורות אותן, ואת הצלתו המופלאה על ידי ההלך העני. רעדה והתרגשות אחזו במלך. הוא פנה מיד אל העני ואמר לו: הצלת את בני יחידי - יורש העצר! במה אוכל להודות לך? ברצוני לתת לך מתנה מיוחדת במינה. אתן לך להכנס לחדר האוצרות שלי למשך שעה תמימה וליטול משם ככל אשר תחפוץ:

העני ההמום והמבולבל מיהר למלמל מספר מילות תודה ויצא מן הארמון. אט אט חדרה לתודעתו משמעותה של הבטחת המלך. בעוד מספר ימים הוא יהפך להיות האדם העשיר ביותר במדינה! במשך שעה תמימה יכול הוא למלא ארגזים באוצרות עצומים! הוא מיהר אל משפחתו הדלה לספר להם את הבשורה המדהימה. חיש מהר עשתה לה השמועה כנפיים. מכריו וידידיו באו לאחל לו מזל טוב, והוא מצדו החל בהכנות. הוא הכין לעצמו ארגזים ושקים רבים, ואף משאית הובלות שתיקה את האוצרות אשר יוציא מבית המלך. וכך ציפה בדריכות רבה ליום המיועד.

ובינתיים בארמון המלוכה שררה מבוכה. המלך התעשת מהתרגשותו, וחשב פעם שניה בקור רוח על ההבטחה שהבטיח. הוא הבין כי שגה בדבריו. הן תוך שעה עלול ההלך העני לרוקן את קופת המדינה. כיצד הוציא מפיו הבטחה שכזו? מיד כינס המלך את יועציו לאסיפה דחופה, ושטח לפניהם את הבעיה. היועצים הקשיבו בכובד ראש, כולם הבינו כי אכן נקלעו לתסבוכת רצינית, הן את דבר המלך לא ניתן להשיב בשום אופן, אך מצד שני - ביצוע ההבטחה אף הוא איננו בא בחשבון; והנה פנה אחד היועצים אל המלך, ואמר לו: אדוני המלך, עלה בלבי רעיון מצוי. אולם לשם ביצועו נצרך אני לכמה אלפי דולרים. כאן שטח היועץ בפני המלך את תוכניתו, ופני המלך אורו. אכן רעיון מצוי. הוא נתן בידי היועץ את סכום הכסף המבוקש ומינה אותו להיות אחראי על ביצוע התוכנית.

בימים הבאים שקד היועץ הנאמן על מלאכתו, ובהגיע היום הושלמו ההכנות על הצד הטוב ביותר... השעה הגדולה הגיעה... העני [שעוד רגע יהיה עשיר...] חיכה בפתח בית האוצרות עם ציוד מלא של ארגזים ושקים. כאשר ניתן האות ונפתחו השערים, כנס העני פנימה. מיד בהיכנסו הכו באפו ניחוחות מגרים של אוכל משובח. הוא רצה להסיח דעתו מהם ולעטות על האוצרות, אלא שאז הבחין בשולחנות הערוכים ברוב פאר והדר, עמוסים בתבשילים מיוחדים במינם. בהחלטה של רגע החליט כי

ישב רק לשלוש דקות לאכול משהו, כדי שיהיה לו כח לאסוף אוצרות. התיישב על הכסא המרופד, והתחיל לאכול. מאכלים כה ערבים ומיוחדים לא טעם מעודו. מאכל גרר מאכל, והנה הבחין כי חלפו להן עשר דקות תמימות! הוא החליט לקום מיד, חבל על כל רגע! אלא שאז הגיע מלצר הדור והגיש מנה שניה. הוא לא חשב להתעכב עוד, אך הצצה קלה על המאכלים המוגשים שינתה את החלטתו. הוא החליט לטעום רק מעט, אך כמובן שגם ה"טעימה" הזאת ארכה לא פחות מעשר דקות. לאחר הארוחה הדשנה חש בצמאון רב. לשמחתו הבחין בבר משקאות עשיר הניצב בפניה. לגם בצמאון מספר כוסות של משקה מרענן, ולתוספת גם מעט משקה חריף שיעזור לו לעכל את האוכל... מבט חפזו בשעון הראה לו כי עברה כבר חצי שעה!

בבהלה רבה מיהר להתחיל בעבודה. אלא שאז חש כבדות בכל אבריו מן המאכלים הרבים. המשקה החריף ששתה אף הוא סחרר את ראשו, והוא הרגיש שהוא זקוק בדחיפות לעשר דקות מנוחה. אז יוכל לקום רענן ולארוז במהירות אוצרות לרוב. נפל בעייפות על כורסה נוחה שניצבה בחדר, ושקע בשינה מתוקה וערבה, שארכה כרבע שעה. הוא קם כולו מבולבל, והנה עולים באוזניו צלילים מרתקים ושובי לב, מנגינות מיוחדות המנוגנות בידי להקת אומנים בעלי שם עולמי. הוא מאזין כשהוא מוקסם ומרותק, ולפתע הוא מבחין כי על הקיר תלויות תמונות מרהיבות עין, עשויות בידי טובי האומנים בעולם. גם חפצים אומנותיים נוספים היו מונחים בפניות שונות, לצד אוספים מעניינים. וכך התהלך העני מוקסם ושבוי במראות ובצלילים המרתקים.

לפתע בבת אחת התעשת. הוא נזכר במטרת בואו לכאן, והביט בחופזה בשעון. מה מאוד נבהל לראות כי כמעט תם זמנו, נותרה לו רק דקה אחת... מבולבל ומבוהל פנה אל ערימת השקים, ורץ כמטורף בין המדפים בנסיון לחטוף משהו. טרם הספיק השק להתמלא עד חציו, וצלצול חד נשמע, אות כי תמה השעה. משרתי המלך אחזו בו ומיהרו להוציאו מחדר האוצרות...

נקל לתאר את אכזבתם המרה של בני המשפחה למראה האוצר הדל שהביא עמו האב, ואת תחושת ההחמצה הצורבת של העני, תחושה אשר תלווה אותו למשך כל ימי חייו. מתוך היסח הדעת הפסיד את הזדמנות חייו.

עומדים אנו עתה בתקופת "הימים הנוראים". אומרים רבותינו, שאילו היינו יכולים לראות בעיני הברש שלנו כמה אור וקדושה, וכמה שערי שמים פתוחים לפנינו, לא היינו מפסידים אף רגע בימים אלו! בימים אלו יכול האדם להשיג מעלות נשגבות ברוחניות, להעפיל ולעלות למדרגות גבוהות. בימים אלו זוכה האדם לסיעתא דשמיא גדולה בעבודת ה'. אולם היצר הרע, שאף הוא מכיר בסגולתם המיוחדת של הימים הללו, איננו שוקט על שמריו. בכל כוחו הוא מנסה להסיח את דעתנו בתרגילי הסחה שונים: שגרה עמוסה, טרדות היום יום, עבודה ועוד ועוד. עלינו לאזור כח ולהתאמץ, נשתדל לתפוס את הימים הללו בידים ולמלא את נשמתנו באוצרות רוחניים.

✧ שער האגדה ✧

חודש אלול

המקור לסגולתם המיוחדת של ימים אלו

נאמר בתורה (שמות כד יב): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְנַחֵ לְךָ אֶת לַחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם: וַיֵּקֶם מֹשֶׁה וַיְהִי־שָׁעָה מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: וַיָּבֵא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעֲנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהַר אֲרָבָעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה."

לאחר יום מתן תורה שהיה בששה בסיון, עלה משה רבנו אל הקדוש ברוך הוא ללמוד את התורה במשך ארבעים יום וארבעים לילה, עד יום שבעה עשר בתמוז שבו ירד עם הלוחות כדי ליתנם לעם ישראל. אך מאחר שראה שעשו את העגל והשתחוו לו, השליך את הלוחות ושבר אותם תחת ההר. וכמו שנאמר (שמות לב טו): "וַיִּכְּן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הָהָר וְשָׁנֵי לַחַת הָעֵדֻת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מְשֻׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים: וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אָף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלַּחַת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר."

למחרת יום מעשה העגל - יום שמונה עשר בתמוז - עלה משה רבנו שנית אצל הקדוש ברוך הוא כדי לרצותו ולפייסו שימחל לעם ישראל על עוון העגל. ושהה שם עוד ארבעים יום וארבעים לילה, עד יום עשרים ותשעה לחודש אב, שאז ציוהו בורא עולם שירד ויביא לוחות שניות, ושוב יכתוב הקדוש ברוך הוא כמו בפעם הראשונה, כמו שנאמר (שמות לד א): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּסֶל לְךָ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרֵאשֵׁינִים וְכָתַבְתִּי עַל הַלַּחַת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלַּחַת הָרֵאשֵׁינִים אֲשֶׁר שָׁבַרְתָּ: וַיִּשְׁכֵּם מֹשֶׁה בַּבֹּקֶר וַיַּעַל אֶל הַר סִינַי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים."

יום למחרתו היה ראש חודש אלול ואז משה רבנו עלה השכם בבוקר, ושוב שהה שם ארבעים יום וארבעים לילה, אך ימים אלו היו ברצון וברחמים על עם ישראל, עד עשירי בתשרי שבו בישר לו הקדוש ברוך הוא שסלח לעם ישראל על עוון העגל באומר: סלחתי כדברך. ואמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, שקובע הוא את היום זה - יום עשירי בתשרי - ליום מחילה וסליחה וכפרה לעם ישראל, כמו שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו". וכל הארבעים יום הקודמים לו, החל מראש חודש אלול, יהיו לדורות לימי רצון ורחמים לעם ישראל.

ולכן מנהג ישראל בימים אלו להרבות בסליחות ובתחנונים לפני בורא עולם. ועל ידי אמירת הסליחות בכוונה ובהכנעה, מתעורר האדם לשוב בתשובה שלימה על חטאיו, וגם על מעשיו הטובים הטעונים תיקון וחיזוק.

"אלול" – חיפוש ובלוש

כשהיו עם ישראל בגלות בבל, הם נתנו לכל חודש מחודשי השנה שם בשפה הארמית: תשרי, חשוון, כסלו, טבת וכו' - כל חודש לפי מהותו ועניינו.

את החודש האחרון בשנה, הם כינו בשם "אלול". תרגום המילה "אלול" הוא: **"חיפוש, חיטוט, בילוש"**. כפי שמתרגם אונקלוס על הפסוק (במדבר טו יט): **"ויתרו את הארץ" - "ויאללון ית ארעא"**.

היכן עלינו לבלוש בחודש זה? במה עלינו לחטט ולחפש?

בואו חשבון!

סוחר טוב תמיד חי בחשבון. בסוף כל יום הוא סופר את הפדיון היומי, מידי חודש מחשב הוא את ההוצאות. מוחו מחשב תמיד במה עליו להשקיע יותר ובמה פחות, באלו הוצאות עליו לחסוך ובמה לא, כמה חייבים לו, כמה הוא חייב, וכו'. אולם החשבון הגדול ביותר מגיע בסוף השנה, בעת עריכת ה'מאזן השנתי'. ה'מאזן השנתי' נותן מבט כולל ורחב יותר על העסק, זהו הזמן האידיאלי להסיק מסקנות טובות יותר, לשפר ולייעל את העסק בצורה משמעותית. שום סוחר לא יוותר על החשבונות הסוף שנתיים.

כולנו סוחרים!

העולם הזה - הוא יריד ענק, שבו אנו הסוחרים, המחליטים מה לקנות ומה לא, מאלו הפסדים ונזקים צריך להיזהר, במה שווה להשקיע ובמה לא.

"על כן יאמרו המושלים - באו חשבון!" (במדבר כא כז) - המושלים על יצרם חיים תמיד בחשבון. יהודים יראים ושלמים עושים לעצמם חשבון נפש בכל יום ויום.

אולם החודש האחרון של השנה, חודש "אלול" - הוא חודש המיוחד לכך ביותר. זהו הזמן לערוך חשבון נפש אמיתי ורחב, **לבלוש ולהתבונן** היטב בנבכי הלב, ובכך להגיע מוכנים אל יום ראש השנה - יום הדין. כמאמר הפסוק (איכה ג מט): **"נחפשה דרכינו ונחקה - ונשובה עד ה'"**.

התקדמות אישית

כשהאדם רוצה להשתפר ולהתקדם בעבודת ה', הוא חייב לערוך התבוננות בעצמו, ולהסיק מסקנות **אישיות**: אלו הלכות אני צריך להתחזק בשמירתן? אלו מידות עלי לשפר? על אלו מעשים עלי לחזור בתשובה? אלו הנהגות טובות אני יכול לאמץ לעצמי? וכך בעזרת ה' לעלות ולהתעלות.

כאן חובה עלינו לזכור מה שאמרו בעלי המוסר: האדם צריך לדעת מה ביכולתו לתקן - ולתקן, ומה אין ביכולתו לתקן - ולהניח. כי באמת הקב"ה לא רוצה מאף אחד שתוך חודש הוא יהפך להיות מלאך, מושלם ומתוקן בכל. ומצד שני - גם לא להשאר ולדרוך באותו מקום, אלא להתקדם ולהשתפר לפי היכולת וההתונים שלו, בבחינת מה שאמרו במשנה (אבות פרק ב משנה טז): "לא עליך המלאכה לגמור, ואין אתה בן חורין [רשאי] להיבטל ממנה".

מזל החודש

מזלו של חודש אלול הוא - **בתולה**. על שם הפסוק: "שובי בתולת ישראל, שובי אל עריך אלה" (ירמיה לא).

כאשר עם ישראל חוטא, הוא נמשל לאשה הסוטה תחת בעלה. אולם כאשר הוא עושה תשובה שלימה, הקב"ה מוחק לו את העוון כליל, ואז הם בבחינת "בתולה" - יוצרים קשר חדש עם הקב"ה, נקיים ומטוהרים מכל חטא, כאילו מעולם לא חטאו.

רמזי אלול

אמרו חז"ל: "**ותשובה, ותפילה וצדקה - מעבירין את רע הגזירה**", ושלושה דברים אלו רמוזים במילה "אלול". כיצד?

תשובה: "ומל ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך" - בחודש זה יש סיוע מיוחד משמים לאדם שרוצה לשוב בתשובה להסיר מעליו את ערלת הלב.

תפילה: "אני לדודי ודודי לי" - כנסת ישראל מתקרבת אל דודה שהוא הקב"ה, ואף הקב"ה פושט ידו לקבלה ולשמוע תחינתה.

צדקה: "ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

על חודש זה, המסוגל ביותר לתשובה, דרשו חז"ל את הפסוק: "**דרשו ה' בהמצאו, קראוהו בהיותו קרוב**".

אני לדודי ודודי לי

אלול - אני לדודי ודודי לי, כלומר: **אני** - כל האנוכיות והעצמי שלי, הכל לכבוד ה' יתברך: הרצונות, ההרגלים, החשקים... - הכל מופנה לעשות רצון ה'. גם אם כעת **אני** רוצה לדבר לשון הרע, או **אני** רוצה לישון עוד ולא לקום לתפילה וכדומה, הרי שאני משעבד את כל **האני** הזה **לדודי** שהוא בורא עולם האוהב אותנו. וממילא אם כך יעשה האדם, התוצאה הישירה היא '**ודודי לי**', שהקב"ה ימלא כל משאלותיו ויעשה הכל למענו ולטובתו, ויחתום דינו לשנה טובה.

בחודש אלול נפתחים שערי סיעתא דשמיא לכל מי שרוצה לתקן - בתנאי שהוא מתרגם את רצונו למעשה. שערי שמים פתוחים לקבלת התפילות, מסלקים את כל שומרי הפתח והמקטרגים למיניהם - להכניס את תפילותיהם של ישראל, בתנאי שיצאו מלבם.

חודש אלול זהו הזמן לפתח את הרגשות של בן לאביו, להרגיש את האבא שבשמים. הרגשות שהיו בתרדמה במשך השנה, אטומים מלהרגיש אבא אוהב, אותן רגשות יכולות להתפתח במהירות משגשגת בחודש אלול. עלינו להרבות בסליחות ובתחנונים בחודש זה, ולהרגיש בחוש שבעצם חבל על שעה בחודש זה.

ראש השנה - יום הדין

יום הדין

ביום א' בתשרי, יום ראש השנה, דן הקב"ה את כל באי העולם, כל יחיד ויחיד בפני עצמו. במשפט זה נידון האדם על כל מפעליו, אין שכחה לפני שופט כל הארץ, הכל גלוי וידוע לפניו. או אז נפתחים בשמים שלושה ספרים של צדיקים, בינוניים ורשעים, ומודדים בשמים את מאזן הזכויות של כל אחד ואחד, ולפי רוב זכויות או חלילה עוונות, יקבע גורלו של האדם לשנה הקרובה.

חסד עשה אתנו בורא עולם שגילה לנו את זמנו של יום הדין, אומות העולם, אינם יודעים מאומה על היום הזה, ובשבילם הוא כאחד מימות השנה הרגילים. אבל אנחנו עם ישראל שבחר בנו ה' מכל האומות - ריחם עלינו וגילה לנו לטובתנו את משמעותו של היום, כדי שנתכונן ונבוא ליום הדין מוכנים.

משפט!

מהלך לו אדם ברחובות מוסקווה הסובייטית, ולפתע... נעצרת מכונית לידו, לכאורה מכונית אזרחית. מתוכה מגיח איש חסון המציג את עצמו כסוכן חשאי של המשטרה. בלי אומר ודברים הוא דוחף את קורבנו אל תוך המכונית. משיצאו לדרך הפטיר הסוכן במילים קצרות: "הנך צפוי לעמוד לדין בקרוב!", והחל לדהור לעבר תחנת המשטרה.

לשמע הדברים נחרד האיש עד מאוד, והחל לשקוע בהרהורים נוגים ביותר. הוא הבין היטב את משמעות העמידה לדין, במדינה אשר אין בה צדק ומשפט. אדם יכול להיות חף מפשע, ובכל זאת הוא עלול להענש בעונשים חמורים ביותר. בעיני דמיונו חזה האיש את הדברים הגרועים ביותר. יתכן, הרהר, שאני צפוי למאסר ממושך, ואולי גם עם עבודות כפיה. שמה יגלו אותי לסיביר, ואולי יגזרו עלי אשפוז בבית חולים לחולי רוח. גם עונשים חמורים יותר לא נעדרו ממחשבתו. יהיו הדברים אשר יהיו, מצבו חמור מאוד - כך סיכם לעצמו, ויגון אפפו.

לפתע נעצרה המכונית באחת הסמטאות. הנהג התרומם ממושביו ותפס את מקומו ליד האיש. הוא פנה אל מיודעני ההמום ואמר: יודע אני שהנך יהודי, גם אנוכי יהודי כמוך. אתה סברת לתומך שהנני מובילך אל בית המשפט של שלטון הרשע בארצנו, אך טעות היא בידך. כאשר אמרתי לך כי עתיד אתה לעמוד לדין, כוונתי היתה לדין ראש השנה הממשמש ובא. רק רציתי לעורר אותך לקראת המשפט לפני בורא עולם!

אכן כן. עומדים אנו בפני משפט גדול ונורא. "ועל המדינות בו יאמר: איזו לחרב, איזו לשלום. איזו לרעב, איזו לשובע. ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות, מי לא נפקד כהיום הזה". ועלינו לתת את הדעת על כך כראוי.

51 זה לא 52!

רב אחד נכנס אצל תלמידיו, אמר להם: "51 זה לא 52! 51 זה לא 52!" וכך חזר כמה פעמים בהתלהבות גדלה והולכת. שאלו התלמידים בפליאה: ילמדנו רבנו למה כוונתו? אמר להם: כאשר נמלט לוט מן העיר סדום המתהפכת ונחרבת, מיהר לברוח לעיר "מצער", ואמר למלאכים שהצילו אותו: "הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרָבָה לְנוֹס שָׁמָּה, וְהִיא מְצַעֵר..." (בראשית י"ט כ.). העיר מצער היתה אף היא מלאה חטאים, כמו העיר סדום, אלא שהיא לא נחרבה כמו סדום. מדוע? משום שהעיר סדום היתה עיר ותיקה יותר מן העיר מצער, ולכן סאת [מכסת] העוונות שלה כבר התמלאה, אך מצער שהיתה עיר צעירה יותר, למרות חטאיה הרבים - עדיין לא התמלאה סאתה, ולכן לא נחרבה. ובכמה שנים היתה סדום ותיקה יותר ממצער? - בשנה אחת בלבד! בעת הפיכת סדום - היתה העיר סדום בת 52 שנה, ואילו מצער בת 51 שנה. ועל הפרש זה של שנה אחת של חטא - זו נהפכה וזו לא נהפכה! (שבת י"ע"ב).

אהה... 51 זה לא 52! אדם יכול לחשוב לעצמו: הנה לפני עשר שנים נחתמתי לחיים למרות שלא השתנית, לפני חמש שנים גם נחתמתי לחיים, וכן לפני שנתיים, ולפני שנה... גם השנה אין אני צריך לפשפש במעשי כדי להיחתם לחיים, אמשיך במעשי כרגיל. לא ולא! שהרי 51 זה לא 52!

מורא שמים כמורא בשר ודם

אומרת הגמרא במסכת ברכות (דף כח עמוד ב): אמרו תלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי לפני פטירתו, רבנו, ברכנו! אמר להם: יהי רצון שיהיה מורא שמים עליכם, כמורא בשר ודם. אמרו לו תלמידיו: זה הכל? אמר להם: והלואי שתהיו כן, תדעו שבשעה שאדם עובר עברה אומר שלא יראני אדם, ואינו שם אל לבו שהקב"ה בכבודו ובעצמו רואה אותו.

הלואי שנתכוון ליום הדין כמו שאנו מתכוונים למשפט של בשר ודם. הנה אם היה לאדם משפט פה בעולם הזה, ודאי היה לוקח עורך דין טוב שימליץ עליו כדי שיצא זכאי. על אחת כמה וכמה בראש השנה שכל באי עולם נידונים בו לחיים או חס

ושלום למוות, לשלום או למלחמה, לפרנסה או לעוני, הלוא בודאי צריכים אנו סניגורים רבים. ומי הם הסניגורים שלנו? - התורה, המצוות והמעשים טובים שאנו מסגלים לעצמנו, רק הם יכולים לסייע לנו ביום הדין הנורא.

עורך דין בעולם השקר

מספרים על עורך דין פיקח מאוד, שהיה בקי בכל החוקים והסעיפים של ענייני המשפט. פעם אחת בא אצלו רוצח, שנשפט למאסר עולם, וביקשו שיערער עבורו בבית המשפט העליון. אמר לו העו"ד, האם לא רצחת? השיבו הרוצח, תעיין בכל המסמכים הנמצאים בתיק, ותראה מה הנך יכול לעשות. עיין העו"ד בתיקו של הרוצח, ראה את ההאשמות והעדויות, והסכים לקחת על עצמו את התיק, כמובן תמורת סכום כסף עתק. לאחר זמן כשהגיע עת המשפט, דיבר העו"ד לטובתו של הרוצח, וטען שמצא סתירה בין העדויות, ועוד ערעורים על תהליך המשפט הקודם. השופטים ישבו כשלוש שעות בדומיה והקשיבו לדבריו. כשנוכחו לראות שהדיון מתארך, פנו לעו"ד ושאלוהו, האם יש לו עוד מה לטעון, והוא השיב שעדיין לא דיבר חצי מדבריו. החליטו השופטים להכריז על הפסקה, ויצאו לשתות משהו, ובאולם בית המשפט נותרו העו"ד והרוצח לבדם. ניצל העו"ד הזדמנות זו ושאל את הרוצח, האם דברתי טוב לפני השופטים? אמר לו הרוצח, כל כך דברת טוב, עד שאפילו שכנעת אותי שלא רצחתי...

כן, כן. זה יכול לקרות רק כאן בעולם הזה - עולם השקר. אך בעולם הבא אין אפשרות לשקר! אמר הקב"ה: "אם יסתר איש במסתרים, ואני לא אראנו נאום ה?!!" וכן אמרו חז"ל: דע מה למעלה ממך: עין רואה, ואוזן שמעת, וכל מעשיך בספר נכתבים! אין דבר נעלם ממך ואין נסתר מנגד עיניך.

כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד

זהו זה, אחים יקרים! אל לנו להתפתות לכל מיני טענות שווא שמטעים את האדם ללכת שולל אחר היצר הרע. כולנו יחד ניקח את עצמנו לידיים להתחזק בתורה וביראת שמים. ואשר על כן נתאמץ להביא ככל היותר סניגורים ליום הדין, שהם התורה, המצוות והמעשים הטובים. וכמו שאמר רבי אליעזר בן יעקב במסכת אבות (פרק ד משנה יא), "כל העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט [סניגור] אחד. וכל העובר עבירה אחת, קונה לו קטגור אחד". וכדברי הגמרא (מסכת בבא בתרא דף י עמוד א) כל צדקה וחסד שישראל עושים בעולם הזה, פרקליטים גדולים עושים בין ישראל לאביהם שבשמים. לכך המצוות הרבות שנעשה, הן ורק הן תהיינה למגן ולעזר לנו ליום הדין.

הזמנה למשפט

נוסח ההזמנה שלפנינו, המופנה בזאת לכל אחד ואחד מאתנו, יסייע לנו בודאי לחוש ולהרגיש לקראת מה אנו הולכים (מובא בספר לקח טוב):

א' לחודש אלול

אל כל איש ישראל,

הנך נקרא בזה להתייצב למשפט, אשר יערך בימים א' וב' בתשרי בשנה החדשה הבאה עלינו לטובה.

הנך מואשם באי שמירת חלק ניכר מסעיפי ארבעת חלקי השולחן ערוך, לדוגמא הננו מביאים כאן כמה מהתביעות העיקריות:

א. ביטול תורה.

ב. חטאי הלשון, כלשון הרע, ליצנות, שקר ועוד.

ג. עניינים שבין אדם לחברו, כהלבנת פנים, פגיעה בחבר ועוד.

ד. זלזול בממונם של אחרים.

צפוי עיון מחודש בחלק שלך בעולם הבא, בין שאר העונשים האפשריים:

1) עונש מיתה ח"ו.

2) מחלות ויסורים.

3) עוני, צער וגלות.

עליך להופיע לפני השופט באופן אישי, ללא כל יועצים ומלווים.

יצוינו, כי חומר התביעה הוכן בדקדוק רב, לאחר מעקב ממושך אחרי מעשיך ביום ובלילה. ומכיון שאין לפקפק באמיתות העובדות, אין כלל מקום לויכוחים או להתנצחויות, אי לכך הנך נתבע על ידי מידת הדין להודות באשמה, כדי שלא להגדיל את חומרת האשמה.

לבקשת הסנגוריה [מידת הרחמים] ניתנה לך ארכה של שלושים יום, כדי לאפשר לך לעיין בגליון האישום ולהכין כתב הגנה. פסק הדין יינתן בו ביום, ובמידת הצורך תינתן לך ארכה נוספת של עשרה ימים.

הערה: מתוך התחשבות במעמדך המיוחד כנתין בתחום שיפוטו של שופט כל הארץ, מעונקת לך אפשרות יוצאת מהכלל להביא לכך שינהגו עמך לפנים משורת הדין. אם תענה על הדרישות תוכל להמתיק את דינך או לבטלו כליל, ואף להפנותו לטובתך! עליך לפנות בהקדם ללמוד הלכות תשובה ברמב"ם או לרבנו יונה גירונדי בספרו שערי תשובה לשם קבלת פרטים והנחיות.

בברכה ובהצלחה

על החתום - בית דין של מעלה

לשמחה – מה זו עושה?!

אכן יום דין, יום משפט - זהו ראש השנה. כיצד היינו אמורים להראות ביום שכזה? ממעטים באכילה, בוכים, ממש כמי שדינו עומד להיחרץ לחיים או למוות.

והנה - להיפך. יום ראש השנה הוא יום חג. לובשים בגדי חג, מכסים את השולחן במפה לבנה, אוכלים מאכלים משובחים. והתמיהה רבה: לשמחה - מה זו עושה, ביום כה גורלי?!

המגיד מדובנא זצ"ל מסביר זאת במשל.

מלך אחד קרא לשניים מן השרים שלו ואמר להם: "זה חודשים רבים שאני עוקב אחר כל השרים ומחפש מתוכם שניים אשר יתאימו לתפקיד מיוחד, הדורש אחריות ונאמנות: ברשותי מצויה חותמת הזהב המלכותית, אשר בה אני חותם על כל מסמך מלכותי, ואשר בלעדיה אין כל תוקף לשום מסמך. לאחרונה התרבו טרדותי, ואני מחפש שני שרים נאמנים אשר בידיהם אוכל להפקיד את החותמת היקרה, ולהטיל עליהם את התפקיד האחראי. מבין כל השרים, נוכחתי לראות כי אתם המתאימים לכך ביותר. אייחד לכם לשכה מכובדת בארמון, ותקבלו משכורת גבוהה. אולם זכרו תמיד את גודל האחריות המוטלת עליכם!"

בשמחה רבה קבלו השרים את התפקיד החדש. הם ישבו בלשכתם וקבלו לידיהם את המסמכים המלכותיים, החתימו אותם בחותמת המלך, והקפידו תמיד בתום ההחתמה להחזיר את החותמת אל הכספת המיוחדת שהותקנה עבורה.

עבר יום, עברו יומיים, שלושה וארבעה, והשרים החלו להשתעמם. באחד הימים ישבו שניהם בלשכתם משועממים, ודברו על דא ועל הא. "אתה יודע", פנה האחד אל חברו, "היום לפני בואי לכאן קניתי כמה בקבוקי יין משובח במיוחד, טעמו - טעם גן עדן ממש. הנה הבקבוקים כאן אצלי". ביקש החבר לטעום מעט מן היין, אולם חוק היה במדינתם, כי אין לשתות יין בארמון המלוכה. "אלגום כוסית אחת מן היין", בקש החבר, "רק כדי לטעום את טעמו המיוחד". הסכים השר ומזג לחברו כוסית אחת. ריח היין אשר הכה באפו שכנע גם אותו לטעום כוסית - אחת בלבד. שתו השרים כוסית אחת, ולאחריה עוד כוסית, ועוד כוסית... סיימו בקבוק, ופתחו בקבוק נוסף, ועוד בקבוק, ועוד בקבוק... עד אשר השתכרו כליל. "אולי יש לך משהו לאכול?" צעק האחד אל חברו מתוך שכרותו. "אכן כן", אישר החבר. "קניתי אגוזים משובחים, הבה ונאכל יחד". הוציא השר את שקית האגוזים שקנה ופתח אותה. אולם כאן ניצבו השיכורים בפני בעיה: במה יפצחו את האגוזים? הביטו כה וכה, ולא מצאו חפץ מתאים לפיצוח האגוזים. והנה עלה רעיון 'מבריק' בראשם: 'חותמת הזהב של המלך - היא החפץ המתאים ביותר!'. הוציאו מיד את החותמת מן הכספת, התיישבו על הרצפה, והתחילו לפצח את האגוזים.

והנה - לרוע מזלם, בדיוק באותו רגע עבר המלך ליד לשכתם. הקולות המשוניים שעלו מן הלשכה הביאוהו להכנס פנימה. המראה שנגלה לעיניו הכה אותו בתדהמה מוחלטת. השרים יושבים על הרצפה, בקבוקי יין ריקים מתגלגלים סביבם, והם מפצחים אגוזים בחותם המלך! איזה בזיון, איזה חילול נורא של חותם המלך! בכעס אין קץ הוא פנה אל השרים ואמר: "היום בערב תתייצבו לפני למשפט! חילול חותם המלך - זוהי עבירה חמורה ביותר, שעונשה גזר דין מוות!"

הבהלה הפתאומית הפיגה את שכרותם של השרים. בבת אחת קלטו את אשר עשו, ואת מצבם הנורא. עוד לפני שהספיקו לומר מילה, נכנסו שוטרי המלך אל הלשכה, ואסרו את ידיהם באזיקים. הם הובילו את כל אחד מהם לביתו תחת משמר כבד, על מנת להתכונן למשפט שיערך בערב.

הגיע השר האחד לביתו שבור ורצוף. הוא סיפר לבני ביתו בדמעות כי היום בערב ייערך לו משפט והוא צפוי לעונש מוות. הוא החל להיפרד מבני משפחתו, כתב צוואה, וכך העביר את השעות שנותרו לו עד המשפט בצער וביגון. בהגיע המועד, הובילוהו השוטרים לעבר בית המשפט.

בדרך פוגש הוא את חברו השר, שגם הוא כמוהו מובל על ידי שוטרים אל בית המשפט. הוא מביט על פני החבר, והנה להפתעתו הוא רואה שחברו שמח ורגוע! בהשתוממות עצומה הוא פונה אליו ושואל: מדוע אתה כה רגוע? האם אינך יודע שאנו עומדים עכשיו למשפט - שתוצאותיו גזר דין מוות?! חייך הלה אל חברו והשיב לו: "אספר לך, ידידי. לאחר שקרה מה שקרה, והוזמנו אל המשפט, לא נפלתי ברוחי! חשבתי לעצמי: כיצד אוכל לשכך את כעסו של המלך, ולהמתיק את גזר הדין? ביקשתי שיקראו לביתי את ידידו - המשנה למלך. בהגיעו אל ביתי, שפכתי לפניו את ליבי, וביקשתיו בדמעות שילך למלך וינסה ללמד עלינו זכות."

"הלך המשנה אל המלך", המשיך השר לספר, "והמלך הנסער סיפר לו את כל אשר קרה. אמר לו המשנה: 'אדוני המלך, אין ספק שהשרים הללו עשו מעשה אשר לא ייעשה, אולם הלוא שיכורים היו, בעת שחיללו את חותם המלך, ולא עשו את המעשה מתוך הכרה וכוונה רעה חלילה, הרי יודע אתה כי הם נאמנים לך ביותר, ומדוע תכעס עליהם כל כך?!' השיב לו המלך: 'אולם כיצד הגיעו לידי שכרות?! הלוא החוק אוסר להשתכר בארמון המלוכה!' 'אכן כן', אמר השר, 'ודאי שעשו מעשה מגונה בכך שהשתכרו. אולם על ההשתכרות אין גזר דין מוות. תן להם לכל היותר כמה חודשי מאסר'. כך דיבר המשנה אל המלך שוב ושוב, וניסה לרצותו ולפייסו. לבסוף נרגע המלך מכעסו ואמר: יתכן שיש צדק בדבריך. היום בעת המשפט אבחן את השרים ואראה, אם אכן הם יביעו חרטה כנה על חטאם, ויוכיחו לי שהם נאמנים לי ומקבלים עליהם את מלכותי בלב שלם, הריני סולח להם על חטאם ומחזירם לתפקידם!"

"מיד הגיע אלי המשנה", סיפר השר. "ואמר לי את דברי המלך. ומאותו רגע נעשיתי רגוע ושלם. הן גזר הדין שיפסק היום - תלוי בי בלבד! על ידי חרטה אמיתית, יכול אני לשנות את גזר הדין לטובה. למעשה - אני הוא השופט של עצמי!"

זהו המשל, והנמשל מובן. המשפט שנערך לנו ביום ראש השנה, איננו משפט שרירותי, שבו השופט גוזר את גזר דינו של הנאשם - כראות עיניו. אנו עומדים למשפט בפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, האוהב אותנו אהבה עזה, ואם הוא יראה שאנו מתחרטים על מעשינו הרעים, ומקבלים עלינו עול מלכות שמים, הרי הוא גוזר עלינו גזירות טובות. ואם כן **אנו השופטים של עצמנו!** במעשינו אנו קובעים לעצמנו את הדין, ומתוך כך יכולים אנו להגיע לראש השנה שמחים ורגועים.

היתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו!!

יום ראש השנה מכונה בתורה "יום תרועה" על שם מצות היום - מצות תקיעת שופר. טעמים רבים ניתנו לתקיעת שופר ביום זה, אחד מהטעמים יובן על פי משל.

כפרי משבט נידח בדרום אפריקה החליט ללכת לבקר בקהיר, לחזות בנפלאותיה של המודרניזציה. שבוי בקסמה של העיר הלך ממקום למקום, ועיניו לא שבעות מן הפלאות והחידושים הרבים. מתוך מסירות לשבט הוא לא שוכח לקנות מספר פריטים, שיוכלו להביא רווחה משמעותית לאנשי הכפר, כמו למשל: פנס, מראה, עט ועוד. והנה לפתע רואה הוא מרחוק להבות גדולות. הוא הבין שפרצה שריפה, וסקרנות מלאה אותו לדעת היאך מכבים שריפה בעיר המתקדמת. הוא החליט להתקרב למקום האירוע כדי לעמוד מקרוב על אופן הכיבוי. בדרכו הוא שומע לפתע קולות עולים ויורדים של צופרים, הנשמעים מכיוון הדליקה. סקרנותו גברה והוא החיש פעמיו לעבר המקום. כעבור מספר דקות הוא מגיע, ולתדהמתו הוא רואה כי השריפה כבתה לחלוטין. 'מדהים' הרהר לעצמו, כנראה בעיר זו מכבים שריפות באמצעות צופרים. זהו חידוש נפלא, וכדאי להתעניין ברכישת מוצר יעיל שכזה, שכן בכפר שלנו פורצות שריפות רבות בעקבות החום הלוהט, ומכשיר זה יביא להפך של ממש. הוא פונה לאחד האנשים שנקרה בדרכו ושואל, האם ניתן לרכוש צופר מסוג זה שנשמע כאן לפני דקות מספר? בודאי, השיבו הלה, תוכל להשיגו בכל אחת מחנויות החשמל הפזורות בעיר. הוא לא חשב רגע נוסף, מיד נכנס לחנות החשמל והוסיף את הצופר המהפכני לאוסף הפריטים החדשניים שיביאו מהפכה של ממש לשבט האפריקאי שלו. בגמר הטיול חוזר הכפרי אל מגוריו, ומיד הוא מכנס את כל בני השבט ומתאר לפניהם בהתרגשות את חוויותיו מן העיר, הוא מציג בפניהם את הפריטים שהביא, כשהם לא חדלים מלהתפעל מכל פרט. הם התפעלו מאוד מן פנס אשר מאיר את החשכה בלחיצת כפתור. אף המראה התקבלה בהתלהבות ונתלתה במקום מרכזי, העט ניתן במתנה למזכיר הכפר. אך גולת הכותרת היתה הצופר. אנשי השבט לא האמינו למשמע אוזניהם, האם אתה בטוח שהצופר יוכל לכבות את הדליקה? הם שאלו בחוסר אמון. בודאי, השיב מיודעינו בבטחון מלא, הלוא במו עיני ראיתי זאת. הצופר הופקד אצל ראש השבט, וכעבור מספר ימים הגיע עת

המבחן. אש פרצה באחד מבתי הכפר אלא שהפעם לא מיהרו כולם להביא שמיכות ודליי מים, אלא התאספו מסביב לבית הבוּעֵר לראות כיצד יתרחש הפלא. ראש השבט הפעיל מיד את הצופר, וכולם עומדים ומצפים. כאשר ראו שהלהבות ממשיכות להתפשט, החליטו שיש להגביר את עוצמת הצופר. אלא שלמרבה הפלא אף זה ללא הועיל. דקות ההמתנה הבאות היו גורליות, לשונות האש הגדולות אחזו בכל כתלי הבית ושרפוהו לחלוטין. דוממים ועצובים הביטו אנשי הכפר בבית השרוף, עכשיו הבינו בדרך הקשה, כי אין הצופר מכבה שריפות, ביכולתו כנראה רק לעורר ולזרז את כולם לכבות את השריפה.

אחים יקרים, ראש השנה – יום הדין!

"ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב איזו לשלום, איזו לרעב איזו לשובע, ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמות, מי לא נפקד כהיום הזה..." חיל ורעדה אוֹחִזִים אותנו. והנה נשמע קול השופר. חסרי הדעת תולים בו את בטחונם: הוא ישבור את הדין, הוא יכפר בעדינו. אך חכמינו מלמדים אותנו כי אין די בשופר לבדו, **השופר בא להזכיר לנו משהו!**

אומר רבנו הרמב"ם: אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב היא, רמז יש בה, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק, אשר לא יועיל ולא יציל. הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה.

השופר זועק: קומו! תתעוררו! כי באמת אחת הבעיות הקשות ביותר של האדם היא שקיעה במרוץ החיים השוטף, המונע התבוננות. ועל זה בא קול **השופר** ומזכיר לנו: **שפרו** מעשיכם! תתעוררו לפשפש במעשיכם ולשוב אל ה'.

עשרת ימי תשובה

המחנתרת

במדינה אחת נתפסו כמה מאהובי המלך בעבירה על החוק. הם הובלו על ידי המשטרה לבית הסוהר, והיו צפויים למשפט. כאשר הגיעה ידיעה זו לאוזני המלך, הצטער צער רב. אהובים הם לו, ואין הוא חפץ שייענשו. מה עשה? ערך סיור בבית הסוהר שבו הם יושבים, ובהגיעו ליד תאם, זרק לעברם פתק. בפתק זה כתב המלך לאוהביו, שהוא חפץ מאוד שיצאו לחופשי, וישוחררו ממשפט ומעונש, ולכן הוא מבקש מהם שיחתרו חתירה באדמת התא אל מחוץ לבית הסוהר, ויברחו. כאשר קראו אהובי המלך את הפתק, אורו עיניהם. מיד שקדו הם על מלאכתם, עד שלעת ערב היתה החתירה חתורה. בשעת לילה מאוחרת ברחו הם בחשאי מבית הסוהר. רק אחד מהם נשאר במקומו ולא נמלט, עייף היה והעדיף להמשיך לישון.

בבוקר השכם הלך המלך שוב אל בית הסוהר, ופנה אל התא שבו ישבו אהוביו, לראות האם הצליחו להימלט. כאשר ראה את החתירה, שמח מאוד. אולם מה מאוד נדהם כאשר לפתע הבחין באחד מהם שלא נמלט. כעס עליו המלך ואמר: "הלוא המחנתרת חתורה לפניך - והיאך לא ברכת! אות היא, כי אין לך מורא ממשפט המלך, וענוש תיענש!"

שובו בנים שובבים

זהו משל נפלא ביחס לימים אלו - עשרת ימי תשובה:

אומרים חז"ל, כי ביום ראש השנה נפתחים בשמים שלושה ספרים: צדיקים, בינוניים ורשעים. צדיקים - נחתמים לאלתר [מיד] לחיים, רשעים - למיתה, ואילו הבינוניים - תלויים ועומדים עד יום הכיפורים. אם עשו תשובה - נחתמים לחיים, לא עשו תשובה - נחתמים חס ושלום למיתה.

וכיצד מודדים בשמים מי צדיק, מי רשע ומי בינוני? אומר הרמב"ם: "מי שזכויותיו יתרות על עוונותיו - צדיק. ומי שעוונותיו יתרות על זכויותיו - רשע. מחצה למחצה - בינוני. ולא יזו קטגוריה אנו משתייכים? - כל אדם צריך לראות את עצמו כבינוני, אפילו צדיק גדול כמו רבא שזכה לגילוי אליהו הנביא ז"ל, הכריז על עצמו כבינוני, וכל שכן אנחנו. נמצא שבעשרת ימי תשובה כולנו במצב של "תלויים ועומדים", ומוטלת עלינו חובת התשובה.

אך יש לשאול, מדוע לא די לומר שנוסיף עוד זכויות בימים אלו, כדי שהמאזנים יטו את הכף לזכות? מדוע אומר הרמב"ם דוקא **עשו תשובה** - יחתמו לחיים?"

אלא דומה הדבר למשל שהזכרנו. **בימים אלו המחנתרת חתורה לפנינו!** הקב"ה אומר לנו: "שובו בנים שובבים, ארפא משובתיכם", כפי שכותב הרמב"ם: אף על פי שהתשובה והצעקה אל ה' יפה היא בכל זמן, מכל מקום בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים יפה היא ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר "דרשו ה' בהימצאו, קראוהו בהיותו קרוב".

בימים אלו לא די לעשות עוד מעשים טובים כדי להחתם בספר הצדיקים, אלא עלינו לנצל את המחנתרת הנפלאה החתורה לפנינו ולבקש מחילה על העבר ולשוב בתשובה, ואדם שלא מנצל את האפשרות הזאת, התביעה ממנו היא כה גדולה, עד שכל מעשה טוב שיעשה לא יחפה עליה, כי הרי מראה הוא שאינו מפחד ממשפט המלך.

לשנות כיוון

אל הרכבת הנוסעת מתל אביב לבאר שבע עלה כרטיסן, כדי לערוך ביקורת

כרטיסים. כאשר הציג אחד מן הנוסעים את כרטיסו, שאל הכרטיסן בהשתוממות: "אדוני, לאן מועדות פניך?" "לחיפה", השיב האיש. "אם כן יש לך טעות", אמר הכרטיסן, "טעית בכיוון, עליך לנסוע בכיוון הנגדי!" "מה הבעיה?" חייך האיש והניע ידו בתנועת ביטול, "אשנה את הכיוון. אעבור מיד אל המושב הנגדי"...

בנוסענו ברכבת חיינו, לא אחת מגיעים אנו להחלטה: "די, עלינו לשנות כיוון". אולם מהו אותו שינוי כיוון? מהי חזרה בתשובה אמיתית? אומרים בעלי המוסר: כיצד מודדים מיהו האדם הקרוב אל המלך? בודקים את כיוון הליכתו. אם פניו מועדות ללכת אל המלך - הרי הוא נקרא קרוב אל המלך, גם אם פיזית הוא עדיין רחוק. אך אם פניו להתרחק מן המלך - הרי הוא נקרא רחוק מן המלך, גם אם הוא נמצא קרוב מאוד אל המלך, ואפילו בתוך הארמון. כיוון ההליכה הוא הקובע! כן הדבר בחיינו עלי אדמות. מיהו האדם אשר קרוב לקב"ה? זה ששאיפותיו להתקרב לקב"ה, להתחזק עוד ועוד בקיום התורה והמצוות. יתכן שפיזית הוא עדיין רחוק, עדיין שקוע בחטאים, עדיין אינו מקיים את כל המצוות - אך יש לו רצון כנה להתקרב ולהתחזק, והוא גם יצליח. לעומתו אדם שאינו הולך בכיוון הזה, אינו מנסה להתקרב אל הקב"ה, אינו מנסה להתחזק ולשפר את עצמו, הרי הוא רחוק מן המלך. יתכן שפיזית הוא נראה קרוב, הוא מתפלל שלוש תפילות ביום, מברך, מניח תפילין, שומר כשרות ושבת, אך למעשה ליבו רחוק מן המלך ה', כל שאיפותיו ורצונותיו מתמקדים בקידומו הגשמי. רחוק הוא מן המלך.

רוצים אנו להתקרב אל המלך, אך זאת לא נוכל לעשות על ידי דילוג בקפיצה, זה בלתי אפשרי, והקב"ה אינו בא בטרוניה עם בריותיו לעשות דברים שהם אינם מסוגלים לעשות. התקרבות אל המלך פירושה שינוי כיוון ההליכה, החלטה כנה ואמיתית ללכת בדרך הנכונה, להשתפר, לעלות ולהתעלות אט אט.

התשובה - בהישג יד!

"לחזור בתשובה" - זה נשמע לפעמים מופשט מידי, רחוק מידי. כיצד חוזרים בתשובה - למעשה?

אומרת התורה לגבי מצות התשובה (דברים ל יא-יד ועיין ספורנו, כלי יקר ועוד): "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה הַיּוֹם, לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּנִּי, וְלֹא רִחֲקָה הִיא. לֹא בְשָׂמִים הִיא... וְלֹא מַעֲבָר לַיָּם הִיא... כִּי קָרֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹת!"

התשובה נעשית בשלושה מישורים: במחשבה, בדיבור ובמעשה.

במחשבה - על האדם למצוא לעצמו זמן שקט, לשבת עם עצמו ולערוך "חשבון נפש": מה הקב"ה רוצה ממני עכשיו? מה אני יכול לתקן? כיצד יכול אני להתקדם? כמובן שאין די בהגדרות כלליות כמו: מעכשיו אשתדל לתקן את מעשי ולהיות צדיק.

לא אדבר לשון הרע, לא אבטל רגע אחד מלימוד תורה, לא אצער אף אחד וכו' החלטות שכאלה אינן כנות ואמיתיות, וכמובן שלא תצמח מהן שום תועלת ושום קידום. על האדם להתבונן היטב בעצמו ולבנות לעצמו "תכנית עבודה" רוחנית לפי יכולותיו ומצבו. לקחת נקודות מסוימות לשיפור, עם שאיפה להתקדם הלאה. כותב האור לציון: "יש באדם כח מחשבה, שיכול לחשוב על כל פרט ופרט, ואם לא ניצל את כח המחשבה לטובה הרי חלילה נחשב כבהמה שעושה את מעשיה ללא מחשבה. ולעומת זאת, כשאנו מתרגלים במחשבה, אז כוחות המחשבה מתפתחים אצלנו בצורה לא רגילה. וכך אומרים הראשונים, שהשכל הוא כמו סכין: כל זמן שמזניחים אותו הוא מחליד ומתעפש, והאדם צריך לחדדו במחשבות ישרות. וכבר הפליגו בספרים הקדושים על הצורך והתועלת שיש מעריכת חשבון הנפש שהאדם עושה לעצמו.

בדיבור - על האדם להתוודות בפיו על מעשיו. הוידי הוא מצוה מן התורה, וחלק הכרחי מן התשובה. כאשר הדברים נאמרים בפה, יש להם השפעה רבה יותר על נפשו של האדם, ועל יכולתו להתגבר על יצרו בעתיד. אין די בוידי הכללי שאומרים בתפילה. אלא בנוסף לכך על כל אדם להתוודות על חטאיו הפרטיים. ואומר הזוהר הקדוש: "אדם צריך שלא ישים עצמו רשע... וכשהתוודה על חטאיו אז הוא חסיד, כי בא לקבל תשובה, ומוציא עצמו מצד הרע. ואל תאמר שהקב"ה אינו מקבל אותו עד שיפרט את כל חטאיו מיום שבא לעולם, כי באמת אינו צריך לפרש, כי אם רק החטאים שזוכר, וכל החטאים האחרים נמשכים אחריהם."

במעשה - זוהי ההתמודדות המעשית עם ההחלטות והקבלות. כמובן שיתכנו נפילות ומעידות, אך "שבע יפול צדיק - וקם". הנפילה היא חלק מן הנסיון, ועלינו לאזור כוח ולהמשיך להתקדם הלאה. **פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם!**

ארובות השמים נפתחים

הרש"ש הקדוש תיקן סידור תפילה עם כוונות מיוחדות על פי הקבלה. לעשרת ימי תשובה תיקן הרש"ש כוונות מיוחדות, שונות לגמרי מן הכוונות הרגילות של כל ימות השנה. זאת מכיון שבימים אלו יש איתנו הנהגה אחרת לגמרי: כל יום ויום השפע היורד עלינו, כלשונו, הוא "כמים הנובעים טיפין טיפין", אך באותם ימים נפתחים "ארובות השמים" - שפע אין קץ!

ובאמת מה מוטל עלינו לעשות כדי לקבל שפע כה רב? עלינו להכין את הכלים שבהם נקבל את השפע. שהרי אם אין כלים מתאימים - כל השפע יאבד, כי אין אפשרות לקבלו. כל התחזקות, כל תיקון המעשים, כל התקרבות נוספת לתורה ולאבינו שבשמים - הרי הם הוספת כלי, שלתוכו נוכל לקבל שפע טובה וברכה.

סג יום הכיפורים

בן המלך השובב

מעשה במלך, שהיה לו בן יחיד אהוב ויקר. מינה לו המלך אפוטרופוס, אדם משכיל וחכם, שיהיה איתו תמיד, ילווה אותו בכל מקום, ילמדו הליכות חיים ויספק לו את כל צרכיו. אך בן המלך נטה להשתובב, הוא לא הטה אוזן לדבריו, לא אבה ללכת בדרכיו, ובחר בדרך רעה. הממונה סיפר למלך שבנו סר מן הדרך הטובה, והוא ממאן לשמוע בקולו ולעשות כדבריו. קצף המלך על בנו, ומרוב כעסו סרב לראות את פניו. הצטער בן המלך צער רב, וביקש לבוא אל אביו, להתחנן לפניו ולרצות את פניו. אבל הממונה נהג עימו בקפידה, וחסם את דרכו אל האב. לא זו בלבד, אלא שדאג לספר באוזני המלך את כל מעללי בנו, כדי להגדיל את כעסו והקפדתו. יום אחד הודיע הממונה לבן המלך, כי יאלץ להיעדר מן העיר למשך יממה. ניצל הבן את היעדרותו ורץ אל אביו, נפל לפני רגליו ובכה, התוודה על כל הרעה שעשה מנעוריו ועד עתה. התנצל, שקדחה בו אש נעורים, התחייב לקבל על עצמו לעזוב את דרכו וללכת בדרך טובים, והתחנן לפני אביו בקול מר: "סלח נא, כפר נא לאשמותי!" מיד נכמרו רחמי האב על בנו, ויקרבהו בימינו, הושיבו על ברכיו, והרעיף עליו את אהבתו.

השטן יוצא לפגרה

כל יהודי הוא בן מלך, אהוב וחביב ויקר לאביו שבשמים. והנה הבן היקר במשך השנה מתפתה ללכת שולל אחר שרירות ליבו הרע, לעשות מעשים שהם נגד רצון אביו שבשמים. והשטן הולך ומקטרג עליו, מזכיר את מעשיו הרעים לפני בורא עולם, ומקשה עליו מאוד לעשות תשובה, להתקרב אל אביו.

אולם יום אחד בשנה - השטן יוצא לפגרה... "השטן" בגימטריה 364, ואילו ימות השנה מונים 365 יום. השטן עושה את עבודתו בנאמנות במשך 364 ימים בשנה, אבל יום אחד, ביום הכיפורים - אין לו רשות לקטרג וימא כ ע"א.

ההשתחררות הזו מעולו המכביד של השטן, שהוא גם היצר הרע, מורגשת בלבבות. אכן רואים אנו כי ביום הכיפורים, כל לב יהודי 'ז' במשהו, כמעט כל היהודים הולכים לבית הכנסת. אף יהודים רחוקים ביותר מחיי תורה ומצוות, מרגישים ביום זה דחף רוחני להתקרב לבוראם, ולו במשהו קטן. ביום זה יש הארה מיוחדת ושפע רוחני מיוחד, כל אדם מרגיש רצון והשתוקקות להתקרב להקב"ה. בלא ספק ננצל יום זה ונדרוש את ה' ויעתר לנו, באין שטן ובאין פגע רע!

”במקום שבעלי תשובה עומדים...”

ריח בגדיו

כאשר נכנס יעקב אבינו ע"ה להביא לאביו יצחק את גדיי העזים שהכין עבורו, נאמר על יצחק: "וירח את ריח בגדיו ויברכהו". מה בדיוק הריח יצחק אבינו, שגרם לו לברך את יעקב? אומר המדרש: אל תקרא "בגדיו" אלא "בוגדיו" - שצפה יצחק אבינו ברוח הקודש את הבוגדים שיצאו בדורות הלאה מיעקב בנו, כגון 'יוסף משיטא' ו'יקום איש צרורות' שנקרא עליהם להלן, שאף על פי שהיו הם בבחינת בוגדים, בכל זאת סופם טוב וריחם כריח גן עדן, כיון ששבו בתשובה.

יוסף משיטא

כאשר נכנסו הרומאים לארץ ישראל, רצו להכנס לתוך בית המקדש, אבל יראו מקדושתו ופחדו להכנס פנימה. כיון שכך, הכריזו ואמרו, שהאדם שיכנס לתוך בית המקדש - מה שיוציא משם תחילה יהיה בשבילו. אולם למרות הפיתוי הגדול, אף יהודי לא אזר עוז בנפשו להעזי פניו ולהכנס למקום כה קדוש, פרט ליהודי אחד שהגיע לדרגה שפלה ביותר, והרהיב עוז בנפשו להכנס לבית המקדש, היה זה יוסף משיטא. יוסף משיטא הסכים לעשות מה שאפילו רומאים לא הסכימו, כלומר: להכנס להיכל ה', לתוך בית המקדש! ואכן הוא נכנס, והוציא משם את מנורת הזהב, במטרה לקחת אותה לעצמו, כפי שהבטיחוהו הרומאים. כאשר יצא עם המנורה החוצה, התפעלו הרומאים מן המנורה ואמרו לו: מנורה זו מכובדת היא עד מאוד, ואין ראוי לתת אותה לאדם פשוט כמוך להשתמש בה. הכנס פעם נוספת, והפעם מה שתוציא יהיה נתון לך.

אולם הפעם התעוררו ניצוצות של תשובה וחרטה בלבו של יוסף משיטא, ובהחלטה נחושה הכריז שהוא לא נכנס שוב! ניסו הרומאים לשכנעו ולשדלו בלשון רכה, והבטיחו לו שיפטרו אותו ממכס שלוש שנים, אולם הוא לא הסכים לשוב לחטאו. אז התחילו הרומאים לדבר עמו קשות, התרו בו ואמרו: אם לא תכנס שוב לבית המקדש, נסרוק את בשרך במסרקות של ברזל! יוסף משיטא, אשר קיבל עליו תשובה בלב שלם, לא נבהל מאיומיהם. הוא עמד על שלו ואמר בכאב: "לא די לי שהכעסתי את בוראי פעם אחת, אתם רוצים שאכעיסנו פעם נוספת?!" הרומאים הרשעים קיימו בו את גזר הדין, והחלו לייסרו ביסורים קשים ומרים. מתוך יסוריו צעק יוסף משיטא - לא על היסורים הקשים אלא על חטאיו. שוב ושוב חזר הוא על דבריו הראשונים: "לא די לי שהכעסתי את בוראי פעם אחת, אתם רוצים שאכעיסנו פעם נוספת?!" עד שיצאה נשמתו בטהרה. יצאה בת קול ואמרה: "אשריך, יוסף משיטא, שהנך מזומן לחיי העולם הבא!"

יקום איש צרורות

יקום איש צרורות היה בן אחותו של התנא הקדוש יוסי בן יועזר. והנה פעם שיקום רכב בשבת על הסוס, הזדמן שהוליכו לפניו קורת עץ לתלות את דודו התנא יוסי בן

יועזר, אשר נתפס על ידי המלכות ב"עוון" לימוד תורה. אמר יקום איש צרורות לרבי יוסי דודו בלגלו: ראה את הסוס שהרכיבני עליו אדוני, וראה את ה"סוס" שהרכיבך אדונך עליו! אמר לו רבי יוסי: אם למכעיסיו כך - שהם מקבלים כזה שכר והנאה בעולם הזה למרות עוונותיהם, קל וחומר לעושי רצונו! אמר יקום לרבי יוסי: וכי יש אדם שעשה את רצונו יותר ממך?! ענה לו רבי יוסי: אם לעושי רצונו כך - כאלו יסורים - קל וחומר למכעיסיו שיקבלו יסורים יותר מאלו!

נכנסו הדברים ללבו של יקום איש צרורות, והיו מפעפעים בו כארס של נחש. מיד החליט לקבל עליו תשובה, ולכפרה על חטאיו קיים בעצמו ארבע מיתות בית דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק. מה עשה? הביא קורה ונעץ אותה בקרקע, וקשר בה חבלים, והקיף אותה בגדר, ועשה מדורה לפניו, ונעץ החרב באמצע. נתלה בקורה ונפסק החבל ונחנק [חנק], קידמה אותו החרב [הרג], ונהפכה עליו הגדר [סקילה] ונשרף [שריפה]. באותה שעה היה מנמנם רבי יוסי, וראה את מיטתו של יקום בן אחותו פורחת באויר. אמר: אוי, בשעה קלה הקדים אותי זה לגן עדן!

רואים אנו דבר נפלא, אנשים שהיו בבור תחתיות וטבעו בחטאים קשים ונוראים, זכו ברגע של התעוררות לעשות תשובה ולהגיע למעלה העליונה. לכן כתוב "וירח את ריח בגדיו" - ללמד אותנו שהחטאים אינם חלק ממהותו ואישיותו של היהודי, אלא רק בבחינת בגד ומלבוש שעוטף את האדם, ועם רצון אמיתי יכול אדם להסירם וללבוש תחתם בגדי משי וצחצחות של מצוות והנהגות טובות. וכמו שאמר הפסוק (שיר השירים א ו) אֵל תְּרֹאוּנִי שְׂאֲנִי שְׁחַרְחֹרֶת, שְׂשֻׁזְפֹתַי הַשְּׂמֶשׁ. דהיינו אל תסתכל על העוונות שהם השחרחרות, כיון שאינם חלק מהיהודי עצמו, אלא רק כשיזוף השמש שעובר לאחר זמן מה, על ידי תשובה ומעשים טובים.

מנשה המלך

גזע תרשישים

עד כמה גדול כוחה של התשובה, נלמד אף מסיפורו של מנשה המלך:

המלך חזקיהו, ממלכי בית דוד, היה מלך צדיק מאוד. הוא החזיר את עם ישראל בתשובה מן העבודה זרה שדבקה בהם, והטה את לב העם ללימוד התורה וקיום מצוותיה. כל כך חיזק הוא את לימוד התורה בעם ישראל, עד שבימיו לא נמצא בכל ישראל אפילו ילד קטן שלא היה בקי בהלכות טומאה וטהרה, שהן ההלכות הקשות והמסובכות ביותר, וקל וחומר שהיו הם בקיאים גם בשאר ההלכות כהלכות שבת, ברכות וכו'.

אולם צפה חזקיהו ברוח הקודש שיצאו ממנו בנים רשעים, ולכן לא רצה לשאת אשה. שלח לו ה' את הנביא ישעיה אשר בא ואמר לו (מלכים ב פרק כ פסוק א): "כֹּה אָמַר ה' צו לְבִיתְךָ כִּי מֵת אֲתָה וְלֹא תִחְיֶה" - כיון שמנעת את עצמך מן המצוה הראשונה שבתורה - מצות 'פרו ורבו', יש עליך תביעה משמים, והתקצרו ימי חייך.

אמר לו חזקיהו: כיצד אשא אשה ואוליד בנים שיכעיסו את הקב"ה? אמר ישעיהו: אלו הם חשבונותיו של הקב"ה, ולך אין עסק בהם, אתה היית צריך לעשות את המוטל עליך בלי להכנס לחשבונותיו של הקב"ה. אמר חזקיהו, אם כן אתקן את חטאי ואשא אשה. אמר לו ישעיהו: הגזירה כבר נגזרה. אמר חזקיהו: כך מקובלני מבית אבי אבא - אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם, אל יתיימש מן הרחמים! מיד עמד חזקיהו בתפילה לה' וזעק מקירות לבו: "אָנָּה ה', זָכַר נָא אֶת אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנֶיךָ בְּאֲמֹת וּבְלִבָּב שְׁלָם, וְהִטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשִׂיתִי וּבְיָדְךָ חֲזַקְתִּיהוּ בְּכִי גְדוֹל".

מיד נגלה ה' אל ישעיהו הנביא ואמר לו: "שוב וְאֲמַרְתָּ אֶל חֲזַקְיָהוּ נְגִיד עַמִּי, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָוִד אֲבִיךָ, שְׁמַעְתִּי אֶת תְּפִלָּתְךָ רְאִיתִי אֶת דְּמָעֹתֶיךָ, הֲנִנִי רַפָּא לְךָ... וְהִסַּפְתִּי עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה".

בקש חזקיהו מישעיהו הנביא שיתן לו את בתו לאשה, כדי שאולי על ידי כך תעמוד לו זכותו של ישעיהו שיצאו ממנו בזכותו בנים צדיקים. ואכן כך היה, נשא חזקיהו את בתו של ישעיהו לאשה, וכינה אותה "חפצי בה", שחפץ דוקא בה מכל הנשים ונשא דוקא אותה לאשה.

עבודה זרה

מצדיקי עולם אלו, נולדו שני בנים האחד מנשה והשני רבשקה. אין ספק שחזקיה ואשתו עשו את כל המאמצים לחנך את בניהם לתורה, אך בכל זאת לא עלתה בידם. והנה יום אחד כאשר היו בגיל שלוש, לקחם חזקיה על כתפיו לבית המדרש, ושמע היאך אחד אומר לשני, תראה כמה הראש של אבא מתאים לקרבן לעבודה זרה, מיד כעס חזקיהו וחבטם על הקרקע, רבשקה מת, ומנשה נשאר חי.

בהיות מנשה בגיל שתים עשרה שנה, נפטר אביו הצדיק חזקיהו, והוא נהיה למלך על ישראל. מלך רשע ביותר היה מנשה, ונמשך אחר עבודה זרה. הוא הקים מזבחות לבעל [שם של עבודה זרה] ועשה אשרה [עץ של עבודה זרה], השתחוה לכל צבא השמים ועבד אותם, ושרף את כל אזכרות שם ה' שבתורה.

ברוב עזות העמיד מנשה צלם בתוך בית המקדש! הוא היה משתחוה לו כשפניו אל הפסל ואחוריו אל היכל ה'. במשך הזמן השחית יותר ויותר ועשה לאותו פסל ארבעה פרצופים, כדי שכביכול תראה השכינה את הפסל מכל צד, ובכך "יצליח" להכעיס יותר את הקב"ה.

מנשה המלך המשיך ללכת מדחי אל דחי, והתחיל לעשות כתועבות החמורים ביותר של הכנענים, דהיינו ששרף את בנו באש כקורבן לעבודה זרה. וכן ניחש ועונן ועשה אוב וידעונים [כל מיני כישופים]. כל זאת עשה לא בשגגה ולא מתוך תאוה, אלא במטרה להכעיס את הקב"ה, ולגרום לסילוק השכינה מבית המקדש.

שפיכות דמים

מלבד עוון עבודה זרה, מגואלות היו ידיו של מנשה אף בעוון רצח ושפיכות דמים, כמו שנאמר (מלכים ב כא טז): "וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מִנְשֵׁה הַרְבֵּה מְאֹד עַד אֲשֶׁר מָלֵא אֶת יְרוּשָׁלַיִם פֶּה לְפֶה". ומסופר בגמרא, שעשה מנשה פסל ענק וכבד, אשר אלף בני אדם היו צריכים לנושא. וכל יום היו מתים אלף בני אדם מחמת כובד המשא.

ברשעותו הרבה הרג מנשה אף את סבו הצדיק, אבי אמו, ישעיהו הנביא. ובגמרא מסופר כיצד עשה זאת: אמר רבא, שהיה מנשה דן את ישעיהו, אמר לו: משה רבך אמר (שמות לג כ): "כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי", ואילו אתה סתרת את דבריו ואמרת (ישעיה ו א): "וְאֶרְאֶה אֶת ה' יֹשֵׁב עַל פְּסֵא רָם וְנֹשֵׂא...". ועוד, משה רבך אמר (דברים ד ז): "כִּי מִי גוֹי גָדוֹל אֲשֶׁר לֹא אֱלֹהִים קְרִבִים אֵלָיו פֶּה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו", ואתה סתרת את דבריו ואמרת (ישעיה נה ו): "דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיתוֹ קְרוֹב", דהיינו שלא תמיד ניתן לפנות אל הקב"ה. כמובן שלישעיה הנביא היו תשובות לסתירות אלו (כמובא בגמרא יבמות מט עמוד ב), אולם הוא העדיף לא לענות למנשה, כי ידע שבכל מקרה לא יקבל מנשה את דבריו וירצה להרגו. לכן מה עשה ישעיה כדי להינצל? ברח מנכדו מנשה, וכשרדף אחריו אמר שם קדוש ונבלע בתוך עץ ארז גדול. אולם מנשה הרשע לא העלה בדעתו לוותר על הריגת סבו ישעיה. וברוב רשעותו ואכזריותו כרת את עץ הארז והתחיל לנסר אותו. כשהגיע המסור לפיו - יצאה נשמתו של ישעיה הצדיק.

חוטא ומחטיא

מנשה המלך לא רק חטא לעצמו, אלא אף החטיא את עם ישראל, כמו שנאמר (דברי הימים ב לג ט): "וַיַּעַתַּע מִנְשֵׁה אֶת יְהוּדָה וַיִּשְׁבִּי יְרוּשָׁלַיִם לַעֲשׂוֹת רָע מִן הַגּוֹיִם...". בגלל חטאיו המרובים של מנשה נגזרה גזירת חורבן בית המקדש הראשון על עם ישראל, כפי שנאמר (ירמיה טו ד): "וַיִּנְתְּנִים לַעֲזוּהָ לְכָל מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ בְּגִלְל מִנְשֵׁה בֶן יַחֲזַקְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה עַל אֲשֶׁר עָשָׂה בִירוּשָׁלַיִם".

יסורים

אמרו חז"ל, וכי עלה על לב שהמלך חזקיהו שלימד תורה לכל ישראל, דוקא את בנו לא לימד?! אלא כל הלימוד שלימד אותו וכל העמל שעמל בו לא הועילו לו להחזירו למוטב. ומה הועילו לו? יסורים.

איך וכיצד התרחשו הדברים? על כך מסופר בספר דברי הימים (ב לג יא): "וַיָּבֵא ה' עֲלֵיהֶם אֶת שְׂרֵי הַצָּבָא אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר, וַיִּלְכְּדוּ אֶת מִנְשֵׁה בְּחַחִים וַיֹּאסְרוּהוּ בְּנַחֲשֵׁתִים וַיִּלְיַכְהוּ בְּבִלְה".

אמרו חז"ל, דוד של נחושת עשו לו שרי אשור, והיו מדליקים אש תחתיו. נכוה מנשה מחום האש וקפץ, אולם אז נכוה במקומות אחרים בגופו, וכך התחיל גופו להחרך אט אט ביסורים נוראיים. כיון שראה שנמצא הוא בצרה גדולה, התחיל

לקרוא לעבודה זרה שלו שתבוא לעזרתו ותציל אותו, אך כמובן שקריאתו היתה לשוא. קרא לעבודת אלילים אחרת, ואף זו לא הושיעה אותו. וכך הזכיר את כל סוגי העבודה זרה שעבד להם אי פעם, אך ללא הועיל. לפתע נזכר בפסוק שהיה אביו הצדיק חזקיהו מקריא לו (דברים ד ל): "בְּצַר לְךָ וּמְצֹאוֹךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים, וְשַׁבְּתָ עַד ה' אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעְתָּ בְּקוֹלִי, כִּי אֵל רַחוּם ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יִשְׁחִיתֶךָ...". אמר מנשה: הרי אני קורא לקב"ה. אם יענה לי - מוטב, ואם לאו - הרי אין הבדל בינו לבין הקודמים שקראתי להם ח"ו.

חתירה מיוחדת

בשעה שהתפלל מנשה, היו מלאכי השרת מסתמים את חלונות הרקיע שלא תעלה תפילתו לפני הקב"ה. אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: אדם שהעמיד צלם בהיכל - אתה מקבלו בתשובה?! אמר להם: **אם איני מקבלו בתשובה, הרי אני נועל דלת בפני כל בעלי תשובה!** מיד חתר לו הקב"ה חתירה מיוחדת מתחת כסא הכבוד, וקבל את תפילתו ותשובתו:

הפך לו הקב"ה את דוד הנחושת למזל"ט - 'מטוס זעיר ללא טייס' ואף ללא מנוע, והטיס אותו כשהוא נתון בתוך הדוד אל כסאו אשר בירושלים. באותה שעה אמר מנשה: יש דין ויש דיין! ואכן מיד שינה את מעשיו מקצה לקצה, ובמשך שלושים ושלוש שנים עבד את ה', והשתדל להחזיר את העם למוטב. כפי שנאמר: "וּכְהָצַר לוֹ חֲלָה אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהָיו וַיִּכְנַע מֵאֵד מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו. וַיִּתְפַּלֵּל אֵלָיו וַיַּעֲתֶר לוֹ וַיִּשְׁמַע תְּחִנָּתוֹ וַיִּשְׁיבֵהוּ יְרוּשָׁלַיִם לְמִלְכוּתוֹ, וַיַּדַּע מִנְּשָׁה כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים... וַיִּסַּר אֶת אֱלֹהֵי הַנֶּכֶר וְאֶת הַסִּמְלָמְלִים מִבַּיִת ה' וְכָל הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בָּנָה בְּהַר בֵּית ה' וּבִירוּשָׁלַיִם, וַיִּשְׁלַךְ חוּצָה לְעִיר. וַיִּבֶן אֶת מִזְבַּח ה' וַיִּזְבַּח עָלָיו זִבְחֵי שְׁלָמִים וְתוֹדָה, וַיֹּאמֶר לַיהוָה לַעֲבֹד אֶת ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל".

ראש ישיבה לבעלי תשובה

ואמר רבי ישמעאל בן אלישע, שבשעה שעלה למרום, נגלו לפניו כל סתרי העולמות העליונים, וראה את הצדיקים בגן עדן כשהם יושבים ישיבות ישיבות ועוסקים בתורה, ולכל ישיבה יש 'ראש ישיבה'. ובין הישיבות ראה ישיבה שבה לומדים בעלי תשובה. ומי עמד בראש ישיבה זו? - מנשה המלך! הוא אשר לימד אותנו מה גדול כוחה של התשובה, וכיצד יכול אדם לצאת ולעלות מבור תחתיות לרום המעלה!

* * *

נשמה שנתת בי - טהורה!

סיפר בעל תשובה את סיפורו האישי, שכאשר חי בעבר ללא קיום תורה ומצוות, הוא ישב בבית הכלא, ויום אחד הגיע לבית הסוהר איזה שהוא מרצה. כמה אסירים משועממים באו לשמוע אותו. האחד הניח רגל על רגל, השני הניח רגל על כתפו של

חבר, וכך ישבו והטו אוזן... אותו מרצה סיפר משל, ומשל זה עורר אותו מאוד. הוא סיפר על אדם אחד, שהיתה לו מרגלית יקרה מאוד, ששוויה רב. יום אחד נפלה המרגלית וקיבלה שריטה. הצטער מאוד בעל המרגלית, כיון שעקב השריטה ירד ערך המרגלית באופן משמעותי. בצערו הלך אל הצורף, אולי יצליח לשייף אותה ולטשטש את השריטה. והנה פנה אליו הצורף: תאמר לי אדוני, מה שמך? 'דניאל', ענה האיש. אם כן, אמר הצורף, יש לי עבורך עצה נהדרת: על המרגלית כבר יש קו אחד מאוזן של שריטה. כעת נסטט יפה כתב לאורך, ותצא לנו האות ד', וזו תהיה חריטה מעוטרת של האות הפותחת את שמך. הרעיון מצא חן בעיניו, וכך עשה והיה מאושר.

כך, אמר להם אותו מרצה, אנו נפלנו ויש לנו שריטה של חטאים בנפשנו, אבל דווקא אותה אפשר למשוך - לעשות תשובה, להשתנות, לחרוט חרטה ויודוי בלבנו, ואז נהיה אנשים מיוחדים ואהובים יותר, והיהלום יהיה משובח יותר.

ממשיך ומספר בעל התשובה, שהיו לו הרבה תוכניות מה לעשות עם החבר'ה כאשר יצאו מבית הסוהר. הוא הרי עבר שם השתלמויות ברמה גבוהה כיצד להיות גנב מוצלח יותר, בפרט שאין עבודה אחרת... אבל כאשר שמע את הדברים הללו, החליט לעשות תפנית ולעזוב את הכל, וכך הפך להיות בעל תשובה אמיתי.

אוי לנו מיום הדין!

איציק הוא אדם מאמין, אוהב את התורה ואוהב את היהדות, בשבת עושה קידוש, אוכל מצות בפסח, מקפיד על טקסים יהודיים בחגים, מקפיד לאכול סופגניות בחנוכה, אוזני המן בפורים, גם עוגת גבינה בשבועות, בקיצור אדם מסורתי. אבל מה? קשה לו לשמור שבת ממש עם כל הדקדוקים, או להתפלל שלוש תפילות ביום, לשמור כשרות וכו'. כל "הדקדוקים" האלה מכבידים עליו. "העיקר הלב", הוא אומר. כאשר שואלים אותו, ומה תגיד לפני בורא עולם אחרי 120 שנה? איך תצטדק על העבירות שעברת? על המצוות שלא קיימת? איציק אינו מודאג מכך, לא שהוא אינו מאמין בעולם הבא, חס וחלילה. אלא שהוא מרגיש שהוא עם בורא עולם כבר יוכל להסתדר, הוא יטען לבורא עולם שככה הוא גדל, שקשה להשתנות, הוא גם לא רצה להכביד על האשה והילדים ולעורר מחלוקות. ובכלל הוא הרי השתדל להיות אדם טוב, לא עשה רע לאף אחד, היתה לו אמונה חזקה. וזה הרי העיקר, לא? הוא בטוח שבורא עולם "יבין" אותו ויסלח לו, הוא הרי אבא רחמן! וכך ממשיך לו איציק את שגרת חייו ללא דאגות וללא נקיפות מצפון.

איציק אינו היחיד, אנשים רבים מתחמקים מן החובה המוטלת עליהם בעולם הזה במחשבה ש"עם הקב"ה אני כבר אסתדר". פעמים רבות מזדחלת בלבנו הרגשת בטחון ושאננות באשר לעמידתנו בפני בית דין של מעלה. ובשל הרגשה זו אנו נוטים להוריד בעצמנו "נטל" קשה. "מסתפקים במועט" בקביעת עיתים לתורה, מתרשלים בעבודת המידות, בשמירת הלשון, בדקדוקי הלכה וכדומה. לא ממצים את מלוא הכוח לעבודת ה' יתברך. האם אכן יתקבלו הסבירנו והצטדקויותינו בשמים?

על כך נוכל ללמוד מפרשיית יוסף ואחיו. בפרשת "וישב" מסופר על מכירת יוסף על ידי אחיו. עיון בפרשייה זו מגלה לנו כי האחים הקדושים כלל לא התחרטו על המכירה. היו להם צידוקים רבים ואפילו נימוקים הלכתיים מובהקים למכירה זו. גם כאשר האחים מגיעים למצרים ויוסף מתנכל להם ומבקשם להביא את בנימין, תגובת השבטים היא: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו, אָבֵל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אֲחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמְעָנוּ..." כלומר, האחים מבינים כי הצרה באה אליהם בעקבות מכירת יוסף, ובכל זאת עדיין אינם מודים בטעותם על עצם המכירה, אלא רק על כך שלא שמעו לתחנוניו של יוסף. זאת אומרת, האחים התהלכו כל הזמן בהרגשה שהם עשו את הטוב והישר בעצם מכירת יוסף. והנה כאשר מתוודע יוסף אחיו, תגובת האחים הינה קיצונית ומפתיעה: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו" - הדיבור נעתק מפיהם, לא יכלו לדבר! מדוע? הרי היו להם הצטדקויות מצוינות למכירתו של יוסף, אז מה קרה פתאום? מדוע הם שותקים? מדוע אינם יכולים להסביר ליוסף את שיקוליהם ההגיוניים ונימוקיהם ההלכתיים? כי אז בבת אחת, הם קלטו את האמת! הנה יוסף ניצב מולם, החלום שסיפר להם פעם על ירח ואחד עשר כוכבים שמשתחווים לו היה אמת לאמיתו. ממילא כל שיקוליהם היו מוטעים מיסודם, בבת אחת התברר להם שהם חיו בטעות נוראה! האמת הכתה בהם בחוזקה, והם התמלאו בושה גדולה כל כך, עד שלא יכלו לענות.

על כך אומר המדרש: "אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה!" אוי! אוי! לנו! מה נאמר לפני אבא שבשמים? כאשר האמת תתיצב למול עינינו, כל כך ברורה ונוקבת, מה נדבר ומה נצטדק? "לא היה לי זמן?" והרי לדברים אחרים הקדשת זמן יקר. היה לי קשה לשנות הרגלים? הרי בכל מה שקשור לעולם הזה ידעת להתגמש טוב מאוד. אז מה? אשתך התנגדה? הרי כשרצית דברים אחרים ידעת טוב מאוד לשכנע אותה! נו, אז למה בכל זאת לא מיצית את כוחותיך? למה לא התאמצת יותר? הכל נבע בסך הכל מהתרשלות ועצלות! ומול האמת הנוקבת של בורא עולם מה נוכל להצטדק? מה נוכל לומר?

מתי כדאי לחזור בתשובה?

רבי שמעון בן לקיש היה בצעירותו שודד בין חבורת שודדים, ושב לה' בכל ליבו בצום ובתפילה, והיה עוסק כל ימיו בתורה ובמצוות, עד שנעשה לאחד מהחכמים הגדולים שבתלמוד.

ביום שבו נפטר רבי שמעון בן לקיש, מתו שני רעיו מהעבר שנשארו שודדים. נתנו את רבי שמעון בן עדין, ואת שני רעיו השודדים - בשאלו תחתית. אמרו השודדים: רבון העולמים, וכי יש משוא פנים לפניך? אמר להם: זה עשה תשובה, ואתם לא עשיתם! אמרו לפניו: הנח לנו ונעשה תשובה! אמר להם: אין תשובה אלא עד יום המיתה. למה הדבר דומה? לאדם שהוא פורש לים. אם אינו לוקח בידו מארץ נושבת לחם ומים - בים אינו מוצא. וכן אדם ההולך לקצה המדבר, אם אינו לוקח מן

הישוב לחם ומים, במדבר אינו מוצא לאכול ולשתות. כך, אם אין אדם עושה תשובה בחייו - לאחר מותו אין לו תשובה.

ובגמרא מסכת שבת (דף קנג עמוד א) רבי אליעזר אומר, "ישוב יום אחד לפני מיתתך". שאלו אותו תלמידיו: וכי אדם יודע באיזה יום ימות? אמר להם: ישוב היום שמא ימות למחר, ונמצא כל ימיו בתשובה.

אין יאוש בעולם כלל!

פעמים רבות מתעורר האדם לתשובה, וגומר בדעתו להתחיל להשתנות, אלא שאז מופיע היצר הרע בפניו בדמות של צדיק גמור, ומציע בפניו את כל החטאים והעוונות שעשה מיום עמדו על דעתו. מלבד זאת שגם המצוות שקיים הן כה מועטות ופגומות, עד שלא מותר ברוחו קורטוב של רצון ואמון בעצמו, שהוא ה"רשע" יכול לעשות תשובה ולשנות את מעשיו.

והאמת, שצריך האדם לשים אל ליבו, כי זוהי אך ורק עצת היצר הרע, שרוצה להניאו לבל יעשה תשובה ויתקרב לאלוקיו. ודבריו הבל, כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואף על פי שחטא, הקב"ה מצפה לתשובתו ואוהבו. כפי שרואים אנו בתפילת שמונה עשרה, שבשום ברכה לא חותמים במילת "הרוצה", מלבד בברכת "השיבנו אבינו לתורתך" שחותמים בה: "ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה" - כי הקב"ה רוצה בתשובתו של כל אחד ואחד, ואף אם נפל, יקום שוב, ככתוב: "שבע יפול צדיק - וקם". ואל יתייאש כלל! אדרבה, עם ישראל בא ממקור שאין לו יאוש!

אברהם אבינו, אב האומה, היה בן תשעים ותשע שנים, ועדין לא זכה לפרי בטן. הבה נחשוב, האם מישהו היה מאמין עוד שלאברהם יהיה בן בגיל כזה? או ששרה בת התשעים שנה תלד?! הרי שלפי השכל האנושי אי אפשר לצפות כלל להמשכיות מזוג כה מבוגר. והנה דווקא מהם צמח עם ישראל! וזאת כדי ללמדנו, כי אצל היהודי המאמין בה' אין יאוש כלל, כיון שבכל מצב בורא עולם יכול לעזור לו לשנות הכל. ולכן אל יפול אדם ברוחו, ובפרט בחודש אלול, גם אם רואה את עצמו מלא בחטאים, יתחזק ויתאמץ ביותר לשוב בתשובה, וה' יתברך החפץ בתשובה, יקבלו ברחמים וברצון.

כך ראינו גם אצל יהודה בנו של יעקב אבינו, שלאחר שהואשם בחטא מכירת יוסף לישמעאלים, היה יכול ליפול ליאוש רוחני ולומר בנפשו: ממילא כבר חטאתי ואיני רצוי לפני ה', בודאי איני יכול להשתנות לאחר מעשה זה, כי כבר הפסדתי את כל עולמי...! אך לא כן חשב, אלא אדרבה ואדרבה, יהודה נאזר בכוחות מחודשים. הוא ידע שליחודי אין מקום להתייאש כלל, פתח דף חדש בחייו, והתחיל מהמצוה הראשונה הכתובה בתורה, מצות "פרו ורבו", ונשא אשה. דווקא בגלל מידתו זו,

שאינו מתייאש, נקרא עם ישראל על שמו - יהודים. זוהי מהותנו להתחדש כנשר, לא ליפול לפיתויי היצר הרע, אלא להתחיל להשתנות.

במדרש שוחר טוב (סוה): "שערי תשובה אינם ננעלים לעולם, שנאמר מבטח כל קצוי ארץ וים רחוקים, מה הים הזה אינו ננעל לעולם, וכל מי שהוא מבקש לרחוץ בו, רוחץ בו כל שעה שירצה, כך התשובה כל שעה שאדם רוצה לעשות תשובה הקב"ה מקבלו".

אין הדבר תלוי אלא בי!

הגמרא (עבודה זרה יז ע"א) מספרת על אלעזר בן דורדיא, שלא הניח חטא שלא עשה. פעם אחת בשעת עבירה, אמרה לו אשה אחת: אלעזר בן דורדיא - אין מקבלים אותך בתשובה! כששמע זאת אלעזר התעורר ליבו לתשובה, ולמרות מצבו הרוחני השפל, חיפש תקנה לנפשו. מה עשה?

הלך וישב בין הרים וגבעות, אמר: הרים וגבעות, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים עליך, נבקש על עצמנו, שהרי כתוב (ישעיה נד): "כִּי הִהָרִים יְמוּשׁוּ וְהַגְּבְעוֹת תִּמְוָסְיָנָה".

אמר: שמים וארץ, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים רחמים עליך, נבקש על עצמנו, שכתוב (ישעיה נא): "כִּי שָׁמַיִם כָּעָשָׁן נִמְלָחוּ, וְהָאָרֶץ כַּבַּיִת תִּבְלָה".

אמר: חמה ולבנה, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנו מבקשים רחמים עליך, נבקש על עצמנו, שכתוב (ישעיה כד): "וְחִפְרָה הַלְּבָנָה, וּבוֹשָׁה הַחֲמָה".

אמר: כוכבים ומזלות, בקשו עלי רחמים! אמרו לו: עד שאנחנו מבקשים רחמים עליך, נבקש על עצמנו, שכתוב (ישעיה לד): "וְיִנְמְקוּ כָּל צָבָא הַשָּׁמַיִם".

אמר: אין הדבר תלוי אלא בי! הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה, עד שיצאה נשמתו מתוך בכי. יצאה בת קול ואמרה: רבי אלעזר בן דורדיא מזומן לחיי העולם הבא. בכה רבי יהודה הנשיא ואמר: יש קונה עולמו בכמה שנים, ויש קונה עולמו בשעה אחת! ולא דיים לבעלי תשובה שמקבלים אותם אלא שקוראים אותם 'רבי'!

הנה רוצים אנחנו להתחזק ולחזור בתשובה. פונים אנו לשמוע שיחות מוסר, לקרוא דברי חיזוק ועוד ועוד. הכל טוב ויפה, אולם מחובתנו לזכור כי התיקון האמיתי יעשה אך ורק על ידי חיפוש ופשפוש בתוך תוכנו פנימה, ותיקון עצמי.

רבי אלעזר בן דורדיא לימד אותנו יסוד גדול בתשובה: המקור הוא ה"אני", ואני בלבד! ככתוב "יעזוב רשע דרכו" - כל אדם יעזוב את דרכו הקלוקלת באופן אישי וישוב אל ה'. במקום לברוח ולחפש עזרה אצל אחרים, יש לחדור אל תוככי ה"אני" - ולהשתנות! לפי שאין הדבר תלוי אלא בי!

"אם אין אני לי מי לי"

נתאר לעצמנו תרנגולת לבנה, צחורה כשג, שהשתכשה בעפר, וכל כנפיה התלכלכו לבלי היכר. אם נרצה לנקותה במים וסבון וחומרי ניקוי, הלכלוך עלול להידבק בה יותר וללא מועיל. הדרך הטובה ביותר לניקיונה היא שהתרנגולת תתנער מעצמה, תנער את כנפיה כמה פעמים, ותחזור לצחותה ויופיה.

כך ידע האדם שאף אחד לא יוכל לנקותו מחטאו. אין שום שיטה בעולם שבה יוכל האדם להשיג ניקיון לנפשו, אם לא שהוא עצמו יחליט: "אם אין אני לי - מי לי!" ויתנער מחטאיו, ותהיה נשמתו צחה ונקיה מכל עוון וחטא.

הצעתו של פיקח

בא יהודי קשה יום לפני הגאון רבי ישראל מאיר מראדין, ה"חפץ חיים" זצוק"ל, והתאונן לפניו על צרותיהם של עם ישראל. מתקשה אני לשאת את הצרות הרבות, התלונן האישי. החל ה"חפץ חיים" מעודד אותו בדברים: "עוד רגע קט תבוא הגאולה, ואז יגאלו ישראל מצרותיהם". שמע היהודי ואמר בצער: הרי כבר אמרו חז"ל שאין ישראל נגאלים אלא בתשובה, והמצב רק הולך ומדרדר, עד שלא מובן כיצד ישובו ישראל מחטאיהם. השיב לו ה"חפץ חיים": משל למה הדבר דומה, לסוחר שבא אל הסיטונאי כדי לרכוש ממנו סחורה, תמיד נהג לקחת סחורה ולשלם רק לאחר שמכרה, אלא שבתקופה האחרונה נצטברו חובותיו, והסיטונאי סרב לתת לו סחורה. הן לא עמדת בהתחייבויותיך, וכיצד אספק לך סחורה נוספת? פרץ הסוחר בבכי מר - אם לא תספק לי סחורה, כך אמר, אתמוטט חלילה לגמרי ולא יהיה בידי לחם לילדי. שמע הסיטונאי וכבר בקש לספק את הסחורה, אך כאן קפצו עובדיו של הסיטונאי והחלו לפרט את כל חובותיו שלא שילם עד כה. נקלע למקום פיקח אחד, שמע את אשר ארע ואמר לסוחר: שמע לקולי, מדוע עליך לרכוש בבת אחת כמות גדולה של סחורה, קנה מעט, שלם במזומנים, תמכור, ושוב תקנה, עד שעסקיך יתיצבו.

זה המצב שבו אנחנו נתונים, הסביר ה"חפץ חיים" ליהודי. עם ישראל נמצא בגלות מרה, והקב"ה רוצה ומשתוקק לגאלם. באה מדת הדין ומעכבת. שכן מצבנו הרוחני האישי של כל אחד מאתנו הוא בשפל המדרגה. אבל בל נתיאש, יכולים אנו לנהוג על פי הצעתו של אותו פיקח: אט אט נשוב בתשובה: נתקן את חטא הדיבור, נקבע עתים לתורה, נוסיף מצוה למצוה עד שנסלק את כל חובותינו לאבינו שבשמים ונתיצב מחדש על רגלינו. לבנה ללבנה, מצוה למצוה, זכות לזכות, כך נזכה בעזרת ה' לגאולה השלימה. בנו הדבר תלוי, ביכולתנו הוא! (מרווח לצמא)

בשלי הסער הגדול הזה!

בספר יונה, שבו אנו קוראים ביום הכיפורים, מסופר על יונה הנביא שביקש ממנו ה' ללכת ולהזהיר את אנשי נינוה על חטאיהם, ולהתרות בהם שאם לא ישובו בתשובה, הרי בעוד ארבעים יום יהפוך ה' את כל נינוה.

יונה חשש מאוד מפני שליחות זו, מפני שידע שאנשי נינוה ישמעו לדבריו ויחזרו בתשובה, ובזה יגרם חלילה קטרוג על עם ישראל, שאף הם שומעים נבואות ותוכחות, ואין כולם שמים על לב. לכן העדיף יונה להתחמק משליחות זו, "ולברוח" מפני ה' - ללכת לתרשיש, מקום מחוץ לגבולות ארץ ישראל, ואין הנבואה יכולה לחול עליו שם, שאין הנבואה שורה בחוץ לארץ.

אך בורא עולם, מלוא כל הארץ כבודו, מי יכול להסתתר ולברוח מפניו?! "וה' הטיל רוח גדולה אל הים, ויהי סער גדול בים, והאניה חשבה להשבר". יראו המלחים וזעקו לאלוהיהם, אלוהי עץ ואבן, ולא נענו. ניסו להטיל את כליהם וחפציהם לים כדי להקל את משא האוניה, אך גם זה ללא הועיל. ויונה לא ידע מכל אשר נעשה, כי היה בירכתי הספינה ישן. כשראו המלחים שהסערה הולכת ומתגברת, והשתדלויותיהם אינן מועילות, החליטו להפיל גורל כדי לדעת בשל מי באה עליהם הסערה - "ויפל הגורל על יונה". פנו אליו ושאלוהו: "הגידה נא לנו באשר למי הרעה הזאת לנו, מה מלאכתך ומאין תבוא...?" מספר להם יונה את כל קורותיו, ואחר כך אומר: "שאוני והטילני אל הים, וישתק הים מעליכם, פי יודע אני כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם!" ואכן כך היה, וההמשך ידוע, כמסופר בספר יונה.

אומר הרב מבריסק זצ"ל: מתשובתו של יונה אנו למדים דבר גדול. הרי בספינה היו כולם עובדי עבודה זרה, מלבד יונה, ולא היו חסרות סיבות לתלות בהן את הסערה. אבל יונה הנביא שידע כי יש עליו טענה - לא חיפש הצטדקויות, ולא חיפש על מי להטיל את האשמה. תכף ומיד הודה ואמר: "כי בשלי הסער הגדול הזה עליכם!".

בימים אלו, בהם נדרש כל אחד מאתנו לפשפש במעשיו ולתקנם, עלולים אנו ליפול בעצת היצר ולומר: יש אנשים שבאמת צריכים להתחזק ולחזור בתשובה, המצב הרוחני היום ממש לא פשוט, יש אנשים שאפילו בכיפור אינם צמים. והפריצות ברחוב - ממש נורא ואיום, ובכלל - הממשלה הזאת הורסת את הדת במדינה, חנויות של בשר חזיר מפוזרות בכל הארץ, השבת נרמסת בראש כל חוצות. יש לעם ישראל הרבה מה להתחזק לפני שדווקא אני - אדם טוב ורחף מפשע - אתקן את עצמי.

אולם עלינו לדעת - כי טענות אלו, הם טענות היצר הרע, שרוצה למנוע אותנו מלתקן את מעשינו על ידי טענות שוא. על כל אחד ואחד לומר לעצמו: "**בשלי הסער הגדול הזה!**" כי אכן מכל אחד ואחד ה' דורש התחזקות לפי דרגתו ומצבו, ומי שנמצא בדרגה רוחנית גבוהה יותר, ה' דורש ממנו התחזקות בדרגות שלו.

הוציאה ממסגר נפשי

אומר הגאון רבי אליהו לופיאן: משל לאדם שנכנסה צפור לתוך כף ידו, וסגר עליה בכפו. אמר: הרי אומרים בני אדם שהצפור הזאת יש בכוחה לעוף למעלה, ואילו אני

רואה שאיננה יכולה לזוז... אמרו לו: שוטה שבעולם! פתח את ירך, שחרר את הצפור, ותראה איך היא עפה מעלה מעלה...

והנמשל הוא, כשהאדם אומר: אינני יכול לעשות תשובה, אינני יכול להתקדם ברוחניות, אומרים לו: שוטה שבעולם! טמטמת את עצמך! סגרת את נפשך בתאוות ובהרגלים, לכן אינך יכול להתגבר. פתח את המסגרי, השלך את לשלואות התאוה וההרגלים הרעים מעל נפשך, ואז תראה איך אתה יכול להגיע לתשובה שלימה ולהגביה עוף עד השמים! כי "אין הדבר תלוי אלא בי"!!!

מקום שבעלי תשובה עומדים

בגמרא מסכת ברכות (דף לד עמוד ב), "אמר רבי אבהו מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". ופרשו במסכת יומא (דף פו עמוד ב) שמעלת התשובה גדולה כל כך, עד שאפילו העברות שעבר במזיד (בכוונה) נהפכים לו לזכויות, וכאילו עשה מצוות במקום העברות. ואמנם זה דוקא בעושה תשובה מאהבתו לה' יתברך להתקרב אליו על ידי קיום התורה והמצוות. אבל אם חוזר בתשובה מחמת יראה ופחד מהעונש שיקבל על העברות שעשה, אדם זה לא זוכה עד כדי כך שיהפכו לו העברות למצוות, אלא רק נהפכים לו לשגגות, שאע"פ שעשה במזיד, כיון שחזר בתשובה נחשב לו כאילו עשה בשוגג.

והטעם שבעלי תשובה דרגתם גדלה עד מאוד, כיון שבעלי תשובה יצרם מפתה אותם תמיד לחזור על העבירות שעשו והורגלו בהם, והם נלחמים תמיד עם יצרם ומתגברים עליו. לכן גדולה מעלתם, כי לפי צערם והתגברותו של האדם על היצר הרע, כך שכרו גדול יותר. וכמו שכותב הרמב"ם: אמרו חכמים, מקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו. כלומר, מעלתם גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהם כובשים את יצרם יותר מהם.

האומר אחטא ואשוב

ואל יאמר אדם: אם כך הוא, למה לי לחזור בתשובה עכשיו בצעירותי?! אחכה עד שאתבגר, ובינתיים אחיה בהפקר ואעשה עוד עברות, ואח"כ אחזור בתשובה ויהפכו לי כל העבירות לזכויות! ידע האדם, כי רבות מחשבות בלב איש, וטענות אלו - של יצר הרע הם. ראשית, וכי יודע האדם כמה שנים יחיה, שכבר בטוח בעצמו שיספיק לשוב בתשובה מכל עוונותיו?! וכבר אמרו רבותינו במשנה (וימא ח משנה ט) "האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב, אין מספיקים בידו לעשות תשובה". וזו עצת היצר להטעות את האדם ולמושכו בטענות שוא כאלו, וגם אח"כ כשיזדקן יתפתה עוד אחר יצרו, עד שיטרידנו מן העולם הזה והעולם הבא לגמרי.

אל תאמר לכשאפנה אשנה

מעשה בבחור מנתניה שעלה לירושלים לשבת ושבת בישיבה חשובה, וראה היאך

מענגים את השבת בדברי תורה וחכמה ונהנה מאוד, הוא החליט לחזור בתשובה ונשאר בישיבה בירושלים. והנה כעבור שנה נזכר בחברי ילדותו שנשאר שם ללא תורה וללא מצוות, נסע אליהם כדי שיחזרו בתשובה, וביקש מהם לבוא עמו ולשבות בישיבה בשבת, כדי שיטעמו טעמה של תורה, כמאמר דוד המלך: "טעמו וראו כי טוב ה'". אבל הם דחוהו לפעם אחרת, כי בשבת ההיא התקיים משחק כדורגל עם נבחרת רוסיה. לשבת הבאה חזר לבקשם לבוא עמו, אך שוב דחוהו בטענה שיש מסיבת יום הולדת של חבר במוצאי שבת, ואינם רוצים להיעדר משם, אך הבטיחו שיבואו עמו בשבת שאחריה. ושוב מצאו תרוץ בשבת האחרת שקרוביו של אחד החברים, חוגגים מסיבת בר מצוה לבנם, ואמרו לו שיבוא אליהם ביום ראשון בבוקר, ואז יבואו עמו לירושלים. כשחזר ביום ראשון, לתדהמתו הוא רואה את הוריהם יושבים לארץ ובוכים. שאל מה קרה, אמרו לו: בלילה כשחזרו הבחורים מהמסיבה, סטתה מכוניתם מן הדרך והתנגשה בעמוד חשמל, וכולם נהרגו בתאונה. התאונן החבר ואמר: חבל, אילו היו באים עמי לירושלים היו נשארים בחיים, כי גדולה תורה שנותנת חיים לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא.

ההשגחה העליונה המכוונת

בחוץ בית לנושאי יהדות המתקיים ברחובות, התאספו גם בעל ואשה מגבעת ברנר אשר הוא קיבוץ חילוני מובהק שאין בו אפילו בית כנסת. לזוג זה יש שתי בנות שלעגו להוריהם על השתתפותם באותו חוג בית, "כבר הזדקנתם והתחלתם לפחד מהמוות" אמרו להורים. אחר כמה פעמים שלעגו להם, פנו ההורים לבנות ואמרו להם, במקום ללעוג, כדאי שתבואו גם אתן פעם אחת ותשמעו, אולי גם אתן תשתכנעו? בתחילה פטרו הבנות את ההצעה בלעג, אך לבסוף הסכימו לבוא ולהתרשם. אחר שבאו פעם אחת החליטו, לבוא פעם נוספת וכך עברו חודשיים שהתמידו בהשתתפות בשיעורים הללו המתקיימים אחת לשבוע. כתום החודשיים היה עליהם להתגייס לצבא, ידעו ההורים שאם תתגייסנה לצבא חודשיים בלבד לאחר ההשתתפות בשיעורים, לא ישאר בהם רושם כל כך מהשיעורים שקבלו. הואיל וכך, הציע להם מארגן השיעורים, כי יגישו עתה בקשה לדחיה, ובאופן זה יוכלו להספיק ללמוד ולהתחזק עוד תקופה, כדי להיות מחוסננים ברוחניות הרבה יותר. ועד אז אם ירצו בכל זאת לילך לצבא, תוכלנה ללכת. וכך עשו הבנות ובקשו דחיה לכמה חודשים. ובמשך זמן זה התמידו בשיעורים והתחזקו מאוד בשמירת המצוות, ובעקבותיהם הצטרפה עוד נערה צעירה מאותו קיבוץ, ואף היא התחזקה בקיום המצוות. וסוף דבר הצליחו לקבל 'פטור' לגמרי מהצבא, וזכו שלושתן להקים בתים נאמנים בישראל.

ממהלך הדברים כפי שספרו הבנות, התברר כי קבלו הם את הצו להתייצב חודש ימים מאוחר יותר מכל שאר בנות כיתתן, דבר אשר אין לו סיבה. שימו לב, אילו התייצבו ביחד עם כל בנות הכיתה, לא קל היה להם לבקש דחיה, באומרן תירוצים אלו, אבל משהתייצבו לבדם, יכלו לבקש כרצונן ללא כל חשש. הבא ליטהר

אין דבר העומד בפני התשובה

נאמר בתורה: "וַיְהִי בַּהֵיוֹתֶם בְּשָׂדֶה וַיִּקֶּם קִין אֶל הָבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ: וַיֹּאמֶר ה' אֶל קִין אֵי הָבֶל אָחִיךָ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי, הֲשֹׁמֵר אָחִי אֲנִכִּי: וַיֹּאמֶר מַה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה: וְעַתָּה אָרוּר אַתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לְקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדְךָ: כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תֹסֵף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ נָע וְנָד תִּהְיֶה בְּאָרֶץ: וַיֹּאמֶר קִין אֶל ה' גְּדוֹל גְּדוֹל עֹנֵנִי מִנְּשׂוּא: הֵן גִּרְשֵׁת אֶתִּי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפְּנִיד אֶסְתֵּר וְהִיִּיתִי נָע וְנָד בְּאָרֶץ וְהִיא כָּל מִצְאֵי יַהֲרֹגֵנִי: וַיֹּאמֶר לוֹ ה' לָכֵן כָּל הַרְגֹּ קִין שְׁבַעֲתַיִם יָקָם וַיֵּשֶׁם ה' לְקִין אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מִצְאֵו: וַיֵּצֵא קִין מִלְּפָנֵי ה' וַיֵּשֶׁב בְּאָרֶץ נוֹד קְדָמַת עֵדֶן."

מעשהו של קין מזעזע ונורא, על מה ולמה הרג את הבל אחיו?! הרי כל העולם לפניו, הכל שלהם, יכולים לעשות הכל כאוות נפשם, ועדיין לא מספיק לו לקין כל זה, הוא הולך והורג את אחיו היחיד?! לא איכפת לו מאבא שלו ומאמא שלו שיצטערו?! ממש אכזריות נוראה. והבוא בחז"ל שלא ידע קין מהיכן להרגו, והיה מנסה מכל מיני מקומות בגופו, ופצע אותו בידיו וברגליו, שאולי ימות מפה ואולי משם, ולכן נאמר בפסוקים: 'קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה' - לא נאמר 'קול דם' לשון יחיד אלא דמי לשון רבים, שיצאו לו דמים רבים מכמה מקומות.

והנה על אף המעשה הנורא והמזעזע הזה, נאמר שם: "ויצא קין מלפני ה'", ואמרו רבותינו, שיצא קין מלפני ה' שמח, ופגע בו אביו אדם הראשון, שאל אותו: מה עשה הקב"ה בדינך? אמר לו: עשיתי תשובה והתפשרתי. התחיל אדם הראשון להכות על פניו, ואמר: כך היא כוחה של תשובה, ואני לא הייתי יודע לעשות תשובה על חטאי שאכלתי מעץ הדעת?! מיד אמר את המזמור "טוב להדות לה' ולזמר לשמך עליון", להודות לבורא שנתן לאדם הזדמנות פז למחוק את המעשה שעשה על ידי תשובה.

והיה כלא היה

ובאמת מצד הדין והסברא, אדם שעבר עברה, לעולם לא היה יכול למחוק זאת, כי אע"פ שהוא מודה ומתחרט שטעה, מכל מקום את הנעשה אין להשיב, כי במציאות היה כאן מעשה עברה, ואיך אפשר להתייחס לזה כאילו לא היה דבר?! ניחא, אם היינו אומרים שמעשה העברה קיים אלא שמתחרט שעשה זאת, והקב"ה מקבל את התנצלותו, זאת אפשר להבין. אבל באמת זה לא כך, כי אדם שזוכה לשוב בתשובה שלימה, הקב"ה מוחק לו את העוון לגמרי כאילו לא עשהו כלל, ולא רק שמוחק אלא כפי שהובא לעיל, שאם זוכה לשוב בתשובה מאהבת ה', עוונותיו נהפכים לו לזכויות. זו ממידת טובו של בורא עולם לתת לאדם השב בתשובה, הרגשה של 'בוא ונפתח דף חדש', ואז כבר יש לו הרבה יותר חשק לפעול באמת ולעשות אך ורק מעשים טובים כרצון הבורא יתברך.

מספרים מעשה מפורסם שהיה לפני כעשרים שנה בזוג שהתחתנו, והנה בסוף החתונה ניגש אבי החתן לשלם את הכסף המגיע לתזמורת כפי שסוכם ביניהם.

ממשמש האב בחליפתו והכסף איננו, הבין כי נגנב הכסף, הצטער מאוד והשיג כסף אחר לשלם לתזמורת. לאחר ימי ה'שבע ברכות' הזמינו הזוג החדש את הוריהם שיבואו לביתם לראות את הסרטת החתונה, והנה בתוך הריקודים רואים שאב החתן מוציא את חליפתו ומניחה על גב הכסא ורוקד בשמחה, ולאחר כמה רגעים רואים את אבי הכלה מסתכל אנה ואנה, מכניס את ידו, ו... מוציא את הכסף ומכניסו לכיסו. אי אפשר לתאר אלו בושות היו באותו רגע לאבי הכלה, אשר היה מוכן לקבור את עצמו חי, ולא להתבייש בוושה כזאת ליד חתנו החדש והוריו.

הבה נתבונן, כמה היה מוכן אבי הכלה לשלם לצלם, שיסכים למחוק את הקטע הזה? הלוא כל כסף שבעולם, ובלבד שיציל אותו מבושה זו! והנה אומרים חז"ל, כי לאחר שהאדם נפטר ובא לתת דין וחשבון, מראים לו את כל מעשיו שעשה מיום שנולד ועד יום מותו. וכשעשה עברות ושב בתשובה, בורא עולם מוחק את הקטע מההסרטה לגמרי, ולא יראה אותו כלל ביום הדין! זהו כוחה של התשובה!

כי לא אחפוץ במות המת

על רעתם וחטאתם של אנשי סדום ועמורה מעידה התורה: "וְאֲנֹשֵׁי סְדֹם וְרָעִים וְחֹטְאִים לָהּ מְאֹד: וַיֹּאמֶר ה' זַעֲקַת סְדֹם וְעִמֹרָה כִּי רַבָּה וְחֹטְאֹתֶיךָ כִּי כָבֵדָה מְאֹד:

ולא בכדי הענישם הקב"ה עונשים קשים וחמורים, כאמור בתורה: "וְה' הַמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עִמֹרָה גִפְרִית וְאֵשׁ מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם: וַיַּהַפֵּךְ אֶת הָעָרִים הָאֵל וְאֶת כָּל הַכֶּפֶר וְאֶת כָּל יְשֵׁבֵי הָעָרִים וְצִמַּח הָאֲדָמָה:

אולם אל לנו לחשוב שהקב"ה היה חפץ 'בדוקא' להעניש את סדום ועמורה חס ושלום. לא ולא, וכבר במדרש אמרו כי עיר סדום היתה קיימת סה"כ חמשים ושתים שנה, ומתוכם עשרים וחמש שנה היה הקדוש ברוך הוא מרעיש עליהם הרים ומביא עליהם זועות כדי שיעשו תשובה, ולא עשו. לכך לא היתה ברירה אלא להענישם דוקא בצורה הזאת. כי ידע בורא עולם ששחיתות כזאת, צריך לשרשה מן היסוד ולא להשאיר כלום, ואם היה הקב"ה מענישם בלבד ולא משחית את העיר, בני אדם שהיו באים אחר זמן להתגורר בסדום ועמורה, היו מושפעים מהאווירה הקלוקלת שהושרתה ונשארה במקום, והיו גם הם נעשים רעים וחטאים לה', לכך לא היתה ברירה אלא להשחית את העיר מהיסוד. אבל מכאן נלמד על שאר בני אדם שבודאי אין הקב"ה חפץ להענישם, כמו שאמר הקב"ה לנביא יחזקאל (פרק לג פסוק יא): "אָמַר אֱלֹהִים חִי אֲנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַרְשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְרָכּוֹ וְחִיָּה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְרָכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל". (שם יח לב) "כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם ה' אֱלֹהִים וְהִשִּׁיבוּ וְחִי".

אדרבה, בורא עולם ישתבח שמו, הוא היטיב לנו הוא מיטיב לנו והוא ייטיב לנו, ואך ורק רוצה לטובתנו ולא לרעתנו חס ושלום. אלא שהכל תלוי בנו, שכל שנטיב את דרכינו ומעשינו, בורא עולם יתנהג עמנו בכפלי כפליים של טובות והטבות.

מטרת העונש

אכן כל מטרת העונש שמעניש הקב"ה את האדם, אינו אלא כדי שהאדם יתבונן במעשיו שעשה שלא כהוגן ויתחרט עליהם ולא יעשם שוב.

ומספרים על הגאון רבי אליהו מוילנא שרכש ספר תורה מהודר מאוד ושמר עליו כבבת עינו. והנה באחד מן הימים קיבל הרב הזמנה לחתונת נכדו של הגאון רבי שאול נתנזון שהיה מזקני גדולי הדור בזמנו. לאות הוקרה וכבוד לרב, נסע הגאון מוילנא ברכבת לחתונה שהתקיימה ביום ראשון בערב במקום סמוך לעירו של הרב שאול נתנזון. באותו לילה לא היתה רכבת חזרה לויילנא, והוכרח הגאון לישון שם. למחרת בבקר ביום שני קם הרב והתפלל שחרית עם הקהל, אך כשהגיעו לקריאת התורה, נוכחו לדעת שאין ספר תורה במקום, ומחמת זקנותו של הרב נתנזון, קשה היה לרב לנסוע עד העיר בשביל ספר תורה, ולכן הוכרחו לוותר באותו יום על קריאת ספר תורה. לאחר התפלה נסע הגאון מוילנא חזרה אל ביתו. והנה אך כאשר הגיע, שמע בשורה מצערת, שנגנב הספר תורה שלו, ובני הבית הודיעו על כך למשטרה, אולם זה כמה שעות שעדיין לא נמצא הספר. היה הרב בצער גדול והחל לבכות בכי גדול ועצום, ואמר שיודע הוא שנגנב לו הספר בעבור חטאו שלא קרא היום בבוקר בספר תורה, וקיבל על עצמו שיותר לא יוותר אף פעם על קריאת התורה. והנה לאחר זמן מה, הודיעו לרב כי ברוך ה' נמצא ספר התורה, והוחזר לרב. אמר להם הרב: דעו בני, כי כל זה עשה הקב"ה כדי שאשוב מחטאי, וברגע שראה הקב"ה שאני מתחרט על חטאי ומקבל על עצמי שלא לעשות כן שוב, כבר לא היתה סיבה להענישני ואז חזר הספר.

וכיוצא בזה מסופר בגמרא ברכות (דף ה עמוד א) על רב הונא שהיה אחד מחכמי הגמרא, והחמיצו לו ארבע מאות חביות יין והצטער מאוד. נכנסו לבקרו חבריו החכמים ואמרו לו שיבדוק במעשיו אולי נהג באיזה ענין שלא כהוגן. אמר להם: וכי אני חשוד בעיניכם?! אמרו לו: וכי הקב"ה חשוד בעיניך שמעניש סתם בלא סיבה?! אמר להם: אדרבה, אם יש מי ששמע משהו לא טוב עלי, שיודיע לי ואתקן. אמרו לו: שמענו שכבודו לא נותן את כל החלק המגיע לפועל בשדה. אמר להם: הרי הוא גונב לעצמו הרבה, ובקושי משאיר לי, לכן אני מפחית משכרו. אמרו לו: בכל זאת נחשב לך שגם אתה גונב ממנו. אלא תתן לו אתה את החלק המגיע לו, ואם תרצה תתבע אותו אחר כך על גניבתו. אמר להם רב הונא: אני מקבל עלי את דבריכם וחוזר בי. עשה הקב"ה נס ונהפך החומץ חזרה ליין. ויש אומרים שהתייקר החומץ ועלה לדמי מחירו של היין, כך שלא הפסיד רב הונא כלום.

מפנה מקום לעברות נוספות

חלק הכרחי מתהליך התשובה הוא הוידוי, דהיינו שיאמר האדם בשפתיו את אשר חטא. ותיקנו חז"ל בסדר התפילה נוסח וידוי, שבו אנו מכים על חטא ואומרים: "אשמנו, בגדנו" וכו'. אולם עלינו לזכור את אשר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה: מה היא התשובה? שיעזוב החוטא את חטאו ויסירהו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא

יעשהו עוד... וכל המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב את החטא, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועילה לו עד שישליך את השרץ.

ורבנו יעקב מדובנא המשיל משל בזה, על הפסוק בישעיה (פרק א פסוק ה) "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה". משל לאדם שהלך לחנות מכולת וביקש שק לשים בתוכו עשרה ק"ג קמח. לקח את הכף, מילא בשק מדד ומצא תשעה ק"ג, ולא נותר מקום להכניס עוד. ביקש מבעל החנות שק אחר גדול יותר, אך המוכר המיומן ידע את מלאכתו, הוא ניגש וחבט בשק מפה ומשם עד שנעשה ריוח להכניס עוד קילו קמח. והנמשל, אדם עושה עברות מכף רגל ועד ראש, כל כולו מלא עברות, ואין לו עוד מקום, המצפון מכביד עליו. מה עושה? מתחיל לומר וידוי, מכה על ליבו מעט, ואז המצפון שלו נהיה נקי, ובלבו מתפנה מקום לעברות נוספות. וזה שאומר הנביא, 'על מה תוכו עוד' - לצורך מה אתם מכים, האם בשביל ש'תוסיפו סרה'!?

הקרב האמיתי

תהלוכת נצחון צעדה בגאווה ברחובות העיר. אזרחי המדינה מקטנם ועד גדולם באו לחלוק כבוד לצבא החוזר בנצחון מן המלחמה. לא מלחמה רגילה הייתה זו, אלא מלחמה עם אויב קשה במיוחד, אשר המאבק עמו נמשך על פני שנים רבות, ולכן שמחת הנצחון היתה אדירה. חיילים חסונים צעדו בגאווה ולאחריהם מפקדים עטורי דרגות ואותות הצטיינות. ההמון המשולהב נופף להם בהתלהבות וזרק לעברם זרי פרחים. ואז הגיע הרגע הגדול, תרועת חצוצרות אדירה בשרה את בואה של כרכרת המלכות. על הכרכרה נראה המלך כשהוא עטור נצחון. העם הצדיע לו ביראת כבוד. האוירה היתה מרוממת.

והנה בתוך המהומה התקרב זקן אחד לעבר המלך ואמר: "יסלח לי אדוני המלך, הנה נא חזר המלך בנצחון מן המלחמה הקטנה, ברצוני לברך את המלך שיזכה להיות עטור נצחון גם במלחמה הגדולה".

"למה תתכוון בדבריך?" שאל המלך בתמהון, והזקן הסביר: "מלחמה זו שחזרת ממנה נמשכה כ-10 שנים, למעט את זמן ההפוגות והשינה, אך יש מלחמה שנמשכת על פני 120 שנותיו של האדם, 354 ימים בשנה, 24 שעות ביממה ללא הפוגות. ואת האויב הנלחם בה אי אפשר להפיל במכת מחץ אחת, שכן מיד לאחר שהוא נוחל תבוסה, מגייס הוא כוחות חדשים ומתחיל במלחמה נוספת, הוא לעולם אינו מתייאש. יש לו תכסיסי מלחמה מיוחדים, שחלקם אינם מוכרים לנו. הוא יודע לנצל בדיוק את רגעי החולשה, והגרוע ביותר שהוא מתחזה לעתים לאוהב, וקשה מאוד לזהותו, ובכך אדוני המלך, סיים הזקן, "אני מאחל לך הצלחה במלחמה הגדולה נגד היצר הרע".

איזהו גבור הכובש את יצרו

כל אדם יודע אל נכון עד כמה נכונים דברים אלו! לעיתים אדם יכול לעשות דברים גדולים וקשים לביצוע, פעולות הדורשות מאמץ גופני רב, הרפתקאות מסוכנות וכו',

אך כל זה קל מאוד ביחס להתגברות פנימית אחת, התאפקות בשעת כעס, הימנעות מלשון הרע, שינויי הרגלים וכיוצא. דברים מעין אלו דורשים מאמץ פנימי גדול מאוד.

כמה מאירים הם דבריו של הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים": "והנה שם הקב"ה את האדם במקום שרבים המרחיקים אותו ממנו יתברך. והם הם התאוות החומריות, אשר אם ימשך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי. **ונמצא שהוא מושם באמת בתוך המלחמה החזקה**, כי כל עניני העולם בין לטוב בין למוטב, הם הם הנסיונות לאדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, השלוח מצד אחד והיסורין מצד אחד, עד שנמצאת המלחמה אליו פנים ואחור, ואם יהיה לבן חיל וינצח המלחמה מכל הצדדים - הוא יהיה האדם השלם אשר יזכה להידבק בבוראו, ויצא מן הפרוזדור הזה, ויכנס בטרקלין לאור באור החיים".

מה רוצה הכלב?

אכן מאמץ רב עלינו להשקיע במלחמה תמידית זו, וכמו כן עלינו גם לדעת ולהכיר את תכסיסי היצר הרע. הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל נהג להתריע פעמים רבות מפני שיטותיו המוחכמות ונכליו של היצר. הוא סיפר משל המובא במדרש:

בשוק של רומי חיו כלבים ערמומיים, היה הכלב רובץ על פתח חנותו של האופה, משים עצמו כישן ולוטש עיניים בהחבא על המגשים העמוסים בדברי מאפה מפיצי ניחוח. **"מה רוצה הכלב?"** שואל ר' חיים, והדגיש את המילה האחרונה בהתכוונו ליצר הרע, - **"לחמניה אחת!"** האם האופה - האדם - יניח לו זאת? בודאי שלא. הוא שומר על הלחמניות לבל יחטוף הכלב אף אחת מהן. מה עושה הכלב? הכלב בשוק של רומי היה משים עצמו כישן, אך ברגע קט של היסח הדעת היה הופך תבנית שלימה. במהומה שהיתה קמה, היה הכלב חוטף לחמניה אחת, כשהיתה המהומה שוככת, היה האופה עורך את המאזן, "נו, רק לחמניה אחת, לא נורא". אבל הכלב - השיג בדיוק את מה שרצה!

כך היא דרכו של היצר, הוא רוצה להכשיל את האדם רק בפרט אחד, כדי שמחר יוכל להכשילו בפרט נוסף, שהרי כך אמרו חז"ל: "כך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה". אך איזה בר דעת מיושב בדעתו יניח ליצר להכשיל אותו? אבל ליצר יש סבלנות. הוא מחכה לרגע של היסח הדעת, ואז ברגע הזה הוא מחולל מהומה, הוא מכניס את האדם למצבים פתאומיים, לכל מיני מצבי לחץ, אי נעימויות, ובהזדמנות זו הוא מצליח להכשיל אותו בפרט קטן אחד. בקצת לשון הרע, במעט שקר, בהתפרצות קטנה של כעס, בחילול שבת "קטן", מה כבר עשיתי? חושב האדם בלבו, אך הוא אינו יודע שזה הדבר שאותו רצה היצר הרע בלבד.

סוד האושר במשחק הכדורגל...

בחור אחד היה מגיע בקביעות לשעורי הערב אצל הרב שלום שבדרון זצ"ל. פעם אחת התנצל בפני הרב ואמר כי השבוע לא יוכל להגיע לשיעורים, מפני שיש לו טרדה מסוימת המונעת ממנו להגיע. "מה הטרדה?" התעניין הרב, הבחור ניסה להתחמק אך למול מבטיו האוהבים והאכפתיים של הרב, נאות לספר: "השבוע מתקיים המשחק המרכזי לכדורגל. שעות המשחק חופפות לשעות השיעור, ואני לא מסוגל לוותר על רגעים אלו. אני מכור למשחקי כדור, אני אוהב בכל ליבי את המשחק וגבוריו!". "ידידי היקר", אמר הרב, "מעניין אותי מאוד לדעת מה סוד האושר במשחק הכדור? הייתי שמח לשמוע מקרוב על מהלך המשחק". הבחור החל לספר בהנאה אישית: "המשחק מתחלק ל-2 קבוצות. ואם נרצה להגדיר את ההצלחה על רגל אחת נאמר שמי שמבקיע את השער הוא המאושר. זאת אומרת בצידי המגרש יש שער רחב ממדים, ומי שבועט בכדור ומכניסו לשער הוא המנצח, הרגע שהכדור נכנס לשער הוא הרגע האמיתי של המשחק". "מה החכמה הגדולה להכניס כדור לתוך השער?" שאל הרב, "בוא עמי ואני אראה לך איך אני בועט לתוך השער 20 כדורים במהירות הבזק". הבחור חייך, "את העיקר שכחתי לספר לרב. ליד השער עומד שוער, והוא משתדל למנוע, החכמה היא להתגבר עליו ולהכניס את הכדור".

- "ואיך באמת מצליחים להתגבר?"

- "נו, זו החכמה במשחק, ומי שמצליח הוא גבור המשחק!"

- "אני רוצה להבין, השומר לא הולך לישון? הוא נמצא ליד השער 24 שעות ביממה, אוכל שם וישן שם?"

- "מה פתאום", צחק הנער, "ודאי שהוא הולך לישון, הוא עומד שם רק בשעת המשחק, ואחר כך הוא שב לחיי היום יום".

- אם כן מה הבעיה, נבוא בלילה כשהשומר הולך ונבקיע את השער ללא שום בעיה". הבחור הגביה את קולו: "דוקא משום כך, דווקא משום שהשומר מסתלק ואין קושי להכניס את הכדור, אין זו חכמה! החכמה והגבורה היא דווקא בשעת הקושי!"

רבי שלום נעמד על רגליו ואמר לבחור: "ישמעו אזניך מה שפיך מדבר, האם לבוא לשיעור בשבוע הבא זו גבורה? הרי בשבוע הבא אין לך שום מניעה. החכמה הגדולה היא בשעה שיש מפריע שעומד בשערי בית המדרש, שמונע את הכניסה, בשעה זו נקודת האושר - להבקיע את השער. כן כן, לפום צערא אגרא! אל תפר את כללי המשחק!". יום למחרת הוא הגיע לשיעור, הוא הבקיע את השער דווקא בשעת קושי!

בסיום הלימוד אומרים: "מודים אנחנו לך... ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות... שאנו עמלים והם עמלים, אנו עמלים ומקבלים שכר

והם עמלים ואינם מקבלים שכר". והדברים לכאורה לא מובנים, האם אין העמלים במלאכתם מקבלים שכר? וכי יש חייט התופר בגד או סנדלר עושה מנעלים, ואינו בא על שכרו? אלא: בענייני העולם הזה נותנים שכר על התוצאה המוגמרת בלבד. ערכה של נעל לא נמדד בעמל ובטרחה שהשקיע בה הסנדלר, אלא בתוצרת המוגמרת, בטיב, בדוגמא. לעומת זאת: אנחנו עמלים ומקבלים שכר - על עצם העמל! ככל שאדם עמל יותר - שכרו גדול יותר! מצוה שנעשתה בקושי בעמל - שווה פי מאה ממצוה שנעשתה ללא קושי! כי טוב אחד בצער ממאה שלא בצער. לכן לא נתייחס אל הקושי ככשלוך וחולשה, אלא כמנוף להצלחה.

☞ ואני תפילתי לך ה' ☞

שפתי צדיק ידעון רצון

רבותינו ז"ל תקנו בעשרת ימי תשובה להוסיף בתפילה כמה בקשות, ואלו הן:

* "זכרנו לחיים...", * כתבנו בספר חיים", * "וכתוב לחיים טובים...". * "ובספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה וישועה ונחמה וגזרות טובות, נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך ישראל לחיים טובים ולשלוש".

רבנו מאיר מרוטנבורג [שחי לפני כשש מאות וחמישים שנה] מבאר למה תקנו חז"ל ארבע בקשות, הלוא היה מספיק לתקן את הבקשה האחרונה שבה כלולים כל הבקשות וההטבות? אלא משל למה הדבר דומה?

סוחר יהלומים אחד היה צריך לנסוע לצורך עבודתו לחוץ לארץ, והיה לו בן קטן פיקח שרצה להצטרף עמו. אמר לו אביו: לא תוכל להצטרף אלי, אולם אם אשמע מאמא שהתנהגת יפה, אביא לך שעון זהב במתנה. שמח הבן על ההבטחה ונפרד מאביו לשלוש. אכן בימים הראשונים התנהג הבן למופת, אך לאחר כמה ימים חזר לסורו והיה מפריע לאמו, לא מכין שעורי בית, לא אוכל בזמן וכו'. כשחזר האב מחו"ל היה הבן עדיין בבית הספר, וספרה האם לאב על התנהגותו של הילד. אמר האב, בודאי שלא יקבל הילד את השעון. והנה כשהגיע הבן, היה האב באמצע סעודתו והחל לספר את כל מסעותיו היכן בקר והיכן טייל, והאם מקשיבה, נהנית ומתפעלת. תוך כדי הדברים אמר הבן לאביו: אבא, האם זוכר אתה שלפני נסיעתך הבטחת לי שתביא לי שעון זהב? יודע אני שבודאי לא מגיע לי לקבלו, אך אני רוצה לבקש ממך רק לראות את השעון, כי מעולם לא ראיתי שעון זהב. הסתכל האב על אשתו, חייד והראה לבן את השעון. אמר הבן: אבא, כמה יפה השעון. אני רוצה למדוד אותו לראות אם הוא מתאים לי. הסכים האב גם לזאת, והילד ענד את השעון על ידו. כראות הבן כי טוב לב אביו, אזר אומץ ואמר: אבי היקר, קנית שעון כל כך יפה, והוא ממש ממש מתאים לי, בדיוק בשבילי. אנא ממך, תן לי אותו במתנה. חייד האב ונתן לו.

ובודאי, אם מתחילה היה הבן מבקש מאביו את השעון, פשוט שלא היה נותן לו. אך ידע הבן לפייס את אביו לאט לאט, בתחילה בקש מאביו רק להראות לו, ולבסוף בקש גם שיתן לו.

זה שאומר דוד המלך ע"ה בספר התהלים: "הראנו ה' חסדך, וישעך תתן לנו". תחילה ביקש "הראנו" אבל אחר כך הוסיף "תתן לנו".

ולפי זה מובנת השאלה אודות ההוספות בתפילה, שעם ישראל יודעים לפייס את בוראם. בתחילה אין אנו מעיזים לבקש הרבה, כי יודעים אנו שלא מגיע לנו כלום. מבקשים אנו: "זכרנו לחיים", רבונו של עולם רק 'תזכור' אותנו לחיים. לאחר מכן מוסיפים 'כתבנו' בספר חיים, אחר שכבר זכרת אותנו לחיים, תכתוב זאת. ואחר שכבר כתבת, אנו אומרים: רבונו של עולם, מה שווים חיים לבד, אם אינם חיים טובים, לכך מבקשים וכתוב 'לחיים טובים'. ועל זה מודים אנו ומברכים 'הטוב שמך ולך נאה להודות', תודה רבה שכתבתנו לחיים טובים, כי אנו בטוחים שבורא עולם שומע ומקבל תפילת עמו ישראל. ולבסוף אנו אוזרים אומץ ומבקשים: רבון העולמים, ברחמיך המרובים כבר כתבתנו לחיים טובים, אנא ממך תוסיף עוד כמה מילים, תגמור את השורה: "ובספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה וישועה ונחמה וגזרות טובות, נזכר ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך ישראל לחיים טובים ולשלוש!"

שגיאות מי יבין

כיוצא בזה ביקש דוד המלך מהקב"ה: "שגיאות מי יבין, מנסתרות נקני, גם מזדים חשוך עבדך... ונקתי מפשע רב". בתחלה ביקש מה' שימחל לו רק על השגיאות, שאלו הם העברות שנעשו בטעות בשוגג, אמר לו הקב"ה מחלתי לך. אח"כ הוסיף 'מנסתרות נקני' - עברות שלא בשוגג, אך אמנם התביישתי ועשיתים בסתר, גם עליהם תמחל לי, אמר לו ה' מחלתי. לאחר מכן ביקש, 'גם מזדים חשוך עבדך', עברות שבמזיד שלא עשיתים בסתר אלא בגלוי גם עליהם תמחל לי. ובאחרונה אמר 'ונקתי מפשע רב', דהיינו אפילו עברות שעשיתי במזיד להכעיס, גם עליהם תמחל לי, ואמר לו הקב"ה לדוד, מחלתי לך.

ואומר המדרש, משל לעני שהיה רעב מאוד וניגש לאחד הבתים וביקש לאכול. אמר להם: לא אכלתי שלושה ימים, אנא הביאו לי פרוסת לחם. מיד הביאו לו. התחיל לאכול מעט ואמר: הלחם יבש מידי, אם אפשר הביאו לי איזו עגבניה להרטיב את הלחם, שלא אחנק בגרוני. נענו בני הבית לבקשתו והביאו לו גם עגבניה. לאחר מכן אמר: שלושה ימים לא שתיתי, אולי תוכלו להביא לי בבקשה כוס קפה. ריחמו עליו ונתנו לו את מבוקשו. נמצא שאכל, שתה ושבע על חשבון בעל הבית. אבל אם מתחלה היה מבקש לשתות קפה, היו אומרים לו: אדוני, לך לבית קפה, ותשתה שם קפה.

כך מרצים עם ישראל את הקב"ה, ובקשותיהם עולות לרצון לפני ה', כפי שאמר הקב"ה לישראל: "השמיעיני את קולך כי קולך ערב ומראיך נאוה" - חושקני בכס לשמוע את קולכם בבקשותיכם ותחינתכם אלי.

לדבר עם בורא עולם

מכאן נלמד אנו לעצמנו, כמה חשובה ומקובלת ורצויה תפילתנו ושיח שפתותינו לפני ה' יתברך. ולא רק בשעת התפלה ממש, אלא בכל זמן שאנו נדבר עם בורא עולם, אף פעם לא 'תפוס', אין 'שיחה ממתינה' ולא 'תא קולי', תמיד הקו פתוח, ובורא עולם מאזין לנו. ואדרבה כמה שנבקש ממנו יותר, הוא ישמח בנו יותר.

ולא יפחד האדם מלהיות 'נודניק' על בורא עולם, כי יש בקשות ומשאלות שקוצב להן הקב"ה מספר תפילות מסוים, אשר על ידן תתמלא אותה משאלה. ופעמים שהאדם מבקש פעם ופעמים ורואה כי לא נענה ומתייאש, ואינו יודע שאילו היה מבקש עוד פעם אחת היה נענה. ומי לנו גדול ממשה רבנו שהתפלל לבורא עולם חמש מאות וחמש עשרה תפלות, כדי שיכנס לארץ ישראל, עד שאמר לו הקב"ה 'רב לך, אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה'. אמר לו: אילו היית מתפלל עוד תפלה אחת, היית נענה, אך אין רצוני שתכנס לארץ ישראל, לכן 'רב לך'.

קרוב ה'... לכל אשר יקראוהו באמת

עורך דין יהודי מאנגליה הגיע אל אחד הרבנים בלונדון, ובשיחה עמו התלונן העו"ד, כי הוא נמצא בצרה גדולה. בעבודתו קיבל עליו להיות פרקליט של גוי אחד שהסתבך בענין פלילי, ובמהלך המשפט התגלה כי הלקוח הזה רמאי גדול, עד שהשופט לא חסך שבט-ביקרתו גם מהעו"ד שלו, ואותו האשים כי היה מודע לרמאות לקוחו, ועל כן החליט להעמיד למשפט גם את העו"ד. ידוע, כי באנגליה מתנהל כל הענין המשפטי בדרך קפדנית ביותר, השופטים מדקדקים לא רק עם הנאשמים העומדים למשפט אלא גם עם עורכי הדין שלא יהיה עליהם שום רבב, ולכן נשקפה לעו"ד שלפנינו סכנה גדולה, שלא רק שיפסלו אותו מכאן ולהבא מלעסוק במקצועו, אלא עלולים עוד להטיל עליו עונש כבד עם קנס. אמר לו הרב, שמע נא ידידי, העצה הטובה ביותר היא, שתעשה ככל אחינו בית ישראל להתפלל לבורא עולם שיוציא אותך מצרה זו. השיב העו"ד מה, לבקש מה? - אינני יכול, פעם כבר בקשתי ממנו ישועה והבטחתי לו שיותר לא אבקש.

לפני מספר שנים הוזמן לאוסטרליה למשך כששה חודשים, ולקח עמו את בתו היחידה והאהובה. ובהיותם שם חלתה לפתע הילדה בצורה קשה והוועקה מיד לבית החולים, שם ערכו לה סידרה של צילומים, ונתגלה כי לקתה במחלה הנוראה ל"ע. מיד פתחו בסדרה של טיפולים, אך עברו שבועות מספר ומצבה התדרדר עד שיום אחד בשבת, אמר הרופא לאביה העו"ד, כי מצבה קריטי ולא נותרו לה אלא שעתיים שלוש. האב היה מזועזע ונחרד, אך פתאום נפלה החלטה בלבו ללכת מיד לבית הכנסת, אמנם הרבה לא ידע, לא זכר שום דבר של יהדות, זולת שביום הבר

מצוה לקחו אביו לבית הכנסת והניח תפילין. זה היה כבר בשעות הצהריים חיפש ומצא בית הכנסת. נכנס פנימה ובהיות לבו מר עליו אמר, "רבנו של עולם, אני מוכרח לבקש ממך דבר ואני מבטיח לך שיותר לא אבקש כלום. אני מבקש ממך שבתי היחידה תשאר בחיים". כך עוד נשאר זמן מסוים בבכיו, עד שלפתע חש הקלה על לבו. באותו רגע גמר בדעתו לחזור לבית החולים לראות את המצב. והנה בשובו מבית החולים, מקדם הרופא את פניו ואומר, דבר פלא ומוזר, היא פקחה את עיניה. מיד ערכו לה בדיקות וכבר למחרת בבוקר בקשה לשתות, ועד שכעבור שבועיים היא כבר ירדה מן המטה. וערכו עוד בדיקות יסודיות וכולם התפעלו, נס ופלא, אין שום דבר. ומרוב התפעלותם הלכו הרופאים המטפלים והראו את הצילומים הראשונים שהראו בבירור את הגידול, ואת הצילומים החדשים שבהם לא נמצא שום דבר, וכולם הודו כי זה רק נס משמים.

סיים העו"ד את סיפורו, עתה הלוא שמעת שהבטחתי לה' שלא אבקש יותר. אמר לו הרב, אף על פי כן, דע לך כי בורא העולם רחום וחנון ושמח שאנו מבקשים ממנו עוד פעם ועוד פעם, ולעולם לא נמאס לו חס ושלם מאתנו. מששמע כך, הלך והתפלל שוב מכל ליבו, ותפלתו הועילה לו, ויצא מן המשפט זכאי.

"כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרבים אליו כה' אלקינו בכל קראנו אליו".

לא יתפלל דוקא על דבר מסויים

חז"ל אומרים כי כאשר מתפלל האדם לבורא עולם, לא יבקש דווקא על דבר מסויים. למשל, אם רוצה להתפלל על זיווג, לא יאמר: רבנו של עולם תן לי את האשה הזאת. כי אין האדם יודע האם באמת היא מתאימה לו, שהרי האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב. יתכן שבאמת היא טובה, אך הקב"ה - יודע תעלומות - יודע שסבל רב יסבול אם יקחנה, בגלל אביה ומשפחתה שימררו לו את חייו. לכן יתפלל שיזמין לו הקב"ה את בת זוגתו המתאימה לו ביותר, שתהיה צדיקה, יראת שמים, נאה וחסודה. ויכול לומר, "ונראה לי שזו מתאימה בשבילי, אבל רק אתה בורא עולם יודע את האמת אם היא מתאימה לי או לא, והטוב בעיניך עשה".

כמו כן, פעמים ומחפש אדם דירה לקנות, ומוצא דירה שמוצאת חן בעיניו מכל הבחינות: לא בקומה גבוהה, דירה מוארת, מרווחת וכו', בכל זאת לא יתפלל להקב"ה שיתן לו דווקא את הדירה זאת, כי יתכן שבאמת הדירה טובה, אך אינה טובה בשבילו, בגלל שהוא לא יסתדר עם השכנים שם וכדומה. לכן תמיד יבקש האדם מבורא עולם שיעשה כטוב בעיניו להכין לו את הטוב ביותר בעבורו.

אבינו מלכנו

בעשרת ימי תשובה אנו מוסיפים בתפלה לאחר חזרת הש"צ את נוסח 'אבינו מלכנו'. ונהגו לאומרו בקול רם, ובני אשכנז נהגו גם לפתוח את ההיכל בשעת אמירתו. אך

יש להתבונן שהרי יש עוד 'אבינו מלכנו' שאנו אומרים במשך השנה - לאחר הוידוי, ואותו אנו אומרים בשקט. ובאמת מה ההבדל ביניהם? ובארו המפרשים על פי משל, לסוחר בדים שהלך פעם לבית החרושת כדי להזמין בדים לקראת החגים. ניגש אליו המוכר והראה לו: בד כזה עולה כך וכך למטר, והלה החל צועק כנגדו: לא לזה התכוונתי, אני רוצה סוג אחר. ולאחר שמראה לו את הסוג הרצוי, מחפש בד נוסף ושוב לא מוצא חן בעיניו, וצועק על המוכר. וכך שעה ארוכה מדבר בקול רם ובצעקות. והנה לאחר שארז לו המוכר את כל החבילות לפי רצונו, ניגש האיש לשלם. הוא נוכח לראות כי התשלום מסתכם במחיר גבוה מאוד, בשלב זה הנמיך את קולו ודיבר בשקט עם המוכר: תעשה טובה, תעשה לי הנחה, תן לי חלק מהסכום בהקפה, אתה יודע שהיום המצב לא פשוט, יש מיתון, תתחשב. הסתכל המוכר על הקונה ותמה עליו: תאמר לי אדוני היקר, הרי לפני שתי דקות דיברת בקול רם ובצעקות, ומה קרה שעכשיו הנמכת את קולך, שמא הצטרדת?! והתשובה ברורה לכל אחד, כי אילו היה מעיז לצעוק גם בשעת התשלום, הלוא בודאי שהמוכר לא היה נותן לו הנחה, ואולי גם היה מעיף אותו מהחנות על חוצפתו ועזות פניו, לכך לא היתה לו ברירה אלא להנמיך את קולו ולדבר בנחת שאולי ישמעו לו, כמו שכתוב 'תחנונים ידבר רש'.

והנמשל, כשבאים אנו לבקש מה' יתברך פרנסה, הצלחה ורפואה, אנו מבקשים בקול רם 'אבינו מלכנו כתבנו בספר חיים טובים' 'כתבנו בספר פרנסה טובה' 'כתבנו בספר גאולה וישועה'... אומר לנו הקב"ה אני מוכן לכתוב אתכם, אבל מה אתם משלמים עבור זה, אני רוצה תמורת זה, שתעשו מצוות ומעשים טובים. ולצערנו הרב, כל אחד ואחד מאתנו יודע בסתר לבבו את מיעוט ערכו ומעשיו הדלים, לכך בזה אנו באים ואומרים בלחש 'אבינו מלכנו חטאנו לפניך רחם עלינו', 'חננו ועננו, כי אין בנו מעשים' 'עשה עמנו צדקה וחסד... ואנחנו לא נדע מה נעשה, כי עליך עינינו', אתה מכיר אותנו כמה דלים ורשים אנחנו ממעשים טובים, מתורה ומצוות, אם כן תן לנו בהקפה, תעשה לנו הנחה.

שלוש עשרה מידות של רחמים

בימים אלו נוהגים לומר סליחות, שגולת הכותרת שלהם הם יג' מידות של רחמים.

במסכת ראש השנה ודף יז עמוד ב, אמר רבי יוחנן: התעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה. ואמר לו, כל זמן שישראל חוטאים, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם. דהיינו כסדר שלוש עשרה מידות רחמים של הקב"ה, שנאמר (שמות לד ו): "וַיַּעֲבֵר ה' עַל פְּנֵי וַיִּקְרָא ה', ה' אֵל רַחוּם וְחַנוּן אֶרֶץ אֲפִים וְרַב חֶסֶד וְאֱמֶת: נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים נִשְׂא עֵון וְפָשַׁע וְחִטָּאָה וְנִקְהָה".

ורב חסד ואמת

רבתינו עמדו על לשון הפסוק "ורב חסד" "ואמת", שלכאורה שתי לשונות אלו

סותרים אחד את השני: מהלשון "רב חסד" מתבאר שמתנהג אתנו הקדוש ברוך הוא לפנים משורת הדין ולא על קו הדין ממש, ואילו מהלשון "ואמת" מתבאר, שהנהגת בורא עולם אתנו על קו הדין ללא פשרות:

ומבארים על פי משל למלך שהיה לו ידיד ואהוב גדול, ומאהבתו למלך היה תמיד הולך ומפרסם את שמו בכל רחבי המדינה ומספר בשבחו ומאחיב את המלך על כולם. והנה באחד מן הימים אותו ידיד עבר על איזה חוק מחוקי המדינה ודנו אותו לעונש מאסר למשך שנה שלימה או שישלם קנס מאה אלף דולר עד שלושים יום. השתדל הידיד בכל יכולתו להשיג הלוואות מפה ומשם אך כל יגיעו לריק ובקושי הצליח לאסוף עשרת אלפים דולר. בראות מכריו ובני משפחתו את מצבו באו אליו בליל השלושים ודיברו עמו מלות פרידה ונחמה. המלך מחמת אהבתו אליו לא שכח אותו בצרתו, אך מצד שני לא רצה לוותר לו על חובו, כדי לא לפגוע במערכת המשפט והצדק של המדינה. מה עשה? באותו לילה קרא לבנו ונתן לו ארגז מלא בכל הכסף הדרוש, וציווהו ללכת בחשאי שלא יראהו שום אדם, ויזרוק את הארגז בתוך ביתו של אהובו ויברח, וכן עשה בן המלך. ויקץ האיש משנתו בבהלה וירא את כל הכסף הדרוש לו לקנס ויודה לה'. למחרת בא לבית המשפט ושילם הכל ויצא לחרות. נמצא שהמלך גם "רב חסד" שנתן לו את כל הכסף בחסד, ואח"כ "ואמת" ביום המשפט שילם הכל על פי האמת, על קו הדין.

הודו לה' כי טוב

וכיוצא בזה דרש רב חסדא בגמרא מסכת פסחים (דף קיה עמוד א) על הפסוק בתהלים "הודו לה' כי טוב" - הודו לה' שגובה חובתו של האדם בטובתו, עשיר בשורו, עני בשיו, יתום בביצתו, אלמנה בתרנגולתה. כלומר בכדי לכפר על עוונותיו של האדם מקדים הקב"ה ומשפיע לו טובה, ואח"כ גובה ממנו בחזרה את הטובה הזאת ובצער הזה מכפר לו על עוונותיו.

פעמים והקב"ה רואה שהאדם אינו הולך בדרכי התורה והמצוות, ורוצה להענישו בממונו, כדי שיתבונן למה קרה לו כן ויתחרט על מעשיו הרעים ויחזור בתשובה, אך חס עליו, כי בקושי מכלכל הוא את בני משפחתו, לכן מה עושה הקב"ה? נותן בלבו למשל לקנות כרטיס הגרלה בכמה שקלים וזוכה בסכום עתק של \$ 100,000. כמה אדם זה שמח וטוב לב ומאושר מאין כמוהו! אך הנה לאחר שבוע ימים שולח לו הקב"ה גנב וגונב לו את כל הכסף, כמה מצטער אותו אדם ובוכה. אך אינו יודע שמתחלה בכלל לא היה מגיע לו כל הכסף הזה, אלא שכדי שיתקרב ויחזור בתשובה סיבב הקב"ה את הדברים בדרך זו כדי שיתבונן בעבור איזה חטא קרה לו כן, וידע מה לתקן. וזה שאומר הפסוק "ורב חסד ואמת", בתחלה 'רב חסד', שנותן לו לזכות בכסף, אבל אחר כך 'ואמת' שלוקח ממנו את הכסף כמשפט.

והלכת בדרכיו

עוד דייקו רבותינו ז"ל ממה שאמר לו הקב"ה למשה רבנו, שכל זמן שישראל חוטאים, אם 'יעשו' לפני כסדר הזה של שלוש עשרה מדות רחמים אני מוחל להם, ומזה שלא אמר אם 'יאמרו' לפני כסדר הזה, מבואר שעיקר רצונו של ה' יתברך בעצם עשיית המדות הללו, כמו שנאמר 'והלכת בדרכיו' - מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון, ואין די באמירה לבד.

לא יומתו אבות על בנים

מהנאמר בפסוק לעיל, "פוקד עוון אבות על בנים ועל בני בנים", מבואר כי פעמים שהקב"ה ממתין בעונש העברה עד לדור הבנים או אחריהם. והנה בפרשת כי תצא מפורש לכאורה לא כן, שנאמר: "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות, איש בחטאו יומתו", דהיינו שאין הקב"ה נותן את העונש על יוצאי חלציו של האדם אלא על האדם בעצמו. ויש ליישב זאת על פי משל:

אריה הלך ביער והיה רעב מאוד, והנה ראה שועל המתקרב לקראתו, נתן עיניו בו כדי לאוכלו. השועל ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך, מיד נפל לרגליו בקידה ובהשתחויה ואמר לו: אדוני המלך, מה כבר ישביע אותך מעט הבשר שיש בי, הוא רוב רובי עצמות וגידים?! לך נא אל קצה היער, כי ראיתי שישנו שם אדם שמן ועב בשר, אשר בודאי ישביע אותך לכמה ימים. אמר לו האריה, אינני יכול לעשות זאת כי אין לי רשות לטרוף בני אדם, ופחד אני שיענישני הקב"ה על מעשה זה. אמר לו השועל: אל דאגה, כתוב במפורש בתורה שאתה לא תקבל את העונש, אלא הבנים שלך! שנאמר 'פוקד עוון אבות על בנים', ומה אכפת לך מהם? העיקר אתה תאכל ותהנה! מיד הלך האריה לכיוון אותו אדם לאוכלו, והשועל מהלך אחריו. אך בדרך לא הבחין האריה בבור שהיה שם, ונפל לתוך הבור. הביט בו השועל מלמעלה כשעל פניו מתוח חיוך רחב. קצף האריה ואמר לשועל: שקרן שכמותך, הנך רואה כי עוד בטרם אכלתי את האדם, כבר נענשתי, והיכן דבריך שאמרת, שאת העונש יקבלו בני אחריי?! אמר השועל לאריה: דע לך, כי אין זה עונש על מעשיך, אלא אתה קבלת את העונש על מעשי אבותיך שטרפו בני אדם! אמר לו האריה: מה חטאתי שאקבל את עונש אבותי, וכי אני טרפתי? הוא הם טרפו, וראוי שהם יקבלו את העונש! אמר לו השועל: בגלל שלא היה אכפת לך מהבנים שלך, שהם יקבלו את העונש על העברות שלך, אז גם אתה תקבל את העונש של העברות של אבותיך!

והנמשל: הכל אכן תלוי במעשיו של האדם עצמו! אם היה אביו רשע, אבל הוא עזב את דרכי אביו והלך בדרך אביו שבשמים, נמצא שלא אמר אעשה עברות ובני יקבלו את העונש, אלא דאג לבניו אחריו שלא יקבלו את עונשו, לכך בודאי שאדם כזה לא יקבל את עונש עוון אבותיו, ועל זה נאמר: "ובנים לא יומתו על אבות". לא כן אם הלך הבן בדרך הרעה של אביו ולא בדרך הטובה שהיא דרך ה', נמצא שלא חס על בניו אחריו ולא אכפת לו מהם שיקבלו את עונשו, אם כן מן הראוי הוא שיגלגלו עליו גם עונשם של עוונות אבותיו.

❧ חינוך הילדים ❧

"מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי, וילכו אחרי ההבל ויהבלו"

בקריאת שמע אנו אומרים פעמיים בכל יום, "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס". תורתנו הקדושה מצווה על כל אבא ואבא ללמד את בנו תורה, אלא שכדי להקל עלינו את המלאכה זיכה אותנו בורא עולם שיהיו בתי ספר שירכזו את הילדים וילמדו אותם חוקי חיים, חוקי תורתנו הקדושה המתוקה מדבש ונופת צופים. אשר על כן, כל אדם יחנך את בניו ובנותיו אך ורק בבתי ספר תורניים ההולכים לפי חוקי התורה עם מלמדים יראי ה' המקפידים על שמירת התורה והמצוות ביראת שמים, ולא ישלח את ילדיו חס ושלום למקומות שאינם מקפידים כהוגן על שמירת התורה והמצוות. שעליהם בוכה הקב"ה ואומר (ירמיה ב ה): "מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי, וילכו אחרי ההבל ויהבלו". ועוד אומר (שם ב יג): "כי שתים רעות עשה עמי, אותי עזבו מקור מים חיים לחצוב להם בורות בורות נשברים אשר לא יכילו המים". לא רק שעזבו את הקב"ה ואת התורה והמצוות, אלא גם הלכו לרעות בשדות זרים, לומדים מיני לימודים שהם נגד התורה, דברי כפירה, חינוך לא רק לחוסר צניעות אלא לפריצות ממש, ועוד ועוד ה' יצילנו. האם שמענו פעם כי בבתי ספר כאלה ילמדו מוסר על כיבוד אב ואם, על הכבוד לאנשים מבוגרים וזקנים, על שמירת השבת וקיום המצוות! כל ראשם ומחשבותם בענייני כדורגל, כדורסל, ובכל מיני תועבות למיניהם, ה' יצילנו וה' ירחם. לא כן תורתנו הקדושה - תורת חיים, המחנכת ומדריכה אותנו בדרך ישרה. מצוה אותנו "כבד את אביך ואת אמך", "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן", וכל המצוות כולם ללא יוצא מן הכלל הם בגדר "דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום".

והותירך ה' לטובה בפרי בטנך

ואם האדם חס ושלום אינו מחנך את בניו לתורה ויראת שמים, היאך יבוא בסליחות וביום הכיפורים ויאמר "עשה למען תינוקות של בית רבן שלא חטאו"! וביותר מזה, הרי אותו אדם בודאי שיש לו מזוזה בפתח ביתו, האם פעם חשב מה יש בתוך המזוזה הזאת, מה כתוב בה? הלוא במזוזה כתוב "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בס"! כיצד הוא מנשק את המזוזה בשעה שהוא עצמו רומס את מה שכתוב בה! הלוא למרמה וללעג וקלס יחשב. לכן יתבונן האדם ויחנך בניו לתורה, כי בנפשו הדבר, ובזכות זה ודאי שהקב"ה יחתמהו לחיים טובים ולשלום לאלתר, אע"פ שהוא עצמו אין לו מספיק זכויות. וכמו שבאר החתם סופר על הפסוק "והותירך ה' לטובה בפרי בטנך", שאפילו אם היה צריך לדון את האב הזה למיתה ח"ו, כיון ששולח את בניו ללמוד תורה, זכות זו ראויה להצילו, כי אם ימות, בניו יכולים ח"ו להדרדר לרחוב ולהתקלקל, על כן שומרהו ה' ומחיהו. וזהו שאומר 'והותירך ה' לטובה', בזכות בניך שהם 'פרי בטנך', שהולכים בדרך ה' וחוקיו.

איני יכול לגרד את התוכחה הכתובה בתורה

הבית הקטן היה הומה אנשים. פשוטי עם לצד תלמידי חכמים, מבוגרים גם צעירים, צבאו על דלת הבית כדי לזכות בברכה מאת הרב הגדול ה"חפץ חיים" זצ"ל. היה זה בזמן התכנסות ה"כנסיה הגדולה" - אסיפת רבנים גדולים מכל רחבי אירופה, שהתכנסו בעיר וינה, כדי לדון בבעיות השעה. תושבי וינה ניצלו הזדמנות זו כדי לזכות בברכה מגדול הדור. "איני רבי", אמר להם החפץ חיים, אך התושבים הפצירו בו רבות עד שבלית ברירה נענה להם והחל לברכם. והנה הגיע תורו של איש אחד, אשר עמו התלווה נער צעיר. "רצוני לקבל ברכה מכבוד הרב", אמר האיש ביראת כבוד. החפץ חיים, שלא הכירו מקודם, התבונן בו בריכוז, ואחר נענה ואמר: "איני יודע מה אתה מבקש ממני ברכה, אם אתה שולח את בנך לישיבה, אינך זקוק לברכה שלי, בפרשתנו כבר ברכו אותך שישים ריבוא שעמדו שם. והיו שם לויים, והשכינה עם ארון הקודש הסכימו כאשר אמרו: 'ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת'. אבל אם אתה נותן את בנך בבית ספר ללא יראת שמים, איך אוכל לתת לך ברכה? איני יכול לגרד את התוכחה הכתובה במפורש בתורה!!!" היהודי רעד, שיניו נקשו זו לזו, מנין ידע ה"חפץ חיים" לומר לו זאת?

בית ספר "קצלנסון"

סיפר הרב הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל שהיה מגדולי הדור הקודם, אשר פעם הזדמן באיזו חתונה וישב לידו עשיר מופלג. מפעם לפעם היה העשיר נאנח אנחה עמוקה ומרה. שאלו הרב לפרש הדבר, אולי יוכל לעזור לו. אמר לו העשיר, לא תוכל לעזור לי בכל זאת - הפציר הרב - דאגה בלב איש ישיחנה. והלה סיפר כי בן יחיד יש לו, ומקטנותו דאג לו לכל מחסורו אשר יחסר לו ברוב פאר והדר ותפנוקים למיניהם כראות לבן יחיד. והנה לאחרונה כל לילה הולך הוא עם חבריו להעביר את הזמן לבטלה מחמת אפס מעש ושעמום, וחוזר בשעות הלילה המאוחרות 12, 1 ואני ממתין לו עד בואו מפאת דאגתי אליו. אמש המתנתי לו עד שעה 1, 2 ועדיין לא הגיע, ולבי דואג. לפתע בשעה 2:30 אני רואה אותו מרחוק כשחבריו תופסים אותו משני הצדדים והוא מיטלטל מצד לצד, הבנתי שהוא שיכור. החברים הביאוהו עד פתח הבית, זרקו אותו והלכו. ואני בוכה על מר גורלי, מדוע קרה לי כן, אחר שכל כך השתדלתי עבורו לחנכו, ודאגתי לכל צרכיו מעל ומעבר, האם מגיע לי כך? אמר לו הרב, תאמר לי היכן חניכת אותו? אמר לו בבית ספר "קצלנסון", אשר ידוע בזמנו בירושלים לבית ספר שאין בו לא תורה ולא יראת שמים, ככל בתי הספר שאינם שומרים תורה ומצוות שיש כיום בעוונותינו הרבים. אמר לו הרב, עכשיו כבר אין שאלה למה יצא לך בן כזה. אם היית שומע אז להקב"ה ומחנך את בנך בתלמוד תורה עם יראת שמים, היית מאושר כיום מאין כמוך, אך לא השכלת עשה, ולכך לא פלא כי אלו הם התוצאות.

עתידים בתי קרקסאות להפך לבתי כנסיות ובתי מדרשות

כיום ברוך ה', בנין בית הספר קצלנסון נהפך לתלמוד תורה "יקירי ירושלים", אשר

מונה למעלה מ- 1000 תלמידים, בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, כן ירבו בעזרת ה'. ועתה נבנו שם עוד שתי ישיבות ברוב פאר והדר, אשר מונים למעלה מ-500 בחורי חמד העוסקים בתורה יומם ולילה, כן ירבו בן פורת יוסף. ועוד רבים המקומות שהיו בתי ספר ומתנ"סים למיניהם שלא על פי התורה והמצוות, וכיום נהפכו ברוך ה' לתלמודי תורה וישיבות קדושות. וכבר אמרו רבותינו ז"ל: עתידים בתי קרקסאות ובתי טיאטראות להפך לבתי כנסיות ולבתי מדרשות.

הזורעים בדמעה ברנה יקצורו

אדם שזורע בדמעה, בקטנותם של הילדים, שכבר בעודם רכים מחנכם בבתי ספר תורניים ללא פשרות, ולא בכל מיני בתי ספר "דתיים" למיניהם, אשר רואים בהם את התוצאות בעוונותינו הרבים כמה נשארם מהם שומרי שבת ומניחים תפילין והולכים בדרך ה', אזי ברנה יקצורו. אע"פ שבתחילת חינוכם קשה עליו להשגיח עליהם הרבה, על לימודם ועל שמירת המצוות, על הדרך ארץ והמדות הטובות, הכבוד לזולת ועוד ועוד, בכל זאת אחר שכבר גדלים, אינו צריך לטרוח הרבה, ליבו סמוך ובטוח שבניו ברוך ה' מחונכים ועולים במסילה העולה בית אל, בדרך אשר סללו אותה אבותינו הקדושים. אם הילדים יצאו בערב לאיזה מקום, אינו דואג מחשש שילכו לכל מיני מקומות שאינם ראויים לרוח התורה, להסתובב ברחובות ולשבת על הספסלים כמשועממים באפס מעש, כרבים מבני הנוער למיניהם, אשר לילותיהם מבוזבזים, ושורפים זמנם בהבל וריק.

החינוך שבבית

ואל ישיאך יצרך, כאותם התועים אחר יצרם הרע, כי החינוך הוא בבית, ועל סמך זה נותנים את ילדיהם בבתי ספר אשר לא לפי חוקי התורה, ומסתמכים על זה שלוקחים את ילדיהם לבית הכנסת להתפלל, וטוענים כי הילדים רואים את אשר האבא עושה קידוש של שבת ועוד, ומזה הם כבר יתחנכו וילמדו. אך כל זה עצת היצר הרע, וכבר כתב הרמב"ם כי טבעו של אדם להמשך אחר חבריו, שכניו ומכריו הסובבים אותו, ואינו מן הנמנע שיהיה מושפע ממעשיהם ודרכיהם. ואמנם אין אנו באים לשלול את החשיבות בחינוך של הבית, אשר עוצמתו עצומה מאוד מאוד, אך מכל מקום אי אפשר להתפטר בזה לבד. ועינינו הרואות את אותם הילדים אשר הוריהם גם כן טענו טענות כאלו, וסמכו על דעתם הכוזבת לחנך את בניהם לא במקומות המקפידים על שמירת התורה והמצוות ויראת שמים כהוגן, ובסופו של דבר, רבים מהם לא הלכו בדרך ה' כלל וכלל.

לי זה לא יקרה

וכבר ידועה אמרתם של אותם אינשי דלא מעלי, כי באמור להם דברי אמת אלו בחינוך הבנים, ואשר הם מסכנים את בניהם בסכנות רוחניות עד למאוד, יאמרו לך כי "לי זה לא יקרה". למה הדבר דומה? אם יגישו לפניהם מגש ובתוכו מאה כוסות קוקה קולה משובחת מאוד, וכל השותה כוס אחת מקבל סך מאה אלף דולר, אך יאמרו להם כי יש שם כוס אחת שמעורב בה רעל, האם יסכימו לשתות? ודאי שלא!

אך מדוע? הלא סך הכל רק בכוס אחת מתוך מאה הכוסות יש רעל, והסיכוי כל כך קלוש, למה אם כן מפחדים הם לשתות? הבה נראה את גבורתם שיגידו "לי זה לא יקרה" וישתו, הלא לשוטים יחשבו! ואם זה בחיים גשמיים של אדם, על אחת כמה וכמה בחיים רוחניים, חיי תורתנו הקדושה, היוכל אדם לומר טענות אלו, "לי זה לא יקרה"!!

שקר בעיניים

זאת ועוד, כמה ילדים יש אשר לצערנו לעיני הוריהם מראים הם את עצמם כשומרי מצוות, אך אחרי הגב יעשו כרצון ליבם ותאוות נפשם לבלי חוק. וכבר דרשו רבותינו על הפסוק שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו **אחריו** ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". מהו "אחריו"?

אלא כמו שבארנו, יש אבא שהולך להתפלל בליל שבת בבית הכנסת ובניו הולכים עמו כדי לשמחו. לאחר התפילה באים לבית, עושים קידוש וסעודת שבת והם יושבים כמו ילדים טובים, מקשיבים ומברכים ברכת המזון, אך לאחר כל הטקס הזה, האבא יוצא לשיעור בבית הכנסת ובניו נשארים בבית, אומרים לו 'שבת שלום'. וכיון שהם יודעים שאבא חוזר בעוד כשעה וחצי, בינתיים מדליקים הם את הטלויזיה, מעשנים סיגריות, ומשתטחים על הספה וקוראים עיתונים של דברי מינות וכפירה פריצות ותועבה. והנה כשיודעים כי בעוד כמה דקות צריך אבא לחזור, מיד מכבים הם את הטלויזיה, פותחים חלונות ומאווררים את הבית שיצא ריח העשן, ואז כשאבא בא, מקבלים אותו יפה בברכת 'שבת שלום'. לזאת לא יקרא 'אשר יצוה את בניו ואת ביתו **אחריו**', כי אחרי גבו של האבא אינם הולכים בדרך ה', ובאמת רחמנות על אבא כזה. משבח הקב"ה את האדם שזוכה לחנך את בניו, באופן שגם כשאינו נמצא איתם ואינו משגיח עליהם, יודעים הם ללכת בדרך ה' להתפלל וללמוד ולקיים כל המצוות כולן.

מה הטריד את מרן החפץ חיים בימי זקנותו?

הגאון הצדיק רבי ישראל מאיר הכהן בעל ה"חפץ חיים", בהיותו זקן מופלג כבן תשעים שנה קרא לאסיפה גדולה של כל הרבנים וראשי הישיבות שבמחוזות וילנא, גרודנא וסלובק, כדי לטקס עצה לחזק את מוסדות התורה מבחינה חומרית, וגם להרבות תורה בין בני הנעורים, כי בהשפעת המשכילים שבדור ההוא נמסרו ילדים רבים לחינוך בידי זרים. כל ציבור הרבנים והקהל הקדוש המתינו בדריכות לזקן שבחבורה הגאון החפץ חיים. בשעה שנכנס לאולם כל הקהל חרד לקראתו ועמד על רגליו, והגאון הישיש רבי שלמה גורדון התקרב ובירך בקול רם: בא"י אמ"ה שהחיינו וכו'. וכן: בא"י אמ"ה שחלק מחכמתו ליראיו. ונשארו כולם עומדים כשהם חדורים יראת כבוד.

בנאומו אמר החפץ חיים: עיניכם הרואות שבשנות זקנותי טרחתני לבוא אליכם, כי

הוגד הוגד לי שמכאן תצמח טובה לתורה. ואם לאדם זקן בגילי כדאי היתה הטרחה והיגיעה לבוא ממרחק בשביל התורה, קל וחומר לכם שחייבים אתם לעשות הכל שלא תשתכח התורה מישראל. בנוהג שבעולם, אדם שמבקש לקנות סחורה שאיננו מבין את טיבה ביותר, שואל הוא למבינים גדולים ממנו. ואם הוא יראה סוחר ותיק הרודף אחר סחורה זו וחפץ מאוד לקנותה, אזי בטוחים בודאות כי הסחורה היא משובחת ושווה את דמיה. אודות התורה הקדושה נאמר, כי המלאכים חפצו לקבלה, שנאמר: "תנה הודך על השמים". ומאחר שהתורה היא רוחנית, ואף המלאכים הינם רוחניים, הרי מובן שהמלאכים היו המבינים ביותר בערכה של התורה. ומעתה, מה גדולה צריכה לנו להיות השמחה שכשמשנה רבנו ניצח את המלאכים, וקיבל את התורה בשבילנו. עליכם להגביר חיילים להציל את ילדי ישראל שלא יפלו בידי זרים, בבתי הספר של אנשים המחנכים שם בשיטות ודעות כוזבות, ואינם יודעים כלל מתורתנו הקדושה ומקיום מצוותיה, ונעשים בנים המכחישים לה' ולתורתו. אוי לעיניים שכך רואות, ואוי לאוזנים שכך שומעות. כמה צער יגיע להורים בעולם הבא, כשיוציאו אותם מגן עדן לראות את היסורים והמכאובים שבניהם יקבלו בגיהנם על שעברו על חוקי התורה והמצוות.

כיון שבדאי ידונו באסיפה זו על אודות החינוך בתלמוד תורה, אמרתי לזרז את כל הרבנים שבכל עיר ועיר להשגיח בשבע עיניים, ולייסד כל אחד בעירו תלמוד תורה עם מורים ומחנכים טובים ויראי שמים, שילמדו את הבנים תורה על טהרת הקודש, שאם לא כן יהיו הרבנים נתבעים על זה בעולם האמת, שמדוע לא השגיחו על זה, ולא נתנו מוסר באוזני ההורים של הילדים, ואוי לאותה בוושה ואוי לאותה כלימה אשר תכסה את פניהם לעתיד לבוא, על שהיה בידם למחות ולא מחו. על כן בואו אחי, בואו רעי, ונעשה ככל יכולתנו להציל את הדור החדש מכליון רוחני, ולחנכם לתורה ולמצוות, כי "חונך לנער על פי דרכו - גם כי יזקין לא יסור ממנה".

בתהלים נאמר מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, נקי כפיים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשי. משל לאדם שהתמוטט מעסקיו, ובצר לו פנה אל עשיר אחד שהיה גומל חסדים וסיפר לו על מצוקתו. הוציא העשיר צ'ק של אלף רובל ונתן לו הלואה למשך שנה אחת, כדי שישקם את עצמו. לאחר שנה בא העשיר לתבוע את חובו, פנה הלה אל הכספת שבחנותו, הוציא משם את הצ'ק שקיבל מהעשיר, ואמר לו הא לך כספך שלא נגעתי בו כלל. התרעם העשיר ואמר, היתכן? וכי לשם כך נתתי לך סכום כסף נכבד כזה שתשימהו בכספת? הלוא נתתיו לך על מנת שתשקם את עצמך ולא כדי לטומנו בכספת! והנמשל, לאחר שאדם יגיע לעולם האמת, אפילו אם תהיה נשמתו טהורה כשעת נתינתה, גם אז יתבע בבית דין של מעלה, האם לשם כך נשלחה הנשמה לעולם הזה, שיחזיקנה ללא שום תועלת של זיכוי הרבים בתורה ובמצוות?! הלוא כל עיקרה לא נשלחה אלא ללמוד וללמד ולהגדיל תורה ולהאדירה ולזכות את הרבים, והוא לא עשה כן! וזהו שאומר הכתוב: "נשא לשוא נפשי", שוא היינו בחינם ללא תועלת, ולכן כל אדם חייב לעשות כל יכולתו לחזק את התורה ולתמוך במוסדות התורה ובתלמידי חכמים להגדיל תורה ולהאדירה.

כך דיבר החפץ חיים לפני כשבעים שנה. ומה נאמר אנו בדור שלנו? ישמע חכם ויוסף לקח כי בדורנו זה שאנו רואים בעינינו את תוצאותיו ההרסניים של החינוך הקלוקל, כבר אין צורך להטיף מוסר. העובדות העגומות והמצערות, מדברות בעד עצמן. לצערנו, החינוך - לא חינוך - המוקנה כיום בבתי הספר הכלליים, הביא את הנוער להתדרדרות נוראה, השוברת שיא חדש מידי שנה בשנה. אשרי המציל נפשות ילדי ישראל, להשיבם אל צור מחצבתם ללמוד וללמוד לשמור ולעשות בתלמודי התורה ובישיבות הקדושות.

קביעת עיתים לתורה

בטלנו תורתך ימים ולילות

אמרו רבותינו במסכת שבת (דף לא עמוד א) בשעה שמכניסים את האדם לדין, שואלים אותו: נשאת ונתת באמונה? **קביעת עיתים לתורה**: ציפית לישועה? וכתב הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פרק א הלכה ח) כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר 'והגית בו יומם ולילה'. ע"כ. נמצא כי כל אדם מישראל חייב לעסוק בתורה בכל מצב שהוא.

אל תאמינו ברע

ואל יסיתך יצרך כי הנני ברוך ה' מתפלל שלוש תפילות בכל יום במנין ואף שחרית בנץ החמה, ומקיים הרבה מצוות וגמילות חסדים, אם כן די לי בזה. לא כן, אלא אדרבה ידע האדם שעם כל מה שמקיים, אין דומה קיום המצוות של אדם שקובע עיתים לתורה לאדם שלא קובע עיתים לתורה. כי על ידי קביעת עיתים לתורה, יתחזק גם בשמירת המצוות, שהרי ילמד את ההלכות של כל מצוה ומצוה איך לקיים, ובפרט בהלכות שבת שאם אדם לא ילמדם ויחזור כמה וכמה פעמים בודאי שיכשל. וזה שאמר שלמה המלך "אל תאמינו ברע", אל תאמינו ליצר הרע שעושה עצמו כרע וכחבר, ומסיתך בטענות שונות ומשונות, ועיקר כוונתו להפילך בפח.

כי נר מצוה ותורה אור

ובענין זה דרשו רבותינו את הפסוק במשלי (פרק ו פסוק כג) "כי נר מצוה ותורה אור". כלומר שמעשי המצוות לבד הם כמו נר כבוי, אבל כשאדם לומד את התורה שהיא האור, אז המצוה מאירה. והמשילו בזה משל לכפר נידח שאנשיו היו פשוטים ותמימים בתכלית, ידיעתם בנושאים מעט מתקדמים היתה אפסית לחלוטין עד שאפילו לא ידעו שניתן להאיר את הלילה החשוך בהדלקת נרות. עם שקיעת החמה, היו כל אנשי הכפר פונים לבתיהם והולכים לישון, ובעלות השחר היו משכימים קום לעבודתם ולעסקיהם. והנה נזדמן אחד מאנשי הכפר אל העיר, וראה שגם בלילה יש להם אור על ידי נרות, התפעל מאד וקנה הרבה נרות על מנת למוכרם בכפר.

כמובן, שאנשי הכפר ששמעו על פעולת הנרות רכשו אותם ומיד כשהחל להחשיך, העמידו את הנרות לצדם כדי שיאירו להם, אך למרבה הפלא הנרות לא האירו כלל. כיון שכך, כעסו אנשי הכפר על המוכר הכזבן והחזירו לו את כל הנרות. בן הכפר שראה כי נרותיו לא האירו, חזר מיד לעיר, ופנה אל המוכר בצעקות על כך שרימהו. אך המוכר שהיה נבון, שאלו מיד, כיצד השתמשת בנרות? הכפרי ענה בתמימותו כי הניח את הנרות על המדף כפי שראה כאן בחנות. אמר לו המוכר, שוטה שכמוך! תקח ניצוץ אחד ותדליק את הנר ואז הוא יאיר לך.

והנמשל, אדם שמקיים מצוות אך אינו קובע עיתים לתורה, אינו יודע איך לקיים את המצוות, ועליו יאות להמליץ "את אשר אסרת התרתי ואת אשר התרת אסרתי". נמצא שיכול להיות אדם שחושב את עצמו לשומר שבת אבל האמת היא שהוא עובר כמה וכמה איסורים בכל שבת. וכן יש אדם שיכול להניח תפילין חמישים שנה ונחשב לו כאילו לא קיים את המצוה ובירך ברכות לבטלה, כיון שלא ידע בדיוק היכן להניח אותם, ועוד כהנה דוגמאות רבות. אם כן נמצא שמצוותיו אינן מאירות. אבל כשקובע עיתים לתורה מתקיים בו "ותורה אור", שהתורה תאיר לו את המצוות.

מי גבר ימלט נפשו מחילול שבת

וכמו שכותב הגאון ר' יהונתן אייבשיץ בספרו "יערות דבש", כי אי אפשר כלל במציאות שינצל האדם מאיסור שבת אם לא ילמוד כל הדינים על בוריים היטב, ומי שלא למד הלכות שבת פעמיים ושלוש לא יוכל להמלט שלא יקרה לו חילול שבת הן דאורייתא והן דרבנן. ומי גבר ימלט נפשו לומר זך אני מפשע וחף אני מעוון בשמירת שבת אשר עונשה קשה למאוד, והפליגו מאוד בעונש זה. ואם כן מהראוי לשומרו כראוי וללמוד הלכות שבת בתמידות, ואצל רב שיברר לו הכל, וישנן עד שיהיה שגור בפיו, אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה, כי שכרו מרובה ומגין בפני הפורענות. ע"כ.

מסיר אזנו משמוע תורה

ועוד נאמר במשלי (פרק כה פסוק ט) "מסיר אזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה". וצריך להבין, שהרי ידוע שמנהגו של בורא עולם בכל דבר הן בשכר והן בעונש, לתת לאדם מידה כנגד מידה, ואם כן מדוע אותו אדם שלא רוצה ללמוד תורה יענש בתפילתו שתהיה תועבה, היכן ה"מידה כנגד מידה" כאן? אלא מסבירים רבותינו שבאמת לא מדובר כאן על אדם שכלל לא רוצה ללמוד תורה, שזה פשוט שעונשו חמור עד למאוד, אלא מדובר באדם שרוצה לשמוע תורה, אלא שאם אומרים לו תבוא לשיעור פלוני, הוא אומר: את הדברים האלו כבר שמעתי ומה כבר יחדש הרב? אדם שכזה תפילתו תהיה תועבה, מידה כנגד מידה, שגם הקב"ה יאמר לו, אף אתה בתפילתך בשחרית ביקשת: אתה חונן, השיבנו וכו' ובתפילת מנחה אתה חוזר ומבקש את אותן הבקשות וכן בערבית ובכל יום, וכמו שאתה לא מוכן לשמוע דברי תורה פעמיים ושלוש אף אני לא מעוניין לשמוע את בקשותיך החוזרות ונשנות בכל יום.

למה אתה לא בא לקבל

משל נאה המשילו, לאדם שהיה עני מרוד ומתפרנס בדוחק. לימים ניגשו אליו חבריו ואמרו לו, לך אצל קרובך פלוני שהוא עשיר גדול ועוזר לאנשים רבים, ואף לך הוא יעזור. והנה פגש העני את קרובו העשיר ואמר לו, מדוע אין אתה עוזר לי, הרי מצבי כל כך קשה ודחוק? אמר לו העשיר, לא ידעתי, מעולם לא באת לבקש, ואם כן תבוא מחר, אני מסיים את העבודה בשבע בערב ואחכה לך במשרדי. והנה למחרת המתין העשיר הזה עד שבע וחצי והלה לא הגיע, ומשראה כך שב אל ביתו. לאחר פרק זמן פגש העני שוב את העשיר והחל חוזר ומתלונן פעם נוספת על מצבו. אמר לו העשיר, והלא סיכמנו שתבוא, ומדוע בוששת מלהגיע? התנצל העני וביקש הזדמנות נוספת. העשיר ברוב טובו, קבע לו מועד הזמנה נוסף והעני הבטיח להגיע בזמן. אך לא כדבריו היו מעשיו, העשיר המתין לבואו עוד שעה ארוכה מן הזמן הקצוב ובכל זאת העני לא הגיע. אחר יומיים שלושה, נפגשו שוב העשיר והעני, והנה החל העני שוב להתלונן על מצבו הכלכלי ודוחק פרנסתו. אמר לו העשיר, המתנתי לך זמן רב ולא באת. התנצל שוב העני וביקש הזמנה לשעות מוקדמות יותר שאז קל לו יותר להגיע. נעתר העשיר טוב הלב לבקשתו והזמינו לשעות המוקדמות של היום. אך העני גם הפעם לא הגיע. לאחר מספר ימים נפגשו השניים שוב והעני החל לשפוך שיחו על מצבו הקשה כפעם בפעם. אך הפעם פקעה סבלנותו של העשיר, הוא צעק עליו וגרשו מעל פניו.

על מי אתה חושב "לעבוד"

ובודאי שהתנהגותו של העשיר מובנת. אך צריכים אנו לזיז את נדמה לאותו עני חס ושלום, כי הנה אנו באים בבוקר בתפלת שחרית ומבקשים בברכת 'אהבת עולם', 'ותן בלבנו בינה להבין להשכיל לשמוע ללמוד ו'ללמוד' לשמור ולעשות ולקיים את 'כל דברי תלמוד תורתך' באהבה, והאר עינינו בתורתך...". זאת אומרת שאנחנו מבקשים מהקב"ה שיתן לנו באמת להבין ולהשכיל כל כך, עד שנזכה גם ללמוד את אחרים ולדעת את כל התורה. הקב"ה אומר תבואו ללמוד, אני אתן לכם. והנה לאחר התפילה אין לבן אדם זמן להשאר, הוא ממחר לעבודה. בערב כשחוזר מגיע למנחה וערבית, בינתיים יש שיעור תורה או קודם לכן או לאחר מכן, אך שוב אין לו זמן להשאר, הוא צריך לצאת לעשן, לדבר פוליטיקה, חדשות, ישנות - העיקר ללמוד הוא לא ילמד, רק ידבר דברים בטלים. ואח"כ נכנס לתפלת ערבית, ושוב אומר בברכת 'אהבת עולם', 'על כן ה' אלוקינו בשכבנו ובקומנו 'נשיח בחוקיך ונשמח ונעלוז' בדברי תלמוד תורתך ומצוותיך וחוקותיך לעולם ועד, כי הם 'חיינו ואורך ימינו' ובהם נהגה יומם ולילה". יתבונן האדם על מי הוא חושב "לעבוד"? הרי אתה אומר 'נשיח בחוקיך', היינו שאתה רוצה להגיע לדרגה כזאת שהתורה תהיה שיחתך כל הזמן עם חבריך ומכריך. ואח"כ אומר 'נשמח ונעלוז', היינו שישמח כל כך עד שכבר יעלוז לבו, וירגיש שמחה אדירה ועצומה. ושוב מוסיף, 'כי הם חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה', היינו שהתורה היא החיים שלנו ואין לנו דבר אחר ובה נהגה יומם ולילה. ואח"כ אומר לו הקב"ה, אִיֶּכָּה מדוע אתה בורח משיעורי

תורה? מדוע אינך בא ללמוד מידי יום בתורתך, אשר בתפלתך אתה נשמע כל כך עורג ונכסף אליה? אשר על כן חברים יקרים, אדרבה בואו ונקבע עיתים לתורה, ואז נוכל לבקש בפה מלא מהקב"ה שיתן לנו להבין את תורתו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, וה' ימלא משאלותינו ויתן לנו.

אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה

ואמרו רבותינו במשנה מסכת אבות (פרק ב משנה ה), אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה. כלומר, פעמים ויצר הרע אומר לאדם, עכשיו אתה צעיר, תלך תעבוד, תרויח, תעשה עסקים, ואחר ש"תהיה מסודר", בודאי ישאר לך זמן ללמוד תורה, ואז תלמד כאוות נפשך.

כשאצא לפנסיה אלמד

ומעשה שהיה לפני כארבעים שנה באדם אחד בעל כשרונות נפלאים מאוד שהיה אחראי בבית הדין לכתוב את מהלך הדין. ומרן הראשון לציון הרב עובדיה יוסף זצ"ל היה מתריע בו תמיד חוזר ונשנה, שחבל על כשרונותיו המזהירים ובמקום לעבוד בבית הדין, שילך ויעסוק בתורה ויהיה הוא בעצמו דיין, אך לשוא. אותו אדם היה חוזר ואומר: כשאני אצא לפנסיה, אשב ואלמד. ומרן היה אומר לו, 'אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה'. ובאמת נשאר אותו אדם בעקשנותו, ולבסוף כשיצא לפנסיה בגיל מבוגר, אט אט כשרונותיו נחלשו וגם חוש השמיעה שלו נחלש, וכמובן שלא הצליח לעסוק ולגדול בתורה כאשר היה יכול בצעירותו.

כל רגע שווה הון

עוד בארו חז"ל במשנה הנ"ל 'אל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה', דהיינו שגם אם יש לך זמן מועט פנוי מתוך הטרדות שלך, עליך לנצל אותו, ולא תאמר מה אוכל כבר ללמוד בזמן מועט כזה. כי כל רגע מחיי האדם לא יסולא בפז, וכגון הממתין בתחנת האוטובוס ינצל את אותם רגעים לפרק תהילים או איזו משנה שיודע בעל פה, ולא ישב בטל לגמרי.

גם בתחנת האוטובוס אפשר ללמוד

וסיפר לי אחד מהקהל שהגיעה לידו החוברת 'כשרות המטבח', ובכל יום שהיה נוסע באוטובוס לעבודה, היה לומד בחוברת הן בהמתנה והן בנסיעה, וממש שמח מאוד שזיכהו ה' לנצל את זמנו ללימוד התורה. וכשאחר כך היה מגיע לעבודה, היה מגיע עם הרבה מצב רוח ושמחה, והיתה לו התחלה של יום טוב ושמח מאוד.

בעלי עסקים וחנויות

וכותב הרב פלא יועץ (שחי לפני כמאתיים שנה), זכור אני שלפני שלושים או ארבעים שנה הייתי שואל בעלי מסחר ובעלי חנויות מכולת וכיוצא בהם מה נשמע בענין פרנסתם והיו משיבים לי בפנים צוהלות, ברוך ה', הודו לה' כי טוב, יש הכל. ואילו

עתה כשאני שואל בעלי מסחר, משיבים לי בשפה רפה ובכבוד ראש, באנחה ובקול דאגה שאין פרנסה. והתבוננתי מה טעם של ההבדל הזה, חקרתי וראיתי, כי בזמנו היה לכל סוחר ולכל בעל חנות מכולת ספרי לימוד כמו 'חוק לישראל', ובין קונה לקונה היו פותחים את הספר ולומדים, והיה הדבר רע בעיני היצר הרע, שגם בחנות לא פסק פיהם מדברי תורה, ולכן היה ממחר לשלוח להם לקוחות כדי להפסיק את לימודם וכך היו מתפרנסים בשפע ובריות. אך עתה מה עושים בין קונה לקונה? קוראים עיתונים עם מאמרים של שונאי ה', שונאי חכמים, שונאי התורה, או שומעים את הרדיו שמדבר כל היום על העצים ועל האבנים, לא דיבורים של תורה, לא של יראת שמים ולא דברי חינוך ומוסריות, ה' ירחם. ובזה היצר הרע שמח וטוב לב, שאי אפשר שדברים אלו לא יעשו רושם באותם הרואים והשומעים. ולכך מונע הוא את הלקוחות מלבוא לחנויותיהם כדי שימשיכו להתעסק בהבליהם, וכך מתמעטת הפרנסה. ואמרו חז"ל: "אם אין תורה אין קמח".

בעלי רכבים

אשר על כן, איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק, ובפרט כיום שיש ערוצי קודש או קלטות של דברי תורה, הלכה ומוסר, ויכול אדם לשבת בחנות ולשמוע דברי תורה. וכן בעלי מוניות, עובדי הסעות או כל אדם שנוסע ממקום למקום, יכולים בנסיעתם לשמוע דברי תורה, דברי קדושה והתעוררות, וגם שירי קודש בנגינה נעימה ועריבה, ולא דברי ליצנות ושירי עגבים חס ושלוש.

כל קבוע כמחצה על מחצה

וכבר לימדונו רבותינו שאם אדם זוכה בזמנו הפנוי לקבוע לעצמו זמן מיוחד ללמוד, ולא ממיר את אותו זמן בשום מחיר שבעולם, אזי לבד מהמעלה הגדולה שיש בזה, שמראה כמה חשובה ויקרה בעיניו התורה הקדושה, אשר שום דבר בעולם לא יזיז אותו בזמן הלימוד, הרי שהחשיבו חכמים קביעות זו כאילו למד חצי יום תורה. ובזה רמזו באומרים "כל קבוע - כמחצה על מחצה". וטעם הדבר, כיון שברגע שיש לאדם זמן קבוע ללימוד ואינו ממירו בשום אופן שבעולם, הרי שאם למשל יצטרך לנסוע לרגל עסקיו לחוץ לעיר, ויודע שמחמת זה יחזור בשעת לילה מאוחרת וממילא יתבטל מלימודו הקבוע, הרי שהוא לא יסע, כי קיבל על עצמו שלא להמיר בשום מחיר שבעולם, ונמצא שהרבה שעות מן היום הוא מתכנן ומסדר על פי אותו זמן שקבע לו ללמוד, ממילא זמן רב מן היום מחובר עם לימודו.

שכר לימוד התורה

וידע האדם, כי שכרו של הלומד תורה הוא למעלה מכל שכר המצוות, כמו שאמרו בתלמוד ירושלמי: אפילו כל מצוותיה של תורה אינן שוות לדבר אחד מן התורה. ונאמר בישיעה (פרק טד פסוק ג): "עין לא ראתה אלוקים זולתך יעשה למחכה לו". ולא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה מצליח הוא בכל דרכיו, כמו שאמר דוד המלך ע"ה בתהילים (א. ב-ג): "אם בתורת ה' חפצו וכו' וכל אשר יעשה יצליח". וכן התורה

מרפאת אותו שנאמר (משלי ד. כב) **ולכל בשרו מרפא**. וגם זוכה שמאריכין לו ימיו ושנותיו כמו שאמרו חז"ל במסכת אבות (ו. ו): גדולה תורה שהיא **נותנת חיים לעושיה** בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר (שם ת. לה): **"כי מוצאי מצא חיים"**. ועוד אמרו רבותינו במסכת ברכות (ה.): כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים **מוחלין לו על כל עוונותיו**. וכן אמרו במדרש שוחר טוב (משלי י): אין לך צדקה **שמצלת את האדם מדינה של גהינם** אלא תורה בלבד. ואמרו רבותינו במסכת עבודה זרה (ב.): לעתיד לבוא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחו בחיקו ואומר, מי שעסק בתורה יבוא ויטול שכרו.

כל המקבל עליו עול תורה

ואף אדם העוסק במלאכה חייב לקבוע לעצמו עיתים ללמוד תורה, ויזהר שחס ושלוש לא ימשך מידי אחר העבודה וממילא ימנע מלקבוע עיתים לתורה, וכמו שמצאנו במדרש תנחומא: יתרו נקרא שמו 'חובב' על שם שחיבב את התורה, שכאשר בא לארץ ישראל נתנו לו דושנה של יריחו [מקום דשן ופורה], אמר: כל עצמי לא באתי אלא ללמוד תורה, ועכשיו אני זורע וקוצר אימתי אני לומד תורה? ע"כ. ואדרבה ככל שאדם מקפיד על קביעותו ושומר על עיתותיו לתורה, הקב"ה מסלק מעליו את כל הפרעות, וכמו שאמרו במשנה באבות, כל המקבל עליו עול תורה, מעבירים ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. והיינו, שאף שיש עול ועמל שהם דרך העולם כגון: תשלום מיסים, המתנה בתורים בבנקים, בקופת חולים וכד', בכל זאת אם אדם מקבל עליו באמת עול תורה ומנצל את זמנו לתורה, הקב"ה מונע ממנו כל מיני הפרעות וביטולים למיניהם כדי שיוכל לשבת וללמוד תורה בישוב הדעת. וכן אמרו באבות דרבי נתן (פ"ט משנה ב) כל השוקד עצמו על דברי תורה מוסרים לו שקדנים כנגדו, וכל הבוטל מדברי תורה מוסרים לו בטלנים כנגדו.

יש לו שכר הרבה ליתן לך

ובפרט בימי שבתות וימים טובים שאינו טרוד בעסקיו ובפרנסתו, חייב כמה שיותר לעסוק בדברי תורה ולשמוע שיעורי תורה. כמו שאמרו בירושלמי: לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בדברי תורה. ואז שכרו כפול ומכופל, וכמו שכתב בספר שיבת ציון (חלק ב עמוד רלג, להרב בן ציון מוצפי) שלימוד תורה של שעה אחת בשבת שווה כמאה שבעים מליון שעות של חול, ומקורו על פי ספר עץ חיים לרבי חיים ויטאל, והרש"ש בספרו נהר שלום על פי תיקוני הזוהר. ומה שכתב הבן איש חי (שנה ב בהקדמה לפרשת שמות) ששעה אחת בשבת שווה כאלף שעות בחול, אמר לו אביו צ"ל שהוא לאו דוקא ובדרך הפלגה כתב כן. ומכאן רואים אנו כמה לוקים אנו בחסר בגודל ערכה וחשיבותה של השבת, עד שאין לנו הבנה ומושג כלל וכלל בערך הזמן בה. ואם כן איך יאבד את זמנו לריק ולבהלה חס ושלוש. אשר על כן חובה קדושה על כל גבאי בתי הכנסת לארגן שיעורים בכל שבת ושבת בבתי הכנסת בענייני הלכה ואגדה לחזק את הציבור, ותבוא עליהם ברכת טוב.

כי אקח מועד אני מישרים אשפוט

ואדרבה אדם שבאמת מנצל את זמנו בשבתות וימים טובים, נותן לו הקב"ה שחר גם על שאר הזמנים, כמו שכותב הגאון החיד"א על הפסוק בתהלים (ועה. ג) "כי אקח מועד אני מישרים אשפוט" - יש אדם חושב שיתרץ תרוצים להקב"ה שלא יכל לעסוק בתורה מפאת שהיה טרוד כל היום בעבודה להביא טרף לביתו. יאמר לו הקב"ה: בשבתות, ימים טובים, חול המועד וכל מיני חופשות כיום העצמאות וכדו' שלא עבדת, האם ישבת ללמוד? ואם גם באותם ימים לא למד, א"כ מה יענה ומה יאמר. ויוצא שעל פי התנהגותו ומידת ניצול זמנו ב'מועד', הקב"ה שופט אותו למישרין, משפט ישר ונכון.

זוכה לתחיית המתים

ובמדרש אמרו על הפסוק בישעיה (פרק כו פסוק יט): "כי טל אורות טלך" - אמר רבי אלעזר לרבי יוחנן, כל המשתמש בטל של תורה [דהיינו שלומד תורה], טל תורה מחייהו לעתיד לבוא בתחיית המתים, וכל שאינו משתמש בטל של תורה, אין טל תורה מחייהו. אבל מצאתי להם רפואה מן התורה ממקום אחר שנאמר, 'אתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום'. וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה והלא נאמר בו 'אש אוכלה הוא אל קנא', אלא שכל המשיא את בתו לתלמיד חכם, והמהנה תלמיד חכם מנכסיו, מעלה עליו הכתוב כאלו נדבק בשכינה. וכמו שאמרו בגמרא מסכת פסחים: (נג עמוד ב) אמר רבי יוחנן כל המטיל מלאי לכיס של תלמידי חכמים זוכה ויושב בישיבה של מעלה, שנאמר 'כי בצל החכמה בצל הכסף'.

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים

דוד מלך ישראל ע"ה אומר, כי תורתנו הקדושה אין ערוך אליה ונחמדה היא יותר מזהב ומפז רב, ומתוקה יותר מדבש ונופת צופים. ויש לשאול ולהבין מה באמת מצא דוד המלך לדמות את התורה דוקא לזהב ולדבש.

אם נתבונן נראה כי יש מעלה בזהב שאינה נמצאת בדבש, וכמו כן יש מעלה בדבש שאינה נמצאת בזהב. הנה בזהב וכסף יש יתרון ומעלה, כמו שנאמר בקהלת (וה ט) "אוהב כסף לא ישבע כסף", כי זה דרכו של הממון שכל שאדם מרבה לעצמו כסף, נפשו מתאוה לעוד ועוד. אך בדבש אינו כן, שנאמר (משלי כה טז) "דבש מצאת אכול דייד פן תשבענו והקאתו". ולעומת זאת יש מעלה בדבש שאינה מצויה בכסף, שהרי האוכל דבש, מיד עם הכנסתו לפה נהנה ממתיקותו. לא כן בכסף - פועל שעובד למחייתו ובסוף החודש מקבל משכורת, אין הוא נהנה ולא משתמש בכסף עצמו, אלא שבכסף הוא קונה מצרכים למיניהם ומשתמש בהם. נמצא שההנאה הבאה לו מהכסף, אינה הנאה מיידית אלא הנאה הבאה לזמן.

בתורתנו הקדושה, אומר דוד המלך, יש את שתי המעלות שנמצאות בזהב ובדבש. אדם שלומד תורה, אינו צריך לחכות ולהמתין זמן ממושך עד שירגיש את טעמה

ומתיקותה של התורה, אלא מיד בבואו לשיעור תורה נהנה ומרגיש עונג, כמו שנאמר בתהלים, "טעמו וראו כי טוב ה'", אין צורך בהרבה מאמצים, אם אדם רק טועם, כבר מרגיש את המתיקות שבתורה. ומצד שני לא יחשוב אדם שאם למד הרבה, במשך הזמן אולי ימאס לו חס ושלום, אדרבה בענין זה דומה התורה לזהב ופז, אשר ככל שזכה האדם לשבת ללמוד, הרי נפשו מתאוה לעוד ועוד. ואז זוכה להרגיש את מתיקות התורה באמת ולהתענג על ה'.

אֵילַת אַהֲבִים ויעלת חן

שלמה המלך אומר בספר משלי (פרק ה פסוק יט) על התורה "אילת אהבים ויעלת חן... באהבתה תשגה תמיד". הגאון רבנו יוסף חיים כותב בספריו, משל לעשיר גדול שהיה בקי ומבין בכל סוגי המרגליות, ויודע שוויה של כל מרגלית. היה לו משרד קטן שאליו היו מגיעים אנשים כדי להתייעץ עמו בעסקי המרגליות. לעשיר זה היתה אשה חכמה, והנה יום אחד הוציאה טבעת עם יהלום מידה ושאלה את בעלה כמה היא שוה, הסתכל העשיר בטבעת ואמר, אולי חמש מאות דולר. אמרה לו: בעל הטבעת מבקש עבורה אלף דולר. אמר לה: אין זה משתלם, החזירי את הטבעת למוכר. היא המתינה מספר ימים, ונגשה אל בעלה, כשהפעם היתה הטבעת מונחת לה על האצבע. אמרה לו, כמה שווה טבעת זו בעיניך? האם שווה היא אלפיים דולר, כפי שמבקש המוכר? התבונן העשיר בטבעת ואמר, טבעת זו שווה אלף וחמש מאות דולר. אמרה לו האשה, הרי זו אותה טבעת שהראיתי לך לפני מספר ימים! איך יתכן שאתה, אשר בקי כל כך בערכן של אבנים יקרות, טעית טעות כה גדולה? וכי בזמן כ"כ קצר עלה המחיר באלף דולר? אמר לה: זה לא נכון, אני מומחה ולא יתכן כי טעיתי טעות כה גדולה, בודאי אין זו אותה טבעת! אמרה לו האשה: וכי אני מהתלת בד? אלא אני אשיב לך את התשובה, כשהראיתי לך את הטבעת לפני מספר ימים היתה הטבעת לבד, אבל עכשיו אתה רואה את הטבעת כשהיא מונחת על האצבע שלי, והחן והחביבות שלי בעיניך האירו על המרגלית הזאת, ולכן אתה אומר שהיא שווה אלף דולר יותר מכדי שוויה.

כך היא התורה "אילת אהבים ויעלת חן, באהבתה תשגה תמיד", אם האדם דבוק בתורה ושוקד עליה, התורה משפיעה עליו חן מיוחד, עד שהקב"ה מתנהג עמו בהנהגה מיוחדת - למעלה ממה שמגיע לו באמת, ויצליח וירויח בכל דרכיו. זה כח האדם ששוקד על התורה, שנאמר (משלי טז כ) 'משכיל על דבר ימצא טוב'.

עין לא ראתה אלוקים זולתך

שנינו במדרש: אמר רבי יהושע בן לוי, שני שערים יש בגן עדן ועליהם שש מאות אלף מלאכי השרת, וכל אחד מהם זיו פניהם כזוהר הרקיע מבהיק, ובשעה שהצדיק נפטר ובא אצלם, מפשיטים מעליו את הבגדים שעמד בהם בקבר, ומלבישים אותו שמונה בגדים של ענני כבוד, ושני כתרים נותנים על ראשו אחד של אבנים טובות ומרגליות ואחד של זהב פרויים, ונותנים שמונה הדסים בידו, ומקלסים אותו ואומרים לו: 'לך אכול בשמחה לחמך'.

ומכניסים אותו למקום נחלי מים מוקף שמונה מאות מיני ורדים והדסים, וכל אחד ואחד יש לו חופה בפני עצמו לפי כבודו, ומושכים ממנה ארבע נהרות, אחד של חלב ואחד של יין ואחד של אפרסמון ואחד של דבש. וכל חופה וחופה למעלה ממנה גפן של זהב ושלושים מרגליות קבועות בו, וכל אחד מבהיק זיוו כזיו הנוגה. וכל חופה וחופה יש בה שלחן של אבנים טובות ומרגליות. ושישים מלאכים עומדים לראש כל צדיק וצדיק, ואומרים לו: לך אכול בשמחה דבש, שעסקת בתורה שנמשלה כדבש, שנאמר: 'ומתוקים מדבש'. ושתה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית, שעסקת בתורה שנמשלה ביין, שנאמר: 'אשקך מיין הרקח'.

והכעור שבהם כדמותו של יוסף הצדיק וכדמות רבי יוחנן שהיו יפים ביותר בעולם. ואין אצלם לילה שנאמר: 'ואור צדיקים כאור נגה'. ויש בגן עדן שמונה מאות אלף מיני אילנות בכל זוויותיו, הקטן שבהם משובח מכל עצי בשמים. בכל זווית יש בו שש מאות אלף מלאכי השרת מזמרים בקול נעים, ועץ החיים באמצע ונופו מכסה את כל גן עדן, ויש בו חמש מאות אלף טעמים, ואין דמותו של זה דומה לזה, ואין ריחו של זה דומה לשל זה, וענני כבוד למעלה הימנו, ומארבע רוחות מכין אותו וריחו הולך מסוף העולם ועד סופו, ותחתיו תלמידי חכמים שמבארים את התורה.

וכל אחד יש לו שתי חופות, אחת של כוכבים ואחת של חמה ולבנה. בין כל חופה וחופה, יש פרגוד של ענני כבוד, ולפנים ממנה נמצא עדן. וכל אחד שלוש מאות ועשר עולמות, שנאמר 'להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא' [יש בנימטריא שלש מאות ועשר]. ובתוכו שבעה בתים של צדיקים, ראשונה הרוגי מלכות כגון רבי עקיבא וחבריו. שניה טבועים בים. שלישית רבן יוחנן בן זכאי ותלמידיו. ומה היה כוחו, שכך היה אומר: אם כל השמים יהיו יריעות, וכל בני אדם יהיו סופרים, וכל העצים שביערים יהיו קולמוסים, אינם יכולים לכתוב מה שלמדתי מרבתי, ולא חסרתי מהם אלא ככלב המלקק מן הים. כת רביעית אלו שירד הענן וכיסה עליהם. כת חמישית אלו בעלי תשובה, שבמקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים. כת ששית אלו רווקים שלא טעמו טעם חטא מימיהם. כת שביעית אלו עניים שיש בהן מקרא ומשנה ודרך ארץ, ועליהם הכתוב אומר 'וישמחו כל חוסי בך לעולם ירננו'. והקב"ה יושב ביניהם ומבאר להם את התורה, שנאמר 'עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי, הולך בדרך תמים הוא ישרתני'. ולא פרסם הקב"ה כבוד המתוקן להם יותר ויותר, שנאמר 'עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו', ששכר זה אין בריה שיודעת ואפילו מלאכי השרת אינם יודעים.

צריך לעבוד!

מעשה בעגלון שהיה עמל קשה לפרנסתו, ובכל יום מביא פירות מהכפר השוכן קרוב לעיר למוכרם בעירו. יום אחד כשיצא, החל לרדת שלג, הדרך השתבשה והעגלה נתקעה, וכל מאמציו לתקנה עלו בתוהו. בינתיים ירד הלילה, ובצר לו עזב את העגלה וחיפש מחסה ללון. והנה מרחוק ראה אור, היה זה בית הרב שהיה יושב

ולומד תורה. קבלו הרב במאור פנים, הושיבו ליד התנור, והגיש לו מאכל ומשקה חם. לפתע פנה העגלון לרב ושאלו: "עמל אני בזעת אפי מתיגע ומתיסר בקור וחום גשם ושלג, עולם הזה אין לי, אמור נא לי רבי, אם יש לי לפחות עולם הבא?" אמר לו הרב: "שמעו אזניך מה שפיך מדבר, והלוא דברים קל וחומר, אם עולם הזה שאתה עמל עליו כל כך להשיגו, אתה אומר שאין לך, עולם הבא שאינך עמל עליו, מנין יהיה לך?! אם תעמול בתורה ומצוות, רק אז תוכל לצפות לשכר בעולם הבא.
(קול יהודה צדקה)

אוכל מפירותיהם בעולם הזה

מעשה בשני יהודים שותפים שהיו קונים ומוכרים חפצים יד שניה: כסאות, מיטות, וכו', יום אחד בעת שהיו עסוקים בקניית חפצים בהזדמנות, הגיע זמן תפילת מנחה, אמר אחד השותפים: "אלך להתפלל מנחה, התבוא עמיז", - "אין זמן כעת", השיב השותף השני, "חבל להפסיד מציאות כה רווחיות והזדמנותיות! אם ברצונך ללכת - לך, אך כמובן שלא נהיה שותפים בחפצים שאקנה בזמן זה". הלך הראשון להתפלל תפילת מנחה, ואילו השני קנה מזרנים ומיטות במחירי מציאה. כשחזר הראשון מן התפילה, התאכזב לגלות כי כבר לא נותר כמעט כלום לקנות. בין החפצים המועטים שנשארו היה מזרן אחד, קרוע למידי. החליט לקנות אותו, לתקן ולמכור. קנה את המזרן, לקח אותו לביתו כדי לתקנו, והנה בעת שהוא פורס את התפר, הוא מגלה שהמזרן - לא יאומן - מלא מטבעות זהב! זכה יהודי זה לאכול מפירות מצוותו בעולם הזה, כשהקרו כמובן שמורה לו לנצח לעולם הבא.

שוב מעשה שהיה במדינת פרס, ביהודי ירא שמים, שהיה מתפרנס בצמצום ובדוחק ממכירת בדים. באחד הימים, נזדמן לו לעבור ליד דוכן שמכרו בו תפוחים גדולים, יפים וריחניים במיוחד. הביט היהודי בתפוחים, וחשב בלבו: כמה נאה וכמה יאה לשבח את הבורא יתברך על פרי כה יפה! ניגש אל הדוכן, וביקש לקנות תפוח. המחיר היקר - 'טומן' שלם - לא הרתיע אותו. הוא לקח את התפוח ובירך עליו בכוונה, בתחילה ברכת הריח "הנותן ריח טוב בפירות" והריחו, ואחר כך "בורא פרי העץ" ואכלו, ובגמור האכילה בירך אף ברכה אחרונה "בורא נפשות רבות...". ראתה זאת ערביה זקנה שהיתה עשירה גדולה, והתפלאה מאוד. קראה לו ואמרה: "אמור נא לי, הכיצד זה קנית תפוח כה יקר?! וכי כמה מרויח אתה ליום? אמר לה: מרויח אני סך הכל 4 או 5 טומן ליום, אבל לכבוד ה' יתברך, שווה לי לקנות תפוח בטומן שלם, כדי לזכות לברך עליו 3 ברכות".

התפעלה הזקנה ואמרה לו: "הנה אני עשירה גדולה, יש לי כסף רב מאוד, ובכל זאת אינני מרשה לעצמי לקנות תפוח אחד בטומן שלם!" תוך כדי דיבוריה, רצתה להציג בפניו את עושרה הרב. "הרואה אתה את כדי הקמח הללו?", פנתה ואמרה, "בא ואראה לך מהי תכולתם האמיתית!", לנגד עיניו המשתאות, פינתה האשה מעט מן הקמח, והנה הכדים מלאים כולם - במטבעות זהב!

כעבור מספר ימים, עבר היהודי שוב באותו מקום, והנה הוא שומע רעש והמולה ליד בית האשה הזקנה. הוא רואה את בני ביתה צועקים, שורטים, ומכים את עצמם, כדרך הגויים, והבין שהאשה מתה. מה עשה? נכנס לביתה, התחיל לצעוק ולבכות: "כמה טובה היתה אשה זו, כמה טובות עשתה לי! תמיד היתה נוהגת לתת לי קמה, עבור המשפחה והילדים, וכך לא ידענו מחסור...". כך, בכל ימי האבל, היה נכנס מידי פעם וחוזר על דבריו, ועשה את עצמו מצטער מאוד. משראו הבנים כך, סיכמו ביניהם שאף אחד לא יקח את כדי הקמה, אלא יתנו את כולם ליהודי זה לפרנסת בני ביתו, כמו שהיתה רגילה הסבתא. וכך היה, והתעשר היהודי עושר רב מאוד.

שכל כוונותיו יהיו לשם שמים

מובא במדרש על הפסוק בבריאת העולם ביום השישי: "וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - אמר רבי שמעון בן אלעזר: והנה טוב - זו השינה. וכי שינה טובה מאד? הרי שנינו 'יין ושינה לרשעים, נאה להם ונאה לעולם', אלא מתוך שאדם ישן מעט, הוא עומד ויגע בתורה הרבה.

וכך כתב מרן בשלחן ערוך (אורח חיים סימן רלא) בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ג ו) 'בכל דרכיך דעה'. ואמרו חכמים 'כל מעשיך יהיו לשם שמים', שאפילו דברים של רשות כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת הבורא או לדבר הגורם עבודתו. שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין שיאכל וישתה כדי חיותו, כדי לעבוד את בוראו. וכן אפילו לישב בסוד ישרים, ולעמוד במקום צדיקים, ולילך בעצת תמימים, אם עשה להנאת עצמו להשלים חפצו ותאוותו, אינו משובח אלא אם כן עשה לשם שמים. וכן בשכיבה, אין צריך לומר שבזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצוות, לא יתגרה בשינה לענג עצמו, אלא אפילו בזמן שהוא יגע וצריך לישון כדי לנוח מיגיעתו, אם עשה להנאת גופו אינו משובח, אלא יתכוין לתת שינה לעיניו ולגופו מנוחה, לצורך הבריאות שלא תטרף דעתו בתורה מחמת מניעת השינה. ... וכן בשיחה אפילו לספר בדברי חכמה, צריך שתהיה כוונתו לעבודת הבורא או לדבר המביא לעבודתו. כללו של דבר, חייב אדם לתת עיניו וליבו על דרכיו ולשקול כל מעשיו במאזני שכלו. וכשרואה דבר שיביא לידי עבודת הבורא יתעלה, יעשהו, ואם לאו לא יעשהו. ומי שנוהג כן, עובד את בוראו תמיד.

חצי חייב חצי זכאי

בגמרא קדושין (מ ע"ב) אמרו, לעולם יראה אדם את עצמו ואת העולם כולו כאילו חציו חייב וחציו זכאי. עשה מצוה אחת, אשריו שהכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות. עבר עברה אחת, אוי לו שהכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף חובה.

הנה למשל בא אדם אל הרב ושואלו, יאמר לי רבנו מה אני נחשב אצל הקב"ה, האם צדיק שרובו זכויות או רשע שרובו עוונות? אמר לו הרב, עכשיו אתה חצי חצי

- בינוני, תעשה עוד מצוה אחת ותהיה בעל רוב זכויות - צדיק. הלך אותו אדם וראה ברחוב אשה זקנה עם סלים כבדים, מיד לקח אותם מידה ולקחם לביתה. בא אל הרב ואמר לו, הנה רבנו עשיתי מצות גמילות חסדים, האם עכשיו אני צדיק? אמר לו הרב, עכשיו אתה חצי חצי. אמר הלה, אבל כבר קודם הרב אמר לי שאני חצי חצי. אמר לו הרב, אמת קודם היתה חסרה לך מצוה אחת להגיע לחצי, רק לא רציתי לפגוע בך שרובך עוונות, לכן אמרתי לך כן. אבל עכשיו לך תעשה עוד מצוה אחת ויהיו לך רוב זכויות. הלך האיש לבית הוריו, נקה להם את הבית וסידר הכל שעה ארוכה, טיפל בהם בכל צורכם, האכילם, ובא אל הרב: כבוד הרב עשיתי מצות כיבוד אב ואם, האם עכשיו אני צדיק? אמר לו הרב: האמת היא שבראשונה היו חסרים לך שתי מצוות, אך לא רציתי לפגוע בך, לכן אמרתי לך שאתה חצי חצי, אבל עכשיו תלך תעשה עוד מצוה ותהיה בעל רוב זכויות - צדיק. הלך אותו אדם לבית המדרש וישב ועסק בתורה שעתיים תמימות. בא אל הרב ואמר: למדתי תורה, האם עכשיו אני צדיק? אמר לו הרב: עכשיו אתה חצי חצי. כי זהו שאמרו רבותינו **לעולם** יראה אדם עצמו חציו חייב וחציו זכאי, כדי שתמיד יאמר אני חצי, אעשה עוד מצוה אחת ואחשב צדיק. אבל אם יחשוב שחסרים לו הרבה מצוות כדי להיות צדיק, עלול הוא ח"ו להתייאש מתחילה.

ימים של התחזקות בתורה ובמצוות

מה נדרש מאתנו בימים אלו - "הימים הנוראים"? האם נוכל תוך ארבעים יום לשפר את מאזן כל השנה כולה? נראה לנו שהדבר בלתי אפשרי, ולכן נוטים אנו להתייאש מראש.

למגיד מדובנא זצ"ל היה על כך משל. משל לצורף זהב, שנקרא לארמון המלך. "שמעתי", אמר לו המלך, "שאומן אתה במלאכתך. מבקש אני, שתגייס את כל כישוריך ליצור עבורי גביע - רצוני שיהיה זה הגביע היפה ביותר, המרהיב ביותר שביכולתך לעצב". נצצו עיניו של הצורף, הרי זה אתגר חייו - ושכרו בצידו! נענה ואמר: "אבקש שהות של שנה שלימה. אזדקק לק"ג זהב טהור, שלוש מאות יהלומים מקראט ומעלה, אבני אודם ואיזמרגד, נופך וספיר. זאת מלבד המשכורת - מאה זהובים לחודש!" הכל אושר ברוחב יד. הזהב, היהלומים, האבנים היקרות, ואף הקצבה מידי חודש בחודשו.

והוא יצר את הגביע, אבל לא השקיע בו את כל יכולתו, לא מיצה בו את כשרונותיו. משכורתו הנדיבה אפשרה לו חיי רווחה, והוא נפנה לבילויי תענוגות ומותרות. רמת חייו עלתה, והוא נזקק לכספים נוספים. מה עשה? מכר חלק מן הזהב, שהוקצה לגביע המלך. מכר יהלום ועוד יהלום, מכר פנינים ואיזמרגדים, ובילה בטוב ובנעימים. התהולל, ומפעם לפעם כאשר נזכר, היה מקדיש שעה לגביע. אבל עבד בו כלאחר יד, ברשלנות, ושב לתענוגותיו.

ואז קיבל מברק מארמון המלוכה. הזכירו, כי בעוד חודש ימים עליו להתייבב בארמון, ולהגיש במו ידיו את הגביע שיצר.

הצורך התפכה. הביט בגביע - ובוש בו. מק"ג זהב - זהו הגביע שיצר?! וכל היהלומים שקיבל, היכן הם? ובכלל, האם זהו הגביע שביכולתו ליצור?! האם לשם כך קראוהו ובחרו בו?! האם זאת יגיש למלך, גביע פשוט ועלוב?!

ואז ידע. עוד שלושים יום לפניו. הזהב שמכר - איננו. היהלומים שמעל בהם - אינם עוד ברשותו. אבל הגביע, קטן ככל שהוא, הריהו לפניו. והוא שם לילות כימים כדי לעצב את הגביע, ליפותו, לגלף בו פיתוחי חותם נאים, שושנים ופרחים, עלים ואשכולות, סנסנים וניצנים. לעשותו יפה, נאה ומרהיב עין. גביע שאין כמותו, שהמלך ישמח בו ויתפאר בו, יראהו לכולם ויתגאה בו.

הוא טרח ויגע, ניצל את כל כישורו והקדיש את כל זמנו. עד לרגע האחרון עמל. הוסיף עוד זלזל, עוד סנסן, עוד קישוט מרהיב עין. ובדרכו אל המלך מירק את הגביע, עד היות לו ברק מסנוור. וכשהושיט את הגביע, השמיעו הכל קריאת התפעלות רמה: גביע כזה טרם נראה!

זו עבודת חודש אלול.

ואז נטל שר האוצר את הגביע ושקלו, והנה חסר בו זהב. התבונן בו, ושאל: היכן היהלומים. זו מעילה באוצר המדינה! באמון המלך! החויר האומן וביקש רחמים. התחנן, שבזכות קורת הרוח שגרם למלך, בזכות עמלו על הגביע הקטן הזה, יסלח לו על קלות דעתו, על הזנחתו - ואין הוא מבקש אלא סיכוי נוסף. שתנתן לו שנה נוספת. יוקצו עוד זהב ויהלומים, ומשכורת. ואז, גביע קטן זה הוא דוגמא ממה שהוא מתחייב להציג בשנה הבאה.

זו עבודת יום הכיפורים וראש השנה.

בחודש אלול אנו משפצים את עבודת השנה החולפת ככל יכולתנו, הן נצטרך להגישה אל המלך, לבוא לפניו עם מעשינו. באלו פנים נבוא, מה נביא לפניו? עמלים אנו בכל כוחנו לשפר מעשים, למרקם, להדרם. ללמוד עוד שעה, להתפלל ביתר כוונה. ודאי, לא נוכל למלא את החסר, לא נוכל להשלים שנה שלימה בחודש ימים. אבל נוכל להביא את המעט - טוב יותר, נאה יותר, נושא חן וחסד. ואז נוכל לבקש רחמים על החסר, על המעילה...

והגביע הקטן, המגולף בחן, בתשומת לב, הממורק עד ברק, ישא חן כל כך, עד שהמלך יחון אותנו, ויברך אותנו בשנה טובה.

בחדש זה ננצל אפוא כל שעה אפשרית להוסיף עוד מצוות למאזן, לשפר אותו ולהיטיב אותו. הזמן דוחק - כל מצוה נוספת יכולה להכריע את הכף, לחסוך המון עוגמת נפש בשנה הבאה, יסורים וצרות, חלילה. עבירה אחת פחות - וכל המאזן ישתנה! בזמן שעוד נותר לנו נעשה כמעשה אותו צורף, נעמול במהירות ונשלים את החסר! נחטוף עוד מצוה, עוד זהירות מעבירה, עוד ברכה בכוונה, עוד נצירת לשון מדיבור אסור, עוד שעת לימוד תורה, ובזה נוכל לתקן ככל שניתן את המעוות ולהצטדק לפני בורא עולם. (מעייין השבוע ימים נוראים מא)

ולהלן נביא כמה נקודות לחיזוק, ובפרט בענינים שבין אדם לחברו, שכידוע - אין יום הכיפורים מכפר, עד שירצה את חברו. ולעומת זאת אדם שמשתדל להיטיב את הנהגתו עם חבריו - זוהי זכות נפלאה ליום הדין, וכמו שאמרו: "כל המעביר על מידותיו - מעבירין לו על כל פשעיו".

שמיירת הלשון

שק הנוצות

מעשה היה באדם שבא לפני הגאון רבנו יוסף חיים מבבל זיע"א, ובפיו שאלה נכבדה: "למדנו רבנו, כיצד יש לכפר ולתקן חטא לשון הרע, עד כדי שימחה כליל?" השיבו הרב: "שמע נא לעצתי, ועשה ככל אשר אומר אליך!" הסכים האיש לקבל עליו לעשות כל אשר יאמר לו הרב. "אם כן", המשיך הרב, "לך בבקשה והבא לי שק מלא בנוצות קטנות!" התפלא האיש לשמע בקשת הרב, אך מה יעשה וכבר הבטיחו שלא ימרה את פיו. מיד הלך לשוק אל משחטת העופות, מילא נוצות קטנות מלוא השק, וחזר אל הרב כשהשק בידו. "עכשיו", פנה אליו הרב, "קח את כל השק, ותעבור ממקום למקום, ופזר את הנוצות ברוח לכל עבר ככל שתוכל!" מיודענו הריס גבה ושתים כששמע בקשה מוזרה זו, אך לא העיז פניו להמרות את ציווי הרב. הלך האיש ברחובות העיר ובידו השק, ופיזר את תכולתו לכל עבר, ימה וקדמה צפונה ונגבה לכל אשר ישאנו הרוח. לאחר שסיים לפזר את כל הנוצות חזר אל הרב לשמוע את המשך "התיקון" המסובך הזה. "כעת", פנה אליו הרב, "לך בבקשה ואסוף את כל הנוצות אשר פזרת ברחבי העיר, ואחר כך תשוב אלי..." כאן כבר לא יכול היה האיש להתאפק ופנה אל הרב: "הכיצד רבי אוכל לאסוף ולקבץ כמות עצומה כל כך של נוצות קטנטנות כאלה, הלא גם אם אלך ימים רבים - לא אוכל לאסוף את כל הנוצות הנידחות שנפוצו לכל עבר בארבע כנפות הארץ!?" ענהו הרב: "ישמעו אוזניך מה שפיך מדבר! ומה אם נוצות אלו שפזרת, פיך ענה בך שאינך מסוגל לאספם, לשון הרע שסיפרת על חבריך, והשומעים גם הם הלכו וסיפרו לחבריהם וחבריהם לחבריהם, וכן הלאה, היאך תוכל לתקן זאת!?"

בבוא האדם לחזור בתשובה על חטאי הלשון - כמה קשה הדבר! הרי מן הדין צריך הוא ללכת לבקש סליחה מכל אותם אנשים שהתגנו או ניזוקו מדיבוריו! (ה"ח ד יב). או עליו לנסות לבטל את דברי הגנאי שאמר, על ידי שיאמר לאותם אנשים ששמעו

ממנו את דיבורי הלשון הרע: "טעיתי במה שדיברתי עמכם אודות פלוני, כי לפי מה שראיתי עתה, אין הענין כד", וכיוצא בדברים אלו, עד שיוציא את הענין מלב השומע. (חפץ חיים)

בדומה מאוד לאיסוף נוצות מפוזרות - כך צריך האדם להיזכר בכל אותם דיבורים שפלט פה ופלט שם - ולחזור עליהם בתשובה. כמה קשה הדבר! ואם דיבר על קבוצת אנשים או על עדה שלימה וכדומה - מה יעשה אז? לא לחינם אמרו רבותינו (ערכין טו ע"ב), שמי שסיפר לשון הרע אין לו תקנה:

כמובן שאין זה בא לייאש אותנו מלשוב בתשובה על חטאי הלשון, כי עם רצון חזק - גם זה אפשרי [וכמאמר הזוהר הקדוש: "אדם צריך שלא ישים עצמו רשע... וכשמתוודה על חטאיו הריהו חסיד, כי בא לקבל תשובה, ומוציא עצמו מצד הרע. ואל תאמר שהקב"ה אינו מקבל אותו עד שיפרט כל חטאיו מיום שבא לעולם, כי אינו צריך לפרש אלא רק החטאים שזוכר, וכל החטאים האחרים נמשכים אחריהם"], אולם עלינו לתת על לבנו להיזהר ולהשמר מאוד מאוד להבא במילים שאנו מוציאים מפינו, לבל נעמוד חלילה בפני שק מפוזר של דיבורים אסורים, שקשה מאוד לתקנם.

חומרת דיבור לשון הרע

כמה עבירות יכול האדם לעבור ח"ו בהבל פיו! החפץ חיים זצ"ל אומר, כי בדיבור לשון הרע, יכול האדם לעבור על 17 לאוין מן התורה! [ומהם: "לא תלך רכיל בעמך", "לא תשא שמע שוא", "ולפני עיור לא תתן מכשול", "לא תשנא את אחיך בלבבך", ועוד]. וכן יכול הוא לבטל 14 מצוות עשה מן התורה [ומהן: "ואהבת לרעך כמוך", "בצדק תשפוט עמיתך" "את ה' אלוקיך תירא", "והלכת בדרכיו", "זכור את אשר עשה ה' אלוקיך למרים", ועוד]. וכן ח"ו להתקלל ב- 4 'ארויס' מן התורה [כגון: "ארור מכה רעהו בסתר", "ארור משגה עיור בדרך" - שמכשיל את חברו].

אמר רבי יוחנן: כל המספר לשון הרע - כאילו כופר בקב"ה [שנאמר: אשר אמרו ללשונו נגביר שפתינו אתנו - מי אדון לנו]. אמר ר' יוסי בן זימרא: כל המספר לשון הרע - נגעים באים עליו. אמר ריש לקיש: כל המספר לשון הרע - מגדיל עונות עד לשמים [שנאמר: שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ]. אמר רב חסדא: כל המספר לשון הרע, אומר הקב"ה: אין אני והוא יכולים לדור בעולם, [שנאמר: "מלשני בסתר רעהו אותו אצמית, גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל", אל תקרא אותו לא אוכל, אלא איתו לא אוכל]. ועוד אמר רב חסדא: כל המספר לשון הרע - אומר הקב"ה לשר של גיהנם: אני עליו מלמעלה ואתה עליו מלמטה נדונו. (ערכין טו ע"ב)

סם חיים

מספר המדרש: מעשה ברוכל אחד שהיה הולך בעירות הסמוכות לציפורי ומכריז: "מי רוצה לקנות סם חיים? מי רוצה לקנות סם חיים?" עלה הרוכל לעיר עכו, ושמעה אותו בתו של רבי ינאי, הלכה וסיפרה זאת לאביה. קרא רבי ינאי לרוכל ואמר לו:

"הראה לי את סם החיים שאתה מוכר", אמר לו הרוכל: "אתה והדומים לך לא זקוקים לזה". הפציר רבי ינאי ברוכל, והלה הוציא מתרמילו ספר תהילים, ופתח וקרא בו: "מי האיש החפץ חיים, אוהב ימים לראות טוב? נצר לשונך מרע ושפתיך מן דבר מרמה!" (תהלים לד יג). אמר רבי ינאי: "כל ימי הייתי קורא פסוק זה, ולא הייתי יודע למה כוונתו, עד שבא רוכל זה והודיעני!" הלך רבי ינאי, האכילהו והשקהו, ונתן לו ששה סלעים. אמרו לו תלמידיו: "לא היית יודע פסוק זה?" אמר להם: "הן, אלא שבא זה ובררו בידו". (מדרש רבה ויקרא טז. ילקוט שמעוני תהלים נב תשסז)

רבים מרבותינו תמחו: מה חידש הרוכל לר' ינאי? תשובות רבות יש לשאלה זו, ואחד ההסברים הוא: כאשר קוראים את הפסוק "מי האיש החפץ חיים...", רבים חושבים לעצמם: בודאי לא דיבר דוד המלך להמון העם! אדם פשוט ורגיל שרוצה "לעשות חיים" ו"לחיות בכיף" מחפש לעצמו בלויים, כסף, דירה מפוארת, מסעדות וכו'. דוד המלך בודאי התכוון רק לאנשים מורמים מעם ורוחניים, כלומר: **מי האיש המרומם והנעלה החפץ חיים** רוחניים ונעלים בדרגה גבוהה, ולהיות חסיד וקדוש, **אוהב ימים לראות טוב**, אין טוב אלא תורה - חיים של השראת השכינה, קדושה, טהרה, לזכות למעלות נשגבות, אם כן התנאי לכך - **נצור לשונך מרע**, שהרי כת מספרי לשון הרע, אינם רואים פני שכינה.

אבל לא רבים מבינים שהפסוק אכן מדבר אל המון העם, **עבור כל אדם**: כי כל אדם, אם לא ישמור את פיו, וחס ושלום מדבר על זה ומרכל על ההוא, חיו אינם חיים, אין הוא רגוע, כל הזמן בכעס על השכן ועל הגיס, על החבר ועל הבוס... אבל לעומת זאת, "שומר פיו ולשונו - שומר מצרות נפשו", השומר על לשונו מדיבורים אסורים הוא נינוח, רגוע, שלו ושמה, וזוכה לאריכות ימים ולאיכות חיים אמיתית גם בעולם הזה, מלבד רוב שכרו לעולם הבא. זה שחידש הרוכל לרבי ינאי: סם החיים הנפלא הזה מיועד עבור המון העם, אפשר לשווק אותו בחוצות ובשווקים לכל דורש!

והסבר נוסף מסביר רבי זלמן מלצר: יש אדם שמונע את עצמו מלשתות רעל, ודאי שזה טוב, אך עדיין הוא לא שותה סם חיים. כשאדם אינו רוצה, אינו גונב, אינו אוכל חזיר, וכו' - הרי הוא שומר את עצמו מלשתות רעל, אך עדיין לא שותה מסם החיים. אך בענין לשון הרע זה לא כך, אדם שנוצר את לשונו אינו רק נמנע מעבירה כאותו אדם שנזהר מלשתות רעל, אלא עצם **שמירת לשונו היא זכות בפועל, שמקדשת את האדם**, בבחינת "סם החיים". אנשים רבים מחפשים סגולות להצלחה, החפץ חיים היה מייפע לכל אותם אנשים: "שמירת הלשון היא סגולה טובה מכל הסגולות שמחפשים אנשים להצלחה". ומסופר על יהודי אחד שהיה פועל רבות בענין הפצת התודעה לשמירת הלשון, פעם היה צריך לעבור ניתוח, ולפני שהכניסו אותו לחדר הניתוח שמעו אותו ממלמל מספר פעמים: "עורך דין". כששאלו אותו לאחר הניתוח לפרש דבריו, אמר שביקש שיתנו לו בשמים עורך דין טוב - את החפץ חיים...

מילים כחיצים

על כוחו הרב של הדיבור ועל עוצמת הרסנותו מספר הרב שבדרון זצ"ל (ושאל אביך ויגיד) פעם יצא החפץ חיים עם אדם גדול נוסף לנסיעה ארוכה בענין דחוף של מצוה. בדרך התאכסנו באכסניה של אשה יראת שמים, שהידורי הכשרות שלה ענו על דרישותיהם. ישבו שניהם וסעדו את נפשם בתבשיל שהוגש להם. בתוך סעודתם נכנסה בעלת הבית ושאלה אותם, האם האוכל ערב לחיכם. החפץ חיים ענה מיד: "האוכל טוב מאוד". ואילו חברו אמר: "כן, האוכל טוב למידי, אם כי חסר קצת מלח, אך באופן כללי זה בסדר גמור". שמעה האשה ויצאה מהחדר. מיד בצאתה תפס החפץ חיים את ראשו, ואנחת שבר בקעה מגרונו באומרו: "אוי ואבוי, כל ימי נזהרתי בעצמי מלדבר ומלשמוע לשון הרע, ועכשיו נכשלתי. אני מתחרט כבר שנסעתי, ובודאי אין לי מצוה בנסיעה זו". כשראה אותו אדם גדול את יגונו של החפץ חיים, נאחז חרדה. אך גם תמה והתפלא: "מה כבר אמרתי? איזה לשון הרע היה פה?" ענה לו החפץ חיים: "האם אין לשון הרע במה שאמרת לבעלת הבית שהתבשיל חסר קצת מלח? הרי לא היא בשלה את האוכל, אלא המבשלת שהיא מעסיקה, שהיא אשה אלמנה. ועכשיו תלך בעלת הבית אל המבשלת ותאשים אותה שלא שמה מלח בתבשילים, והמבשלת בודאי תכחיש זאת, ויפרוץ ביניהם ויכוח, עד שבעלת הבית עלולה לפטר את המבשלת!"

חברו של החפץ חיים האזין לדברים, בפליאה גדולה על 'דמיונו המופלג' - מנין לו כל זאת? איך הוא בונה מגדלים באויר מדיבור קטן?! פנה אל החפץ חיים ואמר: "רבי ישראל מאיר, כבודו מגזים". ענה לו החפץ חיים: "אם ברצונך לראות שצדקתי, הבה נכנס למטבח ונראה מה מתרחש שם". קמו שניהם ונכנסו למטבח, ומצאו איך שתי הנשים נרגזות ומוחות דמעה מעיניהן. כפי שתיאר החפץ חיים, כך היה: בעלת הבית אמרה למבשלת: "למה לא שמת מלח בתבשיל?" והמבשלת ענתה: "בודאי ששמותי מלח", ואז כבר הרימה בעלת הבית את קולה ואמרה: "הלוא הרבנים אומרים שהיה חסר מלח, איך את משקרת?" כך התווכחו השתיים כשכל אחת עומדת על שלה. עד שבעלת הבית אמרה בכעס: "אם את מעיזה לומר שהרבנים שקרנים, הרי את מפוטרת ממשרתך ואיני רוצה שתעבדי אצלי יותר!". כשראה אותו גדול מה שקרה, השתדל בכל כוחו לשנות את הדבר, הוא שילם טבין ותקילין עבור האלמנה כדי שתוכל לחזור למשרתה וכדי שישררו ביניהן השלום והשלווה.

אכן לפעמים אנו חושבים לעצמנו: מה כבר יכול לקרות מהמשפט הקטן שאמרתי, סך הכל מילה קטנה, איזו חוות דעת, הערה קטנה, עשיתי קצת צחוק, מה קרה? אך לפעמים עולה המציאות על כל דמיון, ומילה קטנה יכולה לגרום ח"ו נזק רב או בושה גדולה. וגם אם לבסוף לא קרה שום דבר, האם אנו יודעים איזה רושם עשו מילותינו בשמים? איזה קטרוג עוררנו חס ושלום? אלו עוונות צברנו חס ושלום?

המילים - הם כמו חיצים [כנאמר "חץ שחוט לשונם" וירמיה ט ז]. החץ - כל עוד שהוא

בידינו, יש לנו שליטה עליו, יש לנו אפשרות לכוונו ולהחליט אם לירות אותו, אך כאשר כבר נורה החץ - כבר אין שליטה עליו, וכל מאמץ לא יועיל להחזירו. הוא יכול לחולל הרס ואובדן במרחק רב, ואין ביכולתנו למנוע זאת. כך דיבורו של אדם - כל עוד שלא נאמרו המילים, הרי הם ברשותו של האדם, אך מילים שכבר יצאו מן הפה, כבר אינם שלו. יתכן שהוא ירצה להחזיר את המילים, אך זה כבר מאוחר. וכבר אמר החכם מכל האדם "שומר פיו ולשונו - שומר מצרות נפשו!" (משלי כא כג)

זהירות, לשון הרע!

לצערנו ישנה טעות נפוצה בקרב אנשים רבים החושבים שדברי גנאי שהם אמיתיים - אינם בכלל עוון "לשון הרע". הוא יכול לדבר במשך שעה ארוכה בגנות חברו לעבודה, לספר בלגלוג על שכנו לבניו, וכן לשוחח בנימת זלזול על אחד מקרובי משפחתו, וכשיסבירו לו את חומרת האיסור ועונשו, תשובתו כבר מוכנה על קצה לשונו: "מה אתה רוצה? זה לא לשון הרע זה אמת. רק אמת!" אבל זו טעות מוחלטת. אדם שמשפר שקר, או דבר גנאי שיש בו מן האמת אבל יש בו גם כן גוזמא וקצת "תבלינים", הרי זה חמור יותר וגדול עונו מנשוא והוא בכלל "מוציא שם רע". אך גם המספר דברי גנאי שכולם אמת ויציב, ללא שום תוספת, הדבר אסור בהחלט, והרי הוא בכלל איסור לשון הרע, שרבותינו הזהירו על כך מאוד עד שאמרו: כל המספר לשון הרע, כאילו כפר בעיקר, וראוי לסקלו באבן, ועוד מאמרים חמורים.

כותב ה"אור לציון" זצ"ל: "אם לא יתן האדם דעתו לפקח על דיבורו ומחשבתו ולשים רסן לפיו ולשעבד מחשבתו בצורה נכונה וטובה, כשיגיע לעת הניסיון יקשה עליו לעמוד בזה ויכשל באיסורי לשון הרע או במחשבה רעה. דברים אלו יכולים להגרם מטבעים שונים, כגון מי שטבעו נוח לכעוס, כשרואה דבר שאינו לפי רוחו, אינו מושל ברוחו ומדבר. או מי שבטבעו פטפטן, מוכרח לדבר, יושב עם חבר ומדבר על זה ועל זה, ונכשלים באיסורים שונים. כך אני רואה בבית הכנסת שיש שני סוגי בני אדם, יש שאינם מתערבים בכל הנעשה, ויש שעל כל דבר מעלים ביקורת, מדוע העלו לתורה את פלוני, החזן קיצר, החזן האריך, ממש מוכרחים לדבר. אלה מסכנים אין להם שליטה על עצמם. ועצה טובה - שישמור על פיו, ואם בא בדעתו לדבר על משהו, יחשוב אילו בנו היה עושה כן, הרי היה מחפה עליו, וכך יחפה גם כלפי אדם אחר. וכן ירחיק האדם את עצמו מלדבר בנושאים של חוגים או עדות שונים, והגרוע ביותר אם מדבר על קבוצת אנשים, ממי יבקש מחילה שהרי עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפור מכפר עד שירצה את חברו. על כן ישים האדם לליבו להבדל מכל מיני דבורים אלו ולעסוק בתורה ולקדש את עצמו".

במדרש תהלים על הפסוק (לט ב): אָמַרְתִּי אֲשֶׁמְרָה דְּרָכֵי מַחְטָא בְּלִשׁוֹנִי. הובא מעשה במלך פרס שחלה, אמרו לו הרופאים, אין לך רפואה עד שיביאו לך חלב לביאה ונעשה לך רפואה. ענה אחד ואמר, אני אביא למלך חלב לביאה, ולשם כך תנו לי

עשר עזים. נתנו לו את העיזים והלך לגוב אריות. היתה שם לביאה אחת מינקת גוריה, עמד מרחוק והשליך לה עז אחת ואכלה, ביום השני נתקרב אליה מעט והשליך לה עז אחרת, וכך הוסיף והתקרב מיום ליום, עד שביום העשירי ניגש אליה והיה משחק עמה ולקח מחלבה וחזר לו. כשהיה בחצי הדרך ראה בחלום והנה האברים מתריסים ומתווכחים זה עם זה, הרגלים אומרים אין בכל האברים דומים לנו, אם לא הלכנו אנו, לא היה יכול ליקח החלב. הידים אומרים אין כמותנו, אם לא היינו עושים, אין הדבר כלום. אומר הלב אם לא נתתי העצה, מה הועלתם כולכם. ענתה הלשון אם לא אמרתי הדבר, מה היה עושה. השיבו לה כל האברים, איך לא יראת להדמות אלינו, ואת במקום חושך, ואין בך עצה כבשאר האברים. אמרה להם, היום תודו שאני שולטת עליכם. שמע האיש את הדברים, הלך אצל המלך, אמר לו: אדוני המלך, הא לך חלב כלבה. קצף המלך וצויה לתלותו. כשהלך התחילו האברים לבכות, אמרה להם הלשון, לא אמרתי אליכם שאין בכם ממש?! אם אני מצילה אתכם, תדעו שאני עליכם? אמרו לה, כן. אמר לתולים אותו: השיבוני אל המלך, אולי אנצל. השיבוהו אליו. אמר לו: למה צוית לתלותי? אמר לו: הבאת לי חלב כלבה. אמר לו: ומה איכפת לך ותהיה לך רפואה. ועוד - 'לביאה' גם כלבה קוראים לה. לקחו מהחלב וניסו אותו ומצאוהו חלב לביאה. אמרו האברים ללשון הרי אנו מודים לך. הוי אומר מות וחיים ביד לשון.

”מֹות וְחַיִּים בְּיַד לְשׁוֹן!” (משלי יח כא)

איך עושים את זה?

בכולנו מתעורר רצון טוב להתפטר מחטא זה אשר אנו דשים בו רבות, אך לא אחת צצה השאלה: האם נוכל להתגבר? הרי שלהפסיק לדבר לשון הרע פירושו להיות כמו אילם - כיצד נוכל?!

אם באמת עלו מחשבות כאלו בראשך, אין זה אלא מכיון שאיננו יודעים כיצד היא מצות שמירת הלשון. נתאר לעצמנו יהודי שאינו שומר תורה ומצוות, ולאחר הסברים מרובים הוא משתכנע באמיתות התורה, אך כשמגיע הדבר לכלל מעשה הוא אומר: "מה? אמנם הדברים הם אמת, אבל אינני מסוגל להפסיק "לחיות", התורה והמצוות יגבילו אותי מאוד!" התשובה לשאלתך ולשאלת אותו יהודי אחת היא: שב ולמד את ההלכות ותגלה תגלית חדשה, את מה שאתה באמת צריך - אין התורה אוסרת עליך, ואילו מה שאסרה התורה הוא דווקא הדבר שאינו נצרך, הדבר אשר בא מגירוי יצרים אפלים. כשתקבע לעצמך זמן ללימוד ההלכות, תתחיל להרגיש בתוך תקופה קצרה שהינך חי וזורם עם הלכות אלו, ולשונך מדברת כראוי ללא מאמץ על אנושי. הינך הופך להיות מורגל לאיכות חיים חברתית, ואז דרך החטא מאחוריק, ואתה בז לה, כי הנך יודע כבר, שמה שהיה קודם, הוא מה שבעצם אינו חיים - לספק ליצרים את משאלותיהם - הלזה יקרא חיים?!

רבות בני ישראל האמונים על לימוד קבוע בספרי שמירת הלשון, יוכלו להעיד בפניכם כיצד השתפרה איכות חייהם בקלות, והמושג המוטעה שמי ששומר את לשונו עליו להפך לאילם, התנפץ חיש מהרה. אנשים אלו גילו שאפשר לדבר הרבה בלא לעבור על לשון הרע כלל. ומתוך מאמר שהתפרסם והופץ ע"י אגודת "נוצרי לשון"

מעשה באברך מבני ברק, שקיבל על עצמו שלא לדבר לשון הרע כלל, ויהי מה. לימים בא אליו אחד ממכריו שיחתום לו ערבות על הלוואה של \$100,000 לשנה. הסכים האברך וחתם. והנה לאחר כשנה קיבל מכתב מבית הדין, המחייבים אותו לשלם את מלוא הסכום, כיון שנעלמו עקבותיו של הלווה. מיודענו לא ידע את נפשו, מה יעשה ואנה יפנה. הלך לחפש את הלווה, שאל וחקר אצל שכניו, ואף הם לא ידעו היכן נעלמו עקבותיו. הוא לא הראה לאשתו את המכתב מבית הדין, ולא סיפר לה למי חתם, כדי שלא ישל בלשון הרע. ואולם אשתו ניסתה להפציר בו, שיש כאן היתר שזה לתועלת וכיוצא, אך הוא עמד בשלו ולא הסכים לספר בשום אופן. החליט האיש ללוות הלוואות ולהתחיל להחזיר את החוב, וכך במשך תקופה ארוכה התרוצץ מפה לשם ומשם לפה. באחד הימים, קבלו האברך ואשתו הזמנה לחתונה, מבני משפחתה של האשה, הגרים בחו"ל. אל ההזמנה צורפו עבורם שני כרטיסי טיסה. אמר הבעל שאין באפשרותו להצטרף לטיסה, מאחר שהוא טרוד בהלוואות, ולכן אשתו נסעה לבדה. הגיעה האשה לחתונה, והנה היא פוגשת - לא פחות ולא יותר - את אשת הלווה הנעלם, אשר השתמט מן ההלוואה, וברח עם משפחתו לחו"ל. אלא שאשת האברך לא ידעה כלל שלפניה עומדת אשת ה"מבוקש" בכבודה ובעצמה... היא דיברה עמה יפה: איפה אתם, לא רואים אתכם, היכן נעלמתם. השתוממה האשה עד מאוד, היא מקבלת יחס כה יפה ומכובד, כיצד ומדוע מי שאמורה להיות לה כאויבת, מתייחסת אליה כאוהבת?! הוסיפה אשת האברך וסיפרה לתומה, שיש להם הרבה חובות, ובשל כך בעלה נשאר בארץ ישראל, והיא באה לחתונה לבדה... אשת הלווה הנדהמת בקשה ממנה מספר טלפון, והבטיחה להיות בקשר. הלכה זו האשה לבעלה וסיפרה לו את סיפור הדברים. שניהם התמלאו התפעלות עצומה מן האברך היקר, אשר לא סיפר לאשתו מאומה על הלווה אשר הותיר אותו עם חובות כל כך עצומים. מיד הלכו וארגנו את מלוא הסכום - \$100,000, והביאו לה במעטפה סגורה שתתן את המעטפה לבעלה.

מה יתרון לבעל הלשון?

בגמרא ערכין (טו ע"ב), אמר ריש לקיש: "אם ישך הנחש בלוא לחש ואין יתרון לבעל הלשון" (קהלת י יא) - לעתיד לבוא מתקבצות כל החיות ובאות אצל הנחש, ואומרות לו: אריה דורס ואוכל, זאב טורף ואוכל, אך אתה - מה הנאה יש לך בכך שאתה מכיש? אומר להם הנחש: וכי מה יתרון לבעל הלשון?! [הלוא גם הוא אינו נהנה מכך שהוא מספר על חברו דברי גנאי].

יש להבין, הלוא לכאורה יש לו הנאה לבעל הלשון, שהנה נקם בחברו, וכמו שכתב

במסילת ישרים "הנקמה מתוקה מדבש"? אלא מספרים, שפעם היו הקנאה והתאוה מהלכים בדרך, והנה ראה אותם המלך, קרא ואמר להם: ברצוני שאחד מכם יבקש ממני משהו, ואתן לו את מבוקשו, ולחברו אתן פי שניים. כמובן, שכל אחד "כיבד" את חברו לבקש ראשון. התאוה כיבד כיון שהוא מתאוה לקבל כפול, וגם הקנאה כיבד, כי הוא אינו מסוגל שלחברו יהיה כפול ממנו. כך עמדו והתווכחו, עד שנאות אדון קנאה להפצרותיו המרובות של אדון תאוה, ושטח את בקשתו לפני המלך: ברצוני שיוציא לו המלך עין אחת! כוונתו כמובן היתה ברורה - שלחברו בעל התאוה יוציאו שתי עיניים... ועתה נתבונן: מדוע בעל הקנאה לא ביקש מיליון דולר? כי אז התאוה יקבל 2 מיליון. אם כן תבקש אתה, בעל הקנאה, 2 מיליון! לא... עדיין אין זה טוב לו, כי אז יקבל התאוה 4 מיליון. נו, ומה אכפת לך, הרי אתה רצית 2 וקבלת 2! אך לא, הקנאה לא יכולה לסבול זאת! - "למה יהיה לו יותר ממני?". רגע, ומה הרווחת עכשיו בכך שהוציאו לך עין? כלום! רק ניוזקת! אלא הענין הוא שלא אכפת לו שלא להרוויח כלום, ואפילו להינזק, אלא העיקר שלשני לא יהיה. זו לא הנאה, זו רשעות לשם רשעות - מוכן להפסיד העיקר שלשני לא יהיה. זהו עניינו של הנחש - מה אתה מרוויח שאתה מכיש את האדם, הרי אתה לא אוכל ולא נהנה מבשרו? אלא הוא הדבר שאמרנו, העיקר שהשני ימות - שהשני יסבול. כך בעל הלשון הרע, אין הוא מרוויח משהו ממשי, אלא כל הנאתו היא רק להזיק לשני, לבזות אותו, להכפיש את שמו. ולהרע לשני אין זה בגדר הנאה. לכן אומר הנחש, וכי מה יתרון לבעל הלשון?

במדרש תנחומא (מצורע סימן ה): אמר הקב"ה, רצונכם להימלט מגיהנם, רחקו עצמכם מלשון הרע, ואתם זוכים בעולם הזה ובעולם הבא, שנאמר: "מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב - נצור לשונך מרע..." - החפץ חיים בעולם הזה, אוהב ימים לעולם הבא.

❧ "ואהבת לרעך כמוך!" ❧

כאשר חלה רבי אליעזר הגדול, ושכב על ערש דווי, נכנסו תלמידיו לבקרו. בשהותם האחרונה עם רבם, טרם יפרד מהם וילך לעולם שכולו טוב, בקשו ממנו התלמידים: "ילמדנו רבנו אורחות חיים, כדי שנזכה בהם לחיי העולם הבא!" אמר להם: "הזהרו בכבוד חבריכם!" (ברכות כח ע"ב)

אומר רבי חיים פלאג'י זע"א: בא וראה עד כמה נזהרו רבותינו בכבוד הבריות, עד שנפסקה ההלכה שאדם הקורא קריאת שמע, ונכנס חברו ושאל בשלומי, יפסיק וישיב לו שלום. ואף על פי שהוא כעת מקיים מצוה מהתורה, ומדבר עם ה' יתברך, אף על פי כן יפסיק וישיב לו שלום מפני כבוד הבריות, כדי שלא יעלב חברו מכך שלא השיב לו שלום.

ובמסכת שבת (לא ע"א) מספרים חז"ל את הסיפור הידוע על אותו גוי שבא לפני הלל

הזקן, וביקש ממנו להתגייר. אבל הוא מתנה תנאי קודם לכל, והתנאי הוא - שרוצה ללמוד את כל התורה כולה על רגל אחת! הלל נענה לאתגר ומשיב בחיוב: בבקשה תעמוד על רגל אחת וכבר אלמדך את כל התורה כולה. הגוי נעמד על רגלו האחת כחסידה באגם, והלל מלמדו: "מה ששנוי עליך אל תעשה לחברך". עד כאן. אתה כבר יכול לעמוד על שני רגליך. סיימתי ללמדך את כל התורה. זוהי תמצית התורה.

על הפסוק ויקרא יט יז: לֹא תִשְׁנֶא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְבְּךָ הֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא: לֹא תִקַּם וְלֹא תִטּוֹר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ. כותב הרמב"ן: לא תשנא את אחיך 'בלבבך' - בעבור שדרך השונאים לכסות את שנאתם בלבם, כמו שנאמר (משלי כו כד): בְּשִׁפְתָיו יִנְכָר שׁוֹנֵא וּבִקְרָבוֹ יֵשִׁית מִרְמָה. [פירש המצודת דוד, בחלקלקות שפתיו יעשה השונא את עצמו כאילו הוא נכרי מן השנאה ואינה עמו, אבל בקרב לבו ישים המרמה ואינו עוזבה]. ויאמר הכתוב: אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אלא תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי? ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל אליך, או ישוב ויתודה על חטאו ויתכפר לו. ואחרי כן יזהיר שלא תנקום ממנו, וגם לא תטור בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור את החטא בלבו, ולפיכך יזהירנו שימחה פשע אחיו וחטאתו מלבו, ואחרי כן יצוה שיאהב לו כמוהו. עד כאן.

בבוקר לפני התפילה נוהגים לומר: הריני מקבל עלי מצות עשה של "ואהבת לרעך כמוך", והריני אוהב את כל אחד מבני ישראל כנפשי ומאודי!". זהו דבר בסיסי החייב ללוות כל יהודי לפני הכל. רבי עקיבא אומר: "ואהבת לרעך כמוך" - זה כלל גדול בתורה!

ואומר בספר "פלא יועץ", שאחת הסיבות שנכשלים בעוון אונאת דברים וצער החבר, כי לא יודעים מה מותר לדבר ומה אסור. לכן נקוט כלל זה בידך: כל דיבור שמצער את זולתך - זהו בכלל "אונאת דברים". וכיצד תדע באלו דברים חברך מצטער? חשוב תמיד "מה ששנוי עליך - לחברך אל תעשה!" ותאר לעצמך אילו חברך היה מדבר עליך או עושה לך דבר כזה, האם לא היית מרגיש צער וזלזול? נמצא שזו אמת המידה לדעת, האם הדבר מותר או אסור. "ואהבת לרעך כמוך" - כמוך ממש.

מעשה ברבי עקיבא איגר, אשר כבר בהיותו נער, נודע שמו לשם ולתהילה בלמדנותו ושקידתו בתורה. בגיל 14 כבר בא בברית האירוסין עם בתו של עשיר אחד, שחשק בו לחתן בגלל למדנותו הגדולה. בתקופת האירוסין הזמינו העשיר לעירו, להתפאר בו בפני לומדי המקום. מיד כשהגיע, הקיפוהו בקושיות מסובכות - לעמוד על ידיעותיו ולמדנותו, אך רבי עקיבא איגר - כאילם לא יפתח פיו. השתאו הלומדים: "הזה החתן המהולל שכה שיבחוהו!?" התאכזב החותן העשיר וכבר חשב לנתק את הקשר! אך החתן ביקש להמתין עוד יומיים. עברו יומיים, ואז נכנס רבי עקיבא איגר לבית המדרש ופיצח את כל הקושיות, וכולם נדהמו מגאונותו, בקיאותו וחריפותו. "אך מדוע המתנת יומיים!?" התפלא החותן. השיב החתן: בימים הקודמים היה פה חתן

אחר מוכשר מאוד שרצה חותנו להתפאר בו, והוא אכן זכה להערכה רבה. אך אם אני הייתי עונה, הייתי מאפיל על גאונותו ועל ההתפעלות ממנו, והיה נגרם צער לחתן ולחותן גם יחד. לכן העדפתי לשים עצמי כעם הארץ, עד שהחתן יצא מהעיר....

מספרים על רבי מנחם מענדל, נכדו של רבנו זלמן בעל התניא, שהיה לומד בבית סבו. כה שקוע היה בלימוד התורה, עד שכאשר פרץ בנו התינוק בבכי גדול, הוא לא שמע אותו כלל, והמשיך בלימודו. אבל הסבא, שהיה בקומה העליונה, שמע את קול הבכי, ירד, לקח את התינוק בזרועותיו והרגיע אותו. לפתע הבחין בכך הנכד, והתנצל בפני סבו באומרו שהיה שקוע בלימוד, ולא שמע את קול הבכי. אמר לו הסבא: ידעתי בני ידעתי, אולם - וכי אתה חושב שאני הייתי שקוע בלימוד פחות ממך?! אך דע לך כלל: בכל מצב שלא תהיה - כשיהודי בוכה, כשיהודי בצרה, אי אפשר שלא לשמוע, אי אפשר שלא להתייחס...

מעשה במוסד לימודים, שעבדה שם טבחית אלמנה, והרשו לה לקחת לביתה מהמאכלים הנשארים. יום אחד, בעת ארוחת הצהריים, ביקש אחד הבחורים קציצה נוספת. אמרה לו הטבחית: אין, הכל נגמר. ענה לה הבחור בעזות פנים: "אהה... את רוצה שישארו לך קציצות לבית!" נפגעה הטבחית מאוד, ונשבעה לאוזני כולם שלא תקח עוד אפילו פירור אחד לבית. הבחור עשה מכך צחוק ולא התייחס כלל. עברו ימים ושנים, והנה לאחר כחמש עשרה שנה, פגש הבחור את חברו לשעבר עם ילדיו, שוחחו השניים שעה קלה, והחבר הציג בפניו את ששת ילדיו החמודים, כן ירבו. "וכמה ילדים יש לך?" התעניין החבר. הוריד הבחור את ראשו ואמר: "בעזרת ה' - יהיו, מתי שה' ירצה...". החבר כמובן נבוך מאוד, הצטער על שאלתו המביכה, נפרד ממנו לשלום והלך. לאחר כמה צעדים, נזכר החבר לפתע באותו מעשה עם הטבחית האלמנה, וחשב בליבו: אולי ח"ו בעוון זה לא זכה חברו בפרי בטן. משעלתה מחשבה זו בראשו, מיד סב על עקבותיו, ומיהר להשיג את חברו ולשטוח בפניו את מחשבתו. אולם הלה דחה מיד את הדברים: מה פתאום? מה זה קשור? אבל החבר לחץ עליו, וסיכמו שילכו לסטייפלר זצ"ל לשמוע את דעתו. כתבו את השאלה בדף, ובסיום המכתב כתבו: "היתכן שבעבור זה אין ילדים?". כאשר קרא הסטייפלר את המכתב, הזדעזע וצעק: "היתכן, היתכן, היתכן?! ודאי בגלל זה, לצער אלמנה... היתכן?! בכה הבחור והצטער מאוד, בירר את כתובתה של האלמנה, ומיהר ללכת לבקש את סליחתה. "את מכירה אותי?" פנה ושאל. "כן, ודאי שאני מכירה", ענתה. -"באתי לבקש סליחה". -"אני לא סולחת לך! בגללך סבלו עשרת ילדי במשך שנים רבות. אינני יכולה לסלוח!". הבחור ביקש שוב, התחנן, דיבר על ליבה, אך היא בשלה: "לא ארמה את עצמי לומר שסלחתי. אינני יכולה לסלוח לך!". לא ידע הבחור את נפשו מרוב צער וחרטה. החליט להתייעץ עם מכריה של האלמנה כיצד יוכל לפייס אותה, ואמרו לו שיש לה בן שהוא חלש בלימודים. מיד הלך אליה ואמר לה, שהוא מוכן לקדם את בנה בלימודים, וישקיע כל יום כמה שעות ללמוד עם הילדים, לקדם אותם ככל האפשר, ובזה הסכימה ומחלה לו מיד בלב שלם. וברוך ה' כעבור זמן קצר נפקד בילדים.

גנות המחלוקת

כמה הרחיקו חז"ל וגינו את המחלוקת עד הקצה האחרון, כמו שכותב הרמב"ם בצוואתו לבנו רבי אברהם, וזו לשונו: "אל תשקצו את נפשותיכם במחלוקת, המכלה הגוף, הנפש והממון, ומה נשאר עוד. ראיתי לבנים גדולות שהשחירו, ופחות [שרים] נפחתו, ומשפחות נספו, ושרים הורדו מגדולתם, ועיירות גדולות נתערערו, וקבוצות נפרדו, ויחידים נפסדו, ואנשי אמונה אבדו, ונכבדים נקלו והתבזו, בסיבת המחלוקת". וממשיך הרמב"ם: "נביאים ניבאו, וחכמים חכמו, ופילוסופים חיפשו והוסיפו לספר רעת המחלוקת, ולא הגיעו לתכליתה, לכן שנאו אותה ונסו מפניה, והתרחקו מכל אוהביה וגואליה ורעיה. וגם אם כל שאר בשרכם אוהב מדנים, התנכרו ורחקו מקרבתם, פן תספו בכל חטאתם". ע"כ. וכידוע כי בזמנו יצאו מתנגדים נגד הרמב"ם ונגד חיבוריו, ושרפו את ספריו, ובכל זאת הזהיר הרמב"ם את בנו שלא יתערב במחלוקת כלל ועיקר, אף על פי שאין ספק שהיה הצדק עם הרמב"ם. ואם כן על אחת כמה וכמה, בויכוח ומחלוקת שיש לאדם עם חברו, שהרבה פעמים אין הצדק עמו, ואף אם הצדק עמו, ילמד ממה שהורונו חז"ל, כיצד להתנהג במקרים אלו.

וזה לשון אליהו הנביא זכור לטוב בתנא דבי אליהו ורבה פרק כו, "כך אמר להם הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חיסרתני לכם דבר, ומה אני מבקש מכם? הא איני מבקש מכם אלא, שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה...". הלל הזקן היה אומר (אבות פרק א משנה יב): "הוי מתלמידי של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום". ורבי יהודה הנשיא מצא לנכון לסיים את ששה סדרי משנה, בלשון זו: אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן חֶלְפָתָא: לֹא מֵצֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כָּלִי מִחֲזִיק בְּרֵכָה לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא הַשְּׁלוֹם, שְׁנֵאמַר (ותהלים כט): "ה' עז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום".

וכתב השל"ה הקדוש: "בודאי הגרוע שבישראל, היה סובל ארבע מיתות בית דין קודם שיעבוד עבודה זרה, וחז"ל אמרו שהמחלוקת קשה היא לפני הקב"ה יותר מעבודה זרה, ואיך לא יכבוש את עצמו מלעורר מחלוקת שהיא קשה מעבודה זרה, ועל כן לא זו בלבד שלא יצטער על דבר שנעשה לו, ובגלל זה יחזיק במחלוקת, אלא אדרבה ישיש וישמח בניסיונו להעביר על מידותיו, ובעבור זה יעבירו לו על כל פשעיו".

והנה בברכת כהנים כלולות כל הברכות, אולם בסופה מסיים הפסוק: וישם לך "שלום", כי השלום הוא הבסיס לכל הברכות, אם יש שלום, יש הכל. ואם אין שלום, אין כלום. יתכן שיהיו לאדם הרבה כסף וזהב, בנים ובנות, נכדים ונינים, בתים מלאים כל טוב, דשאים, בריכות, זקוזי, אבל בלי שלום, אהבה ואחווה, אין זה שווה כלום, זאת אומרת אין לו כלום ביד. וכמו שאומר רש"י על הפסוק, ונתתי שלום בארץ, שמא תאמרו הרי קבלנו הרבה הבטחות טובות שיהיה מאכל ומשתה וכו', אך אם אין שלום, אין כלום? תלמוד לומר, ונתתי שלום בארץ, מכאן שהשלום שקול כנגד הכל. וכן אמר ישעיה הנביא 'עושה שלום ובורא את הכל'. כי כשיש

שלום יש כלי לקבל את כל הטוב והשפע הרוחני והגשמי. וכבר אמר שלמה המלך בחכמתו (משלי יז א): **טוֹב פֶּת חֲרָבָה וְשִׁלּוּהָ בָּהּ, מִבַּיִת מְלֵא זִבְחֵי רִיב.** ונאמר (משלי טו יז) **טוֹב אֲרֻחַת יָרֵק וְאַהֲבָה שָׁם, מִשׁוֹר אָבוֹס וְשִׁנְאָה בּוֹ.**

וחז"ל (חולין ה ע"ב) דרשו על הפסוק (ותהלים לו ז): "אדם ובהמה תושיע ה'", אמר רב יהודה אמר רב, אלו בני אדם שהם ערומים בדעת, ומשימים עצמם כבהמה. ופירש רש"י שהם חכמים בדעת כאדם הראשון, אבל בכל זאת משימים עצמם כבהמה, שפלי רוח, אלו זוכים שיקויים בהם "תושיע ה'". והיינו, בזכות שמשפילים את עצמם, אף שיודעים בברור שטענתם והנהגתם צודקת, שהרי יש להם חכמה גדולה כמו אדם הראשון, בכל זאת מבטלים הם את דעתם, למען הרבות שלום ולמנוע מחלוקת בישראל, בזה זוכים הם שיושיע אותם הקב"ה בכל ענייניהם. ומי לא צריך ישועות...!?

גנות הכעס

אחת המפריעים הגדולים ביותר בעבודת ה', ובפרט בעניינים שבין אדם לחברו - הוא הכעס. אולי נראה שהכעס הוא דבר בלתי נשלט, אבל רבותינו מלמדים אותנו שלא כן הוא! על ידי תחבולות ומאמץ, יכול האדם להתגבר גם על מידה מגונה זו.

כתב באורחות צדיקים (שער הכעס): הכעס היא מידה רעה. וכמו הצרעת מחולי הגוף, כן הכעס מחולי הנפש. ואמרו רבותינו (נדרים כב ע"א): "כל הכועס, כל מיני גיהנם שולטים בו". יש בני אדם שכשהם כועסים, אינם שמים לב על מה שעושים, ועושים הרבה עניינים בכעסם מה שלא היו עושים בלא הכעס, כי הכעס מוציא את שכלו של אדם ממנו עד שמרבה דברי הכעס, ונכנס במחלוקת וקנטורים. לכן אי אפשר שיינצל הכעסן מחטאים גדולים.

ואמרו חז"ל (פסחים ק"ג ע"ב): שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבם, ואחד מהם, מי שאינו כועס. הכעסן אין לו חן בעיני הבריות והוא שנוא בעיניהם, ומתוך כך אין מעשיו מקובלים בעיני הבריות, ואפילו יש בידו תורה ומעשים טובים, אין העולם למדים ממנו. הכעסן הוא כובד על בני ביתו השומעים תמיד כעסו ותלונתו, וקרוב הדבר לו לבוא לידי תקלה, מפני שמטיל אימה יתירה.

הכעס מביא את האדם לידי מחלוקת, כשהוא כועס עם חבריו, יריבו עמו והוא עימהם, וכשיש מחלוקת, יש קנאה ושנאה. הכעס, מונע לב האדם מכל הטובות. הכעס, מבטל כוונת לב האדם בתפילה, ואין שכינה שורה מתוך הכעס. הכעסן לא יהיה חכם גדול, כי הכעס מבריא מלבו חכמתו, שלא יוכל לענות כהוגן ולא יוכיח כהוגן, וכל דבריו לא בהשכל. הכעסן מונע מעצמו מוסרים ותוכחות, כי אין אדם רשאי לגלות לו טעויותיו ודרכיו המכוערות, כי כל אדם יפחד ממנו להגיד לו ענייניו, כי הוא ירגז עליו. ואפילו אם יוכיח אותו אדם, לא יקבל ממנו מתוך הכעס.

וכבר ידעת על הלל הזקן שמרוב ענוותנותו לא היה אדם יכול להכעיסו, כי המונע עצמו מן הכעס, קונה מידת הענוה והרחמנות, כי מחרון אף תהיה מידת האכזריות. הכעס גורם עזות לאדם, ומחמת הכעס לא ייכנע וגם לא יודה על האמת.

אדם שיש בו מידת הכעס, ובכל זאת מתגבר ומכריח את מידתו ומנהגו, כאילו אינו מבעלי הכעס, עליו נאמר (משלי טז, לב): "טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר". ו"ארך אפים" הוא משלוש עשרה מידות הנאמרות בבורא יתברך, ומצאו חכמים לנכון לומר זאת על הכובש את יצרו ולא כועס.

אמר החכם: מי שכעסו במחשבה, תראה עליו היישוב וההדר. ומי שכעסו עליו שלא במחשבה, תראה עליו השטות. עוד אמר החכם: מי שכעסו ורוגזו אמיץ, אינו רחוק מן המשוגעים. ומי שרגיל בכעס, אין חייו חיים (ופסחים קיג ע"ב), ואינו שמח לעולם, וכיון שאינו שמח, אינו מקבל מאורעותיו באהבה ובשמחה, ואינו מצדיק עליו את הדין, ואינו יכול לעבוד את ה' יתברך בשמחה.

מי שרוצה להטיל אימה מעט על בני ביתו כדי שיתנהגו כהוגן, או שהוא מלמד ורוצה לכעוס על התלמידים שיחזרו למוטב, כיצד יעשה? יראה עצמו בפניהם שהוא כועס, אך תהיה דעתו מיושבת בינו ובין עצמו, כאדם שהוא מציג את הכועס בשעת כעסו והוא אינו כועס. וכשהוא מראה כעסו, יזהר מאד שלא יעשה כן כשיש לו אורחים עניים, כי הם סבורים שהוא כועס עליהם, לכן יראה עצמו שמח בפניהם.

השתיקה מבטלת הכעס, וגם קול נמוך מבטל הכעס. לכן יראה האדם, כשכעסו מתגבר עליו, שישתוק, או ידבר בנחת ולא ירים קולו בכעסו, כי המגביה קולו בשעת כעסו, אז יתעורר הכעס, אבל קול נמוך והשתיקה, משתיקים הכעס. וגם לא יסתכל בפניו של הכועס אלא ידבר עמו בלא ראיית פניו, ואז יברית הכעס מלבו.

ראוי לאדם שיתרחק מן הכעס, ואפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, יעצור רוחו ולא יכעס. והכעסן שיחליט בדעתו שלא יכעס, צריך להתאמץ שאפילו הוכה וקולל, לא ירגיש ולא יחוש. וזה דבר ברור: מי שהוא קפדן הרבה, יותר נוח לו שלא ירגיש כלל וישתוק ויעצור רוחו לגמרי, ממה שיכעס מעט. כי זה אי אפשר לכעסן לעשות, כי אם ימשוך בלבו מעט מן הכעס, לבסוף יכעס הרבה.

ציוו חכמים להתרחק מן הכעס עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפילו בדברים המכעיסים, עד שיעקור הכעס מלבו. וזוהי הדרך הטובה ודרך הצדיקים (שבת פח ע"ב), הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עושים מאהבה ושמחים בייסורים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה, לא): "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". ע"כ.

מעשה היה בירושלים של פעם. באותם ימים היתה מלאכת הכיבוס - עבודה קשה ומייגעת. "יום הכביסה" היה יום של עמל מפרך. באחת החצרות, תלתה אשה אחת

כביסה נקייה על החבלים, לאחר שעמלה רבות לכבסה. כאשר סוף סוף הסתיימה המלאכה, והכבסים הנקיים והבוהקים התנופפו ברוח, עברה בחצר שכנה, שמשום מה לא היתה מרוצה מן החבלים התלויים בחצר. מה עשתה? חתכה את החבלים, וכל הכביסה נפלה ארצה והתלכלכה!

מה היינו עושים? כועסים, רבים? לא, בעלת הכביסה לא נהגה כך. בשקט בשקט כבסה שוב את הכביסה, עמלה שעות רבות ותלתה שוב בחצר הסמוכה. אפילו בערב, כשחזר בעלה מלימודו, התאפקה ולא אמרה דבר, כדי שלא תכשל בלשון הרע. ואז, דפקה פתאום השכנה על הדלת ובקשה את סליחתה בקול בכי. בנה הקטן חלה מאוד, והיא חששה שזהו עונש על פשעה. האשה הצדקנית מחלה לה בלב שלם, ואף הבטיחה לה כי תתפלל לרפואת בנה. לתקופת השנה זכתה האשה הצדקת לבן תלמיד חכם עצום שהוא אחד מגדולי התורה של דורנו!

כולנו סופגים לעיתים עלבונות, חשים לפעמים שנעשה לנו עוול. ואנו רוצים לצעוק, לכעוס, להוכיח, לפגוע בחזרה. אך יש עוד דרך - להתאפק ולשתוק. אשרי מי שבולם את פיו ונוצר את לשונו! עליו דרשו את הפסוק: "תולה ארץ על בלימה" - שהעולם תלוי במי שבולם את פיו בשעת מריבה.

מספרים, על חכם אחד שהיתה לו "חליפה של כעס". חליפה זו - מה טיבה? זוהי חליפה, שיש ללבוש אותה תמיד בשעת כעס! כאשר היה החכם מרגיש שהוא עומד לכעוס, היה רץ מיד ללבוש את החליפה. ובינתיים - היה הכעס נעשה מתון ומחושב... זו בהחלט עצה טובה עבורנו. לא דווקא ליחד חליפה של כעס, אולם כאשר עולה בנו הכעס ומגיע כבר לגרון ומאיים לפרוץ החוצה - כדאי לדחות אותו מעט, ללכת לשתות משהו, להכנס לחדר להירגע, ואז זה כבר ייראה אחרת! אמר שלמה המלך (קהלת ז ט): "אל תבהל בְּרוּחַךְ לְכַעֵס, כִּי כַעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ" - בדרך צחות אמרו: כמעט כל אדם עלול לעיתים לבוא לידי כעס. אולם הכסילים - הכעס נמצא בחיקם, מוכן ומזומן להישלף מיד החוצה... אבל מי שחכם יותר, הכעס מונח אצלו בארון למעלה, איננו נשלף במהירות, ואז כשהולך להוציאו מהארון, כעסו כבר יותר בשליטה!...

אימה יתירה

וכאן המקום לעורר על אותם הנוהגים עם אנשי ביתם או עם הציבור שלא כהוגן, ומחמת כעסם מזלזלים בהם, ומטיילים עליהם אימה יתירה, וכמבואר בגמרא ראש השנה (ז ע"א): אמר רב יהודה אמר רב כל פרנס [שם כללי לכל אדם האחראי במשרה כלשהי על הציבור] המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים, אין רואה בן תלמיד חכם. וכן כתב הרמב"ם והוסף (פרק כה מהלכות סנהדרין): "ואסור לו לנהוג בציבור קלות ראש, ואף על פי שהם עמי הארץ, הדיוטות ושפלים - בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה' שהוציא מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, ויסבול טורח הציבור ומשאם". ובהלכות תשובה (פרק ג הלכה ו) כתב, ואלו הם שאין להם חלק לעולם הבא

אלא נכרתים ואובדים ונידונים על גודל רשעים וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים: המינים, והאפיקורסים, והכופרים בתורה, והכופרים בתחיית המתים, ובביאת הגואל, המורדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי ציבור, והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים, והמוסרים, "ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים", ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע... ע"כ. מכאן רואים כמה חמור הדבר להטיל אימה על הציבור שלא לשם שמים, עד שהשווה זאת הרמב"ם לשאר הפושעים והרשעים הנ"ל.

ובגמרא חגיגה (ה' ע"ב): תנו רבנן שלשה הקדוש ברוך הוא בוכה עליהם בכל יום, על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, ועל שאי אפשר לו לעסוק בתורה ועוסק, "ועל פרנס המתגאה על הציבור". ובגמרא פסחים (ק"ג ע"ב) אמרו: ארבעה אין הדעת סובלתם, אלו הם: דל גאה, ועשיר מכחש, וזקן מנאף, "ופרנס המתגאה על הציבור בחינם". ופירש רש"י: אין הדעת סובלתם, אפילו הם עצמם מתחרטים לאחר זמן, ונבזים הם בפני עצמם. ה' יצילנו.

וכתב המאירי (וימא כב ע"ב): "אין ראוי להעמיד פרנס על הציבור אלא מי שנודע במידותיו, עניו ושפל רוח וסבלן, מפני שהוא צריך להתנהג עם הבריות בדרכים משתנים לכמה גוונים, זה בכה וזה בכה, ולהתאהב עם כל אחד מהם כפי מידותיו". וכתב עוד שם: "לעולם יהא אדם נאמן בכל עסקיו, ולכל אדם. וכל שיעשה כן, יהא בטוח שנכסיו מצליחים, כמו שאמרו (נדה ע' ע"ב): הרוצה להתעשר - יתעסק באמונה, ולא אמר יתעסק באמונה לחברו, אלא לכל אדם שבעולם. ואף במשלי החכמים אמרו: היושר - הכנת העושר. ואף על פי שמדת הנאמנות משובחת בכל אדם, וכל אדם צריך לה, מכל מקום מי שהוא ממונה פרנס על הציבור, צריך שיהא מעוטר במידה זו עד תכלית, שלא תהא פרצה קוראתו". ע"כ. וכתב הרש"ל (ויס של שלמה חולין פרק ו' סימן כ): ואומר אני, לא רק זו שלא יתגאה הפרנס על הציבור, אלא צריך לקבל עליו להיות סבלן, שומע חרפתו ואינו משיב, כמו שאמר המקרא (דברים א' יב) "טרחכם ומשאכם וריבכם", משה רבנו לא התלונן בכל זה אלא שלא ישא לבדו, כמו שאומר המקרא, איכה אשא לבדי וגו'. ודומה לזה הגבאי הממונה, צריך לסבול גם מן המחרפים והמקללים, כמו שכתב המרדכי שיותר זכות גדול הוא לו שיחרפוהו, ממה שיברכו אותו, כדאמר בירושלמי. ע"ש.

וכמה מצער מה שסיפר לאחרונה תלמיד חכם חשוב, שעבר לדור באיזו עיר, ולפי תומו ביקש מגבאי בית הכנסת שיתן לו מפתח ללמוד במשך שעות היום בבית הכנסת, הסכים הגבאי ונתן לו. והנה כששמע זאת הגבאי השני, התנגד שהוא ילמד שם, וכשנשאל על ידי אותו חכם, למה אתה מתנגד, השיב לו: "למה לא בקשת ממני רשות? אני קובע!". ה' יצילנו. ובאמת שגבאי זה אינו אשם, כי מאחר ואינו מבין בערכה ומעלתה של התורה, אין הוא נותן יחס, ערך וחשיבות כיאות ללימוד התורה, על כן לא איכפת לו לבטל את התורה בשביל "פגיעה" בכבודו. ועיין בבאור הגר"א (יורה דעה סימן רמט סעיף טז) בשם הירושלמי, על אותם גבאים המשקיעים את הכסף

בבנין בית הכנסת ליפותו עוד ועוד, במקום ליתנם ללומדי התורה, שיעסקו בתורה עוד ועוד. ועל כן העצה היעוצה היא, שירבו אותם גבאים בעסק התורה, ובזה יבינו כמה חסרים הם מידיעת התורה, וכמו כן, ילמדו מוסר על חשיבות מעלת לומדי התורה, ויבטלו דעתם מפני דעת תורה, ובזה יהיו מעשיהם מיושבים, נוחים למקום ונוחים לבריות.

ואין ספק כי איש אשר יתחרט על מעשיו, ויחזור למוטב להתנהג עם הציבור בנחת, בכבוד ובדרך ארץ, ולא יטיל עליהם אימה חס ושלום, אלא להיפך ירבה עימהם אהבה ואחוה שלום ורעות, בודאי שבזכות זה, יזכה לראות זרע ברך ה', בנים ובני בנים עוסקים בתורה ויראת שמים טהורה. וכבר אמרו חז"ל (ויקרא רבה כא ד): אם עשית חבילות של עברות, עשה כנגדן חבילות של מצוות. ועוד אמרו (שמות רבה כג ג): הצדיקים - באותו דבר שחוטאים, בו הם מתרצים. רגלים ממהרות לרוץ לרעה - יהיו רצות לדבר מצוה. דיבר שקר בלשונו - אמת יהגה חכו, ותורת חסד על לשונו. עיניים רמות - יהיה דכא ושח עיניים. לב חורש מחשבות און - בלבו יצפון אמרי התורה. משלח מדנים בין אחים - יבקש שלום וירדפהו. ע"כ. "ובמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

כף זכות

מעשה בהלל הזקן שעשה סעודה בביתו. לפני הסעודה, בא עני על פתחו ואמר לאשתו: צריך אני לשאת אשה היום, ואין לי כלום לסעודת נישואין; נטלה אשתו של הלל את כל הסעודה והביאה לעני. חזרה מיד ולשה עיסה אחרת, ובשלה שוב תבשילים חדשים לסעודה בביתה. אולם כמובן שהסעודה הגיעה באיחור רב. אמר לה הלל: בתי, מפני מה לא הבאת לנו מיד? סיפרה לו את כל המעשה. אמר לה: בתי, גם אני לא דנתי אותך לכף חובה אלא לכף זכות, שודאי כל מה שעשית - לשם שמים.

כמה אנו רוצים שידונו אותנו לכף זכות, שיבינו אותנו, שלא יכעסו עלינו, שידעו שגם אם שגיגנו - היתה זו מעידה, ויתכן שאף יש לכך סיבה, אולי אפילו מוצדקת. כמה טוב יהיה אם כל אחד יחשוב כך על חברו, לא ימהר לכעוס עליו. אם חברו נהג שלא כשורה, לא יכעס עליו בלבד, אלא יברר אצלו את הענין. וכמו הלל הזקן בסיפור הנ"ל - לא לבוא ישר במתקפה, אלא לדבר בנחת, בטון של בירור, של רצון להבין: "מדוע עשית כך וכך?" נופתע לגלות כי ברוב המקרים אכן הכעס שלנו לא כל כך מוצדק, ויש צדק גם עם החבר. הרי לרוב, בני אדם אינם רעים, ואינם מתכוונים להרע, אלא יש טעויות, אי הבנות או אילוצים שונים. מה שאנו צריכים - זה קצת יותר עין טובה כלפי הזולת, לא למהר לכעוס, לא למהר להאשים.

המשנה אומרת (אבות פ"א מ"ז): "והיו דן את כל האדם לכף זכות". מהו "את כל האדם?" - עלינו להביט על האדם במכלול. לא להסתכל עליו במבט צר, הבוחן אך

ורק את השגיאות, הטעויות והמחדלים. אלא להסתכל עליו במבט רחב יותר, לבדוק את המניעים שלו, את האילוצים שלו, לקחת בחשבון גם את הטבעים והתכונות שלו, ומאידך להסתכל גם על החיובי שבו - ואז הוא כבר ייראה בעינינו באור שונה, בדיוק כפי שאנו מסתכלים על עצמנו.

וכמו שמספר אחד ממקורביו של רבי אריה לוי זצ"ל, אשר נהג להסתובב בין בתי הכלא ולחזק את האסירים: הדבר היה באחת השבתות, ואני רואה את רבי אריה לוי, לוחץ יד של אותו אסיר רוצח מגושם, שצלם אלוקים לא היה ניכר עליו, ואף שואל הרב לשלומו ומאזין לשיחו. נדהמתי והרהרתי אחר מידותיו של רבי אריה המפריז באהבתו הבלתי מסויגת לזולת, ואפילו יהיה זה רוצח את אשתו. למחרת השבת, בהיותי מסיר את התפילין מעל ראשי ומקפל טליתי, ניגש אלי אותו אסיר י.מ., ובקשני כי אשאיל לו תשמישי קדושה שבידי. פקפקתי, הראוי ויאה שאותו אדם שידי מוגאלות בדם נקיים, שיעטר עצמו בטלית ותפילין? לאחר שהפציר בי נעניתי לבקשתו. התייחד לו אותו אסיר בפנינת החדר, עטף את עצמו בטלית, עטר את ראשו בתפילין, והחל למלמל מתוך הסיפור. נגשו אלי כמה מהאסירים הפליליים, שהיו שוכנים באותו תא, ובקשו את רשותי, לעשות בו שפטים על שמלגלג בקדושי האומה. ממתי הניח תפילין והתפלל? אין זאת אלא שמלגלג הוא על אותם המקיימים מצוות בכלא. והא ראייה שהניח בזדון תפילין של יד על ידו הימנית במקום על ידו השמאלית כדון! ידעתי כי הם מסוגלים להכותו, ולכן אמרתי אחקור בדבר. הזמנתי את י.מ. לשיחה בארבע עיניים ושאלתי לפשר הדבר. השיב לי בהתרגשות רבה: אתה מבין, לאחר ביקורו של רבי אריה הרהרתי כל אותו יום במעשי והתחרטתי על פשעי, אף הרגשתי צורך בנפשי להתפלל, אולם הכיצד אוכל להניח תפילין קדושים על יד טמאה, והרי ידי זו השמאלית שפכה דם נקי, אך ידי זו הימנית טהורה היא. אותה שעה הבנתי את כוחו ודרכו של רבנו שהיה מעלה ניצוצות הנפש הנתונים ברפש.

(כנסת ישראל)

ועוד מעשה היה באסיר קומוניסטי, שהיה צעיר שחצן וגס רוח, והשתדל להוציא את רבי אריה לוי מכליו. כל אימת שהיה רואה את רבי אריה בא ביום השבת לבית הכנסת שבחצר הכלא, היה מצית סיגריה בפניו "להכעיס" ורוגז על שלא עלה בידו להרגיז את רבי אריה. אך את רבי אריה אין להוציא מכליו, הלה נוקט היה במנהגו להקדים שלום לכל אדם ולברכו בברכת 'שבת שלום', וכשאותו אסיר פנה אל רבי אריה ואמר לו: "מדוע אתה מתעסק עם שקרנים ורמאים?" ענה לו רבי אריה: "בני, מדוע תוציא לעז על בני אדם?" אמר הצעיר: "וכי סבור אתה שהאסירים האלו דתיים המה? אני יושב עמם בכלא ורואה כיצד הם אוכלים ושותים בגלוי ראש, אך צבועים הם." השיב רבי אריה: "האם את אלה תכנה שקרנים ורמאים? חלילה לך! האמן לי, שאיני נותן עיני בראשם, אם מכוסה הוא אם לא, אני מתבונן בלבם, ולפני הם גלויי לב, והוא חס ויוקד... לא חלפו ימים רבים ואף אסיר זה, כשהיה מבחין ברבי אריה, היה ממחר לחבוש כיפה לראשו ונמנה על המבקרים הקבועים בבית הכנסת!

כך, על ידי עין טובה של כף זכות, העלה רבי אריה לוינ זצ"ל, אנשים שהיו בתוך תהום הנשייה של החטא. ונדבר עלינו, ברמות הקרובות יותר אלינו: מבט טוב יותר על הבעל, על האשה, על החבר, על הבוס - ודאי יחזק בלבם את הדחף לעשות טוב, בדיוק כמו שאנו מתחזקים ומתעודדים ושואפים לעשות טוב יותר - כשמסתכלים עלינו בעין טובה. ובנוסף, הבטיחונו רבותינו, כי מי שדן את חברו לכף זכות, גם בשמים ידונו אותו לכף זכות. ומי מאתנו אינו זקוק לכך, ובפרט בימים אלו?!

ובאמת כי על ידי שאדם דן את חברו לכף זכות, ומקיים את מצות התורה "בצדק תשפוט עמיתך", יכול להינצל בקלות מהעוון החמור של לשון הרע, כי הדיבור בדרך כלל בא מחוסר הבנה הדדית. ועינינו הרואות כי על ידי שהאדם מדבר עם חברו ושוטח בפניו את תוכחתו, מתיישרים ההדורים, יתכן שחברו יבין שטעה ויבקש את סליחתו, או שיתברר להם שהיה בנייהם חוסר הבנה, ומעולם לא היתה שום כוונה רעה להקניט ולהכעיס.

ובענין הזה הביאו **משל**, למלך שהיה עריץ ועז פנים, אך תמיד חשב שהוא הכי טוב ומטיב לכולם, עד שעלה בדעתו שמן הראוי לפרסם את תמונתו בכל רחבי המדינה, כדי שיכירו וידעו כל יושבי תבל, כי זהו מלכם הנערץ והאהוב. אלא שהיתה לו בעיה: בעל מומים היה - רואה רק בעין אחת, גופו ופניו מלאים צלקות וקמטים מפגעי המלחמות שעברו עליו, וגם היה נמוך מאוד. כיצד יפרסמו תמונה כזו, הלוא היא תגרום לו בושה ובזיון?! אלא שדעתו היתה נחרצת - חפץ הוא לפרסם את דמותו בכל רחבי המדינה! הוציאו משרתי המלך כרוז: כל הציירים שמוכנים לבוא לצייר את המלך יבואו על שכרם. באו שלושה ציירים, הצייר הראשון צייר את המלך כמו שהוא באמת - עם הצלקות והמומים. כעס עליו המלך: כיצד אינך מתבייש לציירני כך, הלוא כולם ילעגו לי?! ומיד ערף את ראשו. הצייר השני ראה כן, הסיק מסקנות, וצייר את המלך בפנים חלקות ונעימות, עם שתי עיניים רואות, גבוה ונאה. כעס עליו המלך: וכי כך אני נראה?! וגם לזה ערף את הראש. הצייר השלישי לא ידע מה לעשות, לאחר מחשבה אמר למלך: אני אצייר אותך ותהיה מרוצה מאוד, ובבקשה אדוני המלך, לשבוע הבא תכין מסיבה גדולה, תזמין את השרים הנכבדים, ובאמצע המסיבה אביא את הציור, וכולם יתפעלו וישמחו. סמך עליו המלך וכך עשה. באמצע המסיבה הביאו את הציור מכוסה במפה, כולם היו במתח, גם המלך היה דרוך ומתוח, והנה הזמינו את הצייר להסיר את הלוח - ולמראה הציור חייד המלך חיוך רחב של שביעות רצון, והיה מאושר ושמח מאוד. מה באמת צייר הצייר? הוא צייר את המלך כגיבור מלחמה, הרוכב על סוס, ודורך את קשתו לירות חץ. פניו הביעו ריכוז והתמקדות במטרה, כשעיניו האחת סגורה, ופניו מקומטים. גם נמיכות קומתו לא ניכרה כלל... כך השכיל הצייר להפוך את מומיו של המלך ליתרונות...

מכאן נלמד, שכל דבר אפשר לפרש אותו היאך שרוצים. גם אדם בעל מומים, אפשר

למצוא לו נקודות טובות ולהסתכל עליו בעין טובה. כל שכן אם האדם באמת טוב, וראית שעשה משהו שלא מוצא חן בעיניך, שבודאי יש לדונו לכף זכות.

☞ הכרת הטוב ☞

האדם בטבעו אינו אוהב להרגיש שהוא חייב לזולתו. זוהי הרגשה מכבידה ומחייבת. אדם אוהב להרגיש עליונות: אני הנותן, לי חייבים להכיר טובה ולא להיפך. זוהי הסיבה שאנשים נוטים להתעלם מטובות שנעשות להם או לגמוד אותן בתרוצים שונים כמו:

* אמנם הוא עשה לי טובה, אך שילמתי לו על כך או החזרתי לו טובה אחרת, כך שהוא צריך להגיד לי תודה!

* מה הוא כבר עשה? הטובה שעשה לי, לא עלתה לו במאמץ מיוחד.

* הוא לא התכוון כלל לטובתי, הוא עשה זאת אך ורק להנאת עצמו.

התרוצים הללו פעמים רבות נשמעים אמיתיים וצודקים, אך הבה נתבונן לאן הם עלולים לגרור אותנו: ניקח לדוגמא את האנשים שלהם, אין ספק שאנו חייבים הרבה הכרת הטוב, הלוא הם ההורים היקרים של כל אחד ואחד מאתנו. כל בר דעת מבין שעליו לכבד את הוריו כיון שהם הולידוהו, גידלוהו, והעניקו לו כל שביכולתם. אמנם אם נשים לב, נווכח לראות שגם כאן יש מקום לומר שאנו כלל וכלל לא חייבים להם טובה, שהרי:

* הם עשו זאת לטובתם ולהנאתם האישית! כל אדם חפץ שיהיו לו ילדים, להם יוכל לתת ולהעניק, כמה מסכנים אותם אנשים שלא זכו בילדים, הורי הם אלו שצריכים להכיר לי טובה על עצם קיומי.

* זה התפקיד שלהם! אם הם החליטו להביא ילדים לעולם, הם צריכים לקחת בחשבון שעליהם לגדלם ולפרנסם, זו היא חובה מינימלית של כל הורה.

למרות שתירוצים אלו לכאורה הגיוניים ביותר, אדם שיאמר אותם וישתמש בהם, יתקבל בעינינו בבזבז מוחלט, נתייחס אליו בשאט נפש: "כפוי טובה שכמוך, איך אתה מעיז לבעוט בצורה בוטה כל כך בטובות הרבות שעשו הוריד למענך?!"

לא לחינם אמרו חז"ל: "כל הכופר בטובתו של חברו, סופו לכפור בטובתו של מקום". אדם כפוי טובה, ידע כיצד להתנער באלגנטיות מחובת הכרת הטוב, כלפי כל אחד, ולבסוף יתנער גם מחובת הכרת הטוב האינסופית שצריכה להיות לכל אחד כלפי אבינו שבשמים.

בן זומא אומר: "אורח טוב מהו אומר? 'כמה טרחות טרח בעל הבית, וכל מה שטרח לא טרח אלא בשבילי'. אבל אורח רע מהו אומר? - 'מה טורח טרח בעל הבית? לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו'" במאמר זה רואים את ההבדל הגדול שבין מכיר הטובה לבין כפוי הטובה. מכיר הטובה רואה ומבחין בכל המאמצים של בעל הבית, החל מהשגת הכסף, קניית המוצרים, הבאתם לבית, הבישולים, סידור הבית וכו'. לעומתו הכופר בטובה מגמד את הכל: מה טורח טרח בעל הבית? הרי ממילא הוא היה צריך לקנות ולהכין בשביל אשתו וילדיו, אז מה כבר עשה בשבילי? הוסיף עוד חתיכת עוף למרק? הוסיף עוד עגבניה ומלפפון לסלט? שטויות, מה כבר עשה? לכפוי הטובה תמיד יש תרוצים למה הוא בעצם לא חייב כלום.

אומר ה"אור לציון": כמה טוב לאדם שיחנך את עצמו, ויתרגל תמיד לדבר בלשון יפה לכל אחד. ובמיוחד אם קיבל טובה מחברו, הרי חייב מצד הכרת הטוב להשיב לו כגמולו. וישנם אנשים שאינם מכירים בטובה שעשו להם, ואפילו מעשה טוב מכירים אותו בתור רעה, ומאידיך יש אנשים שעושים טובות רבות לזולת, וכמעט לא קבלו מהזולת שום טובה פרט לדברים פעוטים, ותמיד אומרים לשני תודה רבה על כל מה שאתה עושה לי, וזה נקרא הכרת הטוב. וכשיהנה מחברו, יודה לו על כל מה שקיבל ממנו קטן כגדול. ולא רק להודות, אלא גם לרחם על מי שטורח עבורו, כי מדוע הוא צריך להתעייף בשבילו. ואם כבר טרח, לכל הפחות יודה לו ויכיר לו טובה, בודאי זה ישמח אותו, ואם מונע עצמו מלהודות יכול אף לפגוע בחברו חלילה.

ואם לפעמים קל לנו להכיר טובה לאנשים מבחוץ, הרי שקשה יותר להכיר טובה דווקא לאנשים הקרובים אלינו, לבני המשפחה: להורים, לבעל, לאשה, לילדים וכו'. זה קשה יותר, כי כאן הנתניה מתקבלת כמובנת מאליה. נתבונן בטובה הגדולה שבעל עושה עם אשתו וילדיו, בכך שיוצא יום יום לפרנס את ביתו. אשה כפויית טובה היא זו שתאמר: "זהו תפקידו וחובתו, הוא לא עושה טובה לאף אחד". או "אני עובדת בבית הרבה יותר קשה ממנו". לעומת זאת אשה חכמה תדע להכיר טובה לבעלה על מאמציו למען פרנסת המשפחה בכל הזדמנות. כמה ישמח הבעל, בחוזרו מן הקניות למשל, לשמוע מאשתו: "אתה כל כך מתאמץ שלא יחסר שום דבר בבית, הבית תמיד מלא ברוך ה'" וכו'. ומנגד: כמה טובות וחסדים גומלת האשה עם בעלה וילדיה - בנקיון הבית, בישול, כיבוס, ועוד ועוד. האם העובדה שמדובר בבני ביתה הקרובים, מורידה מערך הטובה? ודאי שלא! יוקיר הבעל את מעשיה, ויכיר לה טובה. וכמובן לא נשכח גם הכרת הטוב כלפי הילדים, גם כשהם עדיין קטנים - על כל פעולה של רצון טוב, על מחווה של עזרה, על שליחות שבוצעה, על מעשה טוב שהיסב נחת. ודאי שיש על מה:

כשהאדם מסתובב כך תמיד בהרגשה ש"לא מגיע לי כלום", הוא מתמלא תמיד ברגשות גדולים של הכרת הטוב לכל הסובבים אותו, וברגש אינסופי של הכרת הטוב כלפי בורא עולם, אשר הוא היטיב לנו, הוא מיטיב לנו, והוא ייטיב לנו תמיד לעולם ועד.

☞ כיבוד אב ואם ☞

אחת המצוות החמורות בתורה היא מצות כיבוד הורים. וכך נפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רמ"א ס"א): צריך להיזהר מאוד בכבוד אביו ואמו ובמוראם, שהשווה אותן הכתוב למורא ה', שכשם שציוה על כבוד ומורא שמו, כך ציוה על כבודם ומוראם. שלושה שותפים הם באדם: הקב"ה, אביו ואמו. בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם.

איזהו מורא? לא יעמוד במקומו המיוחד לו להתפלל, ולא ישב במקומו המיוחד לו להסב בביתו, ולא יסתור את דבריו, ולא מכריע את דבריו בפניו [יפה אמר אבי, יפה אמרה אמי], מפני שמשווה עצמו אליהם שהוא ראוי להכריע]. עד היכן מוראם? היה הבן לבוש חמודות [בגדים יפים ונאים] ויושב בראש הקהל, ובאו אביו ואמו וקרעו בגדיו, והכוהו על ראשו, וירקו בפניו - לא יכלים אותם ולא יעס כנגדם! אלא ישתוק ויירא ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שציווהו בכך!"

איזהו כבוד? מאכילו ומשקהו, מלביש ומכסה, מכניס ומוציא [סיפוק צורכי ההורים, בעת הצורך], ויעשה הכל בסבר פנים יפות".

"הא כל המבקש ימים ושנים, ועושר ונכסים, וחיים בעולם הזה, וחיים ארוכים לעולם הבא שאין לו סוף, יעשה רצון אביו שבשמים ורצון אביו ואמו! (תנא דבי אליהו רבה כד)

כתב הפלא יועץ זצ"ל: כבר מילתי אמורה, שיש מצוה שהיא בת מזל. שהרי כמה מעות אדם מפזר לעשות פתיחת ההיכל, או להיות סנדק וכדומה, אף שאין בזה לא מצוה דאורייתא ולא מצוה דרבנן, אלא חיבוב מצוה, אשריהם ישראל! ועל כל פעם ששומע בקול אביו ובקול אמו - מקיים מצוה רבה דאורייתא!"

הגאון רבי צדקה חוצין, תלמידו של הבן איש חי, מגדולי חכמי בבל. בשנת תרפ"ז עלה לארץ הקודש והשתקע בירושלים, בה הקים את בית הכנסת "שמש צדקה" המתנוסס לתפארת עד ימינו. גאון אדיר היה, וכל לימודו על מנת לעשות ולקיים. פעם למד בחברותא עם אחד מחשובי האברכים בירושלים, שהיה צעיר ממנו בכעשרים שנה. כשלמדו דיני כיבוד אב ואם, שאל את האברך, האם מקפיד הוא לקום מלוא קומתו בפני אמו כשהיא נכנסת לחדר, כפי שמחייבת ההלכה. השיב האברך שהוא קם מעט, אך לא מלוא קומתו.

בו ברגע סגר רבי צדקה את הספר שלפניו, ואמר: "סיימנו ללמוד להיום - לא יתכן ללמוד ולא לקיים!" כשתבוא ותודיעני שאתה אכן קם בפני אמן מלוא קומתך - יתחדש לימודינו!". וכך היה, למחרת בא האברך ובישר לרבו שאכן תיקן את המעוות וקם הוא מפני אמו מלוא קומתו, ורבי צדקה חידש את הלימוד עימו... (מעייני השבוע ב

אומר הרב בן ציון אבא שאול זצ"ל: לפעמים אדם לא משתווה עם הוריו, וצוחק מהם, או שאומר להם אתם לא צודקים וכדומה, ידע שהוא עובר איסור חמור, והוא בכלל "ארור מקלה אביו ואמו, [שפירש רש"י מקלה - מזלזל. ולדעת ספר חרדים, אפילו מבזה בלבו עובר בארור הנ"ל]. על כן, צריך האדם להזהר מאוד במורא אביו ואמו, והוא כעין המורא שמחייבים לנהוג למפקד בצבא, שאף אם אין דבריו נראים בעיניו, בכל זאת אסור לו לזלזל בו מחמת סדרי וחוקי הצבא. להבדיל, גם אביו ואמו - גם אם אין הצדק עמהם, צריך לשמוע להם, כי כך חוקת מלך מלכי המלכים עלינו, לבד אם רצונם נוגד חלילה את התורה הקדושה [שבזה יש את הציווי של "אתה ואביך חייבים בכבודי"]. וצריך לכבדם ממש, וירגיש שהם ככתר על ראשו, ולא רק במעשה אלא גם בלב, וכשאמו מבשלת או מכינה לו איזה דבר, ישבח אותה בפה מלא, כי זהו העונג שלה, ויכבדה בכך. וזאת כשהיא עושה מעצמה, אבל אין לו לבקש ממנה להכין לו דבר מה, או להגיש לו כוס תה וכדומה. וקל וחומר שאיסור גמור להעיר הערות על מעשי ידיה, ולא יתכן כדבר הרע הזה, שינהג באמו כמנהג שנוהגים עם משרת המחויב לבשל בשבילו. גם אם לא זכה האדם להורים כל כך נוחים, ואפילו נראה לו שמכעיסים אותו במקרים מסוימים, ידע שזה דבר שאי אפשר לשנותו, כמו אדם שנולד ארוך או קצר, היתכן שלא יאהב את עצמו?! הלא מחמת שאי אפשר לשנות דבר זה הוא משלים עמו. ויהי רצון שנזכה להזהר בכבוד ומורא הורינו, אמן. (אור לציון)

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י: "הנה שמעתי כמה אנשים ריקים ופוחזים, שאינם מקיימים מצות כיבוד אב ואם, בטענה כוזבת, שזאת המצוה נאמרה רק כלפי אב ואם שהם נוחים ומראים חיבה לבניהם, ולא לגבי אב ואם שהם קפדנים, ומכניסים עצמם בכל דבר, ועושים מריבה עם בניהם, ומכבידים עליהם. וכל דבריהם הבל וריק, שאילו כן, לא היתה התורה צריכה להזהיר על כיבוד אב ואם, כי מאחר שהם הביאוהו לעולם וגידלוהו, האכילוהו, השקוהו והלבישוהו, עד כי גדל ונעשה חי הנושא את עצמו, כבר היה חייב לכבדם, כי אפילו אם היו אנשים זרים, היה חייב להחזיק להם טובה ולכבדם כל ימי חייו, משום הכרת הטוב אשר גמלו לו בימי נעוריו. וכבר אמרו חז"ל (משנת רבי אליעזר פרשה ז): "כל הכופר בטובתו של חברו, כאילו כופר בטובתו של מקום". ועל כרחך שהוצרכה התורה להשמיענו שאפילו אב ואם קשוחים וקפדנים, וקשים במידותיהם וזר מעשיהם, אף על פי כן צריך לכבדם ולירא מהם יראת כבוד, וכל שכן שלא להתריס נגדם ולצערם". עכ"ד. (הליכות עולם ח"ח עמוד קנא)

אשרי אדם שלוקח את הדברים לתשומת לבו, ונזהר בכבוד ומורא הוריו, ואם חס ושלום נכשל בעבר בכבודם או ציערם וכיוצא, יבקש מהם מחילה ויפייסם, ויקבל על עצמו להיזהר להבא שלא ישל, וירבה בלימוד הלכות כיבוד אב ואם, ואשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא, שבמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, וזוכה לאריכות ימים ושנים טובים, בעולם הזה ובעולם הבא. וכבר כתב הרמב"ם (הלכות שבת פרק ב הלכה ז): "אין משפטי התורה נקמה בעולם חס ושלום, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם".

ובספר אור לציון (חכמה ומוסר רטז) כתב: "אין הקב"ה מנסה את האדם אלא כפי כוחותיו, ולכן אף שבדרך כלל הבחורים הם קצרי רוח וחסרי סבלנות, עד שמתחננים וילדיהם מביאים אותם לידי סבלנות, אבל ידעו שאין ספק שאם לא היה ביכולתם לעמוד במצבים בהם הם נמצאים, לא היו מגיעים לידי כך". ע"כ.

שלום בית

אהבה ואחוה, שלום ורעות, בין איש לאשתו, הם יסוד חשוב וגדול ביהדות. לעיתים יכול האדם לנהוג בצורה נפלאה כלפי כל הסובבים אותו, לחייך לכולם, לנהוג עימם בסבלנות, לוותר ולעזור, אך המבחן האמיתי של האדם - הוא דווקא בבית, כיצד נוהג הבעל עם אשתו, והאשה עם בעלה.

ובגמרא אמרו (בבא מציעא נט ע"א): לעולם יהיה אדם זהיר באונאת [צער] אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה - אונאתה קרובה [מגיעה בקלות ובמהירות לידי צער].

בימינו אלה, לשמחתנו, רבו בעלי תשובה השבים בכל לבם לתורה ולמצות ולמעשים טובים, אך יש כאלה שהקצינו מאד, מן הקצה אל הקצה, ומפני חוסר ידיעתם בתורה, והתנהגותם בקיצוניות רבה, גורמים להפרת השלום בבית. ובפרט אלה שאין להם פנאי ללמוד הלכות כדת, ומתנהגים בחומרות יתרות. ולא זו הדרך ולא זו העיר. אשר על כן אנו אומרים בתפלה: "השיבנו אבינו לתורתך... והחזירנו בתשובה שלמה לפניך", שרק על ידי לימוד התורה וההלכה, יוכלו לכלכל דבריהם במשפט, ויחיו בשלום ובמישור.

ומעשה באיש אחד שבא אחר ימי הפסח לגרש את אשתו, בבית דינו של הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא. שאל אותו הרב: "מה לך כי תרצה לגרש את אשתך?" השיב הבעל: "האשה הזאת האכילה אותי בפסח מצה שרויה במים, בניגוד למסורת אבותי!" ציוה הרב באותו מעמד לקרוא לאשתו הרבנית, וכשבאה, שאל אותה: "הגידי נא לי, אלו מצות הנחת לפני בליל הסדר?" הרבנית החרישה, כי יראה לספר, אמר לה הרב: "אל תיראי, הגידי לי את האמת". ענתה הרבנית: "שמתי לפניך מצות פשוטות, בלתי שמורות, ומעשה שהיה כך היה: את המצה השמורה שנאפתה בערב פסח לשם מצוה, הנחתי במפה מיוחדת בארון שבחדר, ובהיותי טרודה בהכנת הסדר, בא איש עני אחד ואמר לי שאין לו מצה שמורה לליל הסדר, אחד מבני הבית שלא ידע שהמצה הזאת הוכנה לרבנו לליל הסדר, נטל את המצה ונתן אותה לעני, ובבואי לקחת את המצה, נדהמתי בראותי שנלקחה מן הארון, ולא ידעתי מה לעשות, ויראתי לספר לבעלי הקדוש. נמלכתי ולקחתי מצה פשוטה והנחתי בתוך המפה, ועשיתי עצמי כלא יודעת דבר מכל הנעשה, והרב הקדוש ערך את הסדר על מצה פשוטה זו". אז אמר הרב הקדוש לזה שבא לגרש את אשתו: "ראה בני, אני אכלתי מצה פשוטה בליל הסדר, ועשיתי את עצמי כלא יודע ולא מרגיש, למען לא אבוא לידי כעס והקפדה, והכל למען השלום, ואתה בא לגרש את

אשתך בשביל מנהג של מצה שרויה, הרי אין זה מן הדין כלל!" עשה הרב ביניהם שלום, ונתפייסו, והלכו לביתם בשלום. (ענף עץ אבות)

☞ חומרת שבועות ונדרים ☞

"איש כי ידור נדר לה'... לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". התורה החמירה מאוד באדם שמחלל את דיבורו ואינו מקיים את נדריו ושבועותיו. עד כדי כך שאמרו בגמרא: "בעוון נדרים בניו הקטנים של אדם מתים", ה' יצילנו. מסופר בגמרא מעשה באדם אחד, שבשנת בצורת הפקיד דינר זהב אצל אשה אלמנה. האשה לקחה את הדינר והניחה אותו בכד של קמח למשמרת. עבר זמן רב, והיא שכחה מהעניין. היא לקחה את הקמח שבכד ואפתה ממנו לחם. באותו יום הגיע אל ביתה עני רעב ללחם. נכמרו רחמיה עליו והיא נתנה לו את אותו לחם שבו היה הדינר. לימים בא בעל הדינר ודרש את הדינר. חיפשה וחיפשה אך לשוא. נשבעה האשה ואמר, שאם נהנתה מן הדינר, ימות אחד מבניה. לא עברו ימים מועטים ואכן אחד מבניה מת. כששמעו חכמים את המעשה המחריד, אמרו: אם מי שנשבע על אמת - קרה לו דבר כזה, הנשבע על שקר - על אחת כמה וכמה!

ויש להבין, מדוע החמירה התורה כל כך בעוון נדרים, עד שבניו של אדם מתים ב"מ, ואילו האוכל חזיר וכיוצא, לא נענש עד כדי כך? ובארו בזה **משל**, לאדם שחיפש עבודה, והחליט שהוא רוצה להיות שוטר. ומדוע? כיון שאין עבודה קלה ונעימה מזו: לעמוד בכבישים עם משרוקית ביד, לשרוק ולנענע בידיים למכוניות... בהחלט מעניין ונחמד. אלא שבתחנת המשטרה אמרו לו שכרגע לא צריכים שוטרים, צריכים סוהר, להשגיח על האסירים בבית הסוהר. הלה הסכים והתחיל לעבוד כסוהר. בבואו ראה אנשים יושבים בתנאים קשים, חלקם בצינוק, בקושי בא אוכל לפיהם, לחם צר ומים לחץ, וקשה להם מאוד. כעבור מספר ימים הגיע אסיר חדש, והנה הכניסוהו לחדר נח, והגישו לו 3 ארוחות ביום. התפלא הסוהר ושאל: מה ההבדל בינו לבין שאר האסירים? מדוע זוכה זה לתנאים מועדפים? אמרו לו: רוב האסירים כאן הם פושעים, גנבים, ולכן מגיע להם עונש קשה. אבל זה האחרון מסכן, פשט את הרגל. לא הבין הסוהר, מה זה פשט רגל? הסבירו לו שהיו לו הרבה חובות ולא היה לו לשלם, וכי מה אפשר לעשות לו, ליטול את נפשו? לכן שמו אותו פה כמה ימים עד שהשופט יכריז עליו שהוא פשט רגל. הלה - מצאו הדברים חן בעיניו, עזב את עבודתו, וכששאלוהו למה, השיב שמצא עבודה אחרת, טובה יותר. הלך מיודענו לבית מלון יוקרתי, שהה שם חודש שלם, הוא ובני ביתו, אכלו שתו וישנו. כשבא לחזור לביתו, הגישו לו את החשבון לתשלום. אמר להם: אמר את האמת, אין לי כסף. וכי מה תעשו לי? תיטלו את נפשי? תבעו אותו למשפט, אך הלה לא נבהל, אמר: אני מבקש שיכריזו עלי כפושט רגל. אמר השופט: הלקוהו מאה מכות והשליכוהו לצינוק. התקומם ומחה: היכן הצדק והיושר? הלוא אך לפני זמן קצר ראיתי אדם שפשט את הרגל, בילה כמה ימים ברווחה ושולח לחופשי, פטור

מחובותיו!" גער בו השופט: "אין כאן מקום להשוואה! הלוא הוא היה סוחר ישר דרך, אשר ניהל את עסקיו כהוגן, ולפתע הפסיד את כספו - גלגל הוא שחוזר בעולם, ויכול לקרות לכל אחד. אין מקום להענישו, די כבר במה שנענש באובדן נכסיו. אבל אתה, מי הכריחך להתפטר ממשרתך ולהכנס לבית המלון, להונות את בעליו, לשכור חדרים מפוארים, וליהנות ממיטב המאכלים? אם ידעת שאין ביכולתך לשלם, היה עליך לישון בחוצות ולפשוט יד ללחם!"

והנמשל: אדם שימעד ויחטא באחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה, יכול להצטדק ולומר כי היצר הרע הסיתו, ובהיותו בשר ודם נכשל ומעד. יכול הוא לייחל לרחמי שמים, למידת רחמים וחמלה. אבל כאשר הוא עצמו, מיוזמתו, נודר ומחייב את עצמו בדבר שאין בכוחו לקיימו - על כך ייענש בכל החומרה, שכן, מי הכריחו להכניס עצמו בחיוב זה!?

נפלאים הדברים, וניתן אף להמשיך את קו המחשבה: אדם ההולך לעסקיו ונתקל במראה שאינו צנוע, בפריצות חוצות חצופה ומתבהמת, ונכשל בהרהור אסור - יכול הוא להצטדק ולומר: "רבונו של עולם, אנוס אני וטרוד במחייתי, מחול לי, הצילני מהשפעה משחיתה של ראייה אסורה". אין הבורא בא בטרוניה עם בריותיו, ויעתר לתחינתו. אבל אם הוא יוצא מיוזמתו לטיול חוצות, פוסע להנאתו בחוצות, משוטט בפארקים ויורד לחוף, מעלעל בעיתונים לא כשרים שם, ומכניס לביתו מכשירים מלאים טומאה - במה יצטדק על המכשולים שייקרו לפניו? מה יוכל לומר להגנתו!?

(עיין מעיין השבוע במדבר תקעט)

לצערנו, שומעים לעיתים אנשים שלשונם מורגלת בשבועות, אפשר לשמוע מהם על ימין ועל שמאל שהם נשבעים בחיי ילדיהם או הוריהם. ה' יצילנו. עלינו לדעת כי "ברית כרותה לשפתיים" מילים שאדם מוציא בשפתיו יש להם עוצמה והן עלולות ח"ו להשפיע, כמו שלמדונו רבותינו: "אסור לפתוח פה לשטן", אדם תמיד צריך לפתוח את פיו רק לדברים טובים. כמו כן, יש להמנע משבועות מכל סוג שהוא. רבותינו מסבירים מהי "שבועת שוא"? - כאשר נשבעים על דבר שהוא ברור כגון: "אני נשבע לך שזה כסא", הרי זו "שבועת שוא", כל שכן כאשר אדם נשבע לשקר, שזה חמור יותר. אדם ירא שמים נזהר שלא להשבע אפילו לדבר אמת!

שמירת העיניים

מעשה ברבי מתיא בן חרש, שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה, והיו פניו דומים למלאכי השרת, מכיון שמעולם לא נשא עיניו להסתכל על אשה. פעם אחת עבר השטן ונתקנא בו. אמר לפני הקב"ה: רבונו של עולם, רבי מתיא בן חרש - מה נחשב בעיניך? אמר לו: צדיק גמור הוא. אמר השטן: תן לי רשות ואסיתנו. אמר לו הקב"ה: לא תוכל, ובכל זאת אם ברצונך ללכת, הרשות בידך. הלך השטן אל רבי מתיא, ונדמה לו כאשה יפה שלא היתה כמוה בעולם, ועמד לפניו. כיון שראה אותו

רבי מתיא, מיד הפך את פניו לאחוריו. שוב בא ועמד לו על צד שמאלו - הפך פניו לצד ימין. וכך היה מתהפך השטן לכל צד. אמר רבי מתיא: מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק? בקש מתלמידיו אש ומסמרים. לקח את המסמרים, שם בתוך האש, ונתנם בעיניו, והתעוור. כיון שראה השטן כך, נזדעזע. באותה שעה קרא הקב"ה למלאך רפאל שיבוא לרפאותו. אך רבי מתיא סרב למלאך ולא נתן לו לרפאותו. חזר המלאך רפאל אל הקב"ה, אמר לו הקב"ה: לך אמור לו, כי אני ערב שלא ישלוט בו עוד יצר הרע. רק אז הסכים רבי מתיא שהמלאך רפאל ירפא אותו! (מדרש תנחומא)

מה נוקב הוא הסיפור! גדולי ישראל בטהרת לבבם ידעו, כי חוש הראיה - כל עוד שהוא עוזר לנו בעבודת ה' ובקיום המצוות, הרי הוא מתנת שמים נפלאה, אך אם ח"ו עומד הוא למכשול, מוטב לאבד אותו מאשר לטמא את הנשמה.

אומר הרב חסמן זצ"ל: מזה יחרד כל בעל לב בעת שפוסע מחוץ למזוזת ביתו, וירחשו שפתיו תפילה לאמר: יהי רצון שתהיה ביאתי בחזרה לביתי, כיציאתי. שלא אכשל במראות אסורות ואפגום את עצמי ח"ו. הרב היה מזהיר את תלמידיו ואומר להם: אדם הולך בדרך למכולת - הוא יכול בדקות ספורות אלו לצבור לעצמו עשרות מצוות, אך הוא עלול ח"ו לצבור לעצמו עשרות עבירות. הכל תלוי בהשתדלותו למען שמירת עיניו.

שמירת העיניים אינה רק חסידות או חומרה, אלא היא הלכה ממש! פוסק מרן רבנו יוסף קארו בשולחן ערוך (ואבו העזר סימן כא סעיף א): "צריך אדם להתרחק מן הנשים **מאוד מאוד**, ואסור לקרוץ בידיו או ברגליו ולרמוז בעיניו לאחד מהעריות. ואסור לשחוק עמה ולהקל ראש כנגדה או להביט ביופיה... ואסור להסתכל בבגדי צבעונים של אשה שהוא מכירה, אפילו כשאינם עליה, שמא יבוא להרהר בה..." נשים לב שהשולחן ערוך מדגיש "מאוד מאוד". ומדוע? משום שנפשו של האדם מחמדתו. ולכן בדברים אלו אין ללכת בדרך האמצעית, אלא יש לנהוג בזירות יתירה.

לצערנו היום ישנם ארועים ושמחות שנערכים בערבוביה, ללא הפרדה בין גברים לנשים. הדבר כואב במיוחד כאשר גם אנשים יראי ה', הרוצים להקים בית נאמן וכשר על פי דרך התורה והמצוות, גם הם לפעמים נכנעים ללחץ החברתי, מפחדים לשנות את מה שמקובל במשפחתם, ועורכים חתונה מעורבת. כמה מצער הדבר! דווקא ביום החתונה, ביום כל כך גדול ונשגב, שבו נמחלים כל עוונותיהם של החתן והכלה, דווקא ביום זה הם מכשילים את עצמם ואת האחרים באיסורי תורה רבים וחמורים. הקב"ה לא שוכן במקום כזה, ולכן בחתונה מעורבת אסור לברך את הברכה הנאמרת בחתונות: "שהשמחה במעונו" - אין שמחה במעונו של הקב"ה בחתונה כזו. כל אדם ירא שמים צריך למנוע את עצמו מללכת לשמחות כאלה, אשר אין שום היתר ללכת אליהם. אם מדובר בקרוב, שעלול להפגע מאוד, משום דרכי

שלום יתכן שאפשר יהיה ללכת לחופה בלבד, אך בשום אופן לא להתעכב שם. ועל כל זה יעשו שאלת רב, וכל מקרה לגופו.

אין ספק כי ריקודים מעורבים של אנשים ונשים יחדיו, אסורים בהחלט איסור חמור ונורא. ואפילו אם אין ריקודים מעורבים ממש אלא אנשים לבד ונשים לבד, אך ללא מחיצה מבודלת ביניהם, ורואים האנשים את הנשים רוקדות, הרי זה איסור חמור מן התורה, שמגרים בעצמם את היצר הרע, ועוברים כמה וכמה איסורי לאווים.

וכבר אמרו חז"ל, בכל מה שניסה בלעם הרשע לקלל את ישראל לא הצליח, אך בדבר אחד הצליח, שנתן עצה לבלק לשלוח את בנות מואב אצל ישראל, והם יחטיאו אותם, וכיון שאלוהיהם של ישראל שונא זימה, הוא כבר יענישם. וכן היה, כמו שנאמר (במדבר כה א): "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיַּחַל הָעַם לְזָנוֹת אֵל בָּנוֹת מוֹאָב... וַיַּחַר אֵף ה' בְּיִשְׂרָאֵל... וַיְהִיו הַמֵּתִים בְּמַגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף".

ומה שיש בדורנו כמה עמי הארץ שטוענים להקל ראש בעניינים אלו, בטענה כדי שיכירו הבחורים והבחורות ויבואו בקשרי שידוכין, הרי זו טענת שוא הבל ורעות רוח. ופשוט שאלו הן דעות משובשות, מוקצות ומשוקצות, פסולות ומגונות, ואינן על פי רוח תורתנו הקדושה כלל, והכל מן ה'סטרא אחרא' של היצר הרע, ומהתאוות האסורות המגונות והשפלות שבאותם אנשים, כי הרבה שלוחים יש לו להקב"ה לזווג זיווגים. ומיותר לומר, כי לצערנו הרב כמה מכשולים ואיסורים חמורים נגרמו מההנהגות הגרועות בדברים אלו והדומים להם, וכבר אמרו חז"ל (כתובות יג ע"ב) אין אפוטרופוס [אין ביטוח!] לעריות, שהעריות נפשו של אדם מחמדתם (מכות כג ע"ב). אשר על כן, שומר נפשו ירחק מכל הנהגה שכזו. ואף אם היה רגיל בעבר להשתתף במקומות כאלו שיש בהם ריקודים מעורבים, יפרוש מכל זה, שכבר נצטוינו בתורתנו הקדושה (ויקרא יט ב) "קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוהיכם". ולא יבוש מפני הלועגים עליו ואפילו הם מבני משפחתו, כי אמרו חז"ל (עדויות פרק ה משנה ו): "מוטב שיקרא האדם שוטה כל ימיו, ואל יקרא רשע שעה אחת לפני המקום". וברוך ה' הניסיון מורה שאותם אנשים שהתחזקו באמת בכל ליבם ובכל נפשם, ועמדו איתנים בדעתם שלא להשתתף במקומות כאלו, וכל שכן שהם עצמם אינם מארגנים את שמחותיהם בצורה כזאת, הבינו אותם בני משפחתם וכבדו את דעתם. אשריהם ואשרי חלקם, מחלקם יהיה חלקנו, שבמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ואמרו בגמרא (מכות כג ע"ב): "צא ולמד מציווי התורה שאסרה לאכול דם, ומה אם דם שנפשו של אדם קצה ממנו, בכל זאת הפורש ממנו מקבל שכר; גזל ועריות, שנפשו של אדם מתאוה להם ומחמדתם, הפורש מהם על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות!" ואמר הקב"ה: שמעו לי, שאין אדם שומע לי - ומפסידו!" (דברים רבה פרשה ד)

ועל קצה המזלג נביא ממה שכתב בשו"ת זכרון יוסף, וזה תוכן דבריו: "חיל ורעדה

אחזתני, בכל צרותיהם לי צר, על דבר הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמנו, לעבור בשאט נפש על דת ודין תורתנו הקדושה, וחוללו במחולות נערים 'בני בלי תרבות' עם בתולות, והתערבו בהם גם אנשים ונשי אנשים, ושעירים ירקדו שם, אוי לנפשם כי גמלו רעה לעבור על דת בפרהסיא, והתורה חוגרת שק עליהם, וה' יצילנו מעונש זה. וכל רב ומורה בעירו מחויב למחות ולבטל את הריקודים והמחולות של בחורים 'בני בלי תרבות' ובתולות יחד, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לאספסוף אשר בקרבו ותערובות אנשים ונשים. וידוע שאין חילוק בזה בין נשואות לפנויות. ואין לך דרגה גדולה מזו להסתת היצר הרע לזנות, על ידי שמתבוננים ומביטים 'בני בלי תרבות' האלה בפני הנשים והבתולות בעת הריקוד, ופעמים גם אוחזים בידיהן, וקורא אני עליהם 'יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם' וכו'. וידוע שכל הנוגע בבתולה, עובר על לאו מן התורה שנאמר (ויקרא יח ט): "ואל אשה בנידת טומאתה לא תקרב", שאפילו קורבה בלבד אסורה וחייב מלקות, ופשוט הוא, ומרוב פשיטותו לא ניתן לכותבו, ורק כדי להוציא מלב הבורים ועמי הארץ שחושבים שאין איסור בפנויה, אך האמת שאין חילוק, וחס ושלוש לא יעלה על הדעת לחלק כלל. כללו של דבר: אין לך גדר ערוה גדול מזה לבטל את המחולות והריקודים של אנשים ונשים יחד, בין נשואות ובין פנויות, ואנחנו שקבלנו את התורה הקדושה, מחויבים לעשות גדר וסייג שלא יעשה כן, והיה לא תהיה". עד כאן דבריו. ישמע חכם ויוסף לקח. (משנה ברורה סימן שלט בביאור הלכה)

בחור אחד ניגש פעם אל רבי אליהו לאפיין זצ"ל, ושאל אותו האם הוא יכול ללכת לחתונת קרוב משפחתו, שאינו שומר תורה ומצוות. שאל אותו הרב, האם תהיה שם פריצות? התחמק הבחור ואמר: לי זה בודאי לא יזיק! אני והורי נשב בשולחן נפרד. הזדעזע הרב ואמר לאותו בחור: "שמע נא! אני כבר עברתי את גיל השמונים שנה, ועיוור אני בעין אחת, ואף על פי כן כשאני עובר ברחוב אני מתמלא פחד שמא אכשל חס ושלוש בהסתכלות אסורה, ואתה בחור צעיר עם שני עיני בשר, אומר, לי זה לא יזיק?..."

היום לצערנו הרחובות פרוצים מאוד, והנסיגנות גדולים מאוד. אנו עלולים לטעות ולומר: במילא לא אוכל לשמור את עיני, ולכן לא כדאי להתאמץ. אך רבותינו אומרים: "הבא להטהר מסייעים בידו". כאשר תעשה אתה את השתדלותך ככל יכולתך, ישלח לך הקב"ה את הסייעתא דשמיא שלא תכשל. וכגודל הנסיון כך גודל השכר. הצדיק בעל "שומר אמונים" זצ"ל כותב, כי אדם שמתגבר על עצמו ולא מביט במראות אסורים, באותה שעה זוהי עת רצון עבורו לבקש בקשותיו, ותתמלא משאלתו בעזרת ה'.

נער צעיר עבר את השואה הנוראה. בחסדי שמים ניצל וזכה להקים משפחה לתפארת. את ילדיו זכה לשדך עם משפחות חשובות ביותר והכניס לביתו חתנים תלמידי חכמים עצומים. תהו האנשים, במה גדלותו הרבה שזכה לכך? לימים, סיפר ידידו הטוב של ראש המשפחה: בתקופת השואה, התחבאנו בצד הנוכרי של העיר,

והיו בידינו תעודות מזויפות, כאילו אנו גויים. הדרך הטובה ביותר להינצל הייתה, להכנס למקום שבו הציגו הגויים את הצגותיהם ולשהות בו כל היום, עד רדת הלילה. כולנו נכנסנו למקום, עצמנו את עינינו, הפנינו את ראשינו כדי לא לטמא את עינינו, וחיכינו בקוצר רוח לערב. אך חברי זה, אבי המשפחה, סרב. הוא טען, שאיננו מוכן להציל את גופו במחיר של סכנה לרוח! במשך כל שנות המלחמה לא דרכה רגלו במקום טומאה זה. אין זה פלא שזכה למה שזכה!

אומנם נכון שרוב הרחובות היום פרוצים, אך יש להמנע לפחות מללכת למקומות המוניים, כקניונים וכדומה ששם הסכנה גדולה הרבה יותר. הגאון רבי אליהו לאפיין זצ"ל הלך פעם עם תלמידו, וכדי לקצר את הדרך, הוליך אותו תלמידו דרך שוק מחנה יהודה בירושלים. משראה זאת הרב, גער בתלמידו: "מה עשית? הרי ההלכה אומרת כי אם יש דרך אחרת ללכת, והוא עובר במקום הפרוץ יותר, אפילו אם עוצם את עיניו נקרא רשע, ואיך הולכת אותי דרך השוק?". אנו יוצאים החוצה, פוקחים עיניים, ובחוץ יש להזהר ולהשמר, לשמור היטב על קדושתן של העיניים. ולהתרחק, להתרחק בכל מחיר מכל מה שעלול לפגום בטוהרתן!

הנה ראינו בחורי חמד, אשר בלכתם בדרך מסירים הם את משקפי הראיה מעיניהם, כדי לא להיכשל חלילה בראיה אסורה, אשריהם ואשרי חלקם, מה טובה ומה נעימה הנהגתם זו. ומחמת חשיבות הדברים, נפסק, שאף אם ההורים מתנגדים להנהגה זו, בחושבם כי זו הנהגה משונה, אין להם לשנות ממנהגם, ועליהם להסביר להורים בנעימות את חומרת העוון של מראות אסורות, ואשר כמה מכשולים וירידה ביראת שמים יכולים להיגרם מחוסר שמירה על העיניים כזאת. וכמה זהירות נצרכת בדורנו בהליכה ברחוב [בכל רחוב!], שבעוונותינו הרבים ישנן נשים שעדיין אינן יודעות את חומרת האיסור, ומכשילות את הרבים באיסור מן התורה של "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ולובשות בגדים צמודים, אשר בודאי הן מודות בעצמן שאינן הולכות ב"לבוש צנוע", כי איך יתכן וזה יהיה "צנוע", בשעה שכל מטרת הלבוש להצניע את הגוף, והן עושות להיפך, רחמנא ליצלן.

ויש לדעת, כי על כל אדם להשתדל להיות מחובר עם התורה, ובזה ינצל ממשחשבות זרות והרהורים רעים, כמו שאמר התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי: "כל הנותן דברי תורה על לבו, מעבירים ממנו הרהורי עבירה, הרהורי חרב, הרהורי מלכות, הרהורי שטות, הרהורי יצר הרע, הרהורי זנות, הרהורי אשה רעה, הרהורי עבודה זרה, הרהורי עול בשר ודם, הרהורי דברים בטלים". (תנא דבי אליהו זוטא אות טז) וכתב הרמב"ם (איסורי ביאה פרק כב הלכה כא): "ויפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה, וירחיב דעתו בחכמה, שאין מחשבת עריות מתגברת על האדם, אלא בלב הפנוי מן החכמה". ע"כ. וכיום, ברוך ה' יש 'נגן' שכל אחד יכול בקלות לשמוע ממנו דברי תורה, בהליכה, בנסיעה, בשכבו ובקומו, ואשרי הזוכה והמזכה לאחרים, בעולם הזה ובעולם הבא.

בית ישראל

פעם אחת, בראש השנה שנת תש"ו, לפני המעמד הנורא והנשגב של תקיעת שופר, בקש האדמו"ר "שומר אמונים" לקרב את הבמה לכיוון עזרת הנשים. משנעשה כך, עמד על הבימה והתחיל לדבר במר נפשו ובדמעות שליש שישמעו הנשים, ובקש מהן שישמרו היטב על כל גדרי הצניעות, והרב הוסיף ואמר: "אינני הולך לתקוע בשופר, עד שיבטיחו לי הנשים בפה מלא שישמרו היטב על כל גדרי הצניעות!" הנשים התרגשו מאוד, והבטיחו שאכן כך יהיה, רק אז ניגש הרב לתקוע שופר בשמחה עצומה.

צניעותן של בנות ישראל - דבר יסודי וגורלי הוא עבור כלל עם ישראל! וכמו שנאמר בתורה (דברים כג טו): "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילֲךָ, וְלָתֵת אִיבֶיךָ לְפָנֶיךָ, וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ, וְלֹא יֵרָאֶה בְךָ עֲרוֹת דָּבָר, וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ!". אומר החפץ חיים: אנו רואים בימינו שהקב"ה כביכול מסתיר את פניו, צרות נוחות מכיוונים שונים, ואנו שואלים: "מדוע?!", התשובה כתובה במפורש בתורה, שכאשר הקב"ה רואה "ערוות דבר" - חוסר צניעות, הוא שב מאחרינו חס ושלו.

במי תלוי הדבר? אנו שואלים. קל לנו להפנות את האצבע המאשימה כלפי "הרחוב", להצביע על אותן אלה שפרצו את כל גדרי הבושה והצניעות, ולהכריז כי בודאי בשלהן כל הסער הגדול הזה. אך הכרזה כזאת פירושה התחמקות. על כל אחת להתבונן קודם כל על עצמה ולנסות לשפר את עצמה. הגאון ר' ישראל מסלנט היה אומר: "**בית המוסר בעיר קובנה, מציל את הפרופסור בברלין שלא ימיר דתו**", מהי כוונת הדברים? כל נשמות עם ישראל מושפעות זו מזו. כאשר שומרי התורה והמצוות מתחזקים יותר במוסר וביראת שמים, זה משפיע על הרחוקים שלא יתרחקו יותר. כן הדבר בעיני צניעות, כאשר אשה ששומרת תורה ומצוות תקל ראש בצניעות, תלבש חולצות צמודות, לא תקפיד על סגירת הכפתור העליון, לא תשגיח על ידיה שלא יתגלו כפי כללי ההלכה, ועוד כהנה וכהנה, זה ישפיע על הנשים הרחוקות משמירת תורה ומצוות, שיעברו לגמרי את הפסים ח"ו. אך כאשר אשה תחזק את עצמה בדקויות קטנות ותתגבר על עצמה בכל מיני לבטים קטנים, היא תתן את הכח והעוצמה לאותן נשים רחוקות להתחזק אף הן! **נמצא שהכל תלוי בנו!**

להלן מדברי המדרש (כתפוח בעצי היער אות א, יג) בעונש המכשילות את הרבים בהרהורי עבירה: "כשנגלה הקב"ה למשה בהר חורב, ואמר לו לך והוצא את עמי ישראל ממצרים. באותה שעה ציוה הקב"ה למלאך שר הפנים, לך והעלה את משה עבדי לשמים, ואמר לו הקב"ה לשר של גיהנם, לך עם משה והראה לו את הגיהנם, וכיצד נידונים הרשעים בתוכה. כשבאו לתחילת גיהנם, ראה משה בני אדם תלויים בעיניהם, ותלויים באוזניהם, ובידיהם, וברגליהם, ובלשונם, והנשים תלויות בדדיהם, ובשעריהם, וברגליהם, בשלשלאות של אש. אמר לו משה מפני מה הם תלויים בעיניהם? אמר לו מפני שהביטו באשת איש, ובממון חבריהם ברעה. ותלויים

באוזניהם? מפני ששומעים דברים בטלים ודברי הבלים, ומסירים אוזנם משמוע תורה. והתלויים בלשונם, הם המספרים לשון הרע, ומרגילים לשונם על דברים בטלים. ותלויים ברגליהם? מפני שהולך ברכילות חברו, ולא הולך לדבר מצוה, ולא לבית הכנסת להתפלל לבוראו. ותלויים בידיהם? מפני שגוזלים ממון חבריהם בידיהם, וההורגים את חבריהם. והנשים תלויות בדדיהם בשלשלאות של אש? מפני שהן מכשילות את הבחורים, ויבואו לידי הרהור עבירה". עיין שם עוד דברים מבהילים, ה' יצילנו.

אם קצת תתבוננה הנשים, הרי בכל מצוה שאדם מקיים, למשל תפילין, אדם לוקח את התפילין לפני כן ואומר: הריני בא לקיים מצות עשה מן התורה להניח תפילין כמו שציוני הקב"ה בתורתו הקדושה. וכן בארבעת המינים בחג הסוכות, הוא אומר: הריני בא לקיים מצות עשה מן התורה ליטול ארבעת המינים, כמו שציוני הקב"ה בתורתו הקדושה, וכן בכל מצוה ומצוה. ועתה נשאל את אותה אשה שמתירה לעצמה ללבוש בגדים צמודים, הלוא ציווי התורה בודאי ללבוש בגדים שמצניעים את הגוף ולא להיפך, ורק בזה היא מקיימת את המצוה שציוה ה' ללכת בצניעות, ועתה, האם היא מסוגלת לקחת את אותו בגד צמוד שמבליט את גופה, ולומר עליו, "הריני באה לקיים את מצות התורה להתלבש בצניעות, כמו שציוני הקב"ה בתורתו הקדושה!?" האם יצאו לה מילים אלו מהפה? בודאי שלא, אם כן את מי היא מרמה?!

ועל כל פנים, אין ספק כי אשה שתתחרט על לבושה הצמוד, ותחזור למוטב ללכת בלבוש צנוע, ובפרט אם גם בעלה יחזק אותה ויזרז אותה על זה, יזכו לראות זרע קודש, בנים ובני בנים עוסקים בתורה ויראת שמים טהורה. "ובמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד".

"אמר רבי פנחס הכהן: בזמן שהאשה צנועה... כשם שמזבח מכפר, כך היא מכפרת על ביתה, שנאמר: "אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך". (מדרש תנחומא וישלח ו)

✻ שער ההלכה ✻

חודש אלול

סליחות

מנהג בני ספרד לומר סליחות, מתחילת חודש אלול [חוץ מראש חודש] עד יום הכיפורים. ומנהג בני אשכנז לומר סליחות מתחילת השבוע שבו חל ראש השנה, אלא שאם חל ראש השנה ביום שני או שלישי, מתחילים לומר את הסליחות מתחילת השבוע הקודם. ומנהג בני אשכנז לתקוע בשופר מראש חודש אלול לאחר תפילת שחרית, כדי לעורר את העם לתשובה, כמו שנאמר: "היתקע שופר בעיר, והעם לא יחרדו"? (סימן תקפא סעיף א. ב, כג)

מנהג בני אשכנז מבוסס על פי מה שאמרו בפרקי דרבי אליעזר: בראש חודש אלול אמר לו הקב"ה למשה, עלה אלי ההרה לקבל את הלוחות האחרונות. והעבירו קול שופר בכל מחנה ישראל ליידיעם שמשם עלה להר סיני, ובכך לא יטעו עוד אחר עבודה זרה, כמו שטעו בפעם הראשונה ועשו את העגל. או אז שמח הקב"ה והתעלה באותו שופר, שנאמר "עלה אלהים בתרועה, ה' בקול שופר". לכן תקנו שיהיו תוקעים בראש חודש אלול ובכל החודש, כדי להזהיר את העם שיעשו תשובה, שנאמר "אם יתקע שופר בעיר, ועם לא יחרדו!", כי קול השופר גורם להחריד את האדם מפחד ה' ומהדר גאווה, ועל ידו מתעורר האדם לתשובה. (טור ובית יוסף סימן תקפא) וכן מנהג רבים מבני ספרד לתקוע בשופר באמירת הסליחות בחודש אלול, וכדלהלן. (ועייני עוד בעלון "ותתענג בדשן" גיליון מס' 41 אות יב ותרוה נחת)

מידת הרחמים ומידת הדין

אמרו רבותינו ז"ל כי בתחילה ברא הקב"ה את העולם במידת הדין, אך מאחר שראה שאין העולם יכול להתקיים במידת הדין, שיתף יחד את מידת הרחמים. ואמנם יש שעות שמידת הדין שולטת יותר, ויש שעות שמידת הרחמים שולטת יותר. ומתחילת הלילה ועד חצות הלילה (בערך 24:40) מדת הדין שולטת, ולכן אין לומר סליחות בשעות אלו, כי הסליחות הם בקשות רחמים ורצון, ולא טוב לאומרים בשעה זו, שנראה כאילו מתגרה במידת הדין. אלא שבעיקר יש להקפיד שלא לומר קודם חצות את הפסוקים: "ויעבור ה' על פניו...", שבהם אומרים אנו את שלוש עשרה מדות רחמים של הקב"ה, ולכן אפשר להתחיל את הסליחות כעשר דקות קודם חצות, ואז יגיעו ל'יעבור' בזמן חצות. (ב)

חוץ לארץ

תושבי חוץ לארץ לכתחילה יאמרו את הסליחות לפי זמן חצות לילה שלהם, אולם המקילים לומר לפי זמן חצות של ארץ ישראל, יש להם על מי לסמוך. (ז)

הזמן הראוי לסליחות

משעת חצות הלילה אפשר לומר סליחות למשך כל הלילה והיום עד למחרת בשקיעת החמה. ואשריהם הקמים לסליחות באשמורת הבוקר, לפי שבשעות אלו מתעוררים יותר חסדי הבורא יתברך בעולם.

סליחות בשעות הבוקר

אנשים שקשה להם לקום בעוד לילה לאמירת הסליחות באשמורת, יארגנו מנין סליחות בבוקר לפני תפילת שחרית. (ו)

הבהרה חשובה ונחוצה לאומרים סליחות בבוקר

נקודה חשובה לאותם הקמים מוקדם בבוקר לאמירת הסליחות שישומו לב שחלילה לא יזניחו את העיקר ויתפסו את הטפל. כי אין ספק שהתפילה היא העיקר ודבר שבחובה מידי יום ביומו, ופעמים שמחמת עייפותם, הם נרדמים חלילה עם התפילין. וכבר מרן החיד"א (עבודת הקודש מורה באצבע אות רמה) הזהיר על זה, שלא בשביל הסליחות, יתפלל תפילה שלא כהוגן, כי יצא שכרו בהפסדו, וטוב לו להתפלל כהוגן ולא יאמר סליחות. **כי זה עיקר העבודה לשמור על העיקר ולהוסיף, ולא חלילה לזלזל בעיקר ולקיים את התוספת.**

עוד יש לתת את הדעת במקומות שאומרים סליחות לפני שחרית, שדרך כלל מתאחר מעט זמן התפילה בגלל הסליחות, ולכן הציבור ממהרים לצאת לעבודה או לטפל בילדים, וחוטפים את אמירת הקרבנות ופסוקי דזמרה. והרי זה פלא, הלוא כל אמירת הקרבנות באה בשביל מחילת העוונות, כמבואר בגמרא מסכת תענית (כז ע"ב): אלמלא מעמדות, דהיינו הקרבנות, לא נתקיימו שמים וארץ. כי הקרבנות מכפרים על העוונות, ואם אין קרבנות שיכפרו, חלילה אין תקומה לעם ישראל, וממילא אין שמים וארץ, כי השמים והארץ עומדים וקיימים רק בזכות עם ישראל. וכמו שאמר אברהם אבינו: רבונו של עולם! שמא ישראל חוטאים לפניך, ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה? אמר לו: לאו. אמר לפניו: רבונו של עולם, הודיעני, במה אירשנה? כלומר, תלמד אותי איזה דבר שאני אלמד אותם שיתכפרו להם העוונות. אמר לו: "קחה לי עגלה משלשת ועז משלשת ואיל משלש ותר וגו'ל", כלומר יקריבו קרבנות לפני ואני מוחל להם. אמר לפניו: רבונו של עולם, תינח [זה טוב] בזמן שביית המקדש קיים, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים, מה תהא עליהם, מה יכפר להם? אמר לו: כבר תקנתי להם סדר קרבנות, שבזמן שקוראים לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. נמצא שעצם אמירת הקרבנות מכפרת על העוונות. ועל אחת כמה וכמה, שצריכים להקפיד על קריאתן בימים אלו יותר, שהרי אנחנו מבקשים "סליחות" מהקב"ה, וממילא אנחנו זקוקים לסליחה ומחילה וכפרה על העוונות.

גם ישומו לב שלא למהר בפסוקי דזמרה, שכבר כתב מרן בשלחן ערוך (סימן נא ס"ח): "אין אומרים הזמירות במרוצה, כי אם בנחת". וכתב המשנה ברורה: ולא ידלג שום תיבה ולא יבלע, אלא יוציא מפיו כאילו מונה מעות. **ומפליאים דבריו החדים של הרמב"ם (תשובות סימן רסא) שכתב: קריאת הברכות או הזמירות בחיפזון ומהירות, הרי היא טעות גמורה, ומי שאינו**

מוכיח החזנים על זאת, חוטא. משום שכל אלו הסוגים של עבודת השם בדיבור, אין הכוונה אלא שיחשבו בהם כשיאמרו, ויכוון אומרים את לבו, וידע שעם אדון כל העולם מדבר בהם, בין שיבקש ממנו או יודה לו וישבחהו או יתאר פעליו וחסדיו או יתאר נפלאותיו בברואיו ויכולתו. וכיצד מותר למהר בזה ולהסיח הדעת ממה שנאמר! ומי שאינו יודע מה הוא אומר ואינו מבינו, הרי הוא כמו התוכי והשוטה החוזרים על המילים שבני האדם לימדום. ע"כ. ואם ממהרים בפסוקי דזמרה בגלל הסליחות, יצא שכרם בהפסדם, שתופסים את הטפל ומזניחים את העיקר.

ובספר חסידים (סימן רנו) מספר, שחכם אחד ראה בני אדם שמושכים בפיוטים, ואילו בפסוקי דזמרה ממהרים, והוכיח אותם שהרי הפסוקים הם היסוד, וחלילה שיהיו הפיוטים עיקר, ואילו הפסוקים שנאמרו ברוח הקודש יהיו טפל. לכן יש לתת את הדעת שהתפילה שהיא העיקר, תאמר כהוגן, ולא ישלכו חלילה בדברים שעומדים ברומו של עולם. וכתב עוד (שם), שפעם אמרו סליחות בהשכמה, ובסיום הסליחות יצא אחד מבית הכנסת לחוץ, ולא אמר פסוקי דזמרה. אמר לו זקן אחד, למה אתה לא אומר פסוקי דזמרה? אמר לו, כי את זה בכל יום אני אומר. אמר לו עליך נאמר (משלי כח ט): "מִסִּיר אֶזְנוֹ מִשְׁמַעַ תְּוָרָה, גַּם תִּפְלֹתָ תוֹעֵבָה", כי פסוקי דזמרה ברוח הקודש נאמרו, ואילו סליחות תקנום חכמים.

ובדרך כלל כשיש תלמיד חכם במקום שמנהיג את הציבור, הוא מכוון את הדברים, שאם הזמן מצומצם, ידלגו על קטעים מסוימים בסליחות, כמו תחינות מסוימות שהוסיפו באיזה סידורים, וכן "אם אפס", "בזכרי על משכבי" ועוד, לפי הזמן והפנאי. והעיקר שאת מה שאומרים, יאמרו בנחת ובתחנונים. וכתב המשנה ברורה, שאם הוא אנוס ולא יכול להאריך, המעט תחנונים שאומר בכוונה, נחשב לפני השם יתברך כמו הרבה בכוונה, כי "אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון לבו לשמים" (ברכות ה ע"ב). ועל ידי כך, יאמרו את התפילה מתחילתה ועד סופה, מילה במילה, וירוויחו גם תפילה וגם סליחות כהוגן.

סליחות בצהרים – זיכוי הרבים

מאחר ואפשר לומר סליחות גם בשעות שאחר הצהריים, כמבואר בזוהר הקדוש, שעיקר הדינים שולטים בלילה ממש, אבל קודם לכן אפילו מחצות היום אינם בתוקפם כל כך, וכמו שכתב בשער הכוונות (נט סע"ד) שאז הדינים מתוקים ולא חזקים כל כך. על כן, אשרי המזכים את הרבים ומארגנים בכל מקום ומקום סליחות בשעות הצהרים, כדי לזכות את כל אותם שלא יכולים לומר סליחות בחצות הלילה או בשעות הבוקר המוקדמות, מחמת לימודם או עבודתם. וכן את ציבור הנשים, ששעה זו מתאימה להן מאוד.

וכן היה מנהגו של מרן מלכא הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל בתקופות מסוימות לומר את הסליחות בצהרי היום, כמבואר בספר יחווה דעת (ימים נוראים עמוד ח), והובא להלן (עמוד 104). ועל פי זה, כן נהגנו בסייעתא דשמיא במשך שנים במסגרת השיעור שלנו בכל ערב, להתפלל מנחה [17:30], ואחר כך לומר הסליחות ברוב עם, שיעור תורה וערבית. ודבר זה זיכוי הרבים גדול עד מאוד,

כי רבים נמנעים לומר סליחות מחמת הקושי שבשעות אחרות, אבל על ידי כך מזכים אותם, ומרוויחים גם את האברכים היקרים שבאים בסיום הכולל, וכן את בעלי הבתים שבאים בסיום עבודתם.

וטוב שיתפללו תפילת מנחה ואחר כך יאמרו את הסליחות. ואולם המתפללים מנחה סמוך לשקיעת החמה, יאמרו את הסליחות קודם ואחר כך יתפללו, כי יש מעלה בתפילת מנחה סמוך לשקיעה.

בענין זה שיש להקדים את תפילת מנחה לסליחות, יש להבהיר נקודה אחת פשוטה וברורה, כי בחזון עובדיה (ז) מרן נשאל, כיון ש"תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם" (ברכות נא ע"ב), אם כן תפילת מנחה היא תדירה בכל יום לעומת הסליחות שהן בסך הכל כשלושים יום בשנה, וכיון שתדיר קודם, אם כן נתפלל מנחה קודם ואחר כך נאמר סליחות? וביאר הרב, על פי השאגת אריה, שהכלל של תדיר קודם, שייך דוקא בששניהם שווים כמו שתי מצוות, אז תדיר קודם, אבל אם אחד הוא דבר מצוה והשני הוא רשות או מנהג, לא שייך בזה דין קדימה. ולכן כאן בסליחות שהן לא חובה ממש אלא מנהג, לא שייך לומר בזה תדיר קודם. ואף על פי שדברי השאגת אריה לא מוסכמים לכל הדעות, ואם כן עדיין נאמר שתדיר קודם ויתפללו מנחה קודם הסליחות? מכל מקום כיון שמצוה להתפלל מנחה עם דמדומי חמה (ברכות כט ע"ב), וגם הא"י ז"ל היה נזהר מאד שלא להתפלל מנחה אלא סמוך לשקיעת החמה, לכן עדיף יותר לאחר את תפילת מנחה סמוך לשקיעת החמה. עי"ש.

והמתבונן רואה, שלפי השאגת אריה באמת אין נפקא מינה בשני דברים של מצוה ורשות, מה להקדים למה, כי הוא בא רק לומר שאין כאן דין שתדיר קודם, ולכן יעשה מה שלבו חפץ, או יקדים את המצוה, או יקדים את הרשות. רק שמרן זצוק"ל אמר, כיון שבאים לפנינו תפילת מנחה וסליחות, ויש לנו ענין להתפלל עם דמדומי חמה, לכן הנכון להקדים את הסליחות ואחר כך להתפלל. אבל ציבור שקובעים למשל להתאסף בשעה 4 או 5 אחר הצהריים לסליחות ומנחה, בוודאי שאין שום ענין שיאמרו דוקא את הסליחות לפני מנחה, שהרי בלאו הכי הם לא יתפללו מנחה עם דמדומי חמה. ואדרבה עדיף שיתפללו מנחה קודם, כי לדעת כמה פוסקים גם בדבר מצוה ורשות, תדיר קודם. וכל שכן במקרה שאם יאמרו סליחות קודם, יכולים להימשך ועד שיסיימו יהיה כבר סמוך מדי לשקיעה, ויש חשש שיפספסו זמן מנחה כהוגן בנחת. וכמבואר בגמרא ברכות (כט ע"ב) שחכמי ארץ ישראל כעסו מאוד על הדוחה את התפילה כל כך לרגע האחרון, כי יש חשש שמא תיטרף השעה ויפסיד זמנה לגמרי.

וכן נהגנו בשייעתא דשמיא במסגרת השיעור שלנו בכל ערב, להתפלל מנחה ואחר כך לומר סליחות, ועל ידי כך מרוויחים גם אברכים ובעלי בתים שרוצים להשתתף עמנו בסליחות, והם כבר התפללו מנחה בצהריים בכולל או בעבודה.

וזכורני לפני למעלה מעשרים שנה, שהודיע מרן זצוק"ל בשיעורו במוצאי שבת שתתקיים עצרת ענק של תפילה ב"כותל המערבי" אחר הצהריים, ומרן הגיע ואמר להתפלל קודם מנחה, ואחר כך לומר את הסליחות. גם בשו"ת יחווה דעת (חלק ז סימן צג סוף אות א) כתב מרן: "וכן ראיתי בכמה מקומות שמקדימים סליחות לפני תפילת מנחה. ויש להם על מה שיסמוכו". ומשמע שאדרבה המתפלל מנחה קודם הסליחות, עושה יותר טוב. ועיין עוד שם בחלק א סימן מו בסוף ההערה. ודו"ק. ועיין בעלון "ותענג בדשן" גיליון מס' 41 אות ז)

עיטוף בטלית

כשאומרים את הסליחות ביום, טוב שיתעטף החזן בטלית, מעין מה שאמרו חז"ל (מסכת ראש השנה יז ע"ב): שהתעטף הקב"ה כשליח ציבור ואמר למשה, כל זמן שישראל עושים לפני כסדר הזה של י"ג מדות, אני מוחל להם. (ו)

מצוה הבאה בעבירה

המשכמי קום בעוד לילה לאמירת הסליחות, יש להם להיזהר שלא להפריע את מנוחתם של בני הבית, וכל שכן שלא להעירם להכין תה או קפה, והעושה כן, עברה היא בידו, ויוצא שכרו בהפסדו.

ברכות התורה

הקמים משנתם לאמירת הסליחות, יברכו ברכות התורה קודם הסליחות, מפני הפסוקים המוזכרים שם. ומכל מקום אם הזמן מצומצם מאוד, המקילים לברך ברכות התורה לאחר הסליחות, יש להם על מה לסמוך. (ה)

אימתי מעלת הסליחות באשמורת ואימתי לא?

יש להדגיש ולהבהיר, כי גם אדם שיש בכוחו לקום באשמורת הבוקר וזה לא מפריע לו למשך היום, אם הוא מתחבר יותר לאמירת הסליחות הנאמרות בצהרים, מכל סיבה שהיא, וכגון שבסליחות שבאשמורת הציבור עייפים ואומרים את הסליחות בחולשה, ואילו בצהרי היום כולם ערניים ואומרים את הסליחות בקול רם. וכמו כן, בצהרים יש ציבור גדול, ו'בָּרַב עִם הַדָּרַת מִלֵּךְ', וכולם עונים בהתעוררות של קדושה, באופן שהוא מתעורר יותר לתשובה ולפשפש במעשיו. או שהחזן בצהרים אומר את הסליחות מתון מתון בכוונה, בנחת וקולו חנון, באופן ששובר את ליבו, בבחינת (תהלים נא יט): "לֵב נִשְׁבֵּר וְנִדְּפָה אֲלֵקִים לֹא תִבָּזֶה", ואילו באשמורת החזן ממהר מקוצר הזמן, אז בוודאי שיאמר את הסליחות בצהרים. כי כל המעלה של אמירת הסליחות באשמורת, היא דווקא כשהכל שווה בשווה, אבל הא לאו הכי, יאמר בזמן ובמקום שמתעורר לתשובה יותר, שהרי "טוב מעט תחנונים בכוונה מהרבות שלא בכוונה" (שלחן ערוך סימן א סעיף ד), וכל שכן בסליחות שכל מטרתן להכניע את הלבבות ולהתעורר לתשובה, ואם חלילה הוא לא מרגיש התעוררות במקום שהוא נמצא, הרי העיקר חסר מן הספר.

ההנהגה הטובה לאמירת הסליחות ובפרט לאברכים ובחורי ישיבות

על אף המעלה הגדולה של אמירת הסליחות באשמורת הבוקר, בכל זאת המכיר בעצמו שאם יקום מוקדם כל כך, כל היום יהיה ראשו כבד עליו, ולא יהיה מרוכז בלימוד, או שמחוסר שינה יהיה גם בחוסר ישוב הדעת וירגז על זה ויכעס על זה, נמצא שיצא שכרו בהפסדו. לכן על כל אדם לשקול היטב היטב אם כדאי שיקום באשמורת או לא. ואם רואה שהדבר מפריע לו, עדיף שיאמר את הסליחות מאוחר יותר בבוקר לפני תפילת שחרית או בצהרים שהן שעות שבלאו הכי הוא ער.

וכיון שכן, נמצא אפוא שכמעט ואין שום סיבה שגם בחורי ישיבות ואברכים יקרים שעוסקים בתורה, לא יפנו מזמן לימודם בשביל לומר סליחות, וכמו שכתב מרן החיד"א (ברכי יוסף סימן תקפ"א סק"ו) שיותר טוב בימים אלו להרבות בסליחות ובתחנונים עם הציבור מללמוד תורה, ומעיד שראה לכמה "רבנים" שאף על פי שתמיד היו עסוקים בחיבור ספרים בהלכה שצריך לזה השקעה מרובה, בכל זאת פינו מזמנם לאמירת סליחות ותחנונים בימים אלו. וכמובן ש"רבנים" שהחיד"א מעיד עליהם, הם גדולי עולם שהיו בזמנו לפני כ-250 שנה. ואם הם עם כל קדושתם וטהרתם אמרו סליחות, אם כן מה אנחנו אזובי הקיר נאמר?! ובוודאי לא נכון לחשוב שבאמירת סליחות בכל יום, יש בזה משום ביטול תורה חלילה, ולמה לנו להפסיק מהוויות דאביי ורבא, ולקרוא סליחות עם מנגינות, שהרי עת ללמוד ועת לומר סליחות ותחנונים ולהתעורר לתשובה. [ולצערנו הרב, ישנם כאלו מוטעים מבולבלים, שאין כוונתם באמת מחמת ביטול תורה, אלא מחמת שגדלו עם רגשי נחיתות שהם מסכנים והם סוג ב', לכן דרכם לחקות את אחינו האשכנזים בכל דבר, וכיון שמנהג האשכנזים שלא לומר סליחות אלא רק כמה ימים לפני ראש השנה, לכן גם הם לא מרגישים צורך באמירת הסליחות בכל חודש אלו, כי לדעתם מנהגי הספרדים הם מנהגים של "בעלי בתים". והשם הטוב יכפר בעד.]

ולהלן מדבריו המעוררים של רבנו משה בן מכיר, שהיה בזמן מרן השלחן ערוך בצפת, בספרו "סדר היום" (סדר תפילת ערבית במוצאי שבת): כל ענין שתקנו חז"ל או גאונים אחרונים, ישתדל האדם לעשות כל מאמצי כוחו ויכולתו לקיים אותו ענין, בין מתפילות, בין מתחנונים, בין מכל דבר שיהיה. **ולא יתגדל בעיניו לומר, אני תורתי אומנותי ומה לי עם אלו העניינים, כי לכל אחד יש לו ענין וסגולה בפני עצמו, ומה שמועילה התפילה לא יועיל הלימוד, ומה שיועיל הלימוד לא תועיל התפילה, ושניהם כאחד טובים, וצריך לאחוז מזה וגם מזה אל תנח ידך. ולא יאמר החכם או הדיין למה אבטל לימודי מלהשתתף עמהם, והרי תלמוד תורה כנגד כולם, שיתפללו המה ואני על משמרתי אעמודה, אעסוק בלימודי, וה' חפץ במעשי יותר ממעשיהם. חלילה לבעל נפש שיאמר כדברים האלה, כי לא כל העיתים שווים, הלימוד הוא טוב ויפה ואין למעלה ממנו והוא כנגד הכל, אבל יש עיתים וזמנים שצריך להתעצם בתפילה, וזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד.**

וכל שכן בתקופה שבה אנו נמצאים, ובעוונות הרבים כמה נפשות הלכו לעולמם מחמת הנגיף, כמה משפחות בעוונות 'שבת משוש ליבם נהפך לאבל מחולם'. כמה אנשים שהיו תקופה ארוכה בלי הכרה, נמצאים עדיין בשיקום ובקושי מדדים ברגליהם. כמה כאלו שאבד להם חוש הטעם והריח, ועד היום אוכלים ושותים ולא מרגישים טעם, ולא מריחים כלום. כמה כאב על אותם ארבעים וחמשה קדושים שהלכו לעולמם באסון מירון, כמה אלמנות, כמה יתומים, השם ירחם ויציל את כל עמו ישראל.

על כן, אדרבה ואדרבה צריכים אנו להוסיף ולהרבות עוד ועוד בתפילות ובסליחות ובתחנונים לבורא עולם שיאמר די לצרותינו, וכמו שכתב עוד שם בסדר היום: **וכשיש חס ושלוש שום צרה לרבים, צריך לבקש להם ישועה מאת השם יתברך בתפילות ובתחנונים, ויותר מוטל הדבר הזה על החכמים ועל היודעים לעתור ולרצות, שיבקשו רחמים על עם השם. וכל שכן לזקני העם ושופטיו שהם מגינים על הדור, וצריכים הם להיות לפני העם לבקש מלפני**

השם בתענית ובדמעה ברינה ותחינה עד שירחמו מן השמים, ואין להם לעסוק בלימודם כי אם לפקח על עסקי רבים, ואין לך פיקוח גדול מזה. ואל יאמר להקטין עצמו, מה אני מה חיי להתפלל על עצמי, וכל שכן על אחרים, כי זו אינה טענה, ואין ראוי למנוע עצמו מפני כך, כי לוי הונח שהוא אינו חשוב להתפלל, 'הן אל כביר לא ימאס', וכיון שהוא משתתף עם הציבור על כל פנים לא תשוב תפילתו ריקם, ובוודאי תעשה פירות. ולא עוד אלא שכיון ששיתף את עצמו עם הציבור, יזכה גם לראות בנחמת ציבור. עי"ש. לכן גם בחורי הישיבות ואברכים היקרים העוסקים בתורה ישתפו את עצמם עם הציבור וישתדלו לומר את הסליחות בלב נשבר ונדכה, ובכך ירוויחו גם את התחושה וההתעוררות של חודש אלול להיות מוכנים יותר ויותר ליום הדין.

הטוב ביותר שיאמרו את הסליחות בזמן שבלאו הכי הם ערים, וכגון בהפסקת צהרים או בשעה האחרונה של הלימוד בכלל וכיוצא בזה, שאז אין שום חשש של שיבוש הזמנים שתתגבר עליהם העייפות בלימוד ובשאר היום, וכמו שכתב מרן זצ"ל וט"ו שמה שהעיד החיד"א על אותם גדולי עולם שהיו ממעטים מלימודם בחודש אלול בשביל אמירת הסליחות ותחנונים, זה מפני שהם היו רגילים כל השנה להשכים קום בעוד לילה ולעסוק בתורה, רק שעתה הם שינו קצת את סדרם, ובמקום ללמוד הם אמרו סליחות. לכן, אלה שרגילים כל השנה לקום בעוד לילה וללמוד, בוודאי שראוי להם לומר את הסליחות באשמורת הבוקר. אבל במציאות של היום שיש אור החשמל, ורגילים לישון מאוחר יותר, ואם ישכימו באשמורת, יהיו עייפים ביום ויתנמנו בלימודם, ותורתם חלילה נעשית קרעים קרעים. לכן עדיף שילמדו וישקדו היטב על התורה בכוחות רעננים ומחודשים מידי יום, ויקפידו לומר את הסליחות בזמנים שבלאו הכי הם ערים.

גם בספר יחווה דעת (ימים נוראים עמוד ח) הביא הגאון רבי דוד יוסף שליט"א מעשה שהיה בשנת תשל"ט, שהיה מוסר שיעור באיזה בית כנסת, וכשנודע לו שחלק גדול מהציבור לא אומרים סליחות כי קשה להם לקום מוקדם כל כך, שאל את אביו מרן זצוק"ל על זה, ואמר לו מרן שיציע להם לומר סליחות בכל יום אחר הצהריים לפני תפילת מנחה, ואם ישכימו, מרן בעצמו יבוא ויעלה שליח ציבור. וכך היה, שבמשך כמה שנים מרן אמר איתם סליחות מידי יום ביומו בחודש אלול קודם תפילת מנחה. ואמר מרן שככה נכון להנהיג גם בכללים לומר סליחות בצהריים, ולא יצטרכו האברכים לקום באשמורת הבוקר ויהיו עייפים כל היום, וכן המנהג בכלל "יחווה דעת" במשך שנים. עי"ש.

ומכל מקום, אברכים רבים השוקדים על לימודם ועוסקים בתורה בכל לילה עד שעה 1-2, ישתדלו מאוד לומר סליחות בחצות לילה, כי אין חשש שזה יפריע להם למשך היום, שהרי בלאו הכי הם ערים בשעות אלו כל לילה. ואברכים שרגילים ללמוד כל לילה עד חצות, ואומרים תיקון חצות והולכים לישון, ועתה הם חוששים שאם ילכו בחצות לבית הכנסת לומר סליחות, יהיו עייפים למחרת, כיון שמצויים ערוצי קודש שמעבירים את הסליחות בכל לילה, טוב שישבו בביתם במקום לימודם, בצורה רצינית עם ספר סליחות, ויאמרו יחד איתם את הסליחות עד "אלוקינו שבשמים". ואחר כך ילכו לישון לחיים טובים ולשלום, וכמובן שלא יוותרו על תיקון חצות, כמו שכתבו החיד"א וברכי יוסף סימן תקפא ס"ק ג' ועוד, שמעלת תיקון חצות גדולה מסליחות, ואשרי חלקם שזוכים לזה ולזה.

שליח ציבור

שליח ציבור צריך שיהיה ריק מעבירות, עניו ומרוצה לקהל, ומעביר על מידותיו, וקולו ערב. ואם לא מצאו מי שיהיו בו כל המידות הללו, יבחרו את הטוב שבציבור בחכמה ובמעשים טובים, ולא כאותם הבוחנים רק אם קולו ערב, ואינם שמים על ליבם את שאר המעלות. ופשוט שעדיף שליח ציבור בן תורה, אף שאין קולו ערב כל כך כמו שליח ציבור אחר שאינו בן תורה. (ס' נג ד ת. לג. לד)

מטרת הסליחות

עיקר אמירת הסליחות צריכה להיות בכוונה, בנחת, במיתון ובהכנעה יתירה, כי תחנונים ידבר רש, ולב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה, ולא כאותם האומרים בחופזה, שבוודאי לא יפה עושים. ופעם התבטא מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל: "סליחות הנאמרות בפחות משעה, אינן סליחות". ובאמירה כזו, יוכל לפשפש במעשיו יותר, ויחזור בתשובה, ויוסיף מצוות ומעשים טובים, בהתקרב יום הדין, שאז שוקלים זכויותיו ועוונותיו של כל אדם. (כ. כג)

סליחות עם מרן מלכא זצוק"ל

אי אפשר שלא להיזכר במוצאי שבתות של חודש אלול, אחר שיעורו הקבוע של מרן בבית הכנסת "היזדים", היאך היה מחזן את אמירת הסליחות כולה, באיזו נעימות ותחינה שאין כדוגמתה, ולפני י"ג מדות היה מפייט ומסלסל מאוד, וכן בכל "עננו" היה מפייט ומאריך, ואף באמירת הקדיש שבסוף הסליחות, היה מסלסל בכל שבוע כמנגינת הפיוט "המבורך".

וסיפר הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א, רבה של בת ים, ששאל את הפייטן האהוב על מרן, ר' משה חבושה, למה הוא מאריך ומפייט בסליחות? וענה לו, שמרן אמר לו, שסליחות הנאמרות בפחות משעה, אינן סליחות. ואפשר שזו הסיבה שמרן היה אומר את התחינה "למענך אלוקי..." בכל ימי הסליחות ולא רק בעשרת ימי תשובה כמו שכתוב באיזה סידורים. כי המנגינה שבה היא נאמרת עם המילים המיוחדות שבה, שוברים ומכניעים ומעוררים את לבו של האדם מאוד מאוד לתשובה.

על כן ברור הדבר שאם אדם אין לו די זמן לאמירת כל הסליחות בנחת, ידלג על קטעים מסוימים, והשאר יאמר בנחת ובתחנונים, כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (סימן א ס"ד) "טוב מעט תחנונים בכוונה, מהרבות בלא כוונה". וכתב המשנה ברורה: ואם יש לו אונס ואינו יכול להאריך או שהוא משער בעצמו שאם יאריך לא יוכל לכוון, וממעט בתחנונים ואומרם בכוונה, נחשב לפני השם יתברך כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכוונה. ועל זה שנינו "אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוון לבו לשמים".

מנהג יפה לתקוע תשר"ת באמירת י"ג מדות שבסליחות, וכן לאחר חצי הקדיש שבסוף הסליחות, תוקעים תשר"ת, תש"ת, תר"ת. ומכל מקום אם הסליחות נאמרות בשעת לילה מאוחרת, והתקיעות מפריעות לשכנים המטופלים בתינוקות רכים, שעל ידי התקיעות יתעוררו משנתם בבהלה, לא יתקעו. (כד)

לשון נכונה

יש להקפיד לומר את הסליחות בהיגוי האותיות וניקוד כהוגן. ולכן כשאומרים ה' מְלַךְ ה' מְלַךְ, יש להקפיד לומר ה' מְלַךְ מלעיל, דהיינו שהניגון באות מ'. אבל ה' מְלַךְ, יאמר מלרע, שהניגון באות ל'. וכן יקפיד לומר את שם ה' כמתכונתו מלרע, דהיינו שהניגון באות נ', ולא יאמר מלעיל, שאז הניגון באות ד'. וכמו כן יש להקפיד להבדיל בין ההיגוי של שווא נע, להיגוי של שווא נח.

רבותינו החמירו מאוד שכאשר אומרים 'ויעבור', להפסיק מעט בין ה' ה'. [שסודו רם ונישא, ומי שאינו מפסיק עונשו רב, ה' יצילנו. (שלמי ציבור)] ובאמירת ה' ה', יכפוף קומתו קצת, [כמו שנאמר בתורה לאחר י"ג מדות, וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו]. (מהר"ק, שלמי ציבור, ברכי יוסף, חסד לאלפים, מנחת אהרן, בן איש חי ועוד. ויאמר את כל י"ג המדות בקול רם. [כשם שמשא רבנו אמרם בקול גדול. (פרקי דרבי אליעזר)] (לב)

דקדוק

האומרים סליחות בחצות לילה, כשמגיעים לומר: "רבנו של עולם אתוודה על עבירות קלות וחמורות", יאמרו: בלילה 'בתוך' אשמורות, ולא בלילה 'לסוף' אשמורות. והאומרים סליחות ביום, ידלגו על כל קטע זה. וכמו כן, "אתאנו לבקש ממך כפרה, איום ונורא משגב לעתות בצרה". בגלל המנגינה נהגו לומר תיבות 'כפרה' ו'בצרה' מלעיל, אבל צריך להקפיד לאומרם מלרע. (יח)

מדוע באתי ואין איש

אם עדין אין מנין בבית הכנסת, אין רשאים הציבור לומר 'ויעבור', וכן אינם רשאים לומר את כל קטעי הסליחות שבשפה הארמית, כמו 'רחמנא' 'מרנא' דבשמיא' 'מחי ומסי' וכיוצא בהם. אלא יאמרו את שאר קטעי הסליחות שבלשון הקודש, וכשיהיה להם מנין, ישלימו את כל הקטעים שדילגו. ואם יודעים מראש שלא ישיגו מנין, יאמרו 'ויעבור' במקומו בטעמי המקרא, ולא ידלגו. (יא, לא)

תיקון חצות

מעלת אמירת 'תיקון חצות', גדולה יותר ממעלת ה'סליחות', ולכן האומר סליחות בלילה, יקפיד לומר גם 'תיקון חצות'. ואם הזמן מצומצם, ואינו יכול לומר את שניהם, עדיף שיאמר תיקון חצות. ויחיד שנשאר ער בחצות לילה, ואין לו מנין לסליחות, יאמר מעט קטעי סליחות ביחידות כנ"ל, ותיקון חצות. (יז)

רדיו. לוויין.

האומר סליחות בביתו יחד עם הסליחות המועברות דרך הרדיו או דרך הלוויין בשידור ישיר, אף על פי שפעמים יש הפרש של זמן מועט, עונה עמהם: 'אמן', 'הא שמיה רבא', 'ויעבור' וכיוצא בהם, ונחשב לו סליחות בציבור. אולם סליחות שאינם בשידור ישיר, אינו רשאי לענות כלל. (מנחת אלעזר, חזון איש, אגרות משה, הגר"י קוק, הגר"פ פראנק, מעשה חושב, ירושת פליטה ועוד. כא. וכן הורה מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף צוק"ל)

הנהגות טובות**בדיקת תפילין ומזוזות**

מנהג חסידים לבדוק את התפילין והמזוזות בחודש אלול. ואדם שאינו יודע מי כתב לו את התפילין והמזוזות, יש לו להשתדל יותר לבדוקן, ובפרט שלצערנו הרב, רבו סופרים שאינם בקיאים כדת וכדין בכל הלכות ספרות. ומכל מקום אם יודע בברור שהתפילין נכתבו בהידור רב על ידי סופר ומגיה תלמיד חכם וירא שמים, אינו חייב מן הדין לבדוק את התפילין אפילו לאחר כמה שנים. אבל במזוזות, אפילו אם יודע שנכתבו בהידור רב, חייב מן הדין לבדוקן אחת לשלוש שנים וחצי. (כ"ו. ת"ה ב)

"אורי וישעי"

מנהג יפה לומר מזמור "לדוד ה' אורי וישעי", מראש חודש אלול ועד שמחת תורה לאחר תפילת שחרית. ואמרו במדרש שוחר טוב: 'אורי' - בראש השנה, 'ישעי' - ביום הכיפורים, 'כי יצפנני בסוכה' - רמז לחג הסוכות. וכתב החיד"א: "ומה טוב לאומרו בכל השנה אחר התפילה". (וכן מנהג רבים מבני ספרד. כ"ד)

האומר מזמור זה מראש חודש אלול ועד שמחת תורה, מובטח לו שיוציא ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים, ובמשפטו יצא זכאי לחיים טובים ולשלום. ואפילו אם נגזרה עליו חלילה גזירה רעה, יכולה אמירתו לבטלה, ומבטלים מעליו כל גזרות קשות ורעות, ומעביר מעליו כל המקטרגים והמשטינים. (מטה אפרים, שערי רחמים. כ"ד)

אחים לא מפקירים

ישתדל להתפלל בימים אלו על קרוביו ומכריו התועים מדרך התורה והמצוות. ויזכיר את שמותם בעמידה בברכת 'השיבנו', שיערה עליהם הקב"ה רוח טהרה ממרום, ויתן בלבם שישובו בתשובה, ויתפלל בפרט על קרוביו ובני משפחתו, כי ימים אלו הם ימי רחמים ורצון, וימינו פשוטה לקבל שבים. (רבנו האר"י. כה)

ומעשה בבנו של המהר"ם אלשיך, שיצא לתרבות רעה, והורה רבנו האר"י ז"ל למהר"ם להתפלל עליו שיחזור בתשובה, וכן עשה, ובפתע פתאום חזר בתשובה שלימה. (כה)

בואו חשבון

כתב החיד"א: טוב ונכון שבכל לילה לפני השינה ובפרט בחודש אלול, יבדוק את מעשיו, אם אכן טובים ורצויים הם לפני הבורא. וישתדל לתקן את מעשיו הרעים, להתחרט עליהם ולשוב מהם, ולשפר ולייעל את מעשיו הטובים.

גן המבוכה

כתב הרמח"ל בספרו מסילת ישרים: הנני רואה צורך לאדם שיהיה מדקדק ושוקל דרכיו דבר יום ביומו, כסוחרים הגדולים אשר יבדקו תמיד כל עסקיהם ויקבעו שעות לזה, למען לא יהיו להם הפסדים. וכן דרשו חז"ל על הפסוק: "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון" - על כן יאמרו המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. ודע כי העצה האמיתית הזאת, לא יוכלו לתת אותה ולא לראות את אמיתותה אלא אותם שכבר יצאו מתחת יד יצרם ומושלים בו. כי מי שהוא עדיין חבוש במאסר יצרו, אין עיניו רואות את האמת הזאת ואינו יכול להכירה, כי היצר מסמא את עיניו ממש, והוא כהולך בחושך שיש לפניו מכשולים ואין עיניו רואות אותם.

ומשל לגן המבוכה, הוא הגן הנטוע לשעשוע אצל השרים, שהנטיעות עשויות כתלים כתלים, וביניהם שבילים רבים נבוכים ומעורבים, כולם דומים זה לזה, והתכלית במ להגיע אל מגדל אחד שבאמצעו (מבודד). ואמנם השבילים האלה - מהם ישרים ומגיעים באמת אל המגדל, אך מהם משגים ומרחיקים את האדם ממנו, וההולך בין השבילים, הוא עצמו לא יוכל לראות ולדעת כלל אם הוא בשביל האמיתי או בכוזב, כי כולם שווים ואין הבדל ביניהם לעין הרואה אותם, אם לא שידע הדרך בבקיאות וטביעות עין, כשכבר נכנס בהם והגיע אל התכלית שהוא המגדל. והנה העומד כבר על המגדל, הוא רואה את כל הדרכים לפניו ומבחין בין הדרכים האמיתיים לכוזבים, ויכול הוא להזהיר את ההולכים ולומר להם, זו הדרך לכו בה. ומי שירצה להאמין לו, יגיע למקום המיועד, אבל מי שלא ירצה להאמין לו וילך אחר עיניו, ישאר אובד ולא יגיע אליו. כן הדבר הזה, מי שעדיין לא משל ביצרו, הריהו עדיין בתוך השבילים ולא יכול להבחין ביניהם, אך המושלים ביצרם שכבר הגיעו אל המגדל ויצאו מכל השבילים וראו את כל הדרכים לעיניהם בברור, הם יכולים ליעץ למי שירצה לשמוע, ולהם צריכים אנו להאמין. ומה היא העצה שהם נותנים לנו? בואו חשבון! בואו ונחשב חשבוננו של עולם, נדקדק ונשקול דרכינו מידי יום ביומו. כי הם כבר ניסו וראו וידעו שזו לבדה היא הדרך האמיתית להגיע האדם אל הטובה אשר הוא מבקש ולא זולת זה. וכמו שנאמר, "נחפשה דרכינו ונחקורה, ונשובה עד ה'".

לשנה טובה תכתבו ותחתמו

נהגו לכתוב בתחילת המכתבים בחודש אלול: "לשנה טובה תכתבו ותחתמו". (כז)

ערב ראש השנה

שלשה שלבים למחילת העוונות

מעשה במדינה שהצטבר לה חוב גדול של מס למלך, שלח המלך כמה פעמים לגבותו, אך הם לא שלמו, כי היה החוב גדול. מה עשה המלך? אמר לבני פלטרין שלו: עמדו ונלך אליהם. עד שהם הולכים כברת דרך, שמעו זאת בני המדינה. מה עשו? התחילו גדולי המדינה יוצאים לקראת המלך, אמר להם מי אתם, אמרו לו בני מדינה פלונית אנו, אמר להם ומה אתם מבקשים, אמרו לו בבקשה ממך עשה עמנו חסד לפניך משורת הדין למחול לנו על החוב, כי אין בידינו מה ליתן. אמר להם: בשבילכם אני מוותר לכם על שליש מהחוב. המשיך המלך בדרך, והנה יצאו חיילי המדינה לקדמו, אמר להם מי אתם, אמרו לו בני המדינה פלונית, אנא אין לנו לשלם, בבקשה ממך תרחם עלינו, אמר להם: בשבילכם אני מניח עוד שליש. עד שהוא מהלך עוד, יצאו כל בני המדינה אליו גדולים וקטנים, אמר להם מה אתם מבקשים, אמרו לו: אדוננו המלך, אין לנו כח ליתן מה שאנו חייבים לך, אמר להם: בשבילכם אני מניח הכל, אבל מכאן ואילך חשבון חדש הוא. כך המלך - זה מלך מלכי המלכים הקב"ה ישתבח שמו, בני המדינה אלו ישראל שעשו עוונות במשך השנה. בערב ראש השנה החסידיים מתענים, והקב"ה מוחל שליש מעוונותינו, ומראש השנה ועד יום הכפורים, הבינוניים מתענים והקב"ה מוחל עוד שליש מעוונותינו. וביום הכיפורים כל ישראל מתענים ומבקשים רחמים אנשים ונשים וטף, והקב"ה מוחל לנו הכל, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'". מה ישראל עושים, נוטלים לולביהם ביום טוב ראשון של סוכות, ומהללים ומקלסים לפני הקב"ה, והקב"ה מתרצה להם ומוחל להם, ואומר להם: הרי ויתרתי לכם את כל עוונותיכם אבל מעכשיו הוא ראש חשבון, לכן כתוב "ולקחתם לכם ביום הראשון", ראשון לחשבון עוונות. (מדרש תנחומא פרשת אמור סימן כב. ועיין טור ובית יוסף סימן תקפא)

התרת נדרים

נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה, ולכתחילה יעשו את ההתרה על ידי עשרה אנשים ששונים הלכות, כמו שפסק מרן בשלחן ערוך (יורה דעה סימן שלד סעיף לה). (מב) והתרה זו מועילה למי שחשב לעשות מעשה טוב כהנהגה או חומרה טובה, ונהג כן שלוש פעמים ולא אמר שנוהג כן "בלי נדר", ולאחר זמן רוצה להפסיק ממנהגו, שאינו חייב לעשות התרה על ידי שלשה אנשים, ויכול לסמוך על ההתרה שאומרים בערב ראש שנה וכיפור שכל מנהג טוב שנהג, יהיה בלי נדר. (חזו"ע ארבע תעניות עמוד רסו ועוד)

קברי צדיקים

יש נוהגים ללכת בערב ראש השנה להשתטח על קברי הצדיקים שיבקשו רחמים עלינו מאת ה' יתברך. ומכל מקום לכהנים אסור להיכנס לשם.

כן מבואר במסכת בבא בתרא (נה ע"א) ובבא מציעא (פה ע"ב) וסוכה (כה ע"ב) שגם קברות

הצדיקים מטמאים. וכן דעת הר"ף בתשובה (סימן שיג), תוספות (ב"מ קיד ע"ב), הרא"ש, המאירי, הריטב"א, האשכול, מהרי"ל, שו"ת הלק"ט, מהר"ם בן חביב, שדי חמד ועוד. וכתב הגאון רבי שלמה קלוגר: הדבר ברור שכהן הנטמא בקברי צדיקים, הרי הוא מחלל קדושת כהונתו, ואין עליו תורת כהן, ולא יעשה כן בישראל. וגם בפאת השלחן כתב, יש למחות ולמנוע מנהג איזה כהנים שהולכים אל קברי הצדיקים תנאים ואמוראים וגאונים, באומרם שאין קברי הצדיקים מטמאים, וטעות הוא בידם, כי מי לנו צדיקים גדולים יותר מאבותינו הקדושים ויוסף הצדיק, שמפורש בגמרא שמתמאים. וכן כתב בדברי יחזקאל שחייבים להודיע כן ברבים שאין על מה לסמוך להקל באיסור תורה. וכן כתב בקיצור שלחן ערוך, טעות הוא ביד כהנים הדיוטות בזמננו, שהולכים על קברי צדיקים, וצריכים למחות בידם ולמונעם מכך. (גב)

תספורת

בנוהג שבעולם כשאדם הולך למשפט, אפילו אם הוא אדם חשוב, אינו יוצא עם בגדים מיוחדים ויפים כל כך שיראה כאדם מיוחד, אלא לובש בגדים פשוטים, שְׁיִקַּל יותר לשופט לרחם עליו. אבל אנחנו בטוחים בחסדיו של הבורא יתברך שיוציא אותנו זכאים בדין, ולכן נוהגים אנו להסתפר בערב ראש השנה, וללבוש בגדים יפים לכבוד היום הקדוש, כדי להראות ביטחוננו בבורא יתברך שיחתמנו לחיים טובים ולשלום לאלתר [מיד]. אלא שבכל זאת לא ילבש בגדים מיוחדים מדי, כדי שיזכור שסוף סוף הוא יום גדול ונורא אשר מי לא יירא ממנו, ואפילו דוד המלך עליו השלום אמר (ותהלים קיט קכ): "סִמַּר מִפְּחָדָךְ בְּשָׂרִי וּמִמְשָׁפְטֶיךָ יִרְאֵתִי", כל שכן אנחנו אזובי הקיר, מה נאמר. (נא)

מצות שמחה לאשתו ולבני ביתו

כשם שמצוה על האדם לשמח את עצמו ואת אשתו ובני ביתו בשלשת הרגלים, כך מצוה גם כן בראש השנה.

כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב פרק ו הלכה יז), שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים, חייב אדם להיות בהם שמח וטוב לב, הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלווים אליו, שנאמר "ושמחת בחגך". ואף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלים בשר ושותים יין, שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין. ע"כ. ומפורש ברמב"ם שגם בראש השנה יש לשמוח כל אחד כראוי לו, האנשים והנשים והילדים. וכשם שכולם מקפידים לאכול בשר, ובפרט בשר שמן לסימן טוב, כמו שכתב הרמ"א (סימן תקפג סס"א), כך עלינו לתת את דעתנו גם לשאר סוגי השמחה לאשה ולילדים. ולכן כל בעל ישים לב לקנות לאשתו בגד או תכשיט, כדרך שקונה לכבוד פסח, שבועות וסוכות. רק שלכבוד שלשת הרגלים יקנה תכשיט יותר מיוחד ומשובח, ואילו לכבוד ראש השנה, יקנה משהו עדין יותר. וכעין מה שכתב הט"ז (שם סק"ה) שלא ילבש בראש השנה בגדי רקמה ומשי כבשאר ימים טובים, כדי שיהיה מורא הדין עליו, אלא ילבש בגדים לבנים נאים. וכיוצא בזה כתב המגן אברהם (ר"ס תקצז).

וכן שמעתי ממרן מלכא רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל שאמר שגם לראש השנה יקנה אדם תכשיט

לאשתו, ואמר: וכי ראש השנה הוא לא חגי הרי דוד המלך אמר בתהלים (פא ד): "תִּקְעוּ בַחֲדָשׁ שׁוֹפָר, בַּכֶּסֶה לְיוֹם חֲגִנּוֹ", ודרשה הגמרא בראש השנה (ח סע"ב) איזהו חג שהחודש מתכסה בו? הוי אומר זה ראש השנה. פירוש, "חודש", היינו "לבנה", כמו שאמרו (מסכת סנהדרין מא ע"ב): "מאימתי מברכים על החודש", היינו ברכת הלבנה. והרי כל החגים הם באים באמצע החודש, שאז רואים את הלבנה, כמו פסח וסוכות שהם בט"ו לחודש, וחג השבועות ב-ו' לחודש, אבל החג היחיד שלא רואים בו את הלבנה, הוא ראש השנה, כי ראש השנה הוא בראש חודש, שעדיין לא נראית בו הלבנה. ועל "ראש השנה" שהלבנה מכוסה ולא נראית בו, אומר דוד המלך "יום חֲגִנּוֹ", נמצא שהוא חג ממש. וכן כתב המשנה ברורה (סימן תקצז סק"א).

מקוה

מנהג חשוב מאוד לטבול במקוה טהרה בערב ראש השנה, כדי להתפלל ביום הדין בקדושה ובטהרה. [ומי שיכול לטבול בכל ערב שבת, תבוא עליו ברכת טוב]. ומכל מקום חולה שאינו יכול ללכת למקוה, נכון שיעמוד תחת סילון המקלחת כשהברז פתוח עד שישער שכבר נשפכו על גופו כמות מים של תשעה קבים [כ-12.5 ליטר]. וברור שאין הבדל בין אם המים צוננים או חמים. ושליחי ציבור צריכים להיזהר יותר בטבילה זו. (נז. ת"ה כט)

ומיותר להזכיר, כי אין פתרון זה מועיל בשום פנים ואופן לאשה שהגיעה זמנה לטבול, וכמו שכתב הרמב"ם, שאפילו תשפוך על עצמה כל מימות שבעולם אינם מטהרים אותה כלל, אלא רק על ידי שתטבול במקוה טהרה.

הכנת נר דלוק

מכיון שאסור ביום טוב להדליק אש חדשה, כמו מגפרור או מצית וכדומה, ומותר להדליק רק מאש שכבר היתה דלוקה מערב יום טוב, כפי שיתבאר להלן בהלכות יום טוב, לכך יש לשים לב קודם כניסת החג, להכין נר הדולק 48 שעות לשני הימים, כדי שאם יצטרך לבשל ולהדליק את הגז ביום טוב, יהיה לו מהיכן לקחת את האש, וזהו הנקרא 'הדלקה מאש לאש'.

הדלקת נרות

טוב שהנשים תדלקנה את הנרות לפני השקיעה כבכל ערב שבת. ויש הנוהגות להדליק בליל יום טוב קודם הקידוש. ופשוט שתדלקנה מאש שהיתה דלוקה כבר, ולא יכבו את הגפרור לאחר ההדלקה אלא יניחוהו שיכבה מאליו. (שו)

זמן הברכה

קודם ההדלקה תברך: "ברוך אתה ה', אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו, וציונו להדליק נר של [בשבת: שבת ו] יום טוב", ואחר כך תדליק. ואף על פי שבערב שבת נוהגות רוב בנות אשכנז לברך לאחר שמדליקות את הנרות, מכל מקום, בערב יום טוב אף הן יברכו על הנרות ואחר כך ידליקו. מכיון שכל מה שנוהגות להדליק ואחר כך לברך, הוא

מחשש שמא מקבלות שבת בברכת ההדלקה, והיאך ידליקו לאחר מכן? אך ביום טוב שמותר להדליק מאש לאש, נמצא שאף אם מקבלות את החג בברכה, רשאיות להדליק, אך יזהרו שלא לכבות את הנר שממנו הן מדליקות. (דגול מרובה, שערי תשובה, משנ"ב סימן רסג ס"ק כז. שה)

שהחיינו

לא תברכנה הנשים 'שהחיינו' בהדלקה, כיון שמברכים ברכה זו לאחר מכן בקידוש של החג. (אור זרוע בשם הירושלמי, תרומת הדשן ועוד) והמברכות נכנסות לחשש הפסק בין הברכה להדלקה, וטוב להעיר להן בנחת שיפסיקו ממנהגן. וכתבו הגאון יעב"ץ, יפה ללב, חסד לאלפים ועוד, שמנהג נשים זה ואין לו יסוד בהלכה, ושגגה הוא. ואמנם נשים המברכות 'שהחיינו' בהדלקה, יש להן להיזהר שלא לענות 'אמן' על ברכת 'שהחיינו' ששומעות בקידוש, מחשש הפסק בין ברכת 'הגפן' לטעימת היין. (שו"ת)

יש להבהיר כי דין זה הוא דוקא בראש השנה ובחג השבועות, אבל בחג הפסח, מאחר וברכת 'שהחיינו' שבקידוש שייכת גם על שאר מצוות הסדר כאכילת המצה והמרור ועוד, והאשה שברכה שהחיינו בהדלקה לא כיוונה על מצוות אלו, אלא על עצם כניסת החג, לכן תענה 'אמן' על 'שהחיינו' שבקידוש, ואין בזה הפסק בין ברכת 'הגפן' לטעימת היין. אולם בחג הסוכות שפטורות הנשים מסוכה, אין להן לענות אמן מחשש הפסק. ורק בנות אשכנז, רשאיות לענות, מאחר ויש נוהגות לברך אפילו על הישיבה בסוכה, אך בראש השנה וחג השבועות אף בנות אשכנז לא תענינה 'אמן' כלל. (שו"ת שבט הלוי ח"ג סימן סט. חזו"ע סוכות קנא, ריג)

בנות תימן אף אם נהגו בחו"ל שלא לברך על הדלקת נרות של יום טוב, עתה עליהן לנהוג כמנהג ארץ ישראל ולברך. [ועיין המקורות בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה"]

ראש השנה בפחד או בשמחה

רבים תוהים ושואלים, איזוהי דרך ישרה אשר יתנהג בה האדם בראש השנה, כי מצד אחד אנחנו רואים בני אדם שחרדת יום הדין ניכרת על פניהם ובצדק, ראש השנה הוא יום של משפט, וממשפט אנו אמורים לפחד, ויש הרבה מה לפחד. ומצד שני אנחנו רואים שישנם כאלו ששמחים, ואף חז"ל אומרים לך: תסתפר, תלבש בגדים יפים, אכלו מִשְׁמָנִים וְשִׂתוּ מִמֵּתְקִים, תאכל תפוח בדבש, רימון מתוק, ראש כבש ועוד ועוד. איך אנו אמורים לשלב את כל זה יחד.

והנה ברור הדבר שאי אפשר להתעלם שיש משפט, וכל בר דעת מפחד ממשפט, הוא אינו יודע מה יפסקו עליו, וכאן אין זה משפט של בשר ודם על 100,000 שקל או על מאסר לשנתיים, שאפילו בזה כל אדם נכנס ללחץ אדיר ולא מצליח להירדם בלילות, ומחפש עורכי דינים וכו' וכו'. אלא כאן מדובר על משפט של בורא עולם, לחיים או חס ושלוש להיפך, כמו שאנחנו אומרים בתפילת מוסף "ועל המדינות בו יאמר, איזו לחרב איזו לשלום. **ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים או למוות**, מי לא נפקד כהיום הזה". ואצל בורא עולם, אין מקום לערעורים או להביא עורכי דינים רמאים, חלילה.

אם נתבונן, הלא בראש השנה שעבר, היו בעולם בני אדם שאכלו תפוח בדבש וראש כבש, והיום לצערנו הרב אינם פה, ומי קבע זאת, רק בורא עולם ישתבח שמו, ואימתי? בראש השנה כתב, וביום הכיפורים חתם. לצערנו, ישנם בני אדם חלו בכל מיני מחלות, נפצעו בתאונות, הפסידו רכושם, ירדו מנכסיהם, השם יצילנו, כל זה נקבע בראש השנה, על כן ברור שמי שאינו מפחד הוא פשוט מסכן וחסר דעת, הלא אפילו דוד המלך אמר (תהלים קיט קכ): "סָמַר מִפְּחָדָךְ בְּשָׂרִי, וּמִמְשֻׁפְּטֶיךָ יִרְאֵתִי".

אלא **שעתה, ורק עתה, אחרי שאדם מפחד** ומתבונן ורואה שאין מצב לברוח מהמשפט של בורא עולם - **עכשיו ורק עכשיו ירוץ לידיים של בורא עולם**, כי אנחנו יודעים שאין לנו על מי להישען אלא על אבינו שבשמים, ומתחזקים בביטחון בבורא יתברך שיחתום אותנו לחיים טובים ולשלום, ובוטחים בחסדיו של אבא שלנו שהוא יודע ומכיר אותנו עם החולשות שלנו, ועם היצר הרע שלנו. הוא אבא שלנו, וכל אבא אוהב את הילדים שלו "בְּנִים אֲתֶם לֵה' אֱלֹהֵיכֶם". **עכשיו** אחרי שהבנו זאת, ובאנו לפני בורא עולם בהכנעה וברצון לשפר ולקבל עלינו בלב שלם את מלכותו יתברך, אפשר לשמוח, להתלבש טוב, ולאכול תפוח בדבש וראש כבש, כי אנחנו בטוחים בחסדיו של הבורא שיחתום את הבנים שלו לחיים טובים ולשלום.

ובזה מובן מה שאמר דוד המלך (תהלים כז א): "לְדָוִד ה' אֹרִי וַיִּשְׁעֵי מִמִּי אֵירָא, ה' מְעוֹז חַיִּי מִמִּי אֶפְחָד", מתי נכון לומר משפט כזה 'ממי אירא', 'ממי אפחד', רק כשיש ממה לפחד, למשל גיבור גדול כמו שמשון הגיבור, יכול לומר 'אני לא מפחד מאריה', כי באמת יש הרבה מה לפחד, אלא שהוא בטוח בכוחו ולא מפחד. אבל לא שייך לומר 'אני לא מפחד מנמלה', כי באמת אין מה לפחד.

כך דוד המלך כשאמר 'ממי אפחד', ידע שיש הרבה ממה לפחד, וכמו שאמר: "סָמַר מִפְּחָדָךְ בְּשָׂרִי, וּמִמְשֻׁפְּטֶיךָ יִרְאֵתִי", וכן אמר (תהלים קמג ב): "וְאַל תְּבֹא בְּמִשְׁפַּט אֶת עַבְדְּךָ, כִּי לֹא יִצְדַק לְפָנֶיךָ כָּל חַי". אך הוא ידע עוד דבר, שיש לו אבא גדול בשמים שעליו הוא נשען ובוטח בו, ולכן עתה אין לו מה לפחד, וממילא יכול הוא לומר בעוז וגאון, "ה' אורי וישעי - **ממי אירא**", "ה' מעוז חיי - **ממי אפחד**".

וכל זה מדויק בפסוקים, שבשעה שעלו ישראל לבנות את בית המקדש השני, הוכיח אותם עזרא הסופר בראש השנה על העבירות שעשו בהיותם בגלות בבל, שנאמר (נחמיה ח ט): "וַיֹּאמֶר נְחֻמְיָה וְעֶזְרָא הַכֹּהֵן הַסֹּפֵר וְהַלְוִיִּם הַמְּבִינִים אֶת הָעָם, לְכָל הָעָם, הַיּוֹם קִדְּשׁ הוּא לֵה' אֱלֹהֵיכֶם, אַל תִּתְּאָבְלוּ וְאַל תִּבְכּוּ, כִּי בּוֹכִים כָּל הָעָם כְּשָׁמְעִים אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה. וַיֹּאמֶר לָהֶם לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׁמַנִּים וּשְׂתוּ מִמִּתְקִים וּשְׁלַחוּ מִנּוֹת לְאִין נִכּוֹן לוֹ, כִּי קְדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ, וְאַל תַּעֲצְבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מַעֲזָכֶם. וַיִּלְכוּ כָּל הָעָם לֶאֱכֹל וּלְשִׂתוֹת וּלְשַׁלַּח מִנּוֹת וּלְעֲשׂוֹת שְׂמֵחָה גְדוֹלָה, כִּי הִבִּינוּ בְּדַבְרִים אֲשֶׁר הוֹדִיעוּנו לָהֶם".

זאת אומרת רק אחרי שבכו והבינו את טעותם, עכשיו אפשר לומר להם **אַל תִּתְּאָבְלוּ וְאַל תִּבְכּוּ וְאַל תַּעֲצְבוּ**, ואדרבה **אֲכָלוּ מִשְׁמַנִּים וּשְׂתוּ מִמִּתְקִים** למה? **כִּי חֲדוֹת ה' הִיא**

מַעֲזָבִים, כי יש לנו על מי להישען, אבא רחמן, שרוצה שנראה לו שאנחנו מבינים שלא נהגנו כשורה. שנבוא בהכנעה, נוריד את הראש, נבקש סליחה, בבחינת "תחנונים ידבר רש", וכל אחד יגיד: 'טעיתי', 'היו לי חולשות', 'היה לי יצר הרע', 'תאוות...', נעשה סולחה ונפתח דף חדש. אבל מי שעקשן ולא מודה שטעה, ובא בראש השנה בתחושה של: 'אני צודק', 'שלא יגידו לי מה לעשות', 'איש איש באמונתו יחיה', וכיוצא בזה, זו בעיה, זה מפחיד, זה כבר מסוכן, השם יצילנו.

וכנהוג שבעולם, אם חברך נהג אתך שלא כהוגן, ואתה מוכיחו, אם הוא מודה על האמת ואומר, 'טעיתי', אז אין בעיה, אתה מקבל את התנצלותו וממשיך הלאה. אבל אם הוא עקשן בעמדתו, זה הכי מרגיז, והכי בעייתי...

ומעתה מובן מה שכותב רבנו הטור (סימן תקפא): "ורוחצים ומסתפרים בערב ראש השנה, על פי מה שאמרו חז"ל במדרש, 'אין אומה כאומה זו שיודעת אופייה [מנהגיו ודיניו] של אלוהיה. בנוהג שבעולם, אדם שיש לו דין, לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך ציפורניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו; אבל ישראל אינם כן, **לובשים לבנים, ומתעטפים לבנים, ומגלחים זקנם, ומחתכים ציפורניהם, ואוכלים ושותים ושמיים בראש השנה, לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס**'. לפיכך נוהגים להסתפר בערב ראש השנה, ולהרבות מנות בראש השנה".

ובזה מובנים גם דברי המדרש: "למה נסמכה פרשת נצבים לקללות שבפרשת כי תבוא? לפי ששמעו ישראל צ"ח קללות, הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו? התחיל משה לפייסם 'אתם נצבים היום', הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו". ע"כ.

ולכאורה מה מקום כאן לפיוס, הלוא בזה הוא מוריד את כל מתח הקללות שנועדו להפחידם שלא יעשו עוונות? אלא אחר שהבינו היטב בדברים ופחדו מהעונש, כבר הושגה המטרה, ומעתה הם יתחזקו בתשובה ויתבוננו במעשיהם, ויעבדו את ה' בשמחה, כי "פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים מְשֻׁמְחֵי לֵב", וממילא אין ענין יותר בקללות. [ועיין במדרש וזאת הברכה, כשראה הקב"ה שקל בעיני משה מה שגזר עליו שלא יכנס לארץ, קפץ ונשבע, כי הכל תלוי איך לוקחים את הענין רציני או קל, ולא מצא חן בעיני הקב"ה שלקח זאת בקל].

ראש השנה

מדיני שליח ציבור

התנאים לשליח ציבור

שליח ציבור, צריך שיהיה ריק מעבירות, עניו ומרוצה לקהל, ומעביר על מידותיו, וקולו ערב, ורגיל לקרוא בתורה, בנביאים ובכתובים. ואם לא מצאו מי שיהיו בו כל המידות הללו, יבחרו את הטוב שבציבור בחכמה ובמעשים טובים. ונכון

שיהיה לפחות בגיל שלושים שנה ונשוי. (סימן נג סעיפים ד ה. לג, לד)

קריאה כהוגן

יש להקפיד שהשליח ציבור יבטא את האותיות נכון, אבל אם קורא אות ח' כמו כ' רפויה, או אותיות ע' ו-ה' כמו אות א', או אות ק' כמו פ' דגושה, אין ראוי למנותו שליח ציבור. כמבואר בגמרא מסכת מגילה (כד עמוד ב). (לד)

ויש לדעת כי לא רק על שליח הציבור מוטל להגות את התיבות נכון, אלא על כל אדם להיזהר בזה, למען תהיה תפילתו צחה. ואף מי שלא התרגל בצעירותו, לא יתעצל ללמוד כשיגדל, כי פעמים מחמת ההגוי הלא נכון, נמצא שהוא מחרף ומגדף חס ושלום!! [כמו שבמקום לומר 'אתאנו לחלות פניך', אומר 'אתאנו לכלות ח"ו, וכיוצא בזה ישנן הרבה דוגמאות].

חבל שביליתי את כל ימי בהבל וריק

מעשה נורא מביא רבי אליהו מני זצ"ל בספרו "קרנות צדיק" (פרק ג אות לא): תלמיד חכם גדול באיטליה, צדיק יסוד עולם, רבי עזרא בן רבי ידידיה שמו. מגיל 7 לא עבר עליו חצות לילה בשינה, והיה יושב ועוסק בתורה, לא הוציא ברכה מפיו בלי כוונת והבנת פירוש המילים. כל תפילותיו בכוונה גמורה, חוץ מפעם אחת שלא כיון ב'בא לציון', וגם זה בגלל שמת בנו בגיל 5, ומחמת הצער שלו אמר קטע זה בלי כוונה. וכשהרגיש שלא כיוון, צם והתוודה כל ימיו על עוון זה. וכל סעודה שהיה אוכל, היה מביא עני לשלחנו. כשנפטר בגיל 77, הרים עשר אצבעותיו כלפי מעלה, והעיד על עצמו שכל מעשיו היו לשם שמים בלבד, בלי פנייה אחרת חלילה.

והנה כארבע שנים לאחר פטירתו, הגיע בחלום אל תלמידו הנבחר רבי גדליה, ואמר לו: זוכר אתה שהייתי זהיר במצוות? אמר כן. זוכר אתה שהיה לי רק עוון אחד, שלא כיונתי ב'בא לציון'? אמר כן. זוכר אתה שכשהייתי מברך ברכת הלבנה, הייתי לובש בגדי שבת, כדי לקבל פני שכינה בהוד והדר? אמר כן. והנה הגעתי לשמים ולא הכניסו אותי לגן עדן, חבל שביליתי את כל ימי בהבל וריק! ובאומרו כך - נעלם. נבהל התלמיד וחרד מאוד, הזה הוא גורלו של רבו הגאון והקדוש!! לא נח ולא שקט, ובמשך שלושים יום רצופים הלכו הוא ובני העיר להשתטח על קבר הרב, וכשעתיים תמימות בכל יום היו בוכים ומבקשים שיגלה להם מה פשעו ומה חטאתו.

לאחר שלושים יום, בא רבי עזרא לרבי גדליה בחלום ואמר לו: "לאחר פטירתי מן העולם, העמידוני במשפט בבית דין של מעלה. פירטו בפני את כל מעשי שעשיתי מיום עומדי על דעתי, אחד מהם לא נעדר. ורצו לתת לי שכר טוב על כל עמלי. ואני נתתי שבח והודיה לבוראי אשר הנחני כל חיי בדרך האמת ולא נתנני חלילה בידי היצר הרע. ככלותי להודות ולהלל, אמרו לי: שא עיניך למרום! נשאתי עיני - ונחרדתי. למולי ראיתי המוני פרחים וקישוטים קטנים, ככוכבי השמים לרוב, והם מביטים עלי בחרון. אמרתי: מה אלה? וענו לי: אלו הנקודות אשר ביזית בתפילתך, כאשר בטאת צירה במקום שוא, חיריק במקום שורוק, ושאר חילופים. ודילגת אותיות,

והשמטת רווחים בין המילים. וכל האותיות והנקודות אשר קלקלת בחיידך – אחד מהם לא נעדר – כולם מקטרגים עליך ותובעים דינם ואומרים: פלוני זה ביזה והכלים אותנו, ומנענו מלהיות משובצים בכתר העליון! עכשו, לא תכנס לגן עדן עד שיתוקן הדבר.

והמשיך רבי עזרא לספר, כי רצו להחזיר אותו בגלגול לעולם הזה, כדי לתקן את אשר עיוות, ואולם הוא לא רצה, מפני שפחד שמא יקלקל ולא יהיה צדיק. כששמע זאת התלמיד, מיהר לספר זאת לאנשי עירו, והחליטו שעליהם לתקן מיד את הדבר. והלכו והביאו ממרחק גדול את המדקדק הנודע רבי משה חיים זצ"ל, שהיה להם לרב ולמורה בחכמת הדקדוק, ומאז נזהרו לבטא את האותיות והנקודות במלואן ובהיגוי נכון, והתקבלו תפילותיהם ברצון.

מכאן למדנו את חומרת הדברים העומדים ברומו של עולם. ואשרי הלוקח זאת לתשומת לבו, ולומד את כללי הדקדוק וההיגוי הנכון של האותיות. כי באמת אין זה קשה ומסובך, וכשירצה באמת, יראה כי בזמן מועט תתרגל לשונו, ויתפלל כהוגן כדת וכדין, כי ההרגל נעשה טבע. ובכך יזכה שתפילתו לפני בורא העולמים תהיה בלשון צחה, זכה, נאה ומתוקנת.

אזהרות לשליח ציבור

יש להקפיד שלא להאריך מדי בתיבה מסוימת, באופן שמאבד את משמעותה לרוב האריכות. וברור גם שאין להפסיק בנשימה באמצע המילה, שנמצא שמחלק את המילה לשתיים. ובפרט יש להיזהר בזה בברכת כהנים שמאריכים בה בניגון בראש השנה וכיפור. וכן אין להאריך בניגון בתיבה אחרונה של כל פיסקה מהקדיש או בסוף כל ברכה, מפני שדבר זה גורם לחלק מהקהל להקדים ולענות 'אמן' בעוד שהחזן ממשיך בניגון ולא סיים את התיבה. גם יש להיזהר שלא לכפול תיבה אחת פעמיים או יותר לצורך המנגינה. (שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן ה)

לשם שמים

שליח ציבור שקולו ערב ומסלסל ומנעים בתפילתו, ומכוון לשם שמים, ושמח בלבו על שנותן הודאה לה' יתברך בנעימה, תבוא עליו ברכה. וכמו שאמרו בפסיקתא רבתי (פרשה כה): "כבד את ה' מהונך", ממה שחנך, שאם היה קולך נאה והיית יושב בבית הכנסת, עמוד וכבד את ה' בקולך. ע"כ. ובלבד שיתפלל באימה וביראה וכובד ראש, אבל אם כוונתו כדי שישבחוהו העם על קולו הנעים, הרי זה מגונה, ועליו נאמר (ירמיה יב ח): "נִתְּנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ, עַל כֵּן שָׁנְאַתִּיהָ". ומכל מקום לא יאריכו שליחי הציבור בתפילתם, מפני טורח ציבור. (ס"ל נג ס"א. לה)

כתב ספר חסידים: כשאתה מתפלל, אמור את התפילה בניגון הנעים והמתוק שבעיניך, ובזה ימשך לבך אחר מוצא פיך, ובבקשה ותחינה בניגון המושך את הלב.

הפסול להיות שליח ציבור

בעל עבירה – העובר עבירה, כגון שמגלח זקנו בסכין, פסול מלהיות שליח ציבור אפילו באקראי. וכל שכן אם הוא מחלל שבת, או ששולח את בניו ובנותיו לבתי ספר שהמורים והמורות שם אינם שומרי תורה ומצוות. (לו, לה)

”הראיני את מראיך” ואז “השמעיני את קולך”

להלן מלל חוצב להבות אש, היוצא מלב טהור וקדוש של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק”ל שמסר בשיעורו על שליח ציבור השולח את בניו לבתי ספר שהמורים והמורות שם אינם שומרי תורה ומצוות. (הובא בספר ”מעדני המלך” ח”א עמוד קעד)

אחד מדיני שליח הציבור שיהיה ביתו ריקם מעבירות, לא רק שהוא יהיה צדיק, אלא שגם בניו לא יהיו רשעים, אם יש לו בנים רשעים זה בושה וחרפה, עד שאתה בא להתפלל לנו תוכיח את בניך, צריך שכל בניו יהיו יראי השם. אם אינו יודע לחנך מה הוא בא להתפלל? ’הראיני את מראיך’ ואז ’השמעיני את קולך’, כי קולך ערב ומראה נאוה’. ואם לא, הוא חס ושלוים מעורר קטרוג, הוא אינו ראוי לבקש על עצמו איך יבקש על אחרים?

צריך שהחזן יהיה ירא שמים בתכלית שומר מצוות, ואין צריך לומר שאם הוא שם את בניו בבתי ספר חילונים זה סימן שהוא אפיקורוס! וכי הוא חושב שבניו ישארו יראי שמים? מה יעשה אותו הבן ולא יחטא! הרי כותב הרמב”ם דרכו של אדם להיות נמשך אחרי הסביבה שלו, ואם הוא נמצא בחברת אנשים רשעים, סופו שיהיה כמותם, והוא לוקח את בנו המסכן הזה שעדיין אין לו חוט שדרה, ושם אותו עם חברים קלוקלים, בלי כובע בלי ברכת המזון, אוכלים ושותים בלי ברכה. וגם המורים שלהם סוררים ומורים – בן סורר ומורה, לא מאמינים בתורה מן השמים, אין כמעט אחד טוב, ’כולו סג יחדיו נאלחו, אין עושה טוב אין גם אחד’, כולם רשעים פוקרים, איך אתה שם את בנך ביד האיש הזה? אתה שוחט אותו! עושה אותו קרבן! אומר תהיה לו פרנסה, רמה גבוהה בחשבון וכיוצא בזה, וכי זה רמה גבוהה? ’פן יאמרו ידינו רמה ולא ה’ פעל כל זאת’. ומוכרח שהאיש הזה אפיקורוס, ומה שהוא שומר תורה ומצוות, רק משום שהתרגל מקטנותו להתפלל כל יום, ואם יום אחד הוא לא יתפלל ירגיש את בטנו ריקה, לכן הוא מוכרח להתפלל כדי לשכך את חמתו. ואם היתה כוונתו באמת לשם שמים, למה ישים את בניו במקומות אלו.

צריך כל אדם לדאוג שבניו יהיה תלמידי חכמים יראי שמים. אדם בלי תורה לא שווה כלום! כל הרווחים שלו לטמיון! הכל הולך לגהינם! הוא פסול להיות שליח צבור. הפוסקים כתבו כן על אדם שהוא שוחט ובודק ושם את בניו בבתי ספר חילונים, שפסול להיות שוחט ובודק, כיון שיש בו אפיקורסות.

ויש כאלה שאינם כל כך רשעים, אבל יש להם פחד ואימה מנשותיהם כמו ממלאך המוות, יש לו אשה מרשעת והיא מדריכה את הבית, וכדי לצאת ידי חובתו עמה

מחניף לה, היא רוצה את בית הספר הזה, ומה שהיא אומרת 'נעשה ונשמע', במקום שישמע לקב"ה. על זה אמרו כל ההולך בעצת אשתו נופל בגהינם, לא ילך לגהינם אלא הולך ונופל, גם הליכה לא תהיה לו - גם תקומה לא תהיה לו, לאדם שאינו שם לבו על דברים כאלה שעומדים ברומו של עולם.

בית משפט - התובע את חברו לבית משפט שכידוע אינם שופטים לפי חוקי התורה, ולא פנה לבית דין רבני, כתבו עליו הרמב"ם (סוף הלכות סנהדרין) ומרן השלחן ערוך (וחשו משפט סימן כו ס"א): הרי זה רשע, וכאילו חירף וגידף, והרים יד בתורת משה רבינו. ומכל מקום אם אין יכול התובע להוציא מהנתבע בדיני ישראל, יתבעהו לדיני ישראל תחילה, ואם לא רצה לבוא, נוטל רשות מבית דין, ואז רשאי לילך ולדון בערכאות. עכ"ד. ופסול להיות שליח ציבור אפילו באקראי. (ולח)

מכשירים טמאים - מי שיש לו מכשיר טמא, כמו טלוויזיה, אינטרנט, אייפון וכיוצא בהם, וצופה בו מראות אסורות, הריהו פסול מלהיות שליח ציבור. וילקו"י ברכות השחר ופסוד"ז רצא

ידועה ומפורסמת חומרת ההסתכלות במכשירים טמאים הללו, אשר כל רבותינו גדולי ישראל אסרוה בתכלית האיסור. ומיותר לכתוב את ההרס הגדול והנורא שהם גורמים, וזאת מלבד כל האיסורים הנוראים שעובר המסתכל בהם, ובפרט באיסור: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ומגרה בעצמו את היצר הרע כשמתכחל בסרטים המלאים זימה ופריצות ותועבות אשר שגא ה', ואיסור מושב לצים וביטול תורה, ועוד איסורים רבים ונוראים, וגדול עונו מנשוא. ועל הכל יביא אלוקים במשפט, ומי לא יירא מיום דין הנורא. וקל וחומר אם אינו משגיח על ילדיו, שמכשירים אלו משחיתים ומוציאים אותם מדרך הישרה, ועתיד ליתן את הדין, והרי הוא חוטא ומחטיא. ורבו הסיפורים ממקרים מחרידים של **גנבות, שוד ורצח שעשו ילדים**, מחמת הסתכלותם במכשירים משוקצים ומתועבים אלו. ובמחקר שנעשה נמצא, כי בכל בית שיש בו טלוויזיה, כל ילד עד גיל 12, רואה אלפי מקרי רצח, גנבות, שוד, סמים ועוד ועוד תועבות, ה' יצילנו, ומה יעשה הבן ולא יחטא. ומרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל כתב בספרו "ענף עץ אבות" (עמוד שסג), שהמסתכל במכשירים אלו, פסול לעדות.

על כן, כל בר דעת יעשה חושבים, אם כדאי שיכשלו הוא ומשפחתו באיסורים רבים ונוראים, וישפיע עליהם בשפה רכה ונעימה להוציא את המכשירים הטמאים. ועצה טובה, ראשית להוציא מהסלון לחדר, כדי למעט את ההסתכלות בו. ואם יש לו כמה מכשירים, יוציא מכשיר אחר מכשיר, וירבה בתפילה לבורא עולם שיזכו הוא ומשפחתו לשוב בתשובה שלימה בשמחה.

לך אין מה לפחד - לך זה לא יקרה

רבים טועים לחשוב שהם יחזיקו מכשירים טמאים כאייפון וכדומה, ולהם לא תהיה שום תקלה. אך טעות חמורה ומרה היא בידם, כי זו דרך היצר לפתות את האדם באמור אליו: 'לך זה לא יקרה', 'לך אין מה לפחד', 'אתה לא תכשל', 'עליך זה לא ישפיע', וכיוצא בטענות אלו, עד שמפילו לרדת שחת.

בספרים הובא משל לבעל תאוה גדול שהיה לו עדר כבשים, ובכל יום היה אוכל כבש שלם. יום אחד נמאס לכבשים שהוא מכלה בהם, ועל כן החליטו לברוח כולם ליער. כאשר הבחין בדבר, רדף אחריהם לתופסם, אך הם ברחו ממנו ביתר שאת, כי ידעו להיכן רוצה להובילם, ובכל אופן לא השיגם. בעל התאוה היה קשה לו עד מאוד להיגמל מאכילת כבש בכל יום, וטיכס עצה בעצמו לקרוא אליהם מרחוק בתחנונים ופיוסים, עד שהצליח לפייס כבש אחד, ויאמר לו דע לך ידידי, כי אין לך מה לפחד ממני, כי אתה לא כבש אלא אריה, ומי בכלל יוכל לגעת בך, מי שיעז לנת על צווארך סכין, אתה מיד תטרוף אותו. וככה היה מחדיר בו ומפתה אותו עד שהאמין הכבש שבאמת הוא אריה, והלך עמו יחד, עד שהגיעו לביתו, ויקח את סכין השחיטה וישחטוהו. וככה עשה מאחד לאחד, אתה לא כבש, אתה נמר, איך לך מה לפחד מי יגע בך, עד שהגיעו לסכין השחיטה ושחט אותם אחד אחד.

והנמשל: זו היא דרכו של יצר הרע, לתעתע ולעבוד על האדם באמור אליו, אתה אריה, אתה חזק, לך לא יקרה כלום, מי יוכל להשפיע עליך, אף אחד לא יכול עליך, ואט אט האדם נופל ונופל עד שמגיע לבאר שחת. השם יצילנו.

"ברוך שעקר עבודה זרה מהבית הזה"

סיפר רבי בן ציון שלום הי"ו: פעם אחת הייתי יורד במדרגות בית הכנסת בסיום שיעורו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל, והיתה השעה מאוחרת מאוד בלילה. באמצע המדרגות ניגש אל הרב יהודי מגודל שיער, נישק את ידו ואמר: אני מבקש מכבודו שיכתוב לי כמה מילים לאשתי, שאסור להחזיק מכשיר טלוויזיא בבית, כי יש בינינו ויכוח חריף בנושא. אמר לו הרב: אני אבוא לביתכם, ואשפיע עליה שאסור להחזיק טלוויזיא בבית, כי זה כלי טמא מקלקל ומשחית את נפש הילדים ואת כל בני הבית. אמר האיש: לא נעים לי שכבוד הרב יטרח ויבוא אלי, אולי יכתוב לי פתק אחד ודי בזה. אמר הרב: בלי פתק, אני אבוא לדבר עמה, ובעזרת ה' אשפיע עליה! שמח האיש ואמר: אם כן אכין את אשתי למחר לביקורו של כבוד הרב. יקבע לי הרב שעה, אימתי נוח לו? אמר הרב: אסור להמתין עד מחר, עכשיו ומיד. היכן אתה גר? השיב האיש: בשכונת רמות. "בא ניסע עכשיו יחד בזריזות", פסק הרב. נסענו לרמות עם כבוד הרב בשעה מאוחרת בלילה. הבעל התקשר לאשתו בבית ואמר לה, יש לנו הפתעה, כבוד הרב הראשון לציון מגיע עוד מעט לביתנו, כבוד גדול הוא לנו, הרב מביא ברכה אל ביתנו! האשה שמחה והכינה את הבית לקראת בואו של הרב. כשהגענו לביתם, ישב הרב ליד השולחן יחד עם הבעל והאשה והנהג ואני. כבוד הרב התחיל לדבר על ליבה דברי מוסר, עד כמה המכשיר המתועב הזה אוכל כל חלקה טובה מעם ישראל, רחמנא ליצלן. לכן תחוסי על בנייך ובנותייך! - הרב דיבר בדמעות. האשה התרגשה והחלה גם היא להזיל דמעות מעיניה, ובהתרגשות אמרה: אם כבוד הרב טרח ובא אל ביתנו, ובשעה כזו מאוחרת, סימן שהדבר חמור ביותר, בעזרת ה' מחר אני מוציאה את המכשיר הטמא מהבית. אמר הרב: לא מחר אלא עכשיו, שאמרו חז"ל (מכילתא בא פרשה ט:): "מצוה

הבאה לידך אל תחמיצנה". אני רוצה לראות במו עיני שאתם מוציאים את המכשיר הטמא ושוברים אותו.

מספר ר' בן ציון: אני והבעל הורדנו את המכשיר הטמא מקומה שלישית. במדרגות קיבל המכשיר מכה בקיר, אמרנו אחד לשני, זהירות איך אתה יורד? והרב היה יורד אתנו, שומע וצוחק, אמר: הלוא הולכים לשבור אותו, ומה בכך אם יקבל עוד מכה, והרי כתוב 'הכה תכה'... צריך לברך "ברוך שעקר עבודה זרה מהבית הזה". הורידוהו למטה לפח האשפה, ושברוהו לרסיסים, והיתה שמחה גדולה, כמעט שרקדו. והבעל והאשה היו שמחים כפל כפליים, שהרב הופיע בביתם והביא להם ברכה והצלחה. בסיום אמרו הבעל והאשה לרב: אנחנו מודים לכבוד הגדול שעשה לנו הרב, והרב שוב בירך אותם ברכות לבביות וחמות. ואז פנה הרב לשומעיו ואמר להם: רואים אתם איך אפשר להציל נפש יהודי, ככה במסירות ובזריזות. ('עונג שבת' פרשת נח ה'תש"ע)

מציל – העובד כמציל בים מעורב או בבריכה מעורבת, או כשרוחצות שם נשים בלבד, הרי הוא פסול מלהיות שליח ציבור, וכל שכן הרוחץ בעצמו שם. ואף שמציל זה עומד שם כדי למנוע סכנת טביעה בבריכה או בים, מכל מקום אין לו להביא את עצמו לדבר זה. ומה שאמרו חז"ל, שאם רואה אדם אשה טובעת בנהר, חייב להצילה ואסור לו לנהוג חסידות בעצמו, זה מדובר אחרי שקרה והזדמן לו לראות אשה טובעת, שבה ודאי אין לו להימנע מלהציל, מה שאין כן כאן מי אמר לו להביא את עצמו למצב זה. וכבר אמרו חז"ל (מסכת ברכות סא ע"א): "כל העובר אחרי אשה בנהר, אין לו חלק לעולם הבא", וכל שכן בבריכה ובחוף ים שרוחצות שם נשים. ומלבד מה שהוא עצמו עובר עבירה חמורה בכל זמן שנמצא שם, כי קשים הרהורי עבירה יותר מעבירה עצמה, ואין אפוטרופוס לעריות, גם עובר משום מסייע בידי עוברי עבירה. (וילק"ו ברכות השחר ופסוד"ז רצ)

בעל תשובה

עבר עבירות ושב בתשובה באמת, מותר למנותו ש"צ, שאין לך דבר העומד בפני התשובה, ובמקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. (לז)

כי שכר שכרתני

כתב הרשב"א: הגון וראוי יותר לקחת שליח ציבור בשכר מאשר בהתנדבות, כי כאשר השליח ציבור מקבל שכר, הוא מקפיד יותר ומתבונן ונזהר יפה בתפילתו. וגם על ידי זה, לא כל הרוצה לעלות שליח ציבור, יעלה. וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן נג סכ"ב). ואין לחשוש מאיסור 'שכר שבת', כי לדבר מצוה, מותר. (ולט, מ)

כתב מרן הבית יוסף (ס"ס תקפה), ודאי שבשכר החזנים והתוקע, אין שום איסור כלל, שהרי כתב רש"י ששכר שבת הוא גזירה משום מקח וממכר, והלוא מקח וממכר עצמו לא נאסר אלא מדרבנן ואיך נאסור שכר שבת משום מקח וממכר, והלוא אין גוזרים גזירה לגזירה, אלא ודאי שאין בזה איסור כלל אפילו מדרבנן, אלא שרק נראה לאנשים כשכר שבת. וכן משמע ממה שאמרו (פסחים נ ע"ב) ארבע פרוטות אין בהן "סימן ברכה", מפני שנראה כשכר שבת,

ואחד מהן "שכר מתורגמנים" המתרגמים את דרשת החכם בשבת. ואם היה בו שום צד איסור, לא די היה לומר 'אין בהן סימן ברכה', אלא ודאי שאין בו איסור כלל. גם כיון ששוכרים אותם מערב שבת לצורך השבת, אין איסור בדבר, אלא שיש לחוש לכתחילה, ובמקום מצוה לא חששו כלל בזה. על כן מותר לשכור החזנים לצורך שבת ויום טוב. ואם משלמים לו בהבלעה, וכגון שהוא חזן גם בימי החול, אזי רואה גם סימן ברכה בכסף. אבל אם אין זה בהבלעה, הנכון שיקנה בכסף חפצי מצוה כתפילין רבנו תם וספרי קודש או חוברות "בהלכה ובאגדה" לזכות את הרבים בשמירת התורה ומצוות, ויזכה לראות ברכה גדולה במעשה ידיו בעולם הזה ובעולם הבא.

🕒 ליל ראש השנה

טעה בחתימה

אם טעה בעמידה וחתם 'מקדש ישראל והזמנים', במקום 'מקדש ישראל ויום הזכרון', לא יצא ידי חובתו. ועל כן, אם נזכר כשהוא עדיין בתפילה, יחזור לומר "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" או "קדשנו במצותיך", ויחתום כהוגן 'מקדש ישראל ויום הזכרון'. אבל אם נזכר כשסיים התפילה, יחזור לראש התפילה.

אף על פי שראש השנה הוא גם כן בכלל "זמנים", מכל מקום הרי זה דומה לדין מי שטעה בתפילת יום טוב וחתם מקדש השבת, במקום מקדש ישראל והזמנים, שפסק מרן השלחן ערוך (סימן תפז ס"א) שלא יצא ידי חובתו, אף שיום טוב נקרא שבת, וגם הזכיר בתפילתו את היום הטוב ההוא. (פב)

והוא הדין בכל זה, אם טעה בקידוש וחתם 'מקדש ישראל והזמנים', במקום 'מקדש ישראל ויום הזכרון', שלא יצא ידי חובתו וצריך לחזור ולקדש.

בסימנא טבא

קודם הקידוש נהגו לומר את הנוסח שתיקן רבנו יוסף חיים זיע"א בעל הבן איש חי, שבו ישנם בקשות וסימנים טובים לתחילת השנה. וכן היה מנהגו של מרן מלכא הראשון לציון זצוק"ל. ויאמר את הקידוש בשמחה ומאור פנים, ואף אם בא לביתו וראה שהשלחן עדין אינו ערוך, לא יכעס ולא יקפיד אפילו בלבו, אלא יעזור לסדר, והכל על מקומו יבוא בשלום.

שהחינו

בסוף הקידוש מוסיפים ברכת 'שהחינו', שאנו מודים לבורא עולם על היום הקדוש הזה שנתן לנו, שנעשה חשבון הנפש לעצמנו, היכן עומד מאזן חיינו בקיום התורה והמצוות, ובמה צריכים אנו להתחזק. שאילו לא היה את היום הזה, אזי לאחר אריכות ימים ושנים, היאך יכול היה האדם לעמוד בדין אצל

בורא עולם, כשהיה רואה את כל מעשיו הרעים. אבל עתה מידי שנה, שב בתשובה על מעשיו, ובודק ומכין את עצמו לקראת השנה הבאה, ומתחזק בתורה ובקיום המצוות, ואז לאחר אריכות ימים ושנים, מגיע מתוקן יותר.

בקידוש שבלילה השני, נחלקו הפוסקים אם לברך 'שהחיינו' או לא. לכן טוב שכל אדם יביא פרי חדש על השלחן בשעת הקידוש, וכשיברך שהחיינו יכוון לפטור גם את הפרי החדש. ואם אינו מוצא פרי חדש, ילבש בגד חדש. ומכל מקום גם אם אין לו פרי או בגד חדש, יברך 'שהחיינו' בכל אופן. וראה להלן לענין שהחיינו על השופר ביום השני. (קסג)

ראש השנה שחל במוצאי שבת

כשחל יום השני של ראש השנה במוצאי שבת, מוסיף בקידוש של הלילה, ברכת 'בורא מאורי האש' וברכת ההבדלה, ונמצא שבסך הכל מברך חמש ברכות שסימנם יקנה"ז [יין, קידוש, נר, הבדלה, זמן].

כרטיסי ברכה

"כרטיסי ברכה" לשנה טובה שנותנים הילדים תחת המפה בליל ראש השנה, וההורים מתענגים בהם, מותר לקרוא בהם בליל ראש השנה. ואין דינם כאגרות שלום שאסור לקרותן, משום שהם נכתבים בקיצור, וגם ישנה הנאה גדולה להורים בקריאתן. (חזו"ע שבת ו עא. וכמבואר בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה")

חתיכת המוציא

נהגו לטבל את חתיכת 'המוציא' במלח, וגם בסוכר. (בן איש חי ועוד)

סימנים טובים

רבותינו ז"ל (הוריות יב ע"א, כריתות ו ע"א) הנהיגו לאכול בלילי ראש השנה מיני מאכלים לסימן טוב לכל השנה, כמו: תמרים, רוביא (ושעועית), קרא (ודלעת), כרתי, סילקא (תרד), רימונים, תפוח בדבש, וראש כבש. ויזהר לדקדק היטב בראש הכבש שיהיה 'חלק' בכשרות מהודרת. ואם אינו מוצא, יאכל ראש של עוף או דג, ולא יכנס בחשש אכילת איסור, חס ושלום.

הזמן הנכון לאכול את הסימנים לאחר שבירך "המוציא" ואכל כזית פת, ולא מיד לאחר הקידוש, כדי שלא יכנס בספק אם לברך ברכה אחרונה. (צז)

סדר אכילת הסימנים – אין צורך להקפיד על הסדר הכתוב בסידורים, והעיקר שיקדים לברך על התמרים שהם משבעת המינים, ואחר כך יאכל את הדברים

המתוקים אחד אחרי השני, ולאחר מכן את שאר הטעמים כפי רצונו. וכן נהג מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. (צג. ת"ה סד)

ברכה ראשונה – לא יברך על הרוביאה, קרא, כרתי, סילקא, וראש כבש בסעודה, כיון שהם באים מחמת הסעודה ולא לקינוח כתמרים, רימון ותפוח. (צז)

ברכת שהיינו – מי שיש לו תמרים חדשים ורימון חדש, יכול להביא תחילה לשולחן רק את התמרים ולברך עליהם 'שהיינו', ויכוון שלא לפטור את הרימון שיביאו לו לאחר מכן, וכשיביאו את הרימון יברך שוב 'שהיינו'. אולם, אם ברך 'שהיינו' על התמר בעת שהיה הרימון לפניו בשולחן, פטר גם את הרימון. (שו"ת יביע אומר חלק ד סימן יט)

יהי רצון – יקדים את ברכת הפרי ויטעם ממנו, ולאחר מכן יאמר את נוסח 'יהי רצון'. ויש נוהגים שכל בני הבית מחזיקים בידם את הפרי, וגדול הבית מכוון להוציא את כולם ידי חובה ומברך ועונים אחריו 'אמן' וטועמים. ואחר כך הוא אומר את ה'יהי רצון' בקול רם, וכולם שומעים ועונים אחריו 'אמן'. (צח)

כשאומר: "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו ואלוקי אבותינו שיתמו אויבינו ושונאינו וכל מבקשי רעתנו", יכוון על האויבים המרעים לעם ישראל במשך השנה ושופכים דמם של ישראל כמים, שהקב"ה יאבדם מן העולם. וכן באומרו: "וכל מבקשי רעתנו", יכוון על אויבי התורה שעניניהם צרה בקיום התורה והמצוות, ובהגדלת בתי כנסיות ובתי מדרשות והישיבות הקדושות, ומחפשים בכל דרך למנוע תורה וטהרה מישראל, אם בקיצוצים בתקציבים ואם בגזרות חדשות למיניהם, שידיהם לא תעשה תושיה חלילה, ולא יצליחו כלל במזימתם הרעה.

דגים – יש נוהגים לאכול דגים בראש השנה לסימן טוב שנפרה ונרבה כדגים, ושירבו זכויותינו כדגים שהם פרים ורבים. (אבודרהם, השל"ה, מטה אפרים ועוד. ק)

תשלומין

מי שהיה אנוס ולא יצא לו לאכול את הסימנים בראש השנה או שחסר לו איזה סימן, ישתדל להשיגו ולאוכלו בעשרת ימי תשובה. (עיין מועד לכל חי פ"ג אות יט)

חמוצים וחרפים

יש נוהגים לא לאכול מאכלים חמוצים וחרפים, אלא אם כן הוא רגיל בהם ואוהבם מאוד. ואמנם אם הם חרפים וחמוצים מאוד עד שכשאוכלם מראה תנועות קושי מסוים, או שמרוב החריפות, עיניו זולגות דמעות, אין ראוי לאכול מהם, שאין זה סימן טוב. (צט)

כעס

אף אם הכעיסו אותו, יתאמץ שלא לכעוס, כי מלבד האיסור לכעוס בכל השנה, אין זה סימן טוב לכעוס בראש השנה, שמראה חלילה סימן כעס לכל השנה.

ידיעה עיקרית וחשובה עד מאוד

יש לדעת ולהפנים דבר עיקרי וחשוב עד מאוד, כי עם כל הכבוד והמעלה למנהגי ישראל לאכול דברים מסוימים בראש השנה ולא דברים אחרים, צריך לדעת שכל זה רק "סימנים", אבל העיקר שהאדם עצמו ישתדל להשרות בביתו אורה נעימה ושמחה. על כן, אפילו אם חלילה נשרף התבשיל, וכגון שהלכה האשה לשמוע שופר ושכחה את הסיר על הגז. אם יאמר, וכי זה סימן טוב לאכול תבשיל שרוף בראש השנה, ולכן יכעס עליה, נמצא שנכשל גם באיסור כעס, וגם בסימן לא טוב. אבל אם יוותר ויבליג, שכרו יהיה רב ועצום עד מאוד. ואדרבה זו סיבה שיזכה להכתב ולהחתם לחיים טובים ולשלום, כי העיקר תלוי באדם עצמו שישתדל להשרות הרגשה טובה ונעימה, ולא באוכל ולא בתבשיל אם הוא מתוק או חמוץ.

חיוכים מונעים חיכוכים

הלוא ברור שאם אדם רק יזהר שלא לאכול חמוץ, חריף, ומלוח, אבל חלילה יכעס ויתרגז, הרי זה לא שווה כלום. לכן יתאמץ מאוד שלא לכעוס, ויזכה שיקוימו בו דברי הגמרא וראש השנה יז ע"א: "כל המעביר על מידותיו, מעבירים לו על כל פשעיו". ומי לא צריך לברכה זו שיעבירו לו על כל פשעיו ביום הדין. וכמו המעשה המפורסם על הגאון רבי אליהו מני זצ"ל רבה של חברון, שהיו לו שלשה ניסיונות גדולים ועצומים של כעס בליל ראש השנה, ועמד בשלשתם ולא כעס מאומה, ואחר כך אמר שהיתה לו אותה שנה, טובה ומבורכת יותר מכל שנה. ועצה טובה ששמעתי מתלמיד חכם אחד לפני שנים, להשתדל בראש השנה לחייך בבית כל הזמן, ופשוט שחיוכים מונעים חיכוכים. כמה גדול כח קריצת העין לאשתך, לבנדך, לבתך, ולחברך, עם חיוך קל על השפתיים.

ברכת המזון

יברך ברכת המזון בכוונה גדולה. ויזהר לומר 'יעלה ויבוא'. ואם שכח לומר בלילה או ביום, ונזכר מיד כשאמר ברוך אתה ה', קודם שסיים 'בונה ירושלים', יאמר 'למדני חוקיך', שיראה כאומר פסוק, ויחזור לומר 'יעלה ויבוא'. ואם נזכר אחר שחתם 'בונה ירושלים', יברך: "ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם, אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל, את יום הזכרון הזה את יום טוב מקרא קודש הזה, ברוך אתה ה', מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון". והוא הדין אם נזכר אחר שהתחיל ברכה רביעית ואמר 'ברוך אתה ה', אלוקינו מלך העולם' ונזכר קודם שאמר 'לעד האל אבינו...!', יאמר שם את הנוסח הקודם 'אשר נתן...'. אך אם נזכר אחר שאמר 'לעד...!' לא חוזר, כיון שספק ברכות להקל.

(ת"ה עז)

משניות

נהגו לקרוא משניות של מסכת ראש השנה לאחר ברכת המזון, כי דבר בעתו מה טוב (משלי טו כג). ועל כל פנים, עדיף ללמוד מספר משניות בהבנה, מאשר לקרוא את כל המסכת ללא הבנה, כי בקריאת דברי תורה בלי הבנה כלל, אינו מקיים מצות תלמוד תורה. (מגן אברהם סימן נ סק"ב)

יום ראש השנה**סדר התפילה****אכילה ושתייה קודם התפילה**

מותר בכל השנה לשתות תה או קפה עם סוכר קודם התפילה, והוא הדין בשבת ויום טוב, כיון שלא חלה חובת הקידוש אלא לאחר התפילה. אבל ברור שאסור לאכול לפני התפילה.

מותר לנשים לשתות או לאכול משהו קודם התפילה, או לאחר התפילה קודם הקידוש, אך לכתחילה טוב שתקדש על היין ואחר כך תאכל. (חזו"ע שבת ב קסז, קסט. וכמבואר בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה")

זמן התפילה

מעלה גדולה וחשובה להתפלל תפילת שחרית בראש השנה בנץ החמה, וכן נהגו רבים בכל מקום ומקום.

ואמנם דע, כי עיקר המעלה בזה, מאחר והתפילה מתארכת מאוד כחמש או שש שעות, הרי שאם יתחילו להתפלל כבכל שבת, יסיימו קרוב לחצות היום, ועד שילכו לביתם ויסעדו את סעודת החג, מן הסתם גם יהיו עייפים לאחר הסעודה מכובד מאכלם, ונמצא שרוב היום עבר ללא עסק התורה. על כן, מה נהדר ומה נפלא מנהג בתי כנסת רבים שבסיום התפילה בנץ החמה, מקדשים על היין וטועמים מעט מיני מזונות, ושומעים שיעור מפי תלמיד חכם 'בהלכה ובאגדה' מענייני היום כהלכות יום טוב ועשרת ימי תשובה, כיד השם הטובה עליו.

ובאמת, מה נפלאה ההרגשה של הזוכים לעסוק בתורה בעת כזו, וכמה חשים עונג רוחני מיוחד, ובפרט אם ישתדל הרב למשכם ולעניינם בדברי תורה מיוחדים, שבכך ישיגו את מתיקות וערבות התורה יותר ויותר, כמו שכותב **אור החיים הקדוש** (דברים כו יא): **"אם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות**

שבעולם". ובגמר השיעור כשילכו לביתם לסעודת החג, כמה הנאה ושלוות נפש מרובה תלווה אותם. ועל הכל כמה נחת רוח ושמחה רבה יגרמו לבורא עולם ששמח עד מאוד במעשיהם, כמו שאמרו במדרש (ילקוט שמעוני תהילים תתפח. אליהו רבה פרשה א) **"לעולם ישכים אדם ביום השבת, וילך לבית הכנסת ולבית המדרש, ויקרא בתורה וישנה בנביאים, ואחר כך ילך לביתו ויאכל וישתה, לקיים מה שנאמר (קהלת ט ז): "לך אכל בְשִׁמְחָה לַחֲמֵךְ, וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב יַיִןךְ, כִּי כָּבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךְ", ללמדך שאין לו מנוחה להקב"ה אלא עם עושי תורה בלבד"**.

על כן, אשרי חלקם ומה נעים גורלם של המייסדים שיעורים אלו בכל מקום, שעליהם נאמר (דניאל יב ג): **"וּמַצְדִּיקֵי הָרְבִים פְּכוּכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד"**, ובפרט ביום הדין שמוטל עלינו להרבות בזכויות ככל היותר ולהכריע את הכף לזכות. ואמרו בתנא דבי אליהו (רבה פרשה ט): מפני מה זכה אלקנה שיצא ממנו בן "שמואל הנביא" ששקול כמשה ואהרן? אמר לו הקב"ה: **"אלקנה, אתה הכרעת את ישראל לכף זכות, וחינכתם במצוות, וזכו רבים על ידיך, אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות, ויחנכם במצוות, ויזכו רבים על ידי"**.

"אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דָּגְלוֹ" (במדבר א נב)

בחורי ישיבה ספרדים הלומדים בישיבה אשכנזית, בימים אלו שיש שינויים רבים בנוסחאות התפילות, ובסדר הקדושות והפיוטים עם המנגינות המיוחדות שלהם שמעוררים ומקרבים את ליבם של ישראל לאביהם שבשמים, יארגנו מנין מיוחד לספרדים, כדי שיתפללו כמנהג אבותיהם. (שו"ת יחזה דעת חלק ז סימן זה)

וידי

אין להתוודות בפיו בראש השנה, כיון שהוא יום חג, כמו שנאמר: **"תקעו בחודש שופר, בכסה ליום חגנו"**. ואמנם, רשאי להתוודות בלבו, ולחשוב על עזיבת החטא ולשוב בתשובה שלימה. כי עיקר היום הקדוש הזה לשוב בו בתשובה, שהרי הוא בכלל עשרת ימי תשובה.

וגילו ברעדה

התפילה צריכה להיות בכוונת הלב, כי תפילה בלי כוונה כגוף בלי נשמה. ולא יתפלל בעצבות אלא בשמחה, ביראה ובנעימה, כי קדוש היום לאדונינו, ובטוחים אנו בעזרת השם ובשועתו שיכתבנו ויחתמנו לחיים טובים ולשלום לאלתר. ומכל מקום אם לפתע מרגיש התעוררות ומוריד דמעות, אין בזה חשש, ואדרבה המתעורר לבכי בראש השנה בשעות הבוקר כשהקב"ה דן את העולם, חשוב מאוד שיהרהר בתשובה באותם רגעים, כי אז באותה שעה דנים אותו בשמים על משך השנה הבאה, אך לא יעורר הוא את עצמו לבכי. (סו, פז, קח. ת"ה מב)

☞ האם מותר לבכות בתפילות בראש השנה?

לפי מה שכתבו הרמב"ם (הלכות יום טוב פרק א הלכה כב ופרק ו הלכה יז) ומרן השלחן ערוך (סימן תקצז סעיף א) ורבים מהפוסקים, שיש מצוה לשמוח בראש השנה, רק באיפוק מסוים יותר מכל השנה (כמבואר בהרחבה בעלון "ותתענג בדשן" גיליון מס' 42), לכאורה ברור שיהיה אסור לבכות בראש השנה, כי הוא יום של שמחה. ואמנם רבנו חיים ויטאל כותב בשער הכוונות (דף צ ע"א) שרבנו האר"י היה נוהג לבכות הרבה בתפילות של ראש השנה, והיה אומר כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים אלו, היא הוראה שאין נשמתו שלימה והגונה. ואמר: כי האדם הנופלת עליו בכיה רבה מאליו בימים האלו בתפילה, היא הוראה שנידון באותה שעה למעלה אם ביום ראשון ואם ביום שני. עי"ש. (והובא בכף החיים סימן תקפב סק"ס ועוד). ולכאורה אם ראש השנה יש בו מצות שמחה, איך היה בוכה כל כך ביום זה?

ונראה שיש שני סוגי בכי, יש בכי של צער, כמו חלילה מי שבוכה ומצטער על מתו, או שבוכה על הפסד ממון שנגרם לו וכיוצא בזה. ויש סוג אחר של בכי שמתעורר אצל האדם מחמת התרגשות וכיסופים לבורא יתברך. ולכן בכי שעל ענייני צער, בוודאי שאסור לבכות לא בשבת ולא ביום טוב, אלא אם כן הוא מרגיש שהבכי פורק ממנו את הצער ומיקל עליו, שאז מותר לו לבכות. כי אדרבה על ידי הבכי, הוא מתענג, וכמו שפסק הרמ"א (אר"ח סימן רפח ס"ב). לעומת זאת, בכי שמתעורר אצל האדם מהתרגשות וכיסופים לבורא, אין שום חשש איסור בזה, כי אדרבה בבכי כזה, הוא מרגיש עונג שהוא מתקרב לבורא. וכמו שכתב הט"ז (שם סק"ב) בשם זוהר חדש, שרבי עקיבא היה בוכה הרבה בשבת כשהיה קורא "שיר השירים", כי ידע עד היכן הדברים מגיעים באהבת השם לעם ישראל, ומרוב דבקותו, היו עיניו זולגות דמעות, ואמר לתלמידיו שיש לו עונג בזה. בכל כיוצא בזה, אין ספק שהבכי הוא לא חלילה בכי של צער, אלא בבחינת מה שאמר דוד המלך (תהלים עג כח): **"אֲנִי קָרַבְתִּי אֶלְקִים לִי טוֹב"**. [וכמו שמצוי בשבתות חתן, שהחתנים דורשים בשעת רצון בסעודה שלישית, וכמה וכמה פעמים הם בוכים מרוב התרגשות, שאין ספק שבכי כזה מותר לחלוטין.] ובוודאי רבנו האר"י ז"ל שבכה בראש השנה, זה היה בכי של התרגשות וכיסופים לבורא, שהרי אומר המהר"ח **והרבה לבכות בתפילה**, ולא חלילה במשך היום, ולעולם במשך היום היה שרוי בשמחה. וכך ראיתי פעם באחד העיתונים שנכדו של מרן זצוק"ל תיעד את ראש השנה של מרן, וכתב שזה היה אחד הימים השמחים ביותר אצל מרן. וברור שהיינו במשך היום עצמו, אבל בעת התפילה, כבר כתב מרן, שהקדיש והקדושה נאמרים בניגון הסליחות והפיוטים של הימים הנוראים, בבחינת (ברכות ל ע"ב) **"וגילו ברעדה"**, במקום גילה שם תהיה רעדה.

על כן הלכה למעשה, אדם שבא לו הבכי מהתרגשות מיום הדין, וכגון שמתאר לעצמו איך הקב"ה ישתבח שמו לעד, יושב על כסא המשפט ודן את העולם כולו, הללו מיימינים והללו משמאילים, אדרבה זה טוב, רק לא חלילה שיתאמץ לבכות. וזה גם מדויק בלשון שער הכוונות: **"שהיה אומר כי מי שאין בכיה נופלת עליו בימים אלה**, היא הוראה שאין נשמתו שלימה והגונה". ומשמע שדוקא אם נופלת עליו. אבל לא כמו ביום כיפור שהוא יום מיוחד שנתן לנו הקב"ה למחילה ולסליחה ולכפרה, שבו בוודאי שיש ענין להתאמץ לבכות על החטאים והעוונות והפשעים שעשינו. ואף על פי שהוא בכי של צער, אדרבה ביום זה ראוי לבכות ולבכות, כי אם לא עכשיו, אימתני! שהרי זה הוא יום השיא של

התשובה, וכיון שהבכי הוא חלק מהתשובה, וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ד): "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני השם בבכי ובתחנונים", לכן בודאי שנכון מאוד לבכות ביום זה. אבל בראש השנה שהוא יום שמחה, לא יבכה על מעשיו הרעים, כי זה בכי של צער. (עיין שו"ת יבי"א ח"ט סימן נא, וחי"י סימן מג. יחזה דעת ח"ב סימן סט, וחי"י סימן צו)

מכירת המצוות

יש להיזהר בשעת מכירת המצוות של פתיחת ההיכל והעליות, שלא ישיח שיחה בטלה חס ושלום, ומה טוב שיעיין באותה שעה בדברי תורה קלים כמו בחוברות האלו או יקרא תהילים. ומן הראוי שלא יאריכו במכירות מדי, כדי שלא להכביד על הציבור, ולגרום להם לחטוא ולדבר חס ושלום. (ק"י)

נכון מאוד שכל אדם ירא שמים, ישתדל לעלות לספר תורה באחד מימי ראש השנה וכיפור. וישתדל לקנות עלייה אפילו בדמים יקרים, ובלבד שבבית כנסת זה מעבירים את כספי התרומות להגדלת התורה בציבור ובני הנוער, שעליהם נאמר: "עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר". (ק"א)

י"ג מידות

הנכון שלא לומר י"ג מדות בפתיחת ההיכל שבראש השנה ובכל יום טוב, שיש אומרים שיש איסור בדבר. (שער הכוונות, רבי שמואל ויטאל, זבחי צדק, רבי אליהו מני, מעשה ניסים ועוד. ק"ט)

קריאת התורה

חמשה עולים לספר תורה, מלבד המפטייר. ואם חל בשבת עולים שבעה. ואף על פי שמן הדין מותר להוסיף עולים לספר תורה, מכל מקום לא ירבו עולים יותר מדי, פן יקוצו הציבור ויבואו לדבר בבית הכנסת חס ושלום. והמנהג לעלות את שליח הציבור והתוקע לעלייה לספר תורה. (ק"י) ומנהגו של מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה להעלות חמשה מוסיפים בראש השנה, כמנין העולים של חובת היום.

שעת סיום

יש לסיים את התפילה די זמן קודם חצות היום [בערך 12:30], כדי שיספיקו הציבור לחזור לביתם לקדש ולאכול קודם חצות, ולא יחשב להם כתענית, שהרי לא מתענים בראש השנה. ואם יודע שמאריכים בבית הכנסת יותר מחצות, ישתה קודם התפילה תה או קפה, ובזה לא יחשב לו כתענית. (ת"ה ס"ט)

ברית מילה

כשיש ברית מילה בראש השנה, מלין אחר קריאת התורה קודם תקיעת שופר. (סימן תקפד ס"ד)

כתב באור זרוע (חלק ב סימן רעה): אם יש למול נער בראש השנה, אמר רבי קלונימוס הזקן שאירע כן במגנצ"א ושאלו לקדושים אשר בארץ רבנו גרשום מאור הגולה ועוד, והורו כולם למול לאחר קריאת התורה וההפטרה קודם שיתקעו בשופר, כדי שתהא ברית מילה סמוכה לתקיעת שופר, שיזכור לנו הקב"ה ברית אברהם ועקידתו של יצחק [שהשופר הוא זכר לאילו של יצחק]. והרבה מבני הישיבה הקדושה היה קשה בעיניהם לעכב תקיעת שופר כל כך בשביל המילה, ורצו לדחות המילה עד גמר כל התפילה. והשיבם רבנו גרשום אם אין מילה, אין תקיעת שופר בעולם, שנאמר "אם לא בריתי יומם ולילה, חוקות שמים וארץ לא שמת". ועוד שמצות מילה קדמה למצות תקיעת שופר. ואני הקטן מצאתי סמך מתשובת הגאונים שכבר נשאלה שאלה זו בעיר רומי ושאל מר שלמה היצחקי [רש"י] מרבי נתן גאון בעל הערוך, שמצוה מן המובחר להקדים המילה בהשכמה משום שזריזים מקדימים למצוות, ואין נכון לאחרת עד גמר התפילה, שרוב פעמים גמר התפילה בסוף ה' [ח'] שעות, והמאחר מצות מילה כל כך נראה שמצות מילה בזויה עליו, לכך נכון להקדימה בין קריאת התורה לתקיעת שופר. ע"כ. ומרן הבית יוסף הביא עוד טעם בשם הרוקח להסמך את המילה לקריאת התורה, לפי שהשכינה אצל התורה. והיינו לפי שהשכינה באה לברית להופיע מאורה על העוסקים במצוה, והרי הם כמקבלים פני השכינה. (עיינו ספורנו בראשית יח א ועוד) לכן מסמיכים את הברית לקריאת התורה, שכיון שכבר השכינה שם, נסמך גם את המילה שגם בה יש שכינה.

ואולם כל האמור הוא בתנאי שכל בני המשפחה מתפללים באותו בית הכנסת, באופן שכולם זוכים להשתתף בברית בשמחה בין קריאת התורה לתקיעת שופר. אולם במקרה שאבי הבן מתפלל בנץ החמה, ואילו הסבים ובני המשפחה מתפללים מאוחר יותר, בודאי שעליו להתחשב בהם, כי גדול כבוד הבריות, ותורתנו דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. על כן, הטוב והישר שבסיום תפילת מוסף, ינהגו כאמור לעיל, לקדש על היין ולטעום מעט מיני מזונות, והרב שבקהל ימסור שיעור תורה עד שיבואו בני המשפחה מבתי כנסת האחרים, ויעשו את המילה ברוב עם, שגדול השלום.

וכך זכינו לעשות מעשה אצלנו בבית הכנסת, שבסיום תפילת מוסף עשינו קידוש, ומסרנו שיעור בהלכות בניית הסוכה, עד שהגיעו הסבים ובני המשפחה, והרווחנו שיעור תורה וגם ברית מילה ברוב עם, ובפרט ביום הגדול והקדוש הזה שצריכים להוסיף עוד ועוד תורה ומעשים טובים לכף של הזכויות. ועל הכל הרווחנו שבני המשפחה היו מרוצים ושמחים והרבינו שלום בעולם, כי שמחו מאוד שהתחשבו בהם כיאות, ותהילות לאל יתברך נעשה קידוש השם גדול.

🕒 סדר היום

ניצול הזמן

לא יעביר את היום בשיחה בטלה. ועצה טובה שלאחר התפילה יקדש על היין, ויאכל מעט מיני מזונות, וילמד תורה כפי הבנתו. ולאחר מכן, יערוך את הסעודה עם בני משפחתו בשמחה ושירי קודש ודברי תורה. (קפ"ג, קפ"ד) וכבר בארנו לעיל, היאך ראוי ונכון להנהיג בבתי הכנסת כדי לזכות את הציבור.

”ושמחת בחגך”

מצוה לשמוח בראש השנה, ויאכל בשר שמן ודברים מתוקים, כמו שציוה עזרא הסופר לעם ישראל (נחמיה ח ו): **”לָכוּ אֲכָלוּ מִשְׂמְנִים וּשְׂתוּ מִמֶּתְקִים... כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֲדֹנָינוּ... וַיֵּלְכוּ כָל הָעָם לֶאֱכֹל וּלְשִׂתוֹת וּלְשַׁלַּח מְנוֹת וּלְעֲשׂוֹת שְׂמֵחָה גְדוֹלָה”**. ואם יש באפשרותו לאכול רק בסעודה אחת בשר בהמה, עדיף שיאכל את הבשר ביום ולא בלילה, כי כבוד היום גדול מכבוד הלילה.

כתב הרמב"ם (הלכות יום טוב פרק א הלכה כב), כשם שיום טוב ראשון של ראש השנה אסור בהספד ותענית **”והיית בשמחה”** כך יום טוב השני. וכתב עוד (שם פרק ו הלכה יז): שבעת ימי הפסח ושמנת ימי החג **עם שאר ימים טובים**, חייב אדם להיות בהם **שמח וטוב לב**. ואף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד... **האנשים אוכלים בשר ושותים יין, שאין שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין**. ע"ש. וכתב מרן השלחן ערוך (סימן תקצ"א): אוכלים ושותים **ושמחים** בראש השנה. ואמנם לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת השם על פניהם. ע"כ. ומבואר שאף על פי שיש מצות שמחה בראש השנה, אבל עדיין ישנן אזהרות והגבלות מסוימות שעלינו להקפיד בהן, **”לא יאכלו כל שבעם, למען לא יקלו ראשם”**, כי כשאדם אוכל כל כך, חלילה הוא יכול להקל ראש, וזה בוודאי לא מתאים בראש השנה שהוא יום הדין. ופשוט שאין מדובר כאן חלילה על **”קלות ראש”**, שזה שחוק והיתול ושיחה בטלה וכמו שפירשו הרמב"ם הלכות תפילה פ"א ה"ו, ושו"ע אר"ח סימן קנ"א ס"א, שזה לא ראוי ולא מתאים. אלא **”לא יקלו ראשם”**, היינו שמחה מרובה במילי דבדיחותא [בדברי שמחה יתירה] כפי שמצוי לפעמים אפילו אצל אנשים יראי שמים בעידנא דחדוותא יתירתא ורעותא דליבא [בזמן שמחה יתירה ורצון הלב], שמרגישים טוב עם עצמם ומתבדחים מעט. אבל בראש השנה יש להיזהר גם מזה ולהראות רצינות יותר, **”ותהיה יראת ה' על פניהם”**. וכן נראה מלשון הרמב"ם (הלכות מגילה וחנוכה פרק ג הלכה ו) שכתב: ראש השנה ויום הכפורים אין בהם הלל, לפי שהם ימי תשובה ויראה ופחד, **”לא ימי שמחה יתירה”**. ועיין עוד בעלון **”תתענג בדשן”** גיליון מס' 42 (תרוה נח)

מיעוט שינה

טוב שלא לישון ביום ראש השנה, שאין זה נאה לישון בשעה שהקב"ה דן את האדם על מעשיו (זוהר הקדוש). וגם אמרו חז"ל שהישן ביום ראש השנה גורם שמזלו ישן, כי אם הוא ער ולומד תורה או תהלים, מעורר עליו למעלה מליצי יושר (ירושלמי). ומכל מקום אם ראשו כבד עליו, יישן מעט אחר חצות היום, כדי שיתחזק לעבודת השם יתברך. וכן אם רוצה לעסוק בתורה בלילה, רשאי לישון ביום, כדי שתהיה דעתו צלולה בתורה, והעיקר שכל מעשיו יהיו לשם שמים. אבל הנשואים ערים ומפטפטים דיבורים בטלים, עדיף שישנו, כי ישב בטל הריהו כישן. (קפג. מגן אברהם סימן תקפג סק"ו)

תהלים

יש נוהגים לקרוא בכל יום מימי ראש השנה ספר תהלים שלם, ובשני הימים

נמצא שקראו שלוש מאות פרקים כמנין כפ"ר. וישמו לב לקרוא בנעימה ובנחת מילה במילה, כי טוב מעט בכונה מהרבות שלא בכונה.

כתב הפלא יועץ (ערך תהילים): כל המעלות החשובות שנאמרו על קריאת התהילים, הנם לקורא אותם כתיקונם, אות באות, תיבה בתיבה, בקול רינה ותודה ובשפל קול התחינה, כי יתן את רוחו אליהם ויבין מה שמוציא בשפתיו, שהם תפילות נוראות על אויבי וצרי הנפש, ושבחים ותהילות גדולות לנורא עלילות, ויקרא אותם במתון בלי חסרות ושגיאות, ולא כמנהג כמה בוערים שקוראים אותם במרוצה בחלף וחסור ושגיאות, וחוששני להם מחטאת במקום מצוה, אם יכולים לקרוא אותם כתיקונם, ותהי מרוצתם רעה. ע"כ. וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י: טוב מעט בכונה לקרוא ספר אחד מהתהלים, מהרבות את כל חמשת הספרים בלא כונה.

עסק התורה

העוסקים בתורה, ישקדו על לימודם יותר ויותר, שאין לך מעלה גדולה יותר מעסק התורה ממש. (קפה) ואם בכל זאת מעוניינים הם בקריאת ספר התהילים, יחלקוהו בין כמה אנשים, כגון לעשרה אנשים שיקראו כל אחד 15 פרקים. ומכל מקום מי שנכספה נפשו וחפץ לקרוא עתה את כל ספר התהילים, ומרגיש בכך התעוררות לתשובה וקירבה להקב"ה, יקרא ואין בזה ביטול תורה, חלילה.

כתב הגאון רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל בספרו "נפש החיים", ישנם שני סוגי ביטול תורה - בכמות, ובאיכות. בכמות, כגון שיכול ללמוד חמש שעות ולומד שלוש שעות. באיכות, שלומד חמש שעות, אבל יכול ללמוד בהבנה טובה ועמוקה, ולומד בשטחיות. וראיה לזה ממסכת מגילה (ג ע"א) שאמרו: "מבטלים תלמוד תורה מפני מקרא מגילה". ויש להבין, וכי מקרא מגילה אין זה לימוד תורה, הלא מגילת אסתר היא אחת מעשרים וארבעה כתבי הקודש? אלא כיון שיכול לעסוק בתורה בהבנה עמוקה ועוזב את לימודו בשביל קריאת המגילה, יש כאן ביטול תורה באיכות, שהרי הוא רק קוראה ולא לומדה כשאר לימודיו בהבנה היטב. אלא שבכל זאת אמרו חז"ל "מבטלים תלמוד תורה בשביל מקרא מגילה", כי זוהי עתה מצות היום לפרסם את ניסי ה' ברבים. ומעשה שהיה בכולל "חזון עובדיה" לפני כ-35 שנה, בקשו כמה אברכים לארגן יום אחד תענית דיבור עם קריאת שלושה ספרי תהילים בימי השובב"ם. ומרן הראשון לציון צוק"ל הורה, שיש בזה ביטול תורה כשאדם מפסיק מלימודו בשביל קריאת ספר התהילים.

וכתב הפלא יועץ (ערך ידיעה): וכבר כתבו הפוסקים, שמי שיכול לפלפל בחכמה, ולקנות ידיעה חדשה, ומוציא הזמן בלימוד תהילים וזוהר וכדומה, הרי זה נחשב לו ביטול תורה. וכתב מרן החיד"א (ברכי יוסף אורח חיים סימן א ס"ק ט): בכל דור ודור תיקנו החכמים סדרי לימודים שונים, וקביעות עיתים [כמו פרשת המן ועשרת הדברות ועוד לקוראן בכל יום], וכוונתם היתה לזכות את הרבים, המון ישראל, כי בלאו הכי הם בעוונות בטלים מלימוד תורה, ועל ידי סדר הלימודים הללו, הם קוראים ומתעוררים. **אולם לא נאמרו כל השיעורים הללו לתלמידי חכמים אשר להם יד ושם טוב, חכמים ויודעים לעסוק בגופי תורה, ולעמוד על עיקר דיני התורה, להבין ולהורות.** ע"כ. וכן כתב בכף החיים (סימן תיז ס"ק יג): ונהגו פה עיר הקודש ירושלים שבערב ראש חודש מאריכים בתפילות ובתחנונים על אורך גלותנו, ואחר כך מתקבצים יחידי סגולה בבתי כנסיות וקוראים קודם חצות היום פרשת ויקרא, ופרשת צו, ובישעיה, ירמיה, יחזקאל ויואל, ולומדים מסכתות אבות, מדות ותמיה, וכל ספר התהילים, ובין ספר לספר מאריכים בתחנונים, ואחר

כך לימודים בספר ראשית חכמה עד שיתקבצו הקהל לתפילת מנחה. ונראה שכל זה הסדר הוא להמון העם, אבל מי שתורתו אומנותו ויש לו לב מבין בגמרא ומוסקים, אין צריך לבטל כדי לומר סדר זה, כי בלאו הכי תלמוד תורה מכפר ובלבד שיעשה תשובה. ע"כ.

ומכל מקום, מי שמרגיש שעל ידי קריאת פרקי תהילים הוא מתעלה ומתקרב להשם יתברך, ומתעורר לבו לתשובה, בודאי שאין בזה ביטול תורה, ובפרט שאם כך מנהג המקום שהוא נמצא, וכמובא בספר תיקון יששכר [סד ע"ב. לרב יששכר ו' סוסאן מערבי זצ"ל. לפני כ-500 שנה]: ונהגו פה בעיר הקודש צפת באלו המשמרות, שבכל ערב ראש חודש מתקבצים ובאים עשרה מתענים מכל קהילות צפת... וקוראים את כל התהילים... במעמד כמה מחכמי העיר, הישיבות, הרבנים ותלמידיהם. וכמה פעמים היה ביניהם גדול דורנו החכם השלם הרב הגדול מורנו הרב רבי יוסף קארו נר"ו ומבני ישיבתו עמו "ביום משמרתו". ע"כ.

זיכוי הרבים

מה טוב ומה נעים שיארגנו בבתי הכנסת שיעורים במשך היום בהלכה ובאגדה, לזכות את הציבור הצמאים לשמוע דברי אלוקים חיים, ובפרט ביום הגדול הזה שמאזני המשפט ביד השם, ואשרי הזוכה ומזכה לאחרים. (קפג, קפד)

הריני כפרת משכבו

מי שנפטרו אביו או אמו ואומר דבר תורה או הנהגה חשובה בשמם, בראש השנה או ביום הכיפורים, טוב שיאמר: "הריני כפרת משכבו", אפילו לאחר י"ב חודש. שכיון שספרי חיים ומתים נפתחים בימים אלו ודנים אותם, הרי זה כמו בתוך י"ב חודש לפטירתם, שצריכים הם כפרה, והלוא המתים מתכפרים בצער גופם של החיים או בממונם בנתינת צדקה עבורם להקל את דין הנפטר. (חזו"ע אבולות ח"ג קצז. ועיין בחוברת "האבולות בהלכה ובאגדה")

כתב בשבולי הלקט בשם הספרי על הפסוק (דברים כא ח): "כִּפֹּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ", "כפר לעמך ישראל" אלו החיים, "אשר פדית" אלו המתים, מגיד שהמתים צריכים כפרה. ועל זה סמכו העולם לומר בתוך י"ב חודש אחר פטירת אב או אם: "הריני כפרת משכבו", כי מתכפרים המתים בצער גופם או בממונם של החיים. וכתב הרוקח, ואם תאמר מה תועיל הצדקה שהחיים נותנים בעד המתים? אלא השם יתברך בוחן לבבות ויודע שאילו היו המתים בחיים היו נותנים צדקה בעצמם. והחי יכול לבקש רחמים כדי להקל את דין המת, כגון דוד המלך על אבשלום (מסכת סוטה י ע"ב), וכן רבי יוחנן על אלישע אחר (מסכת חגיגה טו ע"ב). וש"ת יביע אומר חלק ח יורה דעה סימן לז)

תשליך

אחר תפילת המנחה ביום הראשון של ראש השנה, הולכים על יד נהר או בור מים לומר את נוסח התשליך, ואין צריך לפתוח את הבור. ואם אין בור מים, יקחו קערת מים ויאמרו את נוסח התשליך על יד המים. וכשאומר פסוק: "ותשליך במצולות ים כל חטאתם", ינער את שולי בגדיו לכיוון המים, ויכוון

שיושלכו כל חטאתנו, עוונותינו ופשעינו. והנשים לא תעשינה תשליך כלל. (קפו. חכם צבי, אלף למנו, ערוך השלחן ועוד. ת"ה נח)

טעם אמירת סדר התשליך על יד המים

שואל המדרש: וכי מאחר שאין דרך מרובה כל כך מבאר שבע להר המוריה, אם כן למה התעכב אברהם אבינו שלשה ימים עד שהגיע להר המוריה לעקידת יצחק? אלא שהיה השטן מעכב אותם בדרך שלא יעשו את מצות הבורא, וכיון שלא שמעו לו, הלך השטן ונעשה לפניו כנהר גדול שלא יוכלו לעבור בו, אבל הם נכנסו בנהר והתחילו לעבור בו, עד שבאו להם המים עד צוואריהם, תלה אברהם אבינו את עיניו לשמים ואמר: רבון העולמים נגלית עלי, ואמרת לי אני יחיד ואתה יחיד, הודע שמי בכל העולם, והעלה בנד לעולה, ולא הרהרתי אחר דבריך, ולא עכבתי מאמריך, אם בני יצחק טובע, היאך יתייחד שמך, הושיעה ה' כי באו מים עד נפש, מיד גער הקב"ה בשטן והלך לו. (ילקוט שמעוני וירא סימן צט) ובזוהר הקדוש (ויקרא יח ע"א) כתוב, שעקידת יצחק היתה ביום ראש השנה, ולכן קוראים אנו בתורה ביום זה את פרשת העקידה. ע"כ. על כן עושים את התשליך על יד הנהר, כדי שהקב"ה יזכור לנו ביום זה, את מסירות נפשם של אברהם ויצחק בנהר. (קפו)

ההכנות לליל שני

אסור לבשל ולהכין מיום טוב ראשון ליום טוב שני. על כן, לא ישטוף ביום טוב ראשון כוסות, צלחות וסכ"ם, ולא יערוך את השולחן לצורך הלילה אלא מזמן צאת הכוכבים. (ויר"ט לז) ובמקום צורך, יש להקל להתחיל בהכנות מהשקיעה. (חזו"ע פסח עמ' רסה, וארבע תעניות עמ' שלג)

ואולם, ברור שמי שלא יכול לסבול אי ניקיון, וקשה לו לראות כלים לא נקיים במטבח במשך כל היום, מותר לו להדיחם ביום טוב ראשון, ואין בזה איסור מכין ליום טוב שני, שהרי זה לצורך היום, וכל שכן אם מחמת השאריות באים זבובים ויתושים, שבוודאי שזה נחשב לצורך היום. וכמבואר בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה".

מאחר והזמן מצומצם כדי לבשל בליל יום טוב שני, הנכון לבשל את כל המאכלים של ליל שני בערב החג ויקפיאם, ובליל שני יחמם על הגז מאש לאש.

מותר להוציא את התבשילים הקפואים ביום טוב ראשון, כדי להפשירם לסעודת ליל יום טוב שני. כי אין בזה טרחה, וזה צורך מצוה, וגם אין כאן מעשה הכנה ממש, כי ההפשרה נעשית מאליה. (חזו"ע שבת ב תמז)

ברוך המבדיל

קודם ההכנות לליל יום טוב שני, יאמרו "ברוך המבדיל בין קודש לקודש". (קפב. עיין כף החיים סימן רצט אות נח)

הדלקת נרות

מדליקים נרות לכבוד ליל שני של ראש השנה. ותדליק מאש שהוכנה קודם, ותברך 'להדליק נר של יום טוב' ואחר כך תדליק, ורשאית להדליק מבעוד יום, אלא אם כן הוא מוצאי שבת, שאז תמתין לצאת השבת. (קפב)

פתיל צף – כאשר מדליקים נרות ביום טוב עצמו בפתיל צף, מותר להכניס את הפתיל לתוך הנקב שבפקק שעם, ואין זה נחשב מתקן כלי. (תשובה בכתב יד. קצוש"ע חזו"ע שבת ב קצט)

הטוב ביותר להדליק נר שבת ויום טוב בפמוטים יפים ובשמן זית, שזכות ההידור בזה, זוכים לבנים תלמידי חכמים (מסכת שבת כג ע"ב). אמנם המדליקה נר שעוה, תזהר שלא תדביק ביום טוב את הנרות לפמוטים על ידי חימום השעוה [משום איסור ממרח], אלא בערב החג תדביק את הנרות בזוג פמוטים נוסף, ובחג תדליק בהם. (יו"ט סא)

הדלקה לכבוד שבת

אם חל היום השני של ראש השנה ביום שישי, תקח האשה מאש שהוכנה קודם, ותברך בנוסח 'להדליק נר של שבת', ותדליק את נרות השבת.

ראש השנה שחל בשבת

טעה בתפילה

אם טעה בחתימת הברכה, ובמקום לסיים 'מקדש השבת וישראל ויום הזכרון', חתם 'מקדש ישראל ויום הזכרון' בלבד, אינו חוזר, מאחר וכבר הזכיר שבת באמצע הברכה. והוא הדין אם טעה וחתם 'מקדש השבת' בלבד, שיצא ואינו חוזר. (חזו"ע יו"ט פח. פסח רכג)

ומה שראינו לעיל (עמוד 121) שאם טעה וחתם 'מקדש ישראל והזמנים', לא יצא. שם הטעם הוא מכיון שלא חתם חתימה כהוגן כלל, שהרי לא תיקנו לומר בחתימה בראש השנה 'זמנים' כלל. מה שאין כן כאן שאמר את נוסח החתימה שתיקנו, אלא שהחסיר בו משהו, במקרה כזה אנחנו יכולים לומר שמכיון שכבר הזכיר את מה שהחסיר בתפילה, יצא ידי חובתו.

זמן סעודה שלישית

ראש השנה שחל בשבת, אוכלים סעודה שלישית כבכל שבת, ועל כן יכלכל דבריו במשפט לאכול מוקדם את סעודת הבוקר, כדי שיאכל סעודה שלישית לאחר חצות היום [12:30], ויהיה לו תאבון לסעודת הלילה השנית של ראש השנה.

הנכון לאכול סעודה שלישית לאחר תפילת מנחה. ומכל מקום אם חושש שאם יאכל לאחר מנחה, יקשה עליו לאכול בליל שני של ראש השנה [וכגון שקבעו את מנחה

בשעה קצת מאוחרת] או במקום שחלק מהציבור לאחר שחזרו לבית הכנסת לתפילת מנחה, אינם חוזרים שוב לביתם לאכול סעודה שלישית ונשארים בבית הכנסת עד תפילת ערבית, כדי שלא להפסיד את מצות סעודה שלישית, יש ליעץ להם לעשות כך: לחלק את סעודת היום לשתי סעודות, והיינו שיטלו ידיהם ויאכלו כביצה [כ-60 גרם] לחם עם סלטים [ומנה ראשונה], ויברכו ברכת המזון, ויסיחו דעתם מעט באיזה ענין, כגון לצאת מעט לחוץ, ואז יטלו את ידיהם שוב עם ברכה לצורך סעודה שלישית, ויאכלו כביצה לחם עם התבשילים של החג כבשר שמן וכיוצא. ופשוט שכל זה כאשר אוכלים את הסעודה השלישית לאחר זמן חצות היום, כי קודם חצות עדין לא הגיע זמן סעודה שלישית. (שו"ע סימן רצא סעיף ג ובאחרונים שם)

צדקתך

אומרים 'צדקתך' במנחה, שכיון שהוא יום דין, אומרים בו צידוק הדין. ומנהג בני אשכנז שלא לאומרו. (קפה)

תשליך

גם בשבת אומרים את סדר התשליך. ובמקום שאין עירוב [צורת הפתח, דהיינו חוט המונח על גבי עמודים וסובב את כל העיר, ועל ידי כך נחשבת העיר כולה כרשות אחת, ואז מותר מן הדין להוציא חפצים בעיר מהבית לרחוב, ומהרחוב לבית, ובשאר המקומות], יאמרו את ג' הפסוקים בלבד [מי אל כמוד וכי'] ולא יוציאו את המחזורים. אולם אם יש חשש שיוציאום לרחוב, יאמרו את התשליך ביום השני של ראש השנה. (קפ"ז)

זמן ההכנות לליל שני – מוצאי שבת

כבר בארנו כי טוב לבשל את המאכלים של ליל החג השני ביום שישי, ובליל החג – מוצאי שבת, רק יחממו אותם. וידליקו את הגז מאש דלוקה מערב שבת. ולא יתחילו בסידור השולחן ושאר ההכנות אלא בצאת שבת, שהרי אסור להכין משבת ליום טוב. וקודם ההכנות יאמרו: "ברוך המבדיל בין קודש לקודש", ואמנם אם בני הבית מרובים והזמן דחוק, יכולים להתחיל בסידור השולחן לאחר השקיעה, אך את שאר המלאכות כהדלקת אש, לא יתחילו בשום אופן אלא לאחר צאת שבת. (חזו"ע פסח רסח)

הרגיל להוציא את השבת כזמן רבנו תם, ישים לב שלא להדליק אפילו מאש לאש קודם זמן זה, ורק בשאר ההכנות שאינן איסור מלאכה מן התורה בשבת, כשטיפת כלים וסידור השולחן, רשאי לעשות קודם זמן זה. ומכל מקום רשאי לומר לחברו שאינו מוציא את השבת כזמן רבנו תם או לילדו הקטן, שידליק עבורו את האש והגז, ואז יהיה רשאי בעצמו לתת על האש את התבשילים המבושלים כבר מיום שישי כדי לחממם, ואפילו תבשילים לחים כמרק וכיוצא בזה שבשבת אסור לחממם, עתה מותר לחממם ולהרתחם. וכמו כן, מי שיש לו 'פלאטה של שבת' דלוקה, אף שהוא מוציא את השבת כרבנו תם, מותר לו לכתחילה לחמם על הפלאטה מרק קודם זמן רבנו תם, אף שהמרק ירתח.

והטעם לדבר, כי הנה בגמרא (מסכת שבת קמה ע"ב) מבואר, שאין בישול אחר בישול, כלומר דבר שהתבשל לגמרי, אין איסור לחזור לחממו ולבשלו בשבת. ונחלקו רבותינו הראשונים, האם כלל זה הוא רק בתבשיל יבש או גם בתבשיל לח כמו מרק וכיוצא בזה, שיש אומרים [הרמב"ם, הרמב"ן, הרשב"א, הרא"ה, הר"ן, הריטב"א, ארחות חיים, מהר"ם, התשב"ץ ועוד], שאף בדבר לח אין בישול אחר בישול, ולדבריהם מותר לקחת מרק מבושל מהמקרר, ולהניחו על הפלאטה בשבת עד שירתח. ויש אומרים [רש"י, רבנו יונה, הרא"ש, הטור ורבנו ירוחם], שאין בישול אחר בישול רק בתבשיל יבש, כי היבש אינו מתבשל שוב אלא מתחמם בלבד, אבל התבשיל הלח חוזר ומתחמם, והרי הוא מוסיף טעם וכמתבשל מחדש. ולדבריהם המחמם מרק בשבת עד שיגיע לחום שהיד סולדת בו, עובר על איסור בישול מן התורה. ולהלכה, כיון שזה ספק באיסור מן התורה, החמיר מרן השלחן ערוך (סימן שי"ח ס"ד) ופסק שיש בישול אחר בישול בלח, ואסור לחממו. אולם, מאחר שמרן פסק כן מחמת הספק, אם יצטרפו סברות או ספיקות אחרים, אנו סומכים על הפוסקים המתירים לחמם. על כן, בנידון שלנו שאדם זה מחמיר חומרה חשובה ביותר להוציא את השבת כזמן רבנו תם, מאחר וזה מחלוקת, הרי שיש לנו ספק ספיקא להתיר לחמם מרק, כי שמא הלכה שאין בישול אחר בישול אפילו בלח, ושמא הלכה לא כרבנו תם. מה גם שהמנהג כזמן צאת השבת היותר מוקדם של הגאונים, רק שהוא מחמיר. [ועיין בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה" בהרחבה בענין בישול אחר בישול, ותרווה נחת].

עצה טובה וקלה – ישנה אפשרות להוציא את התבשילים הקפואים בשבת וליתנם על גבי פלאטה כשהיא כבויה ותדלק מאליה לאחר זמן על ידי 'שעון שבת' שכוון מערב שבת, [ולמשל יניח את התבשילים בשעה 4 אחר הצהריים, והפלאטה תדלק בשעה 5], ובכך יתחממו התבשילים היטב היטב עד הלילה. ואף מותר להניח מרק קר מבושל על הפלאטה שיתחמם, שכיון שענתה הפלאטה היא כבויה ורק תדלק לאחר זמן, הרי זה 'גרמא' שמותר. (חוברת "השבת בהלכה ובאגדה". ועיין חזו"ע שבת ד שמוח)

ניתוק הפלאטה

פלאטה המכוונת בשעון שבת ועתה במוצאי שבת כבתה, וצריכים את המקום במטבח, מותר להוציא את התקע מהשקע בשינוי [משום מוקצה] ולפנות את הפלאטה למקומה. (ילקוט יוסף יום טוב עמוד שכא)

"ותודיענו"

בערבית של יום שני שחל במוצאי שבת, מוסיף בעמידה 'ותודיענו' [במקום 'אתה חוננתנו' שבכל מוצאי שבת] כמובא בסידורים. ואם שכח ולא אמרו, אם נזכר כשאמר 'ברוך אתה' קודם שהמשיך 'ה' מקדש ישראל ויום הזכרון', חוזר ואומר 'ותודיענו', אבל אם כבר אמר ברוך אתה ה', כיון שהזכיר שם ה', אינו חוזר. (חזו"ע פסח רסח)

הדלקת נרות

הדלקת הנרות לכבוד יום טוב שני, תעשה אך ורק לאחר צאת השבת, ועל ידי הבערה מאש שהיתה דלוקה מלפני שבת, כמו 'נר נשמה'. ואשה המוציאה את השבת לפי זמן רבנו תם, ברור שלא תדליק את הנרות אלא לאחר זמן זה, וכנ"ל. (פסח רסח)

תקיעת שופר

מן התורה

נאמר בתורה (במדבר כט א): "וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם... יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". ומכאן הצטוונו לשמוע קול שופר ביום ראש השנה. (ו)

מי התוקע

בזוהר הקדוש החמיר מאוד במעלת התוקע יותר ממעלת השליח ציבור. על כן, יש לבחור תוקע ירא שמים, ועליו להיות בקי היטב בהלכות התקיעות, מה אורך כל תקיעה, שברים ותרועה. ובמקרה שטעה, אימתי חוזר ואימתי לא.

להתלמד

מותר לתוקע להתלמד ולתרגל את עצמו בתוך בית הכנסת, כי מאחר וזה ענין של מצוה, אין בזה זלזול חס ושלוש בכבוד בית הכנסת. (כד)

נשים

כלל גדול בידינו, נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא [גורם]. דהיינו כל מצוה שהזמן גורם לה לבוא - זמנה קבוע, האשה פטורה מלעשותה. כגון, מצות ישיבה בסוכה ונטילת לולב, שזמנן קבוע בחג הסוכות. וכן מצות ציצית, שזמנה קבוע ביום ולא בלילה. וכן מצות תפילין, זמן הנחתם קבוע בחול ולא בשבת, [אבל בגלל שלא מניחים תפילין בלילה, אין זה עושה את המצוה זמן גרמא, כי רק חכמים אסרו להניחם בלילה, שמא ישן בהם ויבואו לידי בזיון, אבל מהתורה מניחים תפילין גם בלילה], וכן כל כיוצא בהן. על כן, נשים פטורות ממצות שופר, כיון שזמנה קבוע ביום ראש השנה בלבד, ולא בשאר ימות השנה.

ובכל זאת, נשים רבות נהגו לבוא לשמוע שופר, ומנהג יפה הוא. אך יש לדעת שכל זה טוב ונכון כשנעשית המצוה ביראת שמים ובאות לבית הכנסת בצניעות, ואינן מדברות בשעת התפילה, ואף לאחר התפילה אינן מתעכבות לפטפט עם חברותיהן, כי כל זה גורם צער גדול לשכינה שהן מחטיאות את הרבים בעוון שמירת העיניים. על כן, כל אשה תבדוק בעצמה באמת אם כדאי שתבוא. והלוואי שכל הנשים תקיימנה את המצוות שהן חייבות מן הדין כברכת המזון, כיסוי ראש ועוד, עד שיחפשו להן מצוות נוספות שמן הדין הן פטורות. (וקבד, קל)

ילדים קטנים - אשה שיש לה ילדים קטנים, וצריכה לשמור עליהם, אינה צריכה להטריח את עצמה לבוא לבית הכנסת לשמוע שופר. ובלאו הכי, כיון שהיא עוסקת במצות חינוך הילדים, הרי 'העוסק במצוה פטור מן המצוה'. (חזו"ע פורים י)

חינוך הילדים

שמחת האם בגידול ילדיה מהולה גם בקושי ובטרדת גידולם, ופעמים רבות נאלצת לוותר על תכניותיה האישיות לצורך טיפול בילדים. הקושי עלול להתגבר בימים הנוראים כשהאם מנסה לנצל את הימים הגדולים ולהתפלל על משפחתה, אולם הפעוטות מסיחים דעתה ואינם מותירים לה פנאי וישוב הדעת לפתוח את המחזור ולהתפלל בנחת ובריכוז. אין ספק שאינה צריכה לדאוג על השנה שתבוא, כי אדרבה בזכות המצוה של חינוך הילדים, היא תזכה בשנה טובה ומתוקה. (ומתוק האור חנוכה ב רלט)

זמן מיוחד – טוב ונכון שיארגנו הגבאים בשעה מסוימת לכל הנשים, שתבואנה לבית הכנסת לשמוע את התקיעות. ובנות ספרד לא יברכו על השופר, כיון שלדעת מרן השלחן ערוך אין מברכים על מצוה שפטורים ממנה.

בנות אשכנז יכולות לברך על השופר. ואמנם גם למנהגם, אם התוקע יצא כבר ידי חובתו, אינו רשאי לברך שוב כדי להוציא את הנשים. (סימן תקפט סעיף ו)

כתב מהרי"ל, האשה תברך לעצמה, ואם לא יכולה יברך התוקע בשבילה. וכתב הרמ"א בדרכי משה: ולי נראה כבית יוסף שלא יברך לה התוקע, שאף שאין מוחים במברכות, מכל מקום מוטב שלא לברך כמו שנתבאר בסימן י"ז, אבל לברך אחר בשבילן נראה שאסור, שכל שאינו מחויב בדבר אסור לחברו לברך בשבילו, וכל שכן בברכות אלו שהנשים בעצמן עדיף שלא יברכו אלא שאין מוחים בידן, שאין לאחר לברך בשבילן. ע"כ.

התרת נדרים – אשה שנהגה לשמוע שופר בראש השנה למעלה משלוש שנים רצופות, ועתה רוצה להפסיק ממנהגה מחמת חולשה או כל סיבה שהיא, צריכה לעשות 'התרת נדרים' ולהביע חרטה על שלא אמרה בתחילה שהיא נוהגת כן בלי נדר. ואם התכוון בעלה לפוטרה בהתרת נדרים שעושים בערב ראש השנה, אינה צריכה עוד התרה. ומכל מקום אם רק השנה אין באפשרותה לשמוע שופר מחמת חולשה וכדומה, אינה צריכה 'התרת נדרים' כלל. (קל)

קטנים

מצוה להביא את הבנים הקטנים שהגיעו לגיל חינוך [מ-6 ומעלה] לבית הכנסת לשמוע קול השופר, ובלבד שיושבים יפה ולא מפריעים, אבל קטנים המפריעים ומבלבלים את כוונת הציבור בתפילה ובשמיעת התקיעות, אין להביאם לבית הכנסת כלל, והמביאם חטא הרבים נשא.

אכילה לפני התקיעות

מי שחלש, רשאי לטעום משהו קודם התחלת התקיעות. וטוב שיקדש על יין [מיץ ענבים] וישתה רוב רביעית [41 גרס], ויאכל עוגה עד כביצה [54 גרס]. ומכל מקום

אם קשה לו להשיג יין, רשאי לאכול בלי קידוש, [כיון שחובת הקידוש חלה לאחר מוסף, בצירוף דעת הראב"ד שמוותר לאכול לפני קידוש היום]. (קיא)

מזמור מ"ז

אומרים כל הציבור יחד מזמור מ"ז שבתהילים: "כָּל הָעַמִּים תִּקְעוּ כָף", ודי לאומרו פעם אחת, ואין צריך לאומרו שבע פעמים, כמובא באיזה סידורים. וטעם אמירתו מפני שנאמר בו: "עֲלֵה אֱלֹהִים, בְּתִרְעָה ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר", ואמרו במדרש: "עלה אלהים בתרועה", שישב על כסא דין, וכיון שישראל תוקעים בשופר, הוא עולה ומהפך מדת הדין למדת הרחמים, שנאמר: "ה' בקול שופר" ברחמים, כמו שנאמר: "ה' אל רחום וחנון". (קטו)

התעוררות לפני התקיעות

נכון שתלמיד חכם שבציבור יאמר לקהל דברי כיבושין והתעוררות לפני התקיעות, כדי לעוררם לשוב בתשובה. וכמו שכותב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד): "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב היא, רמז יש בה. כלומר, עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה. וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים בכל שנתם בהבל וריק, אשר לא יועילו ולא יצילו, הביטו לנפשתיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, יעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". ע"כ.

דרוש לפני התקיעות

אומר הזוהר הקדוש (פקודי רלו ע"ב): ביום ראש השנה, יושב הקב"ה ודן את כל העולם. ויצר הרע עומד מן הצד, וכל אלו שנידונו למיתה חס ושלוס, משגיח עליהם ונרשמים לפניו. אך בשעה שישראל מעוררים רחמים בקול השופר וחוזרים בתשובה, אז מתערבב לו הכל, ואינו יודע ואינו משגיח באלו שנידונו. עד לאחר איזה זמן שכל אלו שלא חזרו בתשובה בינתיים, ונגזר עליהם מיתה, יוצאים כתבים מבית המלך ונמסרים לו. וישראל כולם צריכים להישמר מן המקטרג.

אומר הגאון רבי יצחק בלזר, חז"ל אמרו (ראש השנה טז סע"א) למה תוקעים ומריעים כשהם יושבים, וחוזרים ותוקעים ומריעים כשהם עומדים? כדי לערבב את השטן. הנה לך שאפילו השטן מתבלבל כל שנה מחדש, כי אולי עכשיו יעשו ישראל תשובה, והקב"ה ימחל להם ויגאל אותם. אפילו השטן יודע מהו כוחה של תשובה, אם אדם לא יודע מהו כוחה של תשובה, כביכול הוא יותר גרוע מהשטן.

כל המושג "אלול", הוא לשון חיפוש, כמו שנאמר "שלח לך אנשים ויתרו את ארץ כנען", ותרגם אונקלוס "ויאללון ית ארעא". לשון חיפוש ומשמוש, אבל דרכו של יצר הרע להרדים את האדם שלא יעשה פסק זמן להתבונן במעשיו, היאך לשפרם ולתקנם ולחדול מפשעיו.

בספרים הביאו משל לשועל שראה את כל החיות ביער בוכות ובצער גדול, שאל אותם מה קרה, אמרו לו יש לנו בעיה, ואף אחד לא יכול לעזור לנו. ויאמר להם, אני השועל פיקח שבחיות, יש לי פתרון לכל בעיה, למה לא תספרו לי, ואסדר לכם את הענין. ויספרו לו ויאמרו, כי האריה מלך החיות כועס עלינו מאוד, זה שלשה ימים שהוא עצבני, ואין אנו יודעים היאך להרגיעו. ויאמר להם השועל המתוחבל, לא תפחדו, כי אני אלך אתכם למלך ואפייסו, יש עמי 300 משלי שועלים, ובהם אשמח את המלך מאוד, ותבקשו סליחה ותתפייסו. וישמחו כולם, וילכו אל ביתו של האריה, והשועל בראשם. לאחר מהלך ק"מ אחד, ויעצור השועל בעצב, ויאמר לא אוכל להמשיך ללכת. ויתמהו החיות, מדוע? ויאמר להם, אוי לי כי שכחתי 100 משלים. ויאמרו לו, לא נורא הדבר כי גם 200 זה טוב. לאחר עוד ק"מ, שוב עצר השועל ויבך ויאמר להם לא אוכל להמשיך ללכת, כי שכחתי עוד 100 משלים. וינחמוהו לאמר, לא נורא כי גם ב-100 משלים יתפייס המלך. וימשיכו ללכת עד שהגיעו כמעט אל פתח ביתו של האריה, ויפרוץ השועל בבכי גדול, אוי לי, אללי לי, כי שכחתי גם את ה-100 משלים האחרונים. ועתה, באיזה פנים יבואו למלך...

והנמשל, השועל הוא היצר הרע המתוחבל הבא לאדם בטענות שווא ומדוחים, למה לך להתחזק ולקבוע עיתים לתורה כל השנה, הלוא יש לך פנאי עד חודש אלול, ראש השנה וכיפור, ואז תתחזק, ותעשה תשובה ומעשים טובים. אך כאשר מגיע חודש אלול, שוב מרדים אותו היצר הרע, ואינו מתקדם לא בשיעורי תורה ולא במעשים טובים, והיצר מרגיעו, לא נורא, ראש השנה וכיפור לפניך, שמה כבר תתפלל בכוונה וכשתשמע קול השופר תתחזק. אך כשמגיע ראש השנה, מרדים אותו היצר, באומרו הלוא נאמר על יום גדול וקדוש זה, "אכלו משמנים ושתו ממתקים..." וכך עובר עוד יום ועוד יום מעשרת ימי תשובה, עד שמגיע כיפור וגם שם מסיח את דעתו בעינוי הצום, עד שעוברים כל הימים הקדושים והנעלים הללו בהפסד עצום ונורא.

ובעצם משל זה מתאים גם על חיי האדם, כי היצר אומר לו בילדותו, עכשיו אתה קטן, לאחר שתעשה בר מצוה, תהיה בר חיובא, אז כבר תתעלה ותגדל בלימוד התורה בהתמדה. אך בהגיעו לגיל המצוות, שולח אותו ללמוד מקצוע, בפתותו שתהיה לך תעודת בגרות, שתהיה לך פרנסה, אך מרגיעו לבל ידאג כי אחרי החתונה ישב וילמד טוב יותר, כפי שאמרו חז"ל השרוי בלי אשה, שרוי בלי תורה. לאחר זמן, אומר לו קצת תעבוד שתהיה לך פרנסה בריווח ואחר כך תלמד. וככה הוא נמשך ונמשך לעבודה, עד שמוצא את עצמו רק עובד כל היום. וכך מרגיעו שכאשר יצא לפנסיה, ילמד כל היום. ועובר הזמן ומזדקן. ובסוף מוצא את עצמו ניצב בפתח בית המלך - העולם הבא, נותן דין וחשבון על כל מעלליו של היצר הרע. השם יצילנו.

כוונת המצוה

קודם התקיעות יאמר התוקע לציבור, שהוא מכוון להוציאם ידי חובה בברכות ובמצות שמיעת השופר, ושגם הם יכוונו לצאת. ויאחז התוקע את השופר בידו ויברך, ויענו רק אמן ולא ברוך הוא וברוך שמו, כי זה הפסק בברכה. (ק"י)

שהחיינו

מנהג בני ספרד לברך 'שהחיינו' על תקיעת שופר רק ביום הראשון של ראש השנה, אבל ביום השני אינם מברכים 'שהחיינו'. אמנם מנהג בני אשכנז לברך 'שהחיינו' גם ביום השני. ואם חל יום הראשון של ראש השנה בשבת, כיון שאין תוקעים בשבת, גם לבני ספרד מברך התוקע 'שהחיינו' ביום השני. (קסד)

כתב רש"י הטעם שמברכים ביום השני בקידוש 'שהחיינו', משום הספק שהיה בזמנם איזה יום הוא ראש השנה הראשון או השני, לכן מברך בשניהם. או משום תקנת חז"ל שאם איחרו העדים ובאו לאחר המנחה, נוהגים גם ביום השני קודש, משום שהיום השני הוא העיקר שממנו מונים לכיפור וסוכות. ומעתה יש לשאול למנהג בני ספרד, מדוע לא מברכים שהחיינו גם על התקיעות שביום השני כשם שמברכים בקידוש, הרי אולי היום השני הוא העיקר? ויש לומר שבשופר הברכה היא על המצוה, וכיון שברך ביום הראשון לא יברך שנית, והדבר דומה למצות נטילת לולב שאם ברך שהחיינו אפילו בחול בשעת אגידתו, אף שעדיין לא הגיע זמן המצוה, יצא ולא מברך שוב בחג, גם כאן אפילו אם נחשיב את היום הראשון לחול, יצא. לא כן בברכת 'שהחיינו' שבקידוש שהברכה היא על עצם היום שהצטוונו לשבות בו ולקדשו, ולא שייך בו איזו עשייה שהיא מקודם לכן בחול. ואם באמת היום הראשון הוא חול, נמצא שלא ברך כלום, לכן חוזר ומברך ביום השני. (הריטב"א ועוד. קסג, קסד)

הברכה בישיבה

אין הציבור עומדים בשעה שמברך התוקע על השופר, שכיון שבעיקר המצוה [התקיעות] הם יושבים, לא תהיה הברכה גדולה מעיקר המצוה. אולם התוקע שעומד בתקיעות, עומד בברכות, וגם מפני כבוד הציבור. (רדב"ז. זבחי צדק, רבנו יוסף חיים. קכג)

חז"ל (פסיקתא זוטרתי פרשת אמור) סמכו ממה שנאמר בספירת העומר (דברים טז טו): "שִׁבְעָה שָׁבָעַת תִּסְפֹּר לָךְ, מִהַחֵל חֲרָמֶשׁ בְּקַמְּהָ", אל תקרא בקמה אלא בקומה - לשון עמידה, דהיינו ששופר את העומר כשהוא עומד. וכשם שבמצות ספירת העומר שכתוב בה "וספרתם לכם" צריכים לעמוד, כך בכל המצוות שכתוב בהן "לכם", צריכים לעמוד. ואלו הן: ברכת הלבנה - "החודש הזה לכם". ציצית - "והיה לכם לציצית". שופר - "יום תרועה יהיה לכם". לולב - "ולקחתם לכם". מילה - "המול לכם". והאבודרהם נתן סימן, על"ץ של"ם: עומר, לבנה, ציצית, שופר, לולב, מילה. (שו"ת יחיה דעת חלק ה סימן ד) ומכל מקום לימוד זה הוא בעיקר לעצם המצוה שצריכים לעשותה מעומד דוקא, ואף במצות תקיעת שופר עיקר המצוה היא בתקיעות של תפילת מוסף שהן באמת מעומד. ומכל מקום כיון שבתחילה תוקעים תקיעות מיושב, לכן לא נכון שתהיה הברכה גדולה יותר מהמצוה, שבברכה יעמוד ובתקיעות ישב, לכך יושב גם בברכות.

איסור הפסקה בין התקיעות

אסור להפסיק בדיבור בין הברכה לתקיעות. ואם דיבר, צריך לחזור ולברך. אבל אם דיבר בענין הצריך לתקיעות, אינו חוזר לברך. (קלה)

כמו כן אסור להפסיק בדיבור בין התקיעות עצמן, וכגון בין סדר תשר"ת לתש"ת ובין סדר תש"ת לתר"ת. וכן אין להפסיק בין התקיעות הראשונות שמיושב לשאר התקיעות שמעומד, כיון שהברכה חלה על כל התקיעות, אולם מותר לדבר דברים שהם מענין התקיעות. וכן אם נצרך לצאת לבית הכסא, יברך 'אשר יצר' מיד. [שמן הסתם ישכח לברך עד סוף התפילה והתקיעות, ובלאו הכי עוברים יותר מ-72 דקות, ולאחר שעובר זמן זה, לא יכול לברך 'אשר יצר'. (הריטב"א. יחו"ד ח"ד סימן ה)] [קלה, קלח]

יודוי בתקיעות

אין להפסיק בין סדרי התקיעות כגון בין תשר"ת לתש"ת, בשביל לומר וידוי, וכמו שכתבו בכמה סידורים. כי דבר זה אינו נכון על פי ההלכה, ונכנס לחשש ברכה לבטלה של התקיעות. אולם רשאי רק להרהר בין התקיעות, בוידוי שבין סדר לסדר בלי לאומרו בפיו כלל. ומכל מקום בעת התקיעות ממש, יכוון כל מחשבתו לקיום המצוה לשמוע קול שופר, ולא מחשבה אחרת. (קלה)

סדר תקיעות מיושב

בתקיעות הראשונות הציבור יושבים, והתוקע עומד ותוקע תשר"ת [תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה], ג' פעמים. ואחר כך תש"ת [תקיעה, שברים, תקיעה], ג' פעמים. ואחר כך תר"ת [תקיעה, תרועה, תקיעה], ג' פעמים. סה"כ: 30 קולות. (קכב, קלב)

להלן לשון הרמב"ם (פ"ג מהלכות שופר ה"א) מהו המקור מן התורה שחובה על כל איש מישראל לשמוע ביום ראש השנה לפחות שלושים תקיעות: כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמר בתורה תיבת 'תרועה' בראש השנה וביובל שלש פעמים: "יום תרועה יהיה לכם", "זכרון תרועה מקרא קודש", "והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכפורים תעבירו שופר בכל ארצכם". וכל תרועה מעביר קול פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה, [קול פשוטה היינו 'תקיעה'], שנאמר: "והעברת שופר תרועה... תעבירו שופר". ומפי השמועה למדו שכל תרועות של חודש השביעי [תשרי] דינם שווה, בין בראש השנה בין ביום הכפורים של יובל, תשע תקיעות תוקעים בכל אחד מהם. **תקיעה תרועה ותקיעה, תקיעה תרועה ותקיעה.**

ותרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלות, ואין אנו יודעים היאך היא, אם היא היללה שמילליו הנשים ביניהן בעת שמייבבין, והם קולות קצרים ביותר דהיינו **תרועה**. או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול, והם קולות כבדים, דהיינו **שברים**. או שניהם כאחד האנחה והיללה שדרכה לבוא אחריה [דהיינו **שברים ותרועה**]. שכן דרך הדואג מתאנח תחילה ואחר כך מילל, לכך אנו עושים הכל. נמצא סדר התקיעות כך: מברך ותוקע **תקיעה**, ולאחריה שלשה **שברים**, ואחריה **תרועה** ואחריה **תקיעה**, וחוזר כסדר זה שלוש פעמים. ותוקע **תקיעה** ואחריה שלושה **שברים** ואחריה **תקיעה**, וחוזר כסדר זה שלוש פעמים. ותוקע **תקיעה** ואחריה **תרועה** ואחריה **תקיעה**, וחוזר כסדר הזה שלוש פעמים. נמצא מנין התקיעות שלושים, כדי להסתלק מן הספק. ורמז לדבר, "יום תרועה יהיה לכם", יהיה בגימטריא שלושים. (קלב)

סדר תקיעות מעומד

חז"ל תקנו תקיעות נוספות: בתפילת מוסף בלחש, 30 קולות. ובחזרת הש"צ, עוד 30 קולות, שה"כ עד עכשיו תקעו: 90 קולות. ויש נהגו שלא לתקוע בלחש אלא לאחר החזרה תוקעים 30 קולות. ולאחר תפילת מוסף באמצע הקדיש עוד 10 קולות, שה"כ: 100 קולות. ולאחר 'עלינו לשבח', מנהג בני ספרד, לתקוע תרועה גדולה [ארוכה]. ומנהג בני אשכנז, לתקוע תקיעה גדולה. ובכל התקיעות האלו, צריכים הציבור לעמוד. נמצא שסך כל התקיעות הם: 101. (קמ, קנט, קס)

הנה עיקר התקיעות הן התקיעות מעומד שתוקעים בתפילת מוסף, ואולם מוסיפים אנו לתקוע מיושב קודם תפילת מוסף. ועל זה שאלו בגמרא מסכת ראש השנה (טז ע"א) למה תוקעים כשהם יושבים, וחוזרים ותוקעים כשהם עומדים? וענתה הגמרא כדי לערבב את השטן. ובאר מרן הבית יוסף (סימן תקפה) כמה פירושים בזה: א. שיתערבב מיד בתקיעות הראשונות שלפני מוסף, ולא יקטרג בשעת התפילה. [והיינו כיון שתפילת מוסף היא העיקר, כמו שאמרו בגמרא ושם לד ע"ב:] אמר הקב"ה, אמרו לפני בראש השנה מלכויות, זיכרונות, ושופרות. מלכויות, כדי שתמליכוני עליכם. זיכרונות, כדי שיבוא לפני זיכרוכם לטובה. ובמה, בשופר. לכן דואגים אנו לערבב את השטן עוד לפני התפילה, כדי לגשת לתפילה באין שטן ובאין פגע רע]. ב. יש מפרשים שמכח התקיעות הראשונות מתערבב בשניות, כמובא בתלמוד ירושלמי שכאשר שומע את קול השופר בפעם הראשונה נבהל ולא נבהל, אבל כששומע בפעם השניה אומר, ודאי הגיע זמנו [שהקב"ה שוחטו] ומפחד ומתערבב, ואין לו פנאי לקטרג. ג. כתב הסמ"ג, גם אם לא יפחד ממש, מכל מקום התקיעות מזכירות לו שלקף הימים כשיתקע בשופר גדול לחרותנו, יגיע זמנו להיות נבלע לנצח, ולעולם כששומע קול שופר זוכר את אותה השעה שתבוא במהרה, כאדם הרואה מת, שאז זוכר יותר את יום המיתה, ומתערבב בזה ואינו יכול לקטרג. ע"כ.

קול שופר

כל הקולות כשרים, בין קול עבה בין קול דק. אולם קול חריג כמו איזה צפצוף, שאינו קול טבעי של השופר, לא יצא ויחזור לתקוע שוב. (קנב)

תקיעות לאחר התפילה

לאחר התפילה אסרו חכמים לתקוע שלא לצורך, אולם אם יש לו איזה ספק שהוא אם יצא ידי חובת התקיעות או לא, רשאי לחזור ולתקוע. וילדים קטנים רשאים לתקוע, כדי שילמדו. (מסכת ראש השנה לב ע"ב. קסא)

כתב הרמב"ם (הלכות שופר פרק ב הלכה ז), קטנים שלא הגיעו לחינוך, אין מעכבים אותם מלתקוע אפילו בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה, כדי שילמדו. ובין קטן שהגיע לחינוך ובין קטן שלא הגיע לחינוך, מותר לגדול להתעסק עמהם ביום טוב, כדי ללמדם.

חולה

חולה שלא הגיע לבית הכנסת ביום ראש השנה, רשאי התוקע לתקוע לו שוב

בביתו ולהוציאו ידי חובה. ולכתחילה גם החולה יעמוד בשעת התקיעות. ויברך התוקע, מכיון שבברכות המצוות יש לנו כלל: אף על פי שיצא אדם ידי חובתו, יכול להוציא את אחרים. כי מאחר וכל ישראל ערבים זה לזה, נמצא שאני ערב עבור אותו יהודי שעדין לא קיים את המצוה, ועלי לדאוג לו לזכותו ולהוציאו ידי חובת המצוה. ומכל מקום אין צריך לתקוע לחולה כמנין התקיעות שאנו תוקעים בבית הכנסת – 101 קולות, אלא די שיתקע 30 קולות. (קט"ז, קכב, קמט)

מלכויות זיכרונות ושופרות

בתפילת מוסף אנו אומרים פסוקים של מלכויות זיכרונות ושופרות, מן התורה, מן הנביאים ומן הכתובים. וכתב הרא"ש, ומה שמקדימים את פסוקי הכתובים לפסוקי הנביאים, מפני שפסוקי הכתובים שאנו אומרים הם מספר תהילים, ודוד קדם לאותם פסוקים שאנו אומרים מהנביאים. והרמב"ן כתב משום "מעלין בקודש ולא מורידין", לכך מתחיל בתורה, שהתחלה מעולה היא, ומקדימים כתובים לנביאים, כדי שיהיה מעלין בקודש. (בית יוסף סימן תקצא)

מהלכות יום טוב

מלאכה ביום טוב

אוכל נפש

כל המלאכות האסורות בשבת, אסורות ביום טוב, חוץ ממלאכות שהן "אוכל נפש" [צורף] נפש, כלומר, לצורכו של האדם. ובלבד שיהיו אותן המלאכות מצויות ושוות אצל כל אדם, כבישול, והדלקת הנר כדי להאיר את החשכה. אבל מלאכות המשמשות רק לאנשים מפונקים ומעוננים, אין היתר לעשותן ביום טוב.

הדלקה האש ובישול

אסור להדליק אש חדשה ביום טוב, כמצית וגפרור, אבל מותר להדליק מאש קיימת. לכן יכין מערב יום טוב 'נר נשמה' דלוק, כדי שידליק ממנו. (חזו"ע יו"ט מט)

אף שאסור להדליק אש מגפרור, מכל מקום הגפרור עצמו אינו מוקצה ביום טוב, ומותר להשתמש בו כדי להדליק מאש מצויה. (נא)

כיריים של גז

מותר ביום טוב לפתוח את כפתור הגז ולהבעירו מאש קיימת. ואף כיריים שיש בהם חיישני בטיחות [שיצאו בשנים האחרונות], מותר להשתמש בהם לכתחילה ללא חשש. (כן פסקו מרן הראש"ל צ"צ רבנו עובדיה יוסף, הגר"ש וואזנר, הגר"י נויברט זצוק"ל)

כירים שבסיבוב הכפתור דולק המצית, ישימו לב להוציא את התקע מהחשמל לפני יום טוב, כדי שהדלקת הגז תהיה מאש קיימת ולא מאש חדשה - מהמצית.

חשמל

אין להדליק חשמל ביום טוב, כיון שהוא כמדליק אש חדשה. (ג)

תנור

רשאי להפעיל את התנור מערב החג על שעון שבת, ובחג יתן בורקס, עופות, תפוחי אדמה וכיוצא בהם בתנור שיאפו, והתנור נדלק ונכבה מאליו. (עב)

מילוי הסיר

מותר למלאות את הסיר ביום טוב בבשר או בדגים ולבשלם, אף אם אינו צריך לאכול אלא חתיכה אחת, מפני שתוספת החתיכות מטעימה יותר את התבשיל, ונמצא שהתבשיל כולו נעשה משובח יותר לכבוד יום טוב. (לח)

בישול מיום טוב ליום טוב

כבר התבאר שכל ההיתר לבשל ביום טוב, הוא דוקא לצורך היום, אבל אסור לבשל מיום טוב ראשון ליום טוב שני, שאין יום טוב מכין ליום טוב אחר. על כן, הנכון להכין את התבשילים של ליל יום טוב שני קודם ראש השנה ויניחם במקרר, ובליל יום טוב שני יחמם את התבשילים על האש. (קפא. יו"ט לז)

בישול מיום טוב לחול

אסור לבשל או לעשות כל הכנה שהיא ביום טוב לצורך מוצאי יום טוב שהוא חול, ומכל מקום אם עבר ובישל, לא נאסר התבשיל באכילה. (לח)

בישול לצורך מחלל שבת

אסור לבשל ביום טוב לצורך מחלל שבת בפרהסיא [דהינו שמחלל שבת בפני עשרה, כגון שמעשן סיגריות ברחוב או נוסע ברכב], ועל כן לא יזמינו אליו ליום טוב, שמא יבשל במיוחד בשבילו. ואם רוצה להזמינו כדי לקרבו לתורה, יבשל את כל התבשילים מערב החג. ואם לא בישל, אזי אגב שמבשל לעצמו, רשאי יהיה להוסיף לחברו, שהרי מותר למלאות הסיר כולו, כי התבשיל משתבח יותר. (לח)

כיבוי האש

אסור לכבות אש ביום טוב, כאשר אין בכיבוי צורך נפש. ולכן, המדליק גפרור להדלקת נר או גז, יניח את הגפרור בעדינות שיכבה מאליו. (גב)

כיבוי הגז

אסור לכבות את הגז, אולם מותר לכבותו על ידי גורם אחר, כגון שימלא קומקום קטן במים על גדותיו ויניחהו על האש שירתח, ויגלשו המים וישפכו על הגז ותכבה האש, ואז יסגור את כפתור הגז. וישים לב לשתות את המים שרתחו, כי אסור לבשל שלא לצורך. (נח) אם יש לו מחס מים, נמצא אפוא שאינו צריך את המים שמרתיח בקומקום, לכן ישתדל להרתיח ביצה, וימתין שיגלשו המים ויאכל את הביצה.

סגירת בלון הגז

אסור לכבות את הגז על ידי שישגור את ברז הבלון, שהרי סגירת הברז משפיעה מיד וממעטת את השלהבת של הגז. (נט)

כיבוי גז על ידי כף

מותר לכבות את הגז על ידי שנותן כף מתכת בין חיישן הבטיחות לאש ולאחר כשבע שניות נכבה הגז, שאינו אלא גורם כבוי. (ולקוט יוסף יום טוב עמוד תמוז)

חגז

הנכון להשתמש ב"חגז", שהוא שעון המחובר לגז, ומכוון אותו בחג עצמו למשך הזמן שרוצה שישאר דלוק, ולאחר מכן הוא כבה מאליו.

הנמכת האש

אין להנמיך את הלהבה של הגז שהרי מכבה. ואולם בתבשיל שתחילת בישולו על אש גבוהה ואחר כך אש נמוכה, כאורז וכיוצא, מותר להנמיך את הגז, ואין צריך להדליק אש חדשה נמוכה. (אגרות משה, ישכיל עבדי, קנין תורה ועוד רבים. נח)

הנחת נר במים

נר שעוה דלוק, אין להניחו במים כדי שכשיגיע בעוד זמן למים יכבה [שגורם כיבוי מן תורה, שעושה פחם]. אבל מותר להניחו במים כשעדין אינו דלוק, ולאחר מכן ידליקהו מאש אחרת [שאינו אלא כמדליק נר קטן]. (סימן תקיד ס"ג. נז)

עישון

יש אוסרים לעשן סיגריות ביום טוב, כיון שאין זו הנאה השווה לכל אדם. ולהלכה, אדם שאם לא יעשן יגרם לו צער, יש להקל לו. אבל החובבים סיגריות מידי פעם, לא יעשנו. וצריך לדעת כי העישון מזיק מאוד מאוד לבריאותו של האדם, ויש חשש גדול שעובר על "ונשמרתם מאוד לנפשותיכם". (מד) ומותר לתת טבק עישון בנייר ולגלגל ולהדביק אותו בלחות הפה כדי לעשן ביו"ט. (ה"ע ב טז)

בורר

במלאכת בורר ביום טוב, מקילים יותר משבת. למשל: אוכל ופסולת המעורבים, בשבת מותר להוציא ביד רק את **האוכל מהפסולת**, כדי לאכול **לאלתר** [היינו מיד בסמוך לסעודה ממש], ולעומת זאת ביום טוב, אם קל יותר להוציא את הפסולת, יוציא את הפסולת, ואף שאינו אוכל לאלתר כלל את האוכל. על כן, רשאי לברור פסולת מתוך אוכל אפילו מליל יום טוב לבוקר, או לברור בבוקר של יום טוב ולאכול לאחר כמה שעות לקראת ערב. (עו)

טוחן

מותר לחתוך ירק דק דק לסלט, אף שלא אוכלו מיד. אבל בשבת דוקא כשאוכלו סמוך לסעודה, מותר. (עא)

פומפייה – מותר לגרר בפומפייה גזר, תפוח, תפוח אדמה וכיוצא בהם. (עא)

סוחט

אסור לסוחט פירות שיש דרך לסוחטן, כענבים, תפוזים וכיוצא בהם, אבל לימונים מותר לסוחט בכל אופן, ואפילו בשבת. (סימן שכ ס"ו. ועיין בהרחבה בחוברת השבת בהלכה ובאגדה. עג)

לישה ואפיה

קמח שנופה לפני יום טוב, מותר ללוש ממנו עיסה ביום טוב, לאפות לחם או עוגה. ואם יש בעיסה ק"ג 1 ו-560 גרם קמח, יפריש חלה בברכה, ולא ישרוף את החתיכה אלא במוצאי יום טוב. (סז, סח)

מוקצה ביום טוב

חומרת המוקצה

מוקצה ביום טוב החמירו בו יותר משבת, כדלהלן. אבל כשחל יום טוב בשבת, דיניו כמו בשבת. והטעם בזה, מכיון שיום טוב קל בעיני האנשים, שהרי מותר להדליק מאש לאש, ומותר לבשל, לכך חששו חכמים שמא יזלזלו בקדושת היום, והחמירו במוקצה יותר משבת. אבל כשחל בשבת, שישנה חומרת שבת, לא הוצרכו להחמיר במוקצה מצד היום טוב עצמו. (כו, כז) ויש מבני אשכנז המקלים בדיני מוקצה ביום טוב כמו בשבת. (סימן תצה סעיף ג)

ראוי למאכל בהמה

קליפות הראויות למאכל בהמה כקליפות אבטיח, בננה וכיוצא, הגם שבשבת

אינן מוקצה, ביום טוב הן מוקצה ואסור לטלטלן אלא במגב, סכין וכדומה.

פירות סיטונאי

פירות העומדים לסחורה אצל סיטונאי, אסור לקחת מהם ביום טוב, אבל בשבת מותר. (חזו"ע שבת ג ריט)

קליפות בצלחת ריקה

מותר להניח בצלחת ריקה אפילו קליפות שאינן ראויות למאכל בהמה. אלא שמאחר ובצלחת ישנן עתה קליפות שהן מוקצה, היאך יפנה אותן מהצלחת?

ישנן כמה אפשרויות: א. ירים את הצלחת מעט מצידה אבל לא לגמרי, וינער את תכולת הצלחת אל המפה, [כגון במפה חד פעמית שזורק אותה]. ב. יתן מאכל כל שהוא בצלחת, ואז מותר יהיה להרים את הצלחת לגמרי אגב מאכל ההיתר, ולזרוק את הקליפות לאשפה. ג. אם צריך את המקום בשולחן שעליו מונחת הצלחת, מותר להרים את הצלחת ולזרוק את הפסולת לאשפה, אף מבלי לתת מאכל בצלחת. (סימן שח סעיף כז. חזו"ע שבת ג עב, ריא)

מוקצה לצורך אוכל נפש

כיון שהתירה התורה מלאכת אוכל נפש, גם חכמים התירו לטלטל מוקצה לאוכל נפש, כגון אם ישנה אבן על מאכל, שבשבת אסור להוציא את האבן כיון שהיא מוקצה מחמת גופה, אבל ביום טוב לצורך אוכל נפש מותר להוציאה.

תרופות

מי שיש לו מיחוש או כאב, אף על פי שאינו שוכב במיטה אלא הולך כבריא, מותר לו לקחת תרופה או לבלוע כדורים ביום טוב, מה שאין כן בשבת. (כג)

דיני המוקצה ביום טוב שחל בשבת הם ככל דיני מוקצה בשבת, ולא כיום טוב, כיון שבלאו הכי ישנה חומרת שבת, לא הוצרכו חכמים להחמיר כל כך במוקצה מצד היום טוב עצמו. וכמבאר בחוברת 'השבת בהלכה ובאגדה' הלכות מוקצה. (כז)

👉 רחיצה ביום טוב

חימום מים

אסור לחמם מים ביום טוב כדי לרחוץ בהם את כל הגוף, כיון שאין זו הנאה השווה לכל נפש [שהרי לא כל אדם רוחץ את כל גופו בכל יום]. אמנם מותר לחמם מים כדי לרחוץ את פניו, ידיו ורגליו בלבד. (סימן תקיא סעיף ב. מא)

דוד שמש

מים שהתחממו מערב יום טוב, לבני ספרד מותר לרחוץ בהם את כל הגוף. וכן מותר להתרחץ במים שהתחממו בדוד שמש, שלא אסרו חכמים אלא לחמם את המים ביום טוב, אבל כל שהתחממו מערב יום טוב או שהתחממו מאליהם, מותר לרחוץ בהם. (סימן תקי"א סעיף ב. מא. חזו"ע שבת ו פג, פח)

אמבטיה. בית מרחץ

ההיתר להתרחץ במים חמים, הוא דוקא באמבטיה פרטית שבבית, אבל במרחץ של רבים [מקוה], אסור לרחוץ אפילו פניו, ידיו ורגליו בחמים. מפני שהיו בלנים רשעים שמחממים מים ביום טוב באיסור, ואומרים שחיממו מערב יום טוב. אבל במים קרים, מותר. (מא)

בני אשכנז

מנהג בני אשכנז להחמיר שלא לרחוץ את כל הגוף כאחד, אפילו במים חמים שהתחממו מערב יום טוב. ואמנם יש להקל לרחוץ אבר אבר לבדו. ועל כל פנים, תינוק, מותר לרחצו במים חמים, ואפילו בשבת. (הרמ"א תקי"א ס"ב ומשנ"ב. מא)

מצטער

אשכנזי המזיע ומצטער מאוד אם לא יתקלח, וכגון שחל ראש השנה בימי חמישי ושישי, ולאחר מכן שבת, רשאי להתקלח במים חמים של דוד שמש ביום טוב ואפילו בשבת. (חזו"ע שבת ו פח)

כתבו הרמב"ם ומרן השולחן ערוך (סימן שז ס"ה): אומר ישראל לגוי בשבת להביא לו מים דרך חצר שלא עירבו בה עירובי חצרות, כדי לרחוץ בו את המצטער. וכתב הגאון רבי עקיבא איגר, ומבואר שמצטער מותר לרחוץ אפילו גופו במים חמים שהוחמו מערב שבת, שאיסור רחיצה הוא קל יותר משאר איסורי דרבנן, כיון שהוא רק מכת גזירה, וכמו שכתב הרי"ף. וכן פסקו ה"ד"ד, דברי יוסף אירגאס, סדרי טהרה, משנה ברורה, דברי יציב, דברי שלום, שמירת שבת כהלכתה ועוד.

סחיטת שיער

הרוחץ שערות ראשו וזקנו, ינגב בנחת שלא יסחטו שערוותיו. (שבת ד קנב. שבת ו צ)

מחיאות כפיים וריקוד**גזירת חכמים**

אמרו חז"ל (מסכת ביצה לו ע"ב): אין מטפחים [ביד, להכות כף אל כף] ואין מספקים [להכות כף על ירך] ואין מרקדים [ברגל], גזרה שמא יתקן כלי שיר. וכן פסקו

הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, וכל הראשונים [חוץ מתוספות], ומרן השלחן ערוך וסימן שלט ס"ג). והרמ"א כתב: "ומה שאנחנו לא מוחים במקילים בזה, משום שמוטב שיהיו שוגגים ולא יהיו מזידים." על כן, הרואה שישנם מקילים בזה, מן הראוי שיודיעם שלא נכון לעשות כן. ודברי חכמים בנחת, נשמעים. ואם אין לו השפעה עליהם, לפחות יזהר לעצמו, כמו שכתב הבית יוסף (יורה דעה סימן קצ"ו): "שכשאמרו, מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים, בודאי שבעל נפש צריך לחוש לעצמו." (חזו"ע שבת ה' רסב, רסח. ועיין הרחבה בזה עוד בחוברת "חג השבועות בהלכה ובאגדה" עמוד 106)

מותר למחוא כפיים בשינוי, ויכה בגב ידו הימנית על כף ידו השמאלית. (שלט ס"ג)

הכאה על השולחן או בקבוק

אסור להכות על שלחן או על בקבוק כדרך הרגילים להכות בשעת השירה, וכמו שפסקו הרמב"ם ומרן השלחן ערוך והרמ"א. ויש להעיר בנחת למשמע אוזנם של המקילים בזה מפאת חוסר ידיעתם. וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י שמצוה רבה לבטל מנהגם, וכן כתבו הפרי מגדים, רבנו זלמן, הכף החיים ועוד.

עירוב תבשילין

מהו עירוב תבשילין?

כאשר חל יום טוב סמוך לשבת, אסרו חכמים להכין או לבשל ביום טוב בשביל שבת, מפני שנראה כמזלזל בקדושת יום טוב. ולכן תקנו חכמים לעשות 'עירוב תבשילין', אשר באמצעותו מראה האדם שהוא כבר התחיל את הכנותיו לשבת עוד מלפני יום טוב, וכאשר מבשל ביום טוב, הוא רק כמשלים ומסיים את הכנותיו לשבת. ובמעשה זה, הותר לו לבשל מיום טוב לשבת. ולכן כאשר חל ראש השנה בימי חמישי ושישי, וברצונו לבשל לכבוד השבת, עליו להניח 'עירוב תבשילין' כפי שיתבאר להלן. (חזו"ע יו"ט רעד)

הפטורים מעירוב תבשילין

כיון שעיקר מטרת הנחת עירוב תבשילין היא, כדי שנוכל לאפות ולבשל מיום טוב לשבת, לכך מי שבשיל את כל התבשילים של שבת מערב יום טוב, ולא נותר לו לבשל משהו לשבת, אינו צריך להניח עירוב תבשילין בשביל הדלקת הנרות בלבד שמדליק לכבוד השבת. ואם רוצה להניח עירוב תבשילין, יניח ללא ברכה, שספק ברכות להקל. (רע"ז) ובכל זאת, אם רוצה להרוויח את המצוה, ישייר לעצמו תבשיל אחד להכינו מיום טוב לשבת, וכגון שיתן ביצים לא מבושלות ביום טוב בתוך תבשיל החמין של שבת, שכיון שעדין מבשל הוא משהו לשבת, הריהו חייב בעירוב תבשילים בברכה.

בית הארחה – משפחה המתארחת בבית הארחה, ואינם צריכים לבשל כלל לשבת,

פטורים הם מלהניח עירוב תבשילין. (רעז)

הכנסת אורחים – המתארחים אצל מכריהם, אינם צריכים להניח עירוב תבשילין, אלא יסמכו על עירוב התבשילין שמניח בעל הבית, ורשאים גם האורחים לעזור בבישולים ובאפיה ובשאר ההכנות, כבני הבית ממש. (רעז)

זמן הנחת העירוב

מניחים את העירוב בערב ראש השנה, דהיינו ביום רביעי. ואפשר לעשותו כבר מליל רביעי [יום שלישי בלילה] עד למחרת בשקיעת החמה של יום רביעי. ואם שכח ועירב בזמן "בין השמשות" [הזמן שמהשקיעה ועד צאת הכוכבים, שהוא ספק יום ספק לילה], של יום רביעי, יצא ידי חובתו. (ש"ת יחזה דעת ח"ו סימן לא. רפב)

כיצד עושים עירוב תבשילין?

לוקח מאכל מבושל או צלי או כבוש, שיש רגילות לאוכלו עם פת, ויוסיף גם מין מאפה בשיעור "כזית" [27 גרם]. ויש שנהגו לקחת ביצה מבושלת עם לחם. ובזמנינו שיש מקררים והתבשיל נשמר היטב, טוב להדר לקחת תבשיל חשוב, כמו בשר או דגים לכבוד המצוה. (רעו, רפא)

הברכה – כשמניח את העירוב, מברך: "בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו וציונו, על מצות עירוב". ואחר כך יאמר את הנוסח שתקנו חז"ל בלשון ארמית, ואם אינו מבין בלשון ארמית, יאמר את הנוסח שבלשון הקודש, כדלהלן:

נוסח העירוב בארמית: "בדין עירובא, יהא שרי לנא לאפויי, ולבשולי, ולאדלוקי שרגא, ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת".

נוסח העירוב בלשון הקודש: "בזה העירוב, יהיה מותר לנו לאפות, ולבשל, ולהדליק את הנר, ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת". (רפד)

טוב שבעלת הבית תשמע את הברכה ואת נוסח העירוב מפי בעלה, כי עיקר העירוב נעשה בשבילה שהיא עוסקת בצרכי הבית ומבשלת. ומכל מקום אם לא שמעה, אין זה מעכב ורשאית לבשל ולאפות כרגיל. (רפז)

זמן ההכנות לשבת

העירוב מתיר לבשל לשבת רק מיום טוב השני של ראש השנה ולא קודם לכן, [דהיינו מליל שישי - חמישי בלילה], ועד סוף יום השישי. ואולם ישתדל שלא לבשל בשעות המאוחרות של יום שישי, אלא כדי שיספיק האוכל להתבשל ביום שישי, שאילו יבואו אורחים ביום שישי, יוכלו לאכול ממנו. ובכל אופן אם התעכב, רשאי להכין את צרכי השבת כל יום השישי, כל עוד שהעירוב קיים ולא נאכל. (רעה, רפא)

כל ההכנות

מותר לגלול את ספר התורה לאחר הקריאה ביום טוב [יום שישי], לצורך הקריאה של שבת, שכיון שהניח עירוב תבשילין, הרי זה בכלל מה שאמר בנוסח העירוב "ולעשות כל צרכנו". ומטעם זה, מותר גם להדיח כלים, ולערוך השלחן מיום טוב לשבת עם כלי הסעודה של שבת ולסדרו כבכל ערב שבת, וכן כל כיוצא בזה. (שב)

אכילת העירוב

ישתדל לאכול את הפת והתבשיל של העירוב בסעודת שבת, שמאחר ונעשתה בו מצוה אחת, ראוי שתעשה בו עוד מצוה. (רפב)

שכח להניח עירוב

לכתחילה חייב כל אדם להניח עירוב תבשילין. ואולם אם שכח להניח, רשאי לבשל ולאפות מיום טוב לשבת, כיון שבדרך כלל רב העיר מזכה את עירוב התבשילין שלו לכל בני העיר, ויוצאים בזה ידי חובה. ואפילו אם שכח כמה פעמים בכמה חגים להניח עירוב תבשילין, רשאי בדיעבד לסמוך על רב העיר, כיון שבזמנינו כוונת הרב לזכות גם לאנשים כאלו ששכחו. (רצא)

פשע – אם פשע ולא הניח עירוב תבשילין בכוונה, קנסוהו חכמים ואינו רשאי לבשל מיום טוב לשבת. ומכל מקום רשאי לבשל לצורך יום טוב הרבה בקדרה אחת, אף שמטרתו לשייר לעצמו לשבת. (רצד)

אבד העירוב קודם שבישל לצורך השבת, יסמוך על עירובו של רב העיר ויבשל. (רצב)

זיכוי הרבים

הרוצה לזכות לאחר שאינו יודע לעשות עירוב תבשילין, לכתחילה יאמר לו את הברכה מילה במילה, והוא יחזור אחריו. ואחר כך יאמר החכם את נוסח העירוב, כך: "בזה העירוב יהיה מותר לפלוני לאפות ולבשל ולהדליק את הנר, ולעשות כל צרכיו מיום טוב לשבת". ואם אותו אדם אינו יודע לברך כלל, רשאי החכם גם לברך במקומו. וכתב הגאון החיד"א זיע"א שכך היה המנהג בירושלים עיר הקודש ללכת מבית לבית ולזכות את אותם שאינם בקיאים לעשות עירוב תבשילין. וברוך המחזיר עטרה ליושנה. (רצט)

שעון שבת

מותר לכוון שעון שבת מכני מיום טוב לשבת, לשעות שידלק ויכבה. (נז)

ואף שבשבת, אין לשנות לכתחילה את המצב של השעון אלא רק להמשיכו, דהיינו להאריך את כיוונו שישאר כבוי או להאריך את הדלקתו שימשיך לדלוק עוד, מכל מקום ביום טוב שאיסור ההדלקה בו אינו מן התורה אלא מדברי חכמים, מותר גם לשנות את המצב ולהקדים את הדלקתו.

נוסחאות התפילה בעשרת ימי תשובה

המלך הקדוש

בימים שמראש השנה ועד יום הכיפורים, תקנו חז"ל בברכת 'אתה קדוש' שבעמידה, שלא לחתום בה 'האל הקדוש', אלא 'המלך הקדוש'. לפי שבימים אלו מראה הקב"ה את מלכותו ביושבו על כסא דין לשפוט את העולם, ומראה שמלכותו בכל משלה, ומלך במשפט יעמיד ארץ. (קצ)

אם טעה וחתם 'האל הקדוש' ונזכר מיד תוך כדי דיבור, [דהיינו תוך כדי זמן של אמירת שלוש תיבות 'שלוש עליך רבי'], ותיקן מיד ואמר 'המלך הקדוש', יצא ידי חובתו. אבל אם נזכר לאחר זמן זה, אפילו שלא התחיל ברכת 'אתה חונן', לא יצא ידי חובתו, וצריך לחזור לראש התפילה. ואם התחיל ברכת 'אתה חונן', אפילו אמר מילה אחת 'אתה', ואפילו אמרה מיד, חוזר לראש התפילה. (קצ)

המסופק אם חתם 'האל הקדוש' או 'המלך הקדוש', צריך לחזור לראש התפילה. ואולם בתפילות של ראש השנה ויום הכיפורים שאנו מוסיפים בברכת אתה קדוש 'לדור ודור המליכו לאל...!', אם זוכר שהוסיף כן, ואחר כך הסתפק אם חתם 'המלך הקדוש', אינו צריך לחזור, שמן הסתם חתם 'המלך הקדוש'. (סח, קצ)

שליח ציבור שטעה בתפילת החזרה של שחרית או מנחה, ואמר 'האל הקדוש' במקום 'המלך הקדוש'. ונזכר לאחר זמן של כדי דיבור, חוזר לתחילת ברכת 'אתה קדוש' ואינו חוזר לראש התפילה. (קצט)

ברכת מעין שבע – שאומר הש"צ בליל שבת, לא יאמר 'האל הקדוש שאין כמוהו', אלא 'המלך הקדוש שאין כמוהו'. ואם טעה ואמר 'האל הקדוש', אם נזכר קודם שחתם 'ברוך אתה ה' מקדש השבת', יחזור לומר: "מגן אבות בדברו, מחיה מתים במאמרו, המלך הקדוש שאין כמוהו", וימשיך משם והלאה על הסדר. אך אם נזכר אחר שחתם 'מקדש השבת', אינו חוזר, שספק ברכות להקל. (פ)

המלך המשפט

בברכת 'השיבה שופטינו' שבעמידה, תקנו רבותינו בעשרת ימי תשובה שלא לחתום 'מלך אוהב צדקה ומשפט', אלא 'המלך המשפט'. ואם טעה וחתם 'מלך אוהב צדקה ומשפט', אם נזכר בתוך כדי דיבור ותיקן מיד 'המלך המשפט', יצא ידי חובתו. אבל אם נזכר לאחר כדי דבור, חוזר לתחילת ברכת 'השיבה שופטינו' וחותם 'המלך המשפט' וממשיך משם והלאה על הסדר. ואפילו אם נזכר בהמשך התפילה, כגון באמצע 'אלוקי נצור', חוזר לתחילת ברכת 'השיבה', וממשיך משם והלאה על הסדר. ומכל מקום אם סיים לומר 'אלוקי נצור' ובא לפסוע שלוש

פסיעות של 'עושה שלום', ונזכר שלא חתם כהוגן, חוזר לראש התפילה ומתפלל שוב. והוא הדין כשהוא מסופק אם חתם 'המלך המשפט' או לא, שאנו אומרים שמתמא אמר כהרגל לשונו בכל השנה ולא חתם 'המלך המשפט'. ואולם טוב שבכל מקרה שהוא חוזר להתפלל, שיעשה תנאי של נדבה קודם שיתחיל להתפלל, ויאמר כך: "אם אני חייב לחזור ולהתפלל, תהא תפילה זו תפילת חובה. ואם אינני חייב לחזור ולהתפלל, תהא תפילה זו תפילת נדבה". והנכון שגם בני אשכנז ינהגו כן לחזור בתנאי של נדבה.

ואף על פי שגם עתה שטעה ואמר 'מלך אוהב צדקה ומשפט', הרי הזכיר 'מלך', מכל מקום הבדל משמעותי יש ביניהם, כי 'מלך אוהב צדקה ומשפט', משמעותו שהוא אוהב שברואי יתנהגו בצדק ומשפט, אבל 'המלך המשפט' משמעותו שה' יתברך עצמו שופט את העולם. רבנו מנחם, שבולי הלקט, וכן פסקו רוב הראשונים, ומהם: הר"ף, הרמב"ם, הרא"ש, רבנו סעדיה גאון, מחזור ויטרי, המאירי, הרמב"ן, הרא"ה, הריטב"א, מהר"ם מרוטנבורג, ארחות חיים, הכל בו, מהר"ם ריקאנטי, ועוד. וכן פסקו מרן השלחן ערוך ותקפב ס"א ורוב רבותינו האחרונים, ומהם: הפרי חדש, מטה יהודה עייאש, החיד"א בברכי יוסף, נהר שלום, מאמר מרדכי, תפילה לדוד, הראש"ל צ"פ פרי האדמה, שלמי ציבור, מעשה רוקח, בית דוד, מכתב שלמה, זכור לאברהם, בני חיי, בן ידי, קדשי דוד, הגאון רבי משה זכות, זכור ליצחק הררי, מחזה אברהם די בוטון, משחא דרבותא, פתח הדביר, קמח סולת, בית עובד, ארץ חיים, פקודת אלעזר, רבי חיים פלאג'י, שדי חמד, מכתב לחזקיהו, ישיב משה, ועוד. וכן פשט המנהג בארץ ישראל כמו שהעידו בגודלם שער המפקד, ברכת יוסף ידיד, ברית כהונה ועוד. והגאון בעל זרע דוד כשנודע לו שאחד מתלמידיו הורה שלא לחזור על התפילה מטעם ספק ברכות להקל, גער בו ומיחה בידו והודיעו שכבר פשט המנהג להורות כדעת מרן השלחן ערוך, ובמקום מנהג לא אומרים ספק ברכות להקל.

ובלאו הכי, הלוא מבואר בתלמוד ירושלמי, שאדם שמשופק באיזו ברכה הוא בעמידה, חוזר לברכה שברור לו שאמרה, וממשיך משם והלאה על הסדר. ומבואר שלא אומרים ספק ברכות להקל בעמידה, שהרי אפשר שהוא כבר אמר ברכות אלו ובכל זאת הוא חוזר לאומרן. והטעם בזה, מכיון שאם חיסר אפילו ברכה אחת, לא יצא ידי חובת התפילה, וכל ברכותיו לבטלה, לכן עדיף לחזור מספק, שאז יוכל להמשיך בברכות ללא חשש, וגם יצא ידי חובת תפילה, מאשר שימשיך להתפלל וכל הברכות יהיו ספק לבטלה, ושמא לא יצא ידי חובה. וכן פסקו הנודע ביהודה, רבי אריה צבי פרומר, מנחת יצחק ועוד. ומעתה, מי שלא חתם בברכה "המלך המשפט", כיון שלפי סברת רוב הראשונים והשלחן ערוך, כל ברכותיו לבטלה, אם כן לא שייך לומר כאן ספק ברכות להקל. ואף לבני אשכנז שפסק הרמ"א (סימן קיח) שאינו חוזר, נכון שיחזרו בתנאי של נדבה. וכן כתב הט"ז שכיון שבספק, חוזר להתפלל בתנאי של נדבה, כל שכן במקרה זה שלדעת רוב הפוסקים חוזר, שיש לפסוק שיחזור בתנאי של נדבה. וכן פסקו כמה מגאוני אשכנז, היעב"ץ, הגאון ישועות יעקב, הגאון רבנו זלמן, שו"ת מים רבים ועוד. וגדולה מזו כתב הגאון באר משה (ח"ז דף שיג עמוד ד), שאשכנזים תושבי ארץ ישראל שטעו בברכה, "חייבים" לחזור לתחילת ברכת השיבה. עיי"ש. על כן הטוב ביותר שיחזרו בתנאי של נדבה ויוצאים ידי חובה לכל הדעות. (קצג)

הרם קולך

טוב ונכון להגביה קולו מעט באמירת 'המלך הקדוש' ו'המלך המשפט', כדי שיזכור היטב שהתפלל כהוגן, ולא יהיו לו ספקות אם אמר או לא אמר. וכך נהג הרמב"ן ז"ל להגביה את קולו בכל הזכרה חדשה שבתפילה כמו 'מוריד הטל' וכדומה במשך שלושים יום, שאז כבר מתרגלת הלשון ובודאי הזכיר כהוגן. (קצג) וכן נהג מרן הראש"ל זצוק"ל.

ארבע הוספות

עוד תקנו חז"ל ארבע הוספות בתפילה, ואלו הן:
 "זכרנו לחיים..." - בברכת 'מגן אברהם'.
 "מי כמוך אב הרחמן..." - בברכת 'מחיה המתים'.
 "וכתוב לחיים טובים..." - בברכת 'מודים'.
 "ובספר חיים ברכה ושלוש..." - בברכת 'שים שלום'.

זכרנו לחיים - שכח ולא אמר 'זכרנו לחיים', אם נזכר לפני שאמר ברוך אתה ה', חוזר לאומרו וממשיך על הסדר. אך אם נזכר אחר שאמר שם ה', לא יאמר 'למדני חוקיך', אלא יסיים 'מגן אברהם'. וכשיגיע לברכת 'שמע קולנו', יוסיף שם 'זכרנו לחיים...', כיון שזו בקשת רחמים. ואם שכח ולא אמר גם שם, יאמרנו בסיום 'אלוקי נצור'. (רה)

מי כמוך - שכח ולא אמר 'מי כמוך', אם נזכר לפני שאמר ברוך אתה ה', חוזר לאומרו וממשיך על הסדר. אך אם נזכר אחר שאמר שם ה', לא יאמר 'למדני חוקיך', אלא יסיים 'מחיה המתים'. ולא יאמרנו ב'שמע קולנו' או ב'אלוקי נצור', כיון שאין זו בקשת רחמים אלא שבח לה' יתברך. (רה. ת"ה קמג)

וכתוב לחיים טובים - שכח ולא אמר 'וכתוב לחיים טובים', אם נזכר לפני שאמר ברוך אתה ה', חוזר לאומרו וממשיך על הסדר. אך אם נזכר אחר שאמר שם ה', לא יאמר 'למדני חוקיך', אלא יסיים 'הטוב שמך ולך נאה להודות', ורשאי לאומרו בסיום 'אלוקי נצור'. (רה)

ובספר חיים ברכה ושלוש - שכח ולא אמר 'ובספר חיים', אם נזכר לפני שאמר ברוך אתה ה', חוזר לאומרו וממשיך על הסדר. אך אם נזכר אחר שאמר שם ה', לא יאמר 'למדני חוקיך', אלא יסיים 'המברך את עמו ישראל בשלום', ויאמר 'ובספר חיים' בסיום 'אלוקי נצור'. (רה. ת"ה קמד)

עושה 'השלום'

בסיום העמידה יאמר, עושה 'השלום' במרומו. [רמז לשם המלאך ס-פ-ר-ג-א-ל שהוא סופר וכותב את בני האדם בספר החיים. ושמו בגימטריא 'השלום']. וכן אומר גם השליח ציבור בסיום קדיש 'תתקבל' שאחר חזרת השליח ציבור, אבל בקדיש תתקבל של ערבית, ובשאר הקדישים אין צריך לומר כן. (פב. שו"ת יבי"א חלק ח סימן יא אות יב)

לעילא ולעילא'

מנהג בני אשכנז לכפול תיבת 'לעילא' שבקדיש ואומרים 'לעילא ולעילא', אבל מנהג בני ספרד לומר רק פעם אחת כמו בכל ימות השנה. (פב)

אבינו מלכנו

בעשרת ימי תשובה נוהגים לומר 'אבינו מלכנו' אחר חזרת השליח ציבור בתפילת שחרית ומנחה. (רה)

כתב מרן הבית יוסף (סימן תקפד) נוהגים לומר בראש השנה אחר התפילה אבינו מלכנו חטאנו לפניך. וכתב הכל בו, הטעם משום שפעם אחת גזרו חכמים תעניות על הגשמים ולא נענו, וירד רבי עקיבא לפני התיבה ואמר "אבינו מלכנו חטאנו לפניך", ומיד נענה, וכשראו הדור שנענה באותה תפילה, הוסיפו עליה דברי בקשות ותחנונים, וקבעום לעשרת ימי תשובה.

אם הזמן מצומצם בתפילת המנחה, וקרוב הזמן לצאת הכוכבים ואם יאמרו 'אבינו מלכנו' לאחר החזרה יפסידו לומר נפילת אפים, ידלגו על 'אבינו מלכנו' ויאמרו נפילת אפים, ולאחר מכן יאמרו 'אבינו מלכנו'.

הנוסח הנכון יותר לומר באבינו מלכנו: זְכוֹר כִּי עֵפֶר אֲנַחְנוּ, וְלֹא כִּמוֹ שֶׁנִּקְדוּ בַכּוֹמָה סִידוּרִים, זְכוֹר כִּי עֵפֶר אֲנַחְנוּ. כִּי הַכוּוֹנָה בַתְּפִילַתְנוּ לִפְנֵינוּ יִתְבָּרַךְ שִׁיזְכוֹר כִּי עֵפֶר אֲנַחְנוּ, כִּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אָדָם לְהַבֵּל דְּמָה, וַיִּמְחֹל וַיִּסְלַח לָנוּ עַל כָּל עוֹוֹנוֹתֵינוּ. (כן כתבו הפרי חדש, מטה יהודה, כסא אליהו, הגר"ח פלאג'י, שלמי ציבור, אהלי יעקב ועוד. רו)

בשבת שובה שהיא השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים, וכן בראש השנה שחל בשבת, יש אומרים שאין לומר 'אבינו מלכנו', וכן מנהג בני אשכנז. ויש נוהגים לאומרו גם בשבת, וכן המנהג ברוב בתי הכנסת של בני ספרד, אלא שמדלגים לשון 'חטא ועוון' המוזכרים שם, כגון: 'אבינו מלכנו חטאנו לפניך רחם עלינו', וכן 'אבינו מלכנו מחול וסלח לכל עוונותינו', וכן ראוי לנהוג. ורק במקומות שיש מנהג ברור שלא לומר 'אבינו מלכנו' בשבת, ישארו במנהגם. (קד)

"אבינו מלכנו"

מעשה שהיה בזמנינו ביהודי יקר מיליונר, גר בצרפת באזור של מיליונרים רציניים ביותר. דרכו בכל שנה לפני חג הסוכות לנסוע למרוקו ולהביא 30 אתרוגים משובחים, ובא לחוג את החג בדירתו אשר בארץ ישראל בעיר בני ברק, ומחלק מאתרוגיו לכמה מגדולי ישראל.

יום אחד יצא האיש לטייל ברחוב שעל יד ביתו בצרפת, ופתאום ראה את שכנו הגוי. שאלו השכן, אתה יודע מי זה החתן שלי? מלך מרוקו. התפעל היהודי, מה? באמת מלך מרוקו הוא החתן שלך?! אתה בא להגיד לי שהבת שלך היא המלכה?! אתה בא להגיד לי שהנכדים שלך הם הנסיכים?! אם כן, שאלה לי אליך, האם חתנך המלך בא לבקר אצלך? אמר לו, פעם בשנה הוא מגיע אלי עם המשפחה לביקור של כמה שעות, אך הביקור נעשה בחשאי, ללא רעש וצלצולים. אמר לו היהודי, האם אפשר שאני אבוא אליך לראות אותו, כי יש לנו ברכה שמברכים על מלך. אמר לו, כשהוא יבוא, אשאל אותו, ואם יסכים, אודיע לך.

כעבור זמן, הודיע השכן הגוי ליהודי, הערב חתני מגיע, תכין את עצמך בגינוני מלכות, ואני אשאל אותך, ואם יסכים תבוא. בשעת לילה מאוחרת, צלצל הטלפון בבית היהודי - המלך הסכים שתבוא. מיד בא היהודי לראות את המלך בכל הכבוד וההדר. וידברו ביניהם בצרפתית על התנ"ך ועל דוד המלך וכו'. בתוך הדברים שאלו המלך לעיסוקו ולמצב משפחתו, וסיפר לו היהודי כי יש לו ברוך ה' שבעה ילדים, והבן הבכור חוגג בר מצוה בעוד חודש ימים. התעניין המלך, מה זה 'בר מצוה', הסביר לו היהודי שעד עכשיו הוא קיים את המצוות מדין חינוך כדי שיתרגל לקיימם, אבל עכשיו מן התורה הוא חייב במצוות. ועושים זאת בשמחה גדולה כמו חתונה, באולם ותזמורת, ובאים רבנים וכו' וכו'.

אמר לו המלך, אשאל אותך שאלה, תענה לי באמת 'כן' או 'לא'. אני רוצה להביא מתנה לחתן בר מצוה, האם מותר לכם לקבל מתנה מגוי. אמר לו 'כן', אפילו קרבן של גוי מקבלים בבית המקדש. מיד הוציא המלך צ'ק וכתב עליו 100,000 יורו מתנה לחתן בר מצוה. אמר לו היהודי, אדוני המלך מה פתאום, זו מתנה יותר מידי גדולה... אמר לו המלך תבין, אני מ-ל-ד, אם אני אתן מתנה פחות מזה, זה פוגע במלכות שלי, זה לא בשביל הילד, זה בשביל כבוד המלכות.

ואם מלך בשר ודם דואג לכבוד המלכות ואינו יכול לתת פחות מ-100,000 יורו, על אחת כמה וכמה בורא עולם ישתבח שמו שמלוא כל הארץ כבודו, ובודאי שרוצה לתת פי כמה וכמה: חכמה, עושר, פרנסה, בריאות, שלום בית וכו' וכו', רק רוצה שנהיה ראויים לקבל. אבא - רוצה לתת לבנו, אבל לא תמיד יש ביכולתו. מלך - יכול לתת, אבל לא תמיד רוצה. הקב"ה הוא גם 'אבינו' וגם 'מלכנו'. רק שנכין את עצמנו לקבל את השפע, לרצות יותר חזק, לרצות באמת לגדול בתורה, לרצות באמת לזכות את הרבים וכו'. וכדברי חז"ל (ברכות נ ע"א) על הפסוק "הַרְחֵב פִּיךָ, וְאַמְלֵאֲהוּ" - הרחב פיך לבקש כל תאוותיך בעניינים רוחניים, אל תקמץ לבקש רק מעט, תבקש 'בגדול', והקב"ה ימלא כל בקשותיך.

עשרת ימי תשובה

תלויים ועומדים

בעשרת ימי תשובה יפשפש במעשיו לשוב ממעשיו הרעים, ולהרבות במצוות ובצדקות ובמעשים טובים. שבימים אלו מאזני המשפט ביד ה', ובינוניים תלויים ועומדים, זכו נחתמים לחיים, לא זכו נחתמים למיתה, חס ושלוש. לכן לכו ונשובה אל ה' בטרם יחשכו כוכבי נְשָׁפְנוּ [נשף, לשון ערב, דהיינו בטרם שיערוב יומו של האדם, ויתבקש בבית דין של מעלה]. ואף על פי שהתשובה והצעקה יפים הם תמיד, בימים אלו יפים הם ביותר ומתקבלים מיד. כמו שדרשו חז"ל: "דַּרְשׁוּ ה' בְּהִמְצָאוֹ קְרָאֵהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב", אלו עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים.

חיזוקים וקבלות טובות

זהירות יתירה

כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תרג): יזהר האדם בימים אלו של עשרת ימי תשובה, גם בדברים שאינו רגיל להזהר בהם במשך השנה. ובארו רבותינו, כי אף על פי שמקבל האדם על עצמו חומרות והנהגות טובות רק לימים אלו, ואחר יום הכיפורים חושב הוא לחזור להנהגותיו הרגילות, מכל מקום עצם זה שהצליח לשנות את עצמו מהרגליו ומדרכיו הקבועים אפילו לתקופה קצרה, יש סיכוי שדבר זה ישפיע עליו גם להבא, וימשיך כך להתעלות ולהתקרב יותר ויותר לבורא עולם. ובודאי שעל אחת כמה וכמה צריכים אנו להתחזק בדברים שהם מן הדין, אך שאור שבעיסה [יצר הרע] מעכב אותנו שלא להקפיד לקיימם. ונכתוב מספר דוגמאות, אשר לצערנו חסרה בהם המודעות אצל חלק מהאנשים.

בשר חלק

המושג בשר 'חלק', נוצר לפני כמאה וחמישים שנה, בזמנו שהאוכלוסיה בירושלים היתה מונה מבני ספרד בלבד, וזאת מחמת מושל ישמעאלי רשע שלא האמין בבני אשכנז כיהודים כיון שבאו מארצות הנצרות, ועל כן היה מטיל עליהם מיסים כבדים, והיו הולכים להתגורר בערי חברון וצפת. לאחר שמת מושל רשע זה, נתמנה מושל אחר ליברלי שקיבל כי האשכנזים הינם יהודים, ואז נהרו רבים לעיר הקודש ירושלים ופתחו משחטות. מפאת חילוקי הדעות בגדרי בהמה טרפה בין מרן השלחן ערוך שהספרדים קבלו הוראותיו, לרמ"א שהאשכנזים קבלו הוראותיו, גרם הדבר לבלבולים, כי יש בהמות שמרן מטריף והרמ"א מכשיר. אי לכך תיקן הראשון לציון דאז הגאון רבי יעקב שאול אלישר זצ"ל, שעל הבשר הכשר לדעת מרן יכתבו 'חלק', ועל הבשר הכשר לרמ"א יכתבו 'כשר', והזהירו כי הספרדים לא יקנו אלא 'חלק' בלבד, כי ה'כשר' הוא טרף לדעת מרן, ותקנה זו קיימת עד היום. ואמנם במשך השנים טעו חלק מהספרדים והחלו לקנות בשר 'כשר'. אשר על כן, יש ליידע את בני ספרד כי גם היום קיים הבדל זה בין 'כשר' ל'חלק', ואין לקנות בשר 'כשר' כלל, כי הוא 'טרף' לספרדים. ואדרבה זה הזמן להתחזק בימים אלו, להתחיל לקנות בשר 'חלק', ובעזרת ה' ימשיך כך כל השנה. וברוך ה' כיום רבים מבני אשכנז מקפידים שלא לאכול אלא בשר 'חלק', כי מי יעז להכניס לפיו בשר הטרף לדעת מרן. וועיינו בעלון "ותתענג בדשך" גיליון מס' 43 ותרואה נחת

תפילה בציבור

ענין נוסף שלצערנו יש חוסר מודעות בחשיבותו, הוא: התפילה בציבור. וכבר דרשו חז"ל (ברכות ה ע"א) על הפסוק: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון", אימתי הוא עת רצון? בשעה שהציבור מתפללים. שאין הקב"ה מואס בתפילתם של רבים,

שנאמר: "הן אל כביר ולא ימאס". ואמר הקב"ה כל העוסק בתורה, ובגמילות חסדים, "ומתפלל עם הציבור", מעלה אני עליו כאילו פדה אותי ואת בני מבין אומות העולם. ועוד אמרו (תענית ח ע"א): אמר רבי אמי אין תפילתו של אדם נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו [שמתפלל בכונת הלב], שנאמר (איכה ג מא): "נְשָׂא לְבַבְנוּ אֶל כַּפָּיִם, אֶל אֵל בְּשָׁמַיִם". ואמנם יש פסוק אחר (תהילים עח לו): "וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ, וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמָנוּ בְּבָרִיתוֹ", ואף על פי כן כתוב שם: "וְהוּא רַחוּם יִכַּפֵּר עֲוֹן", משמע שאף על פי שאינם מכוונים כל כך וליבם בל עימם, בכל זאת הקב"ה מקבל את תפילתם ומוחל להם, והיאך יתכן? עונה הגמרא שהדבר תלוי: אם התפילה בציבור, אזי אפילו שאינם מכוונים כל כך, הקב"ה מכפר להם. אבל אם התפילה ביחיד, אין התפילה נשמעת אלא אם כן משים נפשו בכפו ומכוון בכל ליבו ובאמת, מי מאתנו יכול להעיד על עצמו שמכוון בכל מילה ומילה בתפילה?!

והנה מרן בשלחן ערוך (ס"ז צ סעי' ט, טז) פסק, שצריך להתאמץ וללכת אפילו הליכה של מרחק י"ח דקות [960 מטר], כדי להתפלל עם הציבור. ורק אם אין לו מנין במרחק זה, הריהו אנוס ופטור. ועדין, עליו להשתדל להתפלל בשעה שהציבור מתפללים. וכתב המשנה ברורה (ס"ק נב): וזו תוכחת מגולה לאותם אנשים שהם בעיר, ומתעצלים ללכת לבית הכנסת להתפלל בציבור. וכבר אמרו חז"ל (ברכות ח ע"א): כל מי שיש בית הכנסת בעירו ואינו נכנס לשם להתפלל, נקרא שכן רע.

אשר על כן, חזקו ונתחזקה להתפלל יום יום שחרית, מנחה וערבית בציבור, ובפרט הניסיון גדול באותם מקומות שאין הרבה בתי כנסת, וזמני התפילות שבבתי הכנסת שם מוקדמים מעט, ומחמת זה מפסידים חלקם תפילה בציבור מידי יום, או שבאים רק ביום שיש ספר תורה. אבל כבר אמרו חז"ל (אבות פ"ה משנה כב): 'לפום צערא אגרא', שלפי הצער של האדם כך גדול שכרו יותר, שמתאמץ יותר להילחם ביצר הרע. כי בעוונות, הדבר הזה נפרץ בכמה מקומות, ומרוב שהורגלו בכך להתפלל ביחידות, אינם מרגישים שום נקיפות מצפון, כמו שאמרו חז"ל (מסכת יומא פו ע"ב): עבר אדם עבירה וחזר עליה, נעשית לו כהיתר, שאינו מרגיש כלל בחומרת העבירה, ה' יצילנו.

והחכם עיניו בראשו, שכאשר יודע שקשה עליו הקימה בבוקר, ישן מוקדם ובכך שלא יביא את עצמו לניסיון שיקשה עליו לקום ולהתפלל במנין, כי זו עצת היצר הרע לתת לאדם תחושה על ערנות בלילה, וכך הוא גונב לו את התפילה במנין, אשר מעלותיה ושכרה לא יסולאו בפז. ואף אם קרה פעם שחזר בשעה מאוחרת מאיזו שמחה, יתגבר כארי לקום ולהתפלל במנין, כמובא בהלכה הראשונה הפותחת את השלחן ערוך (סימן א סעיף א): "יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו", וכתב המשנה ברורה (ס"ק א): כי לכך נברא האדם - לעבודת

בוראו, כמו שאמר הכתוב: "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו". ואף אם ישיאנו יצרו בחורף לאמר: איך תעמוד בבוקר כי הקור גדול? או ישיאנו בקיץ לאמר: איך תעמוד ממיטתך ועדיין לא שבעת משנתך? יתגבר עליו ולא ישמע לו. ויחשוב בנפשו אילו היה נצרך לעמוד לשרת לפני מלך בשר ודם, כמה היה זהיר וזריז לעמוד בהשכמה להכין את עצמו לעבודתו, כל שכן וקל וחומר בן בנו של קל וחומר לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ישמע חכם ויוסף לקח.

צאת השבת

כידוע, יש מחלוקת גדולה בפוסקים בזמני צאת השבת, ולדעת מרן השלחן ערוך ורוב ככל רבותינו הראשונים זמן צאת השבת הוא כדעת רבנו תם, שבחורף הוא כחצי שעה אחר צאת השבת הרגיל, ובקיץ הוא כארבעים וחמש דקות, אחר צאת השבת הרגיל, כמפורסם בלוחות השנה. והן אמת כי מעיקר הדין נפסקה ההלכה כדעת רבותינו הגאונים שזמן צאת השבת הרגיל הוא העיקר, אך לפחות בעשרת ימי תשובה, יש להקפיד להוציא את השבת כפי זמן רבנו תם כמפורסם בלוחות, וזוהי חומרה חשובה מאוד בספק איסור מן התורה של חילול שבת.

ועיין בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה", ששם בארנו את החשיבות והמעלה להוציא את השבת כרבנו תם, ובפרט באיסור כה חמור של ספק חילול שבת שיש בו חיוב סקילה. ובודאי שירא שמים שמחמיר חומרות שהן בעניינים שונים מדרבנן, על אחת כמה וכמה שיש לו להחמיר בספק איסור תורה, ולחשוש לדעת רוב הראשונים ומרן השלחן ערוך שפסקו כן.

ויש לציין כי יש מקומות שארגנו שיעור תורה בענייני אגדה בכל מוצאי שבת קודש לאחר סיום תפילת ערבית עד זמן צאת השבת של רבנו תם, ודבר זה אין ערוך אליו שמזכים את הרבים, ובפרט בשעה זו שאין הרבה לומדים, וכל המשתתף הרי הוא נוטל שכר כנגד כולם. [ופעמים זה מונע גם מחלוקת בבית, כי כידוע שבשעות אלו, האשה עסוקה בכביסות ובשטיפת הבית וכו', ומעדיפה לעיתים שהגברים יתעכבו מעט], וזכות הרבים תלויה בהם.

קביעת עיתים לתורה

כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים שחייב לפרנסם, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר (יהושע א ט): "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה". (הרמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח)

ועד אימתי חייב אדם לתלמוד תורה? עד יום מותו, שנאמר (דברים ד ט): "רק השמר לך ושמור נפשך מאוד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך, ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך". וכל זמן שלא יעסוק בתורה, הוא שוכח. (שם הלכה ט)

תחילת דינו של אדם על לימוד תורה, ואחר כך על שאר מעשיו. (שם פ"ג ה"ה)

כמה היצר הרע ערמומי ומתחבל

אמרו חז"ל (קידושין ל ע"ב): קשה יצר הרע, שאפילו יוצרו קראו רע, שנאמר "כִּי יֵצֵר לְבַב הָאָדָם רַע מִנְעֻרָיו", ואמר רב יצחק, יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום, שנאמר "רַק רַע כָּל הַיּוֹם". ואמר רבי שמעון בן לוי, יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש המיתו, שנאמר "צוּפָה רָשָׁע לְצַדִּיק וּמְבַקֵּשׁ לְהַמִּיתוֹ", ואלמלא הקב"ה עוזרו, אין יכול לו.

הגאון רבי אליהו מני כותב משל, היאך היצר הרע בא אל האדם במרמה ובתחבולה ובגניבת דעת, והעיקר להחטיאו ולהסירו מדרך התורה: משל לשלשה סוחרים אמידים שגרו בשכנות, ומכיון שלא היה להם פנאי ללכת לשוק לקנות פירות וירקות ושאר צרכיהם, הסכימו ביניהם לשכור להם משרת שיקנה להם הוא מן השוק, ובסוף השבוע יעשה עם כל אחד ואחד חשבון, וישלם לו מעותיו. אך זה המשרת היה רמאי ומתחבל, וכשהיה קונה הפירות והירקות למשל ב-300 היה אומר להם כי הסך עלה 400. וכאשר ראה שאינם שמים על ליבם, ומוציאים כספם מכיסם ללא הבחנה ושימת לב כל כך, החל להעלות את המחיר משבוע לשבוע, עד כי הגיע ל-800. או אז השכילו להתעורר, כי הלה כנראה גונב מהם, על כן נועדו שלשתם, והסכימו שאחד מהם ילך לבדוק אם החשבון שמוציג לפניהם המשרת תואם את המחירים שבשוק. ויבוא האחד ויקבע לו זמן למחר שילך עמו לשוק לבדוק את המחירים, בלית ברירה הסכים המשרת, אך היה ירא מאוד שעתה יודע קלונו ששיקר וגנב מהם. ויחבל תחבולה ויאמר לו לסוחר בערמה, תמה אני עליך כי הלוא אתה עורך דין ואיש נכבד, המהלך בבגדי משי ורקמה. וכי היאך תוכל להלך בשוק שהוא מלא תמיד עוברים ושבים, ואף עוברים שם חמורים וגמלים העמוסים פירות וירקות למכרם אל החנונים, ומקום השוק צר מהכיל, זה דוחק את זה וזה נתקל בזה, באופן שאין הדבר לפי כבודך. והסוחר הפתי בשמעו את הדברים האלו נפתה לדבריו והחליט להישאר בביתו. למחרת חזר הסוחר אל חבריו ויספר להם את כל הקורות אותו, ויאמרו לו היאך נתת לו לרמותך. ויאמר הסוחר השני אני אלך מחר עם המשרת לשוק. בהגיעו אל המשרת, וינסה המשרת להערים עליו בדברים כנ"ל כי אין זה לפי כבודו, אך הסוחר לא אבה שמוע, ובעל כרחו של המשרת נאלץ ללכת עמו לשוק. ויהי בהגיעם סמוך לשוק, ויחבל המשרת ויערים על הסוחר ויספר לו חדשות היום ופוליטיקה, וימשוך את לבבו בענייני החשבונות, וישאלהו לאמר, לפי דעתך, כמה מטר מרובע שטחה של חנות זו. ויען לו כך וכך. ויאמר המשרת אם כן אמור בכמה כסף הוא קונה סחורה? וכמה ריווח יש לו? וכך משכו בדיבורים עד צאתם לגמרי מן השוק. וכך לא שמע הסוחר את המחירים הזולים ולא יכל לתת דעתו להתבונן היאך זה המשרת מרמה עליהם. ויהי למחרת ויבוא לחבריו, ויספר להם את כל הקורות אותו, ויצחקו עליו היאך רימהו המשרת. ויאמר הסוחר השלישי אני אלך מחר עם המשרת לשוק. ויבוא הסוחר וישם ליבו שלא להטות לדברי המשרת ולתחבולותיו, וידרוש במפגיע לצאת עמו לשוק באין אומר ואין דברים. ויהי בבואם לשוק ויחל המשרת לעניינו בחדשות כאשר עשה לסוחר השני, אך הלה השתיק אותו

מיד, ויאמר לו את זאת תספר לי בביתי, עתה באתי לראות את מחירי הסחורה שאתה מביא לביתי. ויחל הסוחר לחקור ולדרוש על המחירים מפי סוחרי הפירות והירקות, וירא את ההפרש הגדול בין מחירים אלו לבין החשבון שמגיש לו המשרת. ויקצוף ויכעס על המשרת עד מאוד על שקריו וגנבותיו. וירא המשרת כי כלתה אליו הרעה, ויחל להצטדק, אדוני הנכבד, הפירות שאני מביא לך הם הפירות המשובחים ביותר, ואילו המחירים שאמרו לך הם פירות בינוניים ולמטה מזה, ואף זה נפתה לקולו של המשרת. וימשיך המשרת לרמאותם ולגנבם באין דורש ואין מבקש.

והנמשל: הנה כאשר החליט האדם ללכת אל בית המדרש לשמוע שיעור תורה מפי החכם, ויחל יצר הרע להסיתו ולהדיחו לאמר, האם ידעת כי אין שיעורי תורה אלו בשבילך, הלוא מי בא לשם, אנשים קשי יום, אחר עבודתם המייגעת, כי לא נותר להם מה לעשות, ובאים להפיג שעממותם, לא כן אתה אדם נכבד, יקר רוח איש תבונה, עובד הייטק, עורך דין, יש לך משרד, איש חשוב אתה, לבוש עניבה אדומה. ויש אדם שוגה ופתי, המקבל את דבריו ונשאר בביתו או הולך לטייל בחיק הטבע, אך לא יבוא לשיעור תורה. ופעמים שבא יצר הרע אל אדם אחר, ולא מצליח לשכנעו כראשון, ולמרות הכל הגיע לבית המדרש, או אז לא שקט היצר, ומתחיל להשיאו ומסיה דעתו לחשוב מחשבות בענין מסחר וקנין, העיקר שלא יקשיב לדברי החכם, או שמפיל עליו תרדמה, באופן שנעשה כחרש לא ישמע, ויוצא כלעומת שבא. אולם לאדם אחר שהוא ערני ביותר ורב קשב לדברי החכם הדרשן, אוזר היצר הרע כגבר חלציו, ואומר לו, הרב הדרשן הזה הוא חסיד גדול, ורוצה שכל העולם יהיו חסידים כמוהו, וזה אי אפשר, כי עולם כמנהגו נוהג. אם האיש הלזה חכם באמת, אומר לו, יגער ה' בך השטן, הלא החכם מביא כל דבריו מתורתנו הקדושה והם דברים קדושים השוים לכל נפש, ועל זה נאמר, "שמע בני מוסר אביך, ואל תטוש תורת אמך", "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". (ועיין בן איש חיל ח"א יג ע"ג)

מי האשה בעלת שכל!?

להלן מלל משיעורו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (מעדני המלך" ח"א עמוד קעה) במה צריך הבעל לשמוע לאשתו ובמה לא.

האשה יש לה חוות דעת בדברים של עולם הזה, שיהיו בביתה רהיטים לפי הטעם שלה, אבל בדברים של ענייני שמים איפה ילמדו הילדים, הבעל צריך לקבוע, כמו שהביאו בגמרא (בבא מציעא נט ע"א) את הפסוק (מלכים א כא כה) "רַק לֹא הָיָה כְּאַחָאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה', אֲשֶׁר הִסְתָּה אֹתוֹ אֵיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ", מסכן אחאב נפל בגהינם, והוא אחד משלשת המלכים שאין להם חלק לעולם הבא, בגלל אשתו המרשעת. מה שאין כן אדם שיש לו שכל ותבונה יגביל את הדברים, רבותינו עשו פשרה, בדברים של עולם הזה היא קובעת, בדברים של עולם הבא הוא קובע.

ועל זה אמרו 'איתתך גוצא גחין ולחיש לה', פירוש, אם אשתך נמוכה ואתה גבוה, כמו לולב ואתרוג, תתכופך ותשמע ממנה. שהמכבד את אשתו זה אחד מהדברים

החשובים שיש, כמו שאמר רבא 'אוקירו לנשייכו כי היכי דתתערתו', [תכבדו את נשותיכם, ועל ידי זה תתעשרו], אם רואה תכשיט יפה יקנה לה, שמלה חדשה יקנה לה, לא רק להלביש אותה, יכבד את דבריה, אבל רק בעניינים של עולם הזה, אבל בדברים של יראת שמים אסור לשמוע לה! אם היא אומרת לו "לא תלך לשיעור תורה", אדם זה חמור שנותן לה לרכוב עליו, דבר זה אינו עניין שלה, יאמר לה אני חייב ללמוד תורה, הרמב"ם כותב: "כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורים... ואפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה". לא רק מי שאין לו אשה חייב ללמוד תורה אלא כולם. ואם מבקשת, תעזור לי להשכיב את הילדים, יאמר לה תקחי אותם בטובות תשכיבי אותם, וכי כל פעם 'עבדים היינו לפרעה במצרים' להשכיב אותם? הוא צריך ללמוד תורה. והיא גם יש לה חלק בלימוד התורה.

אשה בעלת שכל צריכה לקחת מקל ולגרש את בעלה שילך ללמוד תורה, תאמר לו איני צריכה את העזרה שלך, אסתדר לבד! כי מי שהולך ללמוד תורה יודע מה זה כבוד האשה, יודע איך לכבדה ואיך להתנהג אתה, יש לו מידות טובות, יש לו מוסריות. אדם שלא לומד תורה סופו נעשה כליסטים, כמו נבל, גזלן, קשוח, יבוא פעם שהיא תבכה לפניו והוא יצחק עליה! התורה מלמדת את האדם "לִיתֵת לַפְתָּאִים עֲרָמָה, לְנַעַר דַּעַת וּמְזֵמָה. יִשְׁמַע חֶכֶם וְיוֹסֵף לְקַח, וְנָבוֹן תַּחְבְּלוֹת יִקְנֶה" (משלי א ד).

אם יש לאשה שכל, היא צריכה לדחוף את בעלה ללמוד תורה, כי אם אינו לומד אין לו ערך אליה, כך כותב הרמב"ם: "ציוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה, ויהיה דיבורו עמה בנחת ולא יהיה עצב ולא רוגז". ידחוק את עצמו ויקנה לה בגדים יותר מהערך שלו. ימעט מעט מהאכילה ויקנה לה בגדים ותכשיטים, ישמע בקולה בכמה דברים, ידבר אֶתָּה בנחת בסבר פנים יפות, לא כמו אלה שתמיד מדברים בפנים זועפות, שאם לא כן אין שלום בבית. וכן אמרו בגמרא (גיטין ו ע"ב) לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו. לו היתה האשה יודעת כמה דברים טובים יש בתורה שלנו, היתה דוחפת אותו שילך ללמוד תורה, כדי שידע איך להתנהג בבית. ע"כ. ישמע חכם ויוסף לקח.

לימוד ההלכה

אמרו חז"ל (מסכת ברכות ח ע"א) מיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד. ודרשו על הפסוק: "אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב", אוהב ה' שערים המצויינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות. ובארו המהרש"א והיעב"ץ, אוהב הקב"ה בתי המדרשות שלומדים בהם הלכה פסוקה, [שהם כמו לשכת הגזית שהשכינה שורה עליהם], יותר מבתי המדרשות שאין לומדים בהם הלכה פסוקה. והדברים פשוטים שהרי אם אינו בקי בהלכה, הלוא כשול יכשל בכל מעשיו, כי אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד.

צא וראה מה כתב הגאון שפתי כהן (יורה דעה סימן רמו ס"ק ה): יש בעלי בתים הנוהגים ללמוד בכל יום תלמוד עם פירוש רש"י ותוספות, ואינם לומדים בפוסקים. אבל האמת היא שצריכים ללמוד בספרי הפוסקים דיני התורה להלכה ולמעשה שזהו שורש ועיקר לתורתנו, ואינם יוצאים ידי חובת מצות תלמוד תורה כלל בלימוד התלמוד, ולכן אם אינם לומדים אלא שלוש או ארבע שעות בכל יום, לא ילמדו גמרא בלבד. גם הגאון רבנו זלמן כתב: אדם שאין לו פנאי הרבה, צריך שיהיה כל לימודו בלימוד הדינים המביאים לידי מעשה, שהם ההלכות הצריכות לכל אדם לדעת אותם, כדי לקיים את המצוות, ולהזהר שלא להיכשל באיסורים חס ושלום. ובספר תשובה מאהבה כתב: זה השלחן אשר לפני ה' שמו נאה לו "שלחן ערוך - אורח חיים", אשר בו כל ההנהגות והדינים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ובו הלכות גדולות לשבת וברכות הנהנין ויתר ההלכות, ולא כאשר ראיתי מההמון שלומדים בכל יום דף גמרא, ואינם יודעים דיני ברכות הנהנין והלכות שבת. ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יב סימן צג ד"ה ובסימא דש"ס).

ותהילות לאל יתברך, זכינו שבדורות הללו מתקיימת נבואתו של הנביא עמוס (א) "הֲנֵה יָמִים בָּאִים נָא אֲנִי ה' אֱלֹהִים, וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ, לֹא רָעַב לְלֶחֶם וְלֹא צָמָא לְמַיִם, כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבָרַי ה'". ועל כן, יש להתאמץ בעוז ותעצומות להרבות בלימוד ההלכה, וכל שכן השבים בתשובה שחייבים בראשית דרכם ללמוד הלכה למעשה, למען ידעו את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו. וכמו שבארו בנוסח התפילה: "השיבנו אבינו לתורתך... והחזירנו בתשובה שלימה לפניך", כלומר, בתחילה צריכים ללמוד את התורה כדי לדעת כיצד להתנהג, שלא יחלל שבת מחוסר ידיעה, ולא יברך ברכות לבטלה וכו', ואחר כך יכול להגיע למעלת "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך".

ובאמת שכיום ברוך ה' רבתה המודעות בחשיבות לימוד ההלכה, ומקומות רבים הגדילו לעשות, ולבד מהשיעורים שנמסרים בהלכה, עורכים מבחנים על ההלכות, כדי לדרבן את הציבור לחזור ולשנן. וזכינו שנבחנים גם על החוברות הללו שלשונם קלה ושווה לכל נפש, איש ואשה קטן וגדול, ואשריהם המזכים את הרבים ומדרבנים את הציבור בתעודות ופרסים, ועליהם נאמר: "ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד", וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. אשריו בעולם הזה וטוב לו בעולם הבא.

דרשת שבת שובה

השבת שבין ראש השנה ליום הכיפורים נקראת "שבת שובה" על שם ההפטרה שקוראים בה (הושע יד ב): "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בְּעֹנֶךָ. קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵלַי ה'". ומנהג ישראל קדושים לכנס את הציבור יותר מבכל שבת

ולהרבות בדרשות ושיעורי תורה בהלכה ומוסר לחיזוק הלבבות לקביעת עיתים לתורה, ולחינוך הבנים במוסדות של תורה ויראת שמים טהורה. ואחריות גדולה מאוד מוטלת על גבאי בתי הכנסת, להתכונן מבעוד מועד להביא חכמים שידרשו ולפרסם את השיעורים, כדי שיבואו ציבור גדול להתחזק בקיום התורה והמצוות ומעשים טובים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, אשריו בעולם הזה וטוב לו בעולם הבא.

”שבת תשובה”

יש להבין, מה הדגש דוקא בשבת שנקרא שמה **”שבת תשובה”**, והלוא כל עשרת הימים האלו מסוגלים לתשובה, ולמה זכתה דוקא השבת לעטרה זו שתתייחד עליה?

רבים חושבים, כי מצות התשובה היא בזה שמכים על לבם ואומרים וידוי, אך טעות מרה היא, כמו שפירשו המפרשים על הפסוק (ישעיה א ה) **”עַל מָה תִּכְּוּ, עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה”**, אלו המכים על לבם אך עדין אוחזים במעשיהם הרעים, ואינם מתחרטים עליהם בעזיבת החטא, הרי שבהכאה עצמה הם מוסיפים סרה, כאילו הם באים לרמות את הקב”ה חלילה, להראות כלפי חוץ שהם חוזרים ממעשיהם. אך ברור כי לא המכה על לבו נקרא חוזר בתשובה, אלא מי שלבו מכה עליו הוא החוזר בתשובה, וכמו שנאמר אצל דוד המלך: **”וַיֵּן לֵב דָּוִד אֹתוֹ”**. והשבת הזאת היא לעד ולמוכיח על דברים אלו, כי בכל עשרת הימים יוכל להתוודות ולהכות על לבו, חוץ משבת שאסור בו וידוי דברים והכאה על הלב, ואין התשובה בשבת אלא במחשבה והחלטה סופית, לתת קץ לכל החטאים, ולחשוב בתיקון המעשים. על כן השבת היא המכרזת לתשובה אמיתית בדעה והבנה נכונה, וזוהי תשובה שלימה. (מאור ישראל דרושים)

יום בשנה חשוב שנה

שבעת הימים שבין ראש השנה לכיפור, הם כנגד שבעת ימי השבוע של השנה שעברה. ואשרי אדם שבכל יום יעשה תשובה וירבה בתורה כפי כוחו, שבזה מכפר על כל מה שחטא בשנה שעברה כנגד אותו יום. למשל: ביום ראשון בשבוע, יכוון לתקן כל מה שחטא במשך כל ימי ראשון בשנה שעברה, ובפרט ביום השבת, יכוון לתקן כל מה שפגם בכל שבתות השנה. (רט)

מנהג הכפרות

כל ישראל

מנהג הכפרות בתרנגולים בעשרת ימי תשובה, יסודתו בהררי קודש עוד מימות הגאונים למעלה מאלף שנה, והיום כבר נהגו כן בכל תפוצות ישראל. ומהדרים לקחת תרנגולים לבנים דוקא, כדי לרמוז מה שנאמר (ישעיה א יח): **”אִם יִהְיֶה חֲטָאֵיכֶם כְּשָׁנִים, כְּשֶׁלֶג יִלְבִּינּוּ”**. (רכב)

מספר התרנגולים

המנהג לקחת תרנגול זכר לכל אחד מבני הבית הזכרים, ותרנגולת נקבה לכל אחת מבני הבית הנקבות. ולמעוברת, טוב לקחת תרנגול אחד ושתי תרנגולות מספק, שאולי העובר זכר ואולי נקבה. אבל אם קשה לו קצת, די בתרנגולת אחת למעוברת, כי העובר הוא חלק מאמו. ומי שאין ידו משגת, די שיקח תרנגול זכר אחד לכל בני הבית הזכרים, ותרנגולת נקבה אחת לכל בנות הבית. (רכב, רכה)

חליפתי. תמורת. כפרתי.

המנהג לומר בעת שמסובב את התרנגול סביב לראש המתכפר: "זה חליפתיך זה תמורתך זה כפרתיך, זה התרנגול ילך לשחיטה, ואתה תכנס לחיים טובים ולשלום". וכשמסובב התרנגול סביב לראשו, אומר: "זה חליפתי זה תמורתך זה כפרתי, זה התרנגול ילך לשחיטה, ואני אכנס לחיים טובים ולשלום". (רכה)

"וכפר בעדו ובעד ביתו"

טוב שיקדים לסובב את התרנגול על עצמו תחילה, ואחר כך יסובב על בני ביתו. וכמו שנאמר אצל הכהן הגדול בעבודת המקדש ביום הכיפורים, "וכפר בעדו ובעד ביתו", כדי שיבוא זכאי וכפר על האחרים. (השל"ה, חוות יאיר, כף החיים. רכה)

הרהורי תשובה

יש לאדם להרהר בתשובה בשעת עשיית הכפרות, ויחשוב בלבו שכל מה שעושים עתה לעוף, דוגמת ארבע מיתות בית דין, ראוי היה להעשות בו. כי בעת שהשוחט אוחז את הסימנים בצוואר העוף הוא דוגמת 'חנק', וכששוחטו הוא 'הרג', וכאשר משליכו וחבטו בקרקע כשהוא מפרפר, הוא דוגמת 'סקילה', וכאשר מתרכים ומהבהבים אותו באש הוא דוגמת 'שריפה'. ועל ידי שהוא מדמה בנפשו כך ומהרהר בתשובה, ה' יתברך אשר ימינו פשוטה לקבל שבים, מוחל לו. (רכב)

שחיטה

לא ישחט את העוף על יד עוף אחר חי, משום צער בעלי חיים, וגם מחשש שמא תצטמק הריאה של העוף החי מהפחד ויהיה טרף. (יו"ד סימן לו סעיף יד. רכה)

כיסוי הדם

קודם השחיטה, יכין עפר הראוי לכיסוי הדם, ויאמר בפיו: "עפר זה יהיה לכיסוי דם העופות". ויתן עפר על הארץ, וישחט מעל העפר באופן שהדם יזוב על העפר, ובגמר השחיטה, יכסה את הדם בעפר, וקודם שיכסה יברך: "בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו, וציונו על כיסוי הדם בעפר". (רכב)

לא יכסה את הדם בעפר אלא לאחר בדיקת הסכין. ומצוה זו של כיסוי הדם שייכת לשוחט, כי התורה אמרה: "ושפך את דמו וכיסהו בעפר", מי ששפך - יכסה. אך טוב וכדאי שלאחר שקיים השוחט את המצוה בעוף הראשון, יכבד את בעל העוף בעופות הבאים, [וטוב שיאמר לו השוחט שיכסה בשליחותו]. ומצוה לחזר אחר מצוה חשובה זו, ובפרט בזמן הזה שאינה מצויה כל כך. ואם נמצאים כמה מבני הבית, כל אחד יברך על העוף שלו ויכסה. והוא הדין לנשים בכל זה. (רכ"ז)

פדיון כפרות

לאחר השחיטה, ימלח את העוף כדין ויאכל אותו. ויתן את דמי פדיון התרנגולים לעניים. וזה עדיף יותר משיתן להם את התרנגולים עצמם, מחשש שמא יתביישו העניים, שלאחר שהשליך את עוונותיו על העוף נותנו להם. (רכ"ח)

כפרות בכסף

יש נוהגים לעשות את הכפרות בכסף, ולוקח מחיר של עוף ומסובב את הכסף מעל הראש, ואומר: "זה הכסף ילך לצדקה, ופלוגי יכנס לחיים טובים ולשלום".

מפסוקי התורה על מעלת ושכר השב התשובה

נאמר בתורה (דברים פרק ל'): והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלהיך שמה: ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך: ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושבו וקבצך מפל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה: אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלהיך ומשם יקחך: והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה ויהיטבך והרבך מאבותיך: ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייתך: ונתן ה' אלהיך את כל האלות האלה על איביך ועל שנאיך אשר רדפו: ואתה תשוב ושמעת בקול ה' ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוה היום: והויתרך ה' אלהיך בכל מעשה ידך בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך לטבה, כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב, כאשר שש על אבותיך: כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמר מצותיו וחקתיו הכתובה בספר התורה הזה, כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוה היום לא נפלאה היא ממך ולא רחקה הוא: ... כי קרוב אליך הדבר מאד, בפניך ובלבבך לעשותו: ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע: אשר אנכי מצוה היום, לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרכיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו, וחיית ורביית וברכך ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה: ואם יפנה לבבך ולא תשמע ונדחת והשתחווית לאלהים אחרים ועבדתם: הגדתי לכם היום כי אבד תאבדון לא תאריכו ימים על האדמה אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמה לרשתה: העדתי

בְּכֶם הַיּוֹם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ הַחַיִּים וְהַמּוֹת נִתְּנִי לַפְּנִיךָ הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה, וּבַחֲרַתְּ בַּחַיִּים לְמַעַן תַּחֲיֶה אֹתָהּ וְזָרַעְךָ: לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׂמְעֵךָ בְּקִלּוֹ וּלְדַבְּרָהּ בּוֹ כִּי הוּא חַיִּיךָ וְאֶרֶץ יְמִיךָ לְשֵׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְתַתּוֹ לָהֶם.

דברי התעוררות

כתב בספר חיי אדם (וכלל קמ"ג ס"א): באהבת ה' את עמו, כי חפץ חסד הוא ולא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחייה, ולהיטיבו באחריתו, לכן לא יום ולא יומיים ממתין ומצפה לתשובתנו, אלא הרחוב לנו את הזמן, ותיכף בתחילת השנה נפתחים כל השערים, שערי תשובה, שערי מחילה וסליחה, והם פתוחים ועומדים עד זמן נעילת השערים ביום הכיפורים, והכרוז יוצא מלפניו: "שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם". ומי לא יירא בשמעו קול שופר מכריז ואומר: עורו ישנים משנתכם, קום קרא אל אלקיך כי חנון ורחום הוא. וגדול העוון מי שלא שב ואינו רואה להרבות בתורה ומעשים טובים בימים אלו מכל ימות השנה, כי אנחנו הלוואי שנהיה מן הבינוניים אשר משפטם תלוי עד יום הכיפורים. אומנם, מידתו של הקב"ה - להטות כלפי חסד לבינוניים, שכאשר הכף שקולה, עושה חסד עמו ומכריעו לכף זכות. אולם אין הקב"ה נוהג במידה זו אלא לאחר מות האדם, שאי אפשר לו עוד לעשות איזה זכות. אבל כל זמן שאדם חי, אומר הקב"ה: הרי הפתח פתוח, ובידך לזכות באיזו מצוה, ואתה מתעצל בעצמך ומתחייב בנפשך. לכן צריך כל אדם לפחד על עצמו שיתאמץ בתשובה על העבר ולהרבות במצוות ומעשים טובים, כדי שיהיה טהור וזך לפני ב"ה היום הקדוש הזה.

ואל יאמר אדם, הלא בכל יום אני מניח תפילין וציצית ומברך ומתפלל, ואם כן ודאי שכף של זכויות יכריע. מי שאין לו לב אומר כן, כי צריך לחשוב גם כן כמה חבילות עבירות עשה בכל יום בדברים בטלים ולשון הרע ושאר דיבורים אסורים. וכן בכל האברים. ובאמת בטעות זו, טעו הרבה בני אדם שחושבים שאין צריך לשוב רק מעבירות חמורות, עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים וחילול שבת וכיוצא בו, וזה שקר מוחלט, כי יש עיונות שאדם דש בעקביו שהם חמורים משלוש עבירות הנ"ל.

הנך רואה מה שאמרו חז"ל בחומר לשון הרע שהוא קשה מעבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. וזו היא עבירה המצויה מאוד בבני אדם. וכן יש חבילות עבירות שבני אדם רגילים בהם אשר רבו מלספר, שבועות שקר ושוא, והוא רגיל בזה, אפילו כשמספר שקר לחברו או שמוכר חפץ לחברו נשבע כה יעזרני ה', והרי נשבע בה', ועוון שבועה חמור מעבודה זרה, שנאמר: "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא". ופעמים שמקלל את עצמו או את חברו בשם, כגון שאומר יענשני העליון או יענישך העליון [אף שלא הזכיר שם השם ממש]. וכל זה, אין הבדל אם יאמר בלשון הקודש או בכל לשון. וכן מברך או מזכיר שם השם לבטלה, וכל שכן כל התפילות

והברכות אם נעיין בנפשנו בעוונותינו הרבים, הכל הוא בלא כוונה, רק נעשה טבע שכבר רגיל פיו ולשונו להתפלל ולברך. כמו כן: מלבין פני חברו. מתכבד בקלון חברו. מצער אדם מישראל בין בדברים בין במעשה. ואם מצער אלמנה או יתום, חייב מיתה בידי שמים. מלוה בריבית בלא היתר עסקה, ומורה לעצמו היתרים ואינו נשאל למורים איך להתיר. שנאת איש לרעהו. כעס. הסתכלות בנשים. חנופה. ליצנות. דברים בטלים. דברי משא ומתן בשבת ויום טוב. ועוד יש הרבה עד אין מספר. וביטול תלמוד תורה כנגד כולם, כי הרחוק מן התורה, רחוק מעבודת הבורא, ולכן תקנו "השיבנו אבינו לתורתך וקרבנו מלכנו לעבודתך", שכפי הריבוי בעסק התורה, כן יתקרב לעבודת ה'.

לכן תקנו לתקוע ולומר סליחות מראש חודש אלול, כדי שישים האדם על לבו כאילו מתרים בו לדין, ולבו יחיל בקרבו, כי באו ימי הפקודה לעיין בדינו, וכל מעשיו בספר נכתבים אפילו תנועה קלה שעושה, ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל המעשה על כל נעלם אם טוב ואם רע. ובעת אשר יביאו דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה, וכמאמר רבן יוחנן בן זכאי: אם יענישני בשר ודם בעונש ממון, אין ענשו עונש עולם, כי אוכל להרוויח עוד ממון. ואם יאסרני בייסורי הגוף, אינם ייסורי עולם, כי יכול להיות שימות המלך ומי שימלוך תחתיו יוציאני לחופשי. ואם ימיתני, אין מיתתו מיתת עולם, כי אינו יכול לשלוט אלא רק בגופי, אבל הרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה. ואף על פי כן בודאי יירא ויפחד ויחרד חרדה גדולה, וישית עצות בנפשו ובכל דרכו חריצות יחוש, אולי ימצא מפלט לו. ולא תעלה על רוחו לפנות ימין או שמאל ולהתעסק ביתר חפציו, ולא יתרפה ביום צרה מלהסיר מעליו כל מחשבות, ורק יכין לבו ומחשבתו להינצל כצבי מיד. ואם כך לפני דינו של בשר ודם, כל שכן כשעומד לדין הוא ובניו וכל אשר לו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאם יעניש אותו חס ושלום בממון ויגזור עליו עניות, הוא עונש עולם. ואם יכהו חס ושלום בגופו או בבנים, הם ייסורי עולם. ואם יגזור עליו או על בניו מיתה, היא מיתת עולם.

על כן, מה נואלו היוצאים לפעלם ולעבודתם כל היום בימים אלו, וכל שכן בימים הסמוכים לראש השנה, וכל שכן בעשרת ימי תשובה ימי הדין והמשפט, ואינם יודעים מה יהיה משפטם. ולכן מחויב כל אדם ליתן לנפשו ולשים הדברים אל לבו ולמעט בעסקיו ולקבוע ביום ובלילה שעות מיוחדות להתבודד בחדריו, ולהתעסק בדרכי התשובה וכשרון המעשה ולשפוך שיחה לפני בוראו ולהתוודות על עוונותיו, ויוסיף לעשות מצוות ומעשים טובים, ולעסוק בתורה יותר ממה שעוסק בשאר ימים, וירבה בצדקה יותר מכל השנה, כי העת עת רצון והתפילה נשמעת בו.

ומן הראוי שיתנהג האדם בעשרת ימי תשובה בדברים וחומרות, אף שאינו נזהר בהם כל השנה, כי גם הקב"ה מתנהג בחסידות עם בריותיו. וביותר צריך לתקן בדברים שבין אדם לחברו, כי עליהם יום הכיפורים ואפילו מיתה אין מכפר, עד שיחזיר הגזל והעושק ויפייס לחברו. ואפילו יתענה מאה שנה לא יתכפר לו, כי כשחוטא לאדם

הוא חוטא בכפלים, גם לאדם, וגם להקב"ה שעבר על צויו. וכל שלא פייס לחברו כיצד יתוודה, הלא עיקר הוידוי הוא עזיבת החטא והחרטה, והרי עדיין השרץ בידו. לכן קודם פייס את חברו עד שימחל לו, ואז נשאר רק בינו למקום ותועיל לו התשובה.

וצריך שיתוודה בפיו ובלבו בהכנעה גדולה ובבכי ובלב נשבר, ואז הוא כקרבו, כמו שנאמר: "זבחי אלוקים רוח נשברה, לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה", ויסכים בדעתו שלא ישוב עוד לעשות כזה. ויבכה ויתמרמר ויתוודה על אשר הכעיס את האדון ה' צבאות, ופגם נשמתו אשר חנן ה' לו להיטיבו באחריתו, ואיך טינף אותה במעשיו הרעים, ויתעצב אל לבו ויתבייש מאלהיו לשאת עינו אליו בזכרו טינוף מעשיו אשר עשה בנערותו וגם עד זקנה ושיבה, ויאמר אל לבו מה עשיתי, מדוע דבר ה' בזיתי ולא זכרתי אשר בראני מאין, וגמלני כל הטובות, ואנכי קלקלתי מעשי ושלמתי רעה תחת טובה, אוי לי, אוי עלי, כי ארד אבל שאולה. ועל ידי ההתמרמרות בבכיה, ודאי ישבר לבו בקרבו עד שיסכים בדעתו באותה שעה שיתאמץ בכל כוחו שלא ישוב עוד לעשות מעשה הרע הזה. וזו היא התשובה האמיתית, שיתמרמר כל כך עד שיעיד עליו אדון הכל שהסכים בדעתו באותה שעה שלא ישוב לעשות עוד כזה כל ימיו. וכשיזכה למרירות גדולה כזו, יהיה בטוח לבו שיתכפר לו. ואשרי המגיע לוידוי זה.

ועיקר גדול שבימים אלו ילך כל אדם לשמוע תוכחות ומוסר, כמו שאמרו חז"ל: אהוב את התוכחות. והאיש השונא תוכחות, רחוק מאוד מתשובה, שנאמר (משלי יב א): "אהב מוסר אהב דעת, וְשֹׂנֵא תוֹכַחַת בָּעַר", וכן (שם טו לא): "אֵין שְׁמַעַת תוֹכַחַת תֵּיטֵם, בְּקֶרֶב חֲכָמִים תִּלְוֶן", וכן (שם טו יב): "לֹא יֵאָהֵב לֶץ הוֹכֵחַ לוֹ, אֶל חֲכָמִים לֹא יִלְדֵּי".

וראוי לאדם שירגיל עצמו בכל השנה שיהיה רגיל בפיו בכל שעה תפילה שהתפלל דוד המלך: הורני ה' דרכך הדריכני באמתך, יחד לבבי ליראה את שמך, וטהר רעיוני ולבי לעבודתך, וכיוצא באלו פסוקי יראה, מובטח לו שינצל מכל חטא. ופשוט שחובה גמורה על כל אדם ללמוד בכל יום בספרי היראה, אם מעט ואם הרבה, שהוא יותר חיוב מכל לימודיו. ואפילו אם יתבטל על ידי זה מלימוד משניות או שאר לימוד, כי מה ה' אלקיך מבקש ממך כי אם ליראה אותו. ואמרו במשנה "אם אין יראה אין תורה", כי מה תועיל לו התורה אם אין דעתו לקיים. ואמנם לא תספיק לו היראה לבד אם אינו לומד התורה, כי אם אינו יודע מה לעשות, מה תועיל לו היראה, ואין יראתו כלום. עד כאן מדברי הרב חיי אדם.

מהלכות תשובה לרמב"ם

חובת הוידוי

פרק א. כל המצוות שבתורה, בין מצוות עשה בין מצוות לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן, בין בזדון [בכוונה] בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, חייב להתוודות לפני האל ברוך הוא.

כיצד מתוודה? אומר: אנה ה' חטאתי, עוויתי, פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכך, והרי אני חוזר בי ומתבייש אני במעשיי, ולעולם איני יחזור לדבר זה. זהו עיקרו של וידוי, וכל המרבה להתוודות ולהאריך בענין זה, הרי זה משובח. וכן החוטאים בזמן שבית המקדש היה קיים, והיו מביאים קרבן, אין מתכפר להם בקרבנם, עד שיעשו תשובה, ויתוודו בפה על עוונם. וכן כל חייבי מיתות בית דין וחייבי מלקות, אין מתכפר להם במיתתם או בלקייתם, עד שיעשו תשובה ויתוודו. וכן החובל בחברו או המזיק ממנו של חברו, אף על פי ששילם לו מה שהוא חייב לו, אין מתכפר לו עד שיתוודה וישוב שלא לעשות כך לעולם.

בזמן הזה שאין בית המקדש קיים ואין לנו מזבח כפרה, אין שם אלא תשובה. שהתשובה מכפרת על כל העבירות, ואפילו היה רשע כל ימיו ועשה תשובה בסוף ימיו, אין מזכירים לו את רשעו. ועצם יום הכיפורים מכפר לשבים בתשובה, שנאמר: "כי ביום הזה יכפר עליכם".

תשובה גמורה

פרק ב. איזוהי תשובה גמורה? כאשר הזדמן לידו אותו דבר עבירה שעבר, ויש בידו לעשות, ופירש ולא עשה מפני ששב בתשובה, ולא מחמת יראה ולא מכישלון כוח. הוא ששלמה אמר (קהלת יב א): "זִכְרֵךְ אֶת בּוֹרְאֶיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחַרוּתֶיךָ", דהיינו בעודו בחור שיש בכוחו לעשות, אבל אם לא שב אלא בימי זקנותו שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה, אף על פי שאינה תשובה מעולה, בכל זאת מועלת היא לו, ונקרא בעל תשובה. ואפילו עבר עברות כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו ומת בתשובתו, כל עוונותיו נמחלים.

ומה היא התשובה? שיעזוב החוטא את חטאו ויסירהו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד, ויתנחם על שעבר. ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם. וצריך להתוודות בשפתיו ולומר דברים אלו שגמר בלבו. וכל המתוודה בדברים, ולא גמור בלבו לעזוב את החטא, הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת לו, עד שישליך את השרץ. וכן הוא אומר: "ומודה **ועוזב** - ירוחם". וצריך שיפרט את החטא.

מעלת התשובה בימים אלו

אף על פי שהתשובה והצעקה אל ה' יפה היא בכל זמן, מכל מקום בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים יפה היא ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר (ישעיה נה ו): "דרשו ה' בהימצאו, קראוהו בהיותו קרוב". במה דברים אמורים באדם יחיד, אבל בציבור כל זמן שעושים תשובה וצועקים בלב שלם, הם נענים.

ארבעה חילוקי כפרה

אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל, ועצמו של יום הכפורים מכפר, יש עבירות שהן מתכפרות לשעתן, ויש עבירות שאין מתכפרות אלא לאחר זמן, כיצד?

א. אם עבר אדם על מצות עשה שאין בה כרת [כמו תפילין, ברכת המזון וכדו'] ועשה תשובה, אינו זז משם עד שמוחלים לו. **ב.** עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין [כמו אכילת נבלות וטריפות, חזיר גילוח הזקן בסכין] ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר. **ג.** עבר על כריתות ומיתות בית דין [חילול שבת, נידה, חמץ בפסח, אכילה בכיפור] ועשה תשובה, תשובה ויום הכיפורים תולים ויסורים הבאים עליו גומרים לו הכפרה, ולעולם אין מתכפר לו כפרה גמורה עד שיבואו עליו יסורים. במה דברים אמורים בשלא חילל את השם בשעה שעבר, **ד.** אבל המחלל את השם, אף על פי שעשה תשובה והגיע יום הכיפורים והוא עומד בתשובתו ובאו עליו יסורים, אינו מתכפר לו כפרה גמורה עד שימות, נמצא שתשובה ויום הכפורים ויסורים תולים, ומיתה מכפרת. (פרק א הלכה ד) וועיינ בעלון "ותענג בדשן" גיליון מס' 43 ו-44 ותראה נחת)

סגולות לכפרת עוונות, להינצל מיסורים, וליחתם לחיים

התורה מכפרת ומגינה

אמרו חז"ל: אם נכשל אדם בעברות חמורות והתחייב מיתה, מה יעשה ויחיה? אם היה למוד [רגיל] לקרוא דף אחד, קורא שני דפים. ואם היה למוד לשנות פרק אחד, ישנה שנים. שהתורה מכפרת על כל העוונות החמורות ביותר שחייבים עליהם כרת או מיתה, ומצילה אותו מן היסורים. ואם אינו יודע ללמוד, ילך ויעשה פרנס על הציבור וגבאי של צדקה והוא חי. שגם הצדקה מגינה מן היסורים, ומכל מקום מעלת לימוד התורה למעלה מכל, שתלמוד תורה כנגד כולם. (ויקרא רבה פרשה כה ס"א. א. ריח)

וכתב רבנו האר"י ז"ל: כל מה שתמצא בדברי הראשונים סיגופים ותעניות לכפרת עוונות, לא נזכרו דברים אלו אלא למי שאין עמלו בתורה, אבל למי שתורתו אומנותו ועמל בתורה, זאת היא תקנתו להיות עוסק בתורה בהתמדה, ואין צריך להתענות פן יחלש ויתבטל מלימודו. וכתב בשו"ת זרע אמת: אפילו אם חטא בחיובי כרת ומיתות בית דין, כיון שחזר בתשובה ועוסק בתורה תמיד, בזכות התורה ינצל מן היסורים.

וכתב עוד בשו"ת זרע אמת: ומה שכתב הרב החסיד בעל ראשית חכמה, שאם חטא בעריות צריך לקבל עליו סיגופים ותעניות, אפילו יש בהם ביטול תורה, כי אין הקב"ה חפץ בתורתו

מאחר שנפשו מזהמת, עד שיקבל עליו סיגופים תעניות ויסורים קשים, שנאמר (תהלים נ טז): "וְלִרְשָׁע אָמַר אֱלֹהִים מַה לָּךְ לְסַפֵּר חֲקֶיךָ... הנה הרב גדש סאה להחמיר כדרכו בקודש בכמה מקומות, אך מי יאמין לשמועתו נגד כל הגדולים הנ"ל. ועוד שבמחילת כבוד תורתו דבריו תמהים מאד, שהרי אמרו חז"ל: האומר לאשה, הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק גמור, אפילו היה רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר בתשובה בלבו, שאין התשובה תלויה אלא בלב, ותיכף שחזר בו בלבו באמת, ושב ורפא לו, וחוזר לאיתנו ותורתו רצויה, ואפילו אם אינו תלמיד חכם, די לו שיקבל עליו להתענות על מה שחטא [וכבר תורתו רצויה], שהרי מקרא מלא הוא (דניאל י יב): "כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתְּ אֶת לְבָבְךָ לְהִבִּין וּלְהַתְעַנּוֹת לְפָנַי אֱלֹהֶיךָ, נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ". גם מה שהפריז על המידה לומר שכל מה שאמרו חז"ל "העושה כך וכך כאילו עובד עבודה זרה", היינו שצריך תעניות וסיגופים כמו עובד עבודה זרה ממש. במחילת כבוד תורתו, זה אינו, כי אין כוונת חז"ל לומר שהוא כעובד עבודה זרה ממש, אלא שיש לזה שמץ דמיון לעבודה זרה, וזה פשוט מאד. ע"כ. וכדבריו מפורש בשו"ת הריב"ש, שדרך חז"ל להפליג בהגדלת חומרת העבירות, כדי שישמר האדם מלהכשל בהן, כמו שאמרו בערכין (טו ע"ב) שכל המספר לשון הרע, כאילו הגדיל עוונות כנגד שלש עבירות, עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ובנדרים (מ ע"א) כל מי שאינו מבקר את החולה כאילו שופך דמים. ובשבת (קה ע"ב) הקורע כלים בחמתו, והמשרב כלים בחמתו, יהיה בעיניך כאילו עובד עבודה זרה. היאמר אדם באלו שיהרג ואל יעבור! הלא בודאי שלא יעלה על דעת שום אדם לומר כן, אלא שדרך חז"ל להפליג בחומרת העוונות. והסומך על דברי רבנו האר"י הנ"ל, יש לו אילן גדול לסמוך עליו. וכיוצא בזה כתב המשנה ברורה (ביאור הלכה סימן תקעא). רכ. חז"ל ע אבלות ג (ריט)

וכתב עוד מרן זצוק"ל (שו"ת יביע אומר חלק א יורה דעה ס"ס יד): ומי יתן והיה ללב כל חכמי דורנו שלא להטריח על בעלי תשובה יותר מדאי בסיגופים ובתעניות, אשר לרגלי החולשה האידימה כשל כח הסבל, ולא יוכלו להימלט מחולאים וסכנות חס ושלוים, ואולי ימנעו בכלל ולא יעשו תשובה. והלא עיקר התשובה היא עזיבת החטא, והתורה מגינה ומצילה, שאין לך מדה טובה ממנה, ומכפרת אפילו על עבירות חמורות. כמו שדרשו חז"ל (מנחות קי ע"א): "זאת התורה לְעֵלָה לְמַנְחָה וְלַחֲטָאוֹת וְלְאִשָּׁם...", כל העוסק בתורה, אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם, שהתורה היא במקום העולה והמנחה, שהיא מכפרת על עוונותינו. ואמרו בערכין (טו ע"ב) שהתורה מכפרת אפילו על עוון לשון הרע, השקול כנגד שלש עבירות חמורות עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ואף בעוון החמור של הוצאת זרע לבטלה, אומר הזוהר שלימוד התורה מגן ומכפר. וכתב בשאילתות רבי חיים מוואלוז'ין, ששאלו לגאון מוילנא על תקנת מי שנכשל בקרי כמעט בפשע? והשיב כשעוסק בתורה, אין צריך לדאוג כלל. ואף על פי שבתיקוני הזוהר החמיר מאוד בזה, מכל מקום בסוף המאמר נמצא דבר טוב למבין, שכתב, "אבל התורה 'אורך ימים בימינה', פירוש שמצילה את האדם מן המיתה, 'ובשמאלה עושר וכבוד', שמצילה מן היסורים הקשים כמיתה". גם בשו"ת מהרש"ם הביא לשון הזוהר, שעל ידי תשובה שלימה ולימוד תורה, הכל ימחל לו. ומה שאמרו בזוהר פרשת ויחי שלא מועילה התשובה לחטא זרע לבטלה, היינו בלא לימוד תורה.

כתב הגרש"ז אורירבך: "השבים בתשובה, חייבים להאמין באמונה שלימה שהקב"ה מוחל וסולח לכל השבים אליו באמת. וגם צריכים להודות לה' על שזיכה אותם לעמוד על האמת, ונתן להם לב טהור ומבין לשוב אליו באמת ובתמים". ויעבדו את ה' בשמחה, וישכחו מהעבר, כי זהו רצון ה' שלא יעבדוהו בעצבות, וכמו שכתב רבי חיים ויטאל (שערי קדושה עמוד כד): דע כי העצבות גורמת

מניעת עבודת ה' וקיום המצוות, וביטול עסק התורה, וכוונת התפילה, ומבטל מחשבה טובה לעבוד את ה', והיא שער התחלת גירוי הסתת יצר הרע אפילו לצדיק. וכשעובד את ה' בעיצבון, דומה לעבד העובד את רבו בפנים עצבות וזועפות, ועל ידי כך הקב"ה ושכינתו מסתלקים מעליו, אבל להיפך, בהיותו עובד את ה' בשמחה, מוסיפה לו השמחה חשק רב ואהבה להידיבק בו יתברך. (רי"ח)

שלום שלום

סגולה בדוקה ומנוסה שיהיה אדם בשלום עם קרוביו ומכריו ועם כל אדם, ואם חלילה היה המחלוקת עימם, יזדרז לעשות שלום, ויזהר להבא לבל יפול ברשת המחלוקת, ובכך ינצל מן היסורים, ויתבטלו מעליו כל גזרות קשות ורעות.

על ציווי התורה שלא לחתוך את אבני המזבח בברזל, נאמר (שמות כ כב): "וְאִם מִזְבַּח אֲבָנִים תַּעֲשֶׂה לִּי, לֹא תִבְנֶה אֶתְהוֹן גְּזִית, כִּי חֶרֶבְךָ הַנִּפְתָּ עָלֶיךָ וַתַּחלֶּלְהָ", וכתב רש"י: "הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל חיללת, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבוא עליו ברזל שהוא כורת ומחבל. והרי דברים קל וחומר, ומה אבנים שלא רואות ולא שומעות ולא מדברות, על ידי שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהן ברזל, המטיל שלום בין איש לאשתו, בין משפחה למשפחה, בין אדם לחברו, על אחת כמה וכמה שלא תבואהו פורענות".

וזו לשון אליהו הנביא זכור לטוב (תנא דבי אליהו רבה פרק כו): "אמר להם הקב"ה לישראל: בני אהובי, כלום חיסרתי לכם דבר, ומה אני מבקש מכם? הא איני מבקש מכם, אלא שתהיו אוהבים זה את זה, ותהיו מכבדים זה את זה...".

וכתב השל"ה הקדוש (שער האותיות אות ב - בריות, אות טז): "בודאי הגרוע שבישראל, היה סובל ארבע מיתות בית דין קודם שיעבוד עבודה זרה, וחז"ל אמרו שהמחלוקת קשה היא לפני הקב"ה יותר מעבודה זרה, ואיך לא יכבוש את עצמו מלעורר מחלוקת שהיא קשה מעבודה זרה, ועל כן לא זו בלבד שלא יצטער על דבר שנעשה לו, ובגלל זה יחזיק במחלוקת, אלא אדרבה ישיש וישמח בניסיונו להעביר על מידותיו, ובעבור זה יעבירו לו על כל פשעיו".

היא קבלה על עצמה לעשות שלום עם כולם והלב פעל

מעשה ששמעתי מפי דובר מישרים הרה"ג רבי אייל עמרמי שליט"א שבאו אליו זוג לקבל ברכה, כי בעוונות האשה חלתה עד מאוד בליבה, עד שהלב לא פעל אלא 25% בלבד. הרופאים אמרו לה שחלילה אין לה סיכוי לחיות, כי אם חודשיים שלושה. הרב אמר להם שיש לו ליעץ לה דבר שבעזרת השם תוכל להרפא, אך אינו יודע אם היא תעמוד בזה. אמרה האשה שהיא תשתדל מאוד ככל יכולתה, והרב אמר: ובכן העצה היא לעשות שלום עם כולם, וכל שכן שלא לעשות מחלוקת חלילה עם אף אדם. אפילו אמרה לך חברתך, גיסתך או חמותך דברים שלא כהוגן, תעני לכולן בשפה יפה ונעימה, והעיקר לשמור על השלום. האשה שאלה בסקרנות, מנין לרב שדבר זה יביא את הישועה? אמר לה הרב, פסוק מפורש בנביא הוא (ישעיה נז יט) "שְׁלֹמֹם שְׁלֹמֹם לְרַחֵק וְלְרַחֵק וְלְקָרֹב אָמַר ה' וְרַפְּאֵתִיו". האשה קבלה על עצמה בלב שלם

להתאמץ בענין, והרב ברך אותה ברפואה שלימה והחלמה מהירה.

לאחר כעשרה חודשים הזמינו את הרב לדרשה בישוב מסוים. לאחר הדרשה נגשו בני הזוג הנ"ל אל הרב באמרו שבחסידי השם, הלב של האשה פועל עתה 75%. האשה סיפרה לרב שהיא קיבלה על עצמה ומתאמצת לעשות שלום ולהרבות שלום עם כולם, ולמנוע מחלוקות וריבים.

סיוע לזה ניתן למצוא מהפסוקים בנביא (ירמיה יד יט): "הֲמֵאִס מְאֹסֶת אֶת יְהוּדָה, אִם בְּצִיּוֹן יַעֲלֶה נִפְשָׁךְ, מִדּוֹעַ הַפִּיתָנוּ וְאִין לָנוּ מִרְפָּא, קוּה לְשָׁלוֹם וְאִין טוֹב, וְלָעַת מִרְפָּא וְהִנֵּה בְעֵתָה". הסיבה שאין מרפא, כי אין שלום. אבל כשיהיה שלום, יהיה גם מרפא. וכן נאמר (ירמיה לג ו): "הֲנִי מַעֲלֶה לָּהּ אֲרָכָה וּמִרְפָּא וּרְפָאוֹתַי וְגַלְתִּי לָהֶם עֲתָרַת שָׁלוֹם וְאַמֶּת". יזכנו השם להרבות שלום בעולם, אמן.

עניית "יהא שמיא רבא מברך"

אמר רבי יהושע בן לוי: כל העונה "אמן, יהא שמיא רבא מברך" בכל כוחו, קורעים לו גזר דינו של שבעים שנה. (מסכת שבת קיט ע"ב, תיקוני הזהר ד ע"ב) ו"בכל כוחו", היינו שיכוון בו היטב, ויענה בקול רם, ועל ידי זה תתעורר כוונתו. ומכל מקום לא יגביה קולו יותר מהשליח ציבור, אך אם כוונתו לעורר את הציבור לענות, רשאי להגביה קולו. (בית יוסף ושלחן ערוך סימן נו ס"א, סימן קכד ומשנ"ב ס"ק מז)

וכתב החפץ חיים: "ומן התימה על האנשים שמחפשים סגולות, ומוציאים מכספם כמה וכמה מאות ואלפים כל אחד לפי עושרו, ומעותיהם לטמיון יורדים על סגולות חיצוניות שלא יועילו ולא יצליחו, ולריק מכלים כוחותיהם, הלוא יותר טוב שיעשו הסגולות שנמצאו בחז"ל". והנה לפנינו סגולה נפלאה בהישג יד כמה וכמה פעמים ביום, ובזכות זה קורעים לו גזר דין של 70 שנה, שאפילו אם נגזר עליו לרעה חס ושלום, נהפך הכל לטובה. וכן כתב בספר שבט מוסר: "אין לנו כמו הסגולה החשובה והמזדמנת ביותר, כעניית "אמן יהא שמיא רבא" המסוגלת לאין שיעור. וביותר ניתן לתמוה על האנשים שמחפשים סגולות, קמיעות, סיגופים ותעניות לכפרת עוונותיהם, ומוציאים עליהם כמה וכמה אלפים, הלוא יותר טוב שיחזיקו בקביעות במצות עניית "אמן יהא שמיא רבא" הבאה לידם בקלות, ומסוגלת לכל הישועות לפרט ולכלל". (ולקוט יוסף פסוקי דזמרה שעב, שעג, שעד)

לימוד הלכות צניעות

סגולה בדוקה ומנוסה להתחזק בלימוד הלכות צניעות. אומר החפץ חיים ומחנה ישראל פרק טז ד"ה ואען, ובפתיחה לספרו גדר עולם ועוד, רואים בימינו שהקב"ה כביכול מסתיר את פניו, צרות נוחתות מכיוונים שונים, ואנו שואלים: "מדוע!?", התשובה כתובה במפורש בתורה (דברים כג טו): "כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מְתַהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מְחַנְּךָ לְהַצִּילֲךָ... וְהָיָה

מַחְנִיךְ קָדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בְּךָ עֲרוֹת דְּבַר וְשָׁב מֵאַחֲרַיִךְ!” שכאשר הקב"ה רואה שיש "ערוות דבר" - חוסר צניעות, הוא שב מאחורינו, כביכול לא מתחייב לשומרנו, חלילה. ועיין בעלון "ותתענג בדשן" (גיליון מס' 44 אות יג והלאה) ששם הובאו שני מכתבים ששלח מרן מלכא זצוק"ל לגאון רבי זלמן נחמיה גולדברג זצ"ל, ולגאון רבי משומר צוברי זצ"ל בענין אורך השמלות והחצאיות עד היכן צריכות הן להיות, לזיכוי הרבים, ולהרבות את הקדושה והטהרה בעם ישראל הקדוש והטהור, ולמען יעמדו ימים רבים.

רגיל היה הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל לומר (ועולמות של טוהר ח"ב עמוד 351 ועוד): **"הידור אחד בצניעות שווה יותר ממאה הידורים בכל התורה כולה"**. וכפי שאומר המהר"ל (גבורות השם סוף פרק ט): **"עיקר שבח האשה ומעלתה העליונה היא הצניעות"**.

על כן, מה טוב ומה נעים ללמוד ולהתחזק בנושא זה, וכגון בחוברת "להיות את בהלכה ובאגדה" המלאה תוכן ודברי חיזוק. ואף רבים נושעו בזכות הלימוד בחוברת "להיות את" המקוצרת המחולקת לארבעים יום [בעלות 1 ש"ח], וחילקו לארבעים נשים או יותר ללמוד בה, ובהשקעה של 2 דקות ליום, זכו תהילות לאל לראות עין בעין ישועות ונפלאות.

להלן כמה מעשיות נפלאות ששמענו לאחרונה בזכות הלימוד בחוברת "להיות את" המקוצרת המחולקת לארבעים יום.

השלישיה שנולדו בזכות לימוד הלכות צניעות

יום שלישי י"ט בכסלו ה'תשע"ט, הגיע טלפון נרגש ממישהי מהמרכז: אח של בעלי התחתן בגיל יחסית מאוחר - 38, עם בחורה בת 33. לאחר החתונה כמובן ציפו בני הזוג עד מאוד לילדים. אך עוברת שנה, שנתיים, שלוש וארבע... ועדין לא נושעו.

והנה בשנה שעברה בחודש שבט, הגיעה לידי החוברת "להיות את" המחולקת ל-40 ימי לימוד, שקיבלתי ממישהי שחילקה זאת לרפואת קרוב משפחתה. השתתפתי בלימוד, והחלטתי יחד עם בעלי שחייבים לעשות גם למען אחיו. ואכן התגייסנו למשימה, חילקתי חוברות ל-50 נשים [מה שבטוח...] שהתחייבו בעזרת השם ללמוד לישועת הזוג לזרע קודש של קיימא.

לאחר זמן קצר אני שומעת מחמותי שברוך השם גיסתי נפקדה!

ועתה בהתרגשות רבה, אני מתקשרת היום [עשרה חודשים מאז שהתחלנו ללמוד] לבשר שאתמול גיסתי ילדה - - - שלישיה! חסדי ה' כי לא תמו! שני בנים ובת. הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. הם פגים, וככל הנראה, הברית תהיה בעזרת ה' בחודש שבט, החודש שבו התחלנו ללמוד בשנה שעברה. אולי גם באותו תאריך? נחכה

ונראה.... [לאימות: 054-8474311]

התינוק שעלה במשקל והוציאו לו את הזונדה בזכות לימוד הלכות צניעות

יום חמישי י"ד כסלו ה'תשע"ט, מישהי מתקשרת ומספרת: שלום, שמי פנינה י. מהעיר רמלה. רציתי לספר על ישועה שברוך השם זכיתי לה בזכות הלימוד וההתחזקות בצניעות דרך החוברת "להיות את" המחולקת ל-40 ימי לימוד.

לפני כחמישה חודשים, בני התינוק בן החודשיים התחיל להקיא ולרדת במשקל. הוא התאשפז בבית החולים, וחברו אותו לזונדה. משך תקופה ארוכה היה מחובר לזונדה והיה באשפוזים ארוכים, אך לצערנו המצב לא השתפר, והרופאים חשבו להכניס זונדה דרך הבטן. חשבתי במה אוכל להתחזק לרפואתו, וברוך השם הזדמנה לידי החוברת "להיות את" המקוצרת המחולקת ל-40 ימי לימוד.

התחלתי ללמוד יום יום. והחלטתי גם לעשות לעצמי חיזוק בעניין אורך החצאית, ללבוש חצאיות ארוכות כראוי. זה לא היה לי קל, אך הרגשתי שאני חייבת להתאמץ. וברוך השם, תשועת השם כהרף עין, חלה הטבה משמעותית! לאחר ארבעה חודשים קשים של אשפוזים ממושכים, סוף סוף הפסיק להקיא, התחיל לעלות במשקל, ותוך זמן קצר הוציאו לו את הזונדה לגמרי!

רציתי לשתף אתכם בסיפור הישועה שלי, אך חיכיתי "ליתר בטחון" עוד ארבעה שבועות, לראות שהכל בעזרת השם בסדר, ואכן ברוך השם הנה כבר חודש שהוא בבית בריא ושלם. הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו. השם יתברך יתמיד בריאותו ויגדל בריא ושמח לעבודת השם אמן. [ניתן לאמת - 054-8469195]

הצליחה נגד רוב הסיכויים בזכות לימוד הלכות צניעות

יום ראשון כ"ד כסלו ה'תשע"ט, שיחת טלפון: שלום, שמי א. ח. מטירת הכרמל. לפני כחצי שנה עמדתי והתפללתי להשם שיאיר לי את העיניים במה אני צריכה להשתנות ולהתחזק. יום למחרת בעלי הביא מהכולל את החוברת "להיות את" המחולקת ל-40 יום.

אני לא אחת שאוהבת הרבה לקרוא אלא יותר לשמוע, אבל זה היה נראה לי קליל ונחמד והתחלתי לקרוא, קראתי את סיפורי הישועות, והחלטתי שאני מתחילה ללמוד יום יום. ובאמת התחלתי כל יום לקום 5 דקות לפני הזמן, כדי להספיק ללמוד על הבוקר לפני שאני הולכת לעבודה. מאוד נהייתי מהלימוד, הרגשתי ממש תענוג כל בוקר, התחזקתי במיוחד מסיפורי ה"בונוס", וגם התחדדו לי והתחדשו לי כמה דברים, כגון בעניין הצורך ללכת לרופאה ולא לרופא, ועוד פרטים בענייני הביגוד, והשתדלתי גם ליישם.

שבוע לפני סיום ה-40 יום הודיעו לי שיש לי מבחן גדול וקשה. המבחן התקיים יומיים אחרי סיום הלימוד בחוברת, והרגשתי שאני הולכת עם הרבה זכויות. חברות שלי אמרו לי: א. אל תצפי לעבור אותו בפעם ראשונה, אף אחד כמעט לא עובר,

אין מצב. אבל אני אמרתי להם שיש ניסים ישועות!...

באותו יום, הרגשתי שאני צריכה לעשות חיזוק נוסף. לקחתי שקית אשפתון והכנסתי לתוכה כל מיני בגדים שעד עכשיו היססתי אם לזרוק אותם, מפני שלא היו 100% צנועים, והחלטתי שהיום אני זורקת.

ברוך השם עברתי את המבחן בהצלחה מרובה נגד רוב הסיכויים שבדרך הטבע. זה חיזק אותי מאוד, והחלטתי להמשיך בלימוד, פעם נוספת, ואחר כך עוד פעם, וכך למדתי את החוברת כמה וכמה פעמים! וכל פעם אני מקדישה את הלימוד לבקשה אחרת! וראיתי הרבה ישועות בכל מיני עניינים פרטיים.

נפתח מעון חדש המתאים לדרישותיה בזכות לימוד הלכות צניעות

למשל בתקופה מסויימת הייתי צריכה לצאת לעבודה ולא מצאתי מעון מתאים לבת שלי. אני מאוד ברגנית במעונות, ולא מצאתי מעון שהתאים לדרישות שלי. וממש לא ידעתי מה לעשות וכבר חשבתי שלא אוכל לחזור לעבודה.

כשלמדתי בחוברת התפללתי שוב ושוב על הענין הזה וביקשתי מבורא עולם: אני לומדת, ואתה תסדר לי מעון טוב לילדה. והנה - - - ביום ה-40, אבל בדיוק, נפתח בעיר שלנו מעון חדש!!! ואחת המטפלות היא גיסתי, שאני מאוד סומכת עליה, והמעון ממש מתאים לדרישות שלי! ממש חסד השם.

הניתוח התבטל בזכות לימוד הלכות צניעות

וכך בכל מיני בקשות, אני מרגישה שזו ממש "חוברת הישועות"... לאחותי היתה 'שעורה' בעין, ונותרה לה נפיחות מסויימת. הרופא אמר שצריך לעשות ניתוח קטן שבו מפוצצים את הנפיחות עם מחט, הניתוח צריך להיות בהרדמה מלאה. אחותי מאוד פחדה מהניתוח. אמרתי לה יש לי סגולה טובה, קחי חוברת תלמודי, ותני חוברת אחת גם לאמא. והיא אכן התחילה ללמוד, וברוך השם, הנפיחות נעלמה כליל בלי שום טיפול! קניתי 100 חוברות ואני מחלקת לנשים רבות. [לאימות הסיפורים הנ"ל

[054-8414189

זכתה להתחזק בצניעות

י"ג אב התשע"ט: מכתב במייל: הספרים של כבוד הרב מצילים חיים !!! הם שינו לי את החיים, כל כך התחזקתי בזכותם, ולא רק אני כמעט כל מי שאני מכירה. אנחנו מפיצים אותם לומדים מהם, מחזקים ומתחזקים בזכותם !!! אני הייתי פשוט חסרת תקנה מבחינת צניעות, והספר של הרב "להיות את בהלכה ובאגדה" חיזק אותי. היום אני הולכת עם מכופתרות, ועם חצאית כמעט עד סוף הרגליים, ואני שואפת עוד בזכות הרב !!!! (י. אדרי)

תהילות לאל יתברך, ישנם סיפורים רבים על ישועות בזיווג ועוד ועוד, ועוד חזון למועד בעזרת השם יתברך.

למה היא פרצה בבכי של הודיה להשם יתברך!!

מפי בעלת המעשה: ת' מספרת את סיפורה האישי מזווית ראייה מיוחדת במינה. עד לפני שנה וחצי, התנהלו חיי בעולם אחר לחלוטין. לא זכיתי לגדול בעולם של תורה ומצוות. אמנם תמיד הרגשתי קשר לבורא העולם, תמיד קיננו בי כיסופים למשהו גבוה ומרומם יותר, אך לא ידעתי לתרגם אותם לחיי המעשה. לפני כשנה וחצי, כאשר נפטרה אימי ועברה לעולם שכולו טוב, הרגשתי שעלי לעשות מעשה. החלטתי, למענה, להתחיל לשמור שבת. השבת הפכה אצלי אט אט מיום של חולין ליום מקודש, יום של התעלות ושל קרבה לבורא העולם.

והנה עלתה בליבי הבנה מחודשת - איך אפשר לשמור על השבת הקדושה, להתקרב לבורא העולם, וללבוש בגדים קצרים כל כך, אשר קשה בכלל לכנותם בשם "בגד"? החלטתי לשנות את סגנון הלבוש ורכשתי בגדים ארוכים יותר. אמנם עדיין לא זכיתי להראות כמו שומרת תורה ומצוות, אך לפחות ארוך ומכוסה. תקופה חלפה, ושוב הרגשתי שעלי לעלות שלב: הוספתי עוד ועוד בצניעותי. צעדתי בצעדים איטיים, לפי יכולתי האישית. במקביל התקדמתי גם בקיום שאר המצוות.

בכל שלב של שינוי, ניצבו בדרכי קשיים רבים. החברות לעגו ולא הבינו, ואני כמעט חשבתי להישבר ולהיכנע. אך לבסוף נצנצה בי ההבנה, כי לקושי הזה יש מטרה. הלא ה' חפץ בהתקדמותי, הוא רוצה שאתחזק בקיום המצוות, ואם כן - מטרתו של הקושי לרומם ולהתעלות. ה' רוצה לבחון ולנסות עד כמה אני חזקה ולא מוכנה להתפשר. החברות לועגות? - זו עצת היצר להטרידני, אני אמשיך ולא אוותר. הן טוענות שזו לא הדרך הנכונה? - אני יודעת שזה מה שאתה מבקש, רבוננו של עולם, ולכן אעשה הכל כדי לקיים את המצוות כרצונך!

כאשר התחלתי לכסות את ראשי, נתקלתי בקושי אפילו בתוך ביתי. הבת שלי בכתה תמרורים ואמרה: החברות ילעגו לי! אנא, אמא, אל תעשי זאת! אך שוב הבנתי שיש כאן ניסיון שבא לרומם אותי, ולעצמי הבטחתי בנחישות: את דרכי הזאת לא אעזוב, ויהי מה, אני רוצה להתקרב אליך, בורא עולמים... ואכן לבסוף התרגלתי, וגם הסביבה התרגלה. אחר כך התגובות החלו להיות הפוכות. חברות שפוגשות אותי לבושה כבת ישראל כשרה אומרות: כל כך יפה לך, בקרוב אצלי...

אחד הניסיונות שנוספו לחיי מאז שהתחלתי את דרכי החדשה היה הניסיון הכלכלי. פיטרו אותי מהעבודה ואני נותרתי ללא מקור פרנסה טבעי, סמוכה ובטוחה על ה' הזן ומפרנס לכל. כשמצאתי סוף סוף מקום עבודה חדש, הגיעה לפתע הקורונה ואני יצאתי לחל"ת מתמשך, ללא כל תמורה וללא תאריך חזרה. במקביל, תפחו החובות... לא הצלחתי לשלם את הארנונה והמים. התחלתי לקבל התראות ומכתבים, אך לא ידעתי מאין יבוא עזרי.

לבסוף אמרו לי שאפשר לנסות לעזור, לפרוס את החובות ולהוריד מהריביות, אך

היה עלי להביא תצהיר חתום מעורך דין ולהתייצב בעירייה ביום מסוים, עד השעה 11:00. והנה, בדיוק באותו היום, היו לי עיכובים בלתי צפויים. קרוב לשעה 11:00 הייתי עדיין בבית, ועלי להספיק להגיע למשרד עורכי הדין, ומשם להגיע לעירייה. לבשתי שמלה שהשתמשתי בה עד לפני תקופה, לפני שהתחזקתי יותר. היא כיסתה אמנם את הברך, אך עדיין לא הגיעה לאורך הראוי. עמדתי מול המראה ואמרתי לעצמי: השמלה הזאת קצרה מדי, לא מתאים לך ללבוש אותה... אך השעון נושף בעורפי ועלי להזדרז.

פניתי לה' בבקשה: רבוננו של עולם, אני יודעת שאתה רוצה שאלבש בגד ארוך יותר, אבל אני צריכה להגיע בזמן. אני אעשה את רצונך, אנא עזור לי שאספיק לסדר את הכל! יצאתי לבסוף לבושה בצניעות כהלכה, בשעה 1:00 כשסיימתי את חתימת התצהיר - התברר לי שבעוד 10 דקות העירייה כבר נסגרת! התקשרתי לאחת המזכירות שהכירה אותי וביקשתי ממנה להמתין. אך כאשר הגעתי, הכל היה סגור, והשומר אמר שכולם כבר הלכו... מאין יבוא עזרי!?

פניתי לה' בתחינה: רק אתה יכול לסייע לי, אנא עזור שזכות הצניעות תעמוד לי בעת הזאת! ניסיתי שוב להתקשר למזכירה, והנה לפתע היא עונה ואומרת לי: אני כאן בפנים, מחכה לך... השומר קיבל אישור להכניס אותי פנימה. והכל סודר כפי שכלל לא ציפית: הורידו לי אלפי שקלים מהחוב, וגם את הנותר פרסו להרבה תשלומים, כך שאוכל להצליח להחזיר הכל ולהסתדר בסייעתא דשמיא. נכנסתי למעלית בתחושת רווחה גדולה, ופרצתי בבכי של הודיה לה'. "אבא שבשמים", אמרתי, "תודה לך שאתה מזכה אותי להתלבש בצניעות כרצונך, ותודה שאתה מקשיב לתפילותי!" - - כי רק הוא עוזר ומושיע, ומכל אפלה עוד יבקע אור גדול.

(אם בישראל מס' 278)

מעלת הבושה

מי שהוא בוש מחברו שלעג לו וביזה אותו, ובפרט אם עשה כן ברבים שגדלה הבושה עד מאוד, והמתבייש לא השיב למחרפו דבר, ידע כי שכרו רב ועצום, ואהוב הוא אצל השם יתברך. ועליו אמרו חז"ל (מסכת שבת פ"ב ע"ב): הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר (שופטים ה לא): "וְיִאְהָבוּ כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרָתוֹ".

לבד מזה, אילו היה יודע כמה עוונות נמחלים לו כשהוא נעלב ואף בעבור כך ניצול מן היסורים, היה שמח שמחה גדולה לקראת מביישו, והיה משתוקק שיביישוהו ברבים עוד ועוד. כי הלא כבר נאמר (קהלת ז כ): "אִין צְדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטֵא", ואם כן במה יתכפרו עוונותיו, הלא ודאי שלא יחפוץ בייסורי ממון שיפסיד כספו או יגנב, ועל אחת כמה וכמה שלא יחפוץ בייסורי הגוף והנפש לחלות בחולאים רעים, אבל בזה שיביישוהו, לא יחסר לו ממונו ולא גופו מאומה, ואך ירוויח שימחלו עוונותיו.

וזה לשון ספר "תומר דבורה" [לרבי משה קורדובירו זצ"ל, רבו של האר"י ז"ל]: יחשוב על עוונותיו תמיד, וירצה בטהרה ותוכחת וייסורים, ויאמר: מה הם הייסורים היותר טובים שבעולם שלא יטרידוני מעבודת השם, **אין חביב בכולם, מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו, שהרי לא ימנעו ממנו כוחו ואונו בחולאים, ולא ימנעו ממנו אכילתו ומלבושו, ולא ימנעו ממנו חייו וחיי בניו במיתה,** אם כן ממש יחפוץ בהם, ויאמר: מה לי להתענות ולהסתגף בשקים ומלקויות, המחלישים את כוחי מעבודת השם, ואני לוקח אותם ביד. יותר טוב אסתגף בביזיון בני אדם וחרפתם לי, ולא יסור כוחי ולא יחלש. ובזה כשיבואו העלבונות עליו, ישמח בהם ואדרבה יחפוץ בהם. ע"כ.

אף אחד לא מעליב אותי

הגאון רבי ישראל מאיר הכהן מראדין בעל "החפץ חיים", יום אחד ירד במדרגות ביתו ללכת לבית המדרש, ולא ראה שהיתה קליפת פרי זרוקה במדרגות, והחליק והתגלגל עד סוף המדרגות. ראו זאת כמה בחורים ליצנים, צחקו צחוק גדול ולעגו לרב לאמר: תראו איך הרב מתגלגל כמו חבית. כל אותו היום לא פסק פיו של הרב מלחייך ולשמוח. כשנכנס לבית המדרש שאלוהו תלמידיו, רבנו מה היום מיומיים שאתה כל כך שמח וטוב לב? אמר להם תראו, אף אחד לא מעליב אותי ולא מבזה אותי, רק עושים לי כבוד. ומה עם העוונות שלי, מה יכפר לי עליהם, הלא הבושה היא הדבר הכי טוב לכפרת העוונות? אך היום שזכיתי שביישו אותי אותם בחורים ולעגו לי, בודאי שהתכפרו לי העוונות, במקום לקבל ייסורים, לכן שמח אני מאוד.

כוחה של בושה

רציתי לספר סיפור מזעזע ומרטיט שהייתי עדה להתרחשותו מתחילתו ועד סופו. היה זה בערב חיזוק לנשים, עם הרצאות, דוכנים ומכירות. בשלב כלשהו הכריזו על שמה של מרצה, אמנם לא ממש ידועה, אך הנושא שלה היה מאוד מעניין, ואט אט החלו הנשים להתקבץ לאולם ההרצאות, והמרצה החלה לצעוד אל דוכן המרצים. היא עמדה שם והמתינה שהקהל ישתתק, ומי שמכיר ציבור של נשים, ועוד בערב נשים, יודע שמדובר במשימה לא פשוטה.

לפתע ניגשה לכיוונה של המרצה אשה בעלת מבנה גוף רחב וגבוה, נעמדה מולה והתחילה לצעוק: "אני מזהה אותך, את פגעת בי והעלבת אותי לפני שנים, את הרסת לי את החיים! הלבנת את פניי!"

כל זאת לפני מאות נשים.

המרצה החווירה. היא ניסתה לומר "אבל אני לא מכירה אותך...", אבל זו מיד ענתה לה בתקיפות "ודאי שאת לא מכירה, זה היה לפני הרבה שנים, אבל אני לא שכחתי!". כאן חטפה מידה של המרצה את המיקרופון והחלה לצעוק: "אסור להקשיב

לאשה הזו, היא רוצחת! היא רצחה אותי לפני שנים, היא פגעה בי קבל עם ועולם; צריך להוקיע אותה!!!!”

אחת המארגנות ניגשה אליה וניסתה לבקש בעדינות שתחדל, אך היא כלל לא שמעה אותה. עוד שתיים ממארגנות הערב ניגשו וניסו להוציא מידה את המיקרופון, אך היא, במבנה גופה החזק, הדפה אותן והמשיכה לחרף ולגדף את המרצה.

האמת חייבת להיאמר - למרות ההתנהגות האלימה שהפגינה, הרי שדבריה יצאו מן הלב ועלה מהם סיפור על עלבון נורא ופגיעה איומה שחוותה מהמרצה.

כולן פשוט ריחמו על המרצה, מפני שהיא נראתה כאילו חבטו בה במקלות וגלגלו אותה בבוץ. איזו נפש של בן אדם יכולה לעמוד מול השפלה כזו, במיוחד כשהיא אמורה לשאת דברי תורה?... ניסו לצעוק עליה ולהשתיק אותה, אך זה לא עזר. המרצה ברחה החוצה ממררת בבכי.

מספר נשים ניגשו להרגיע אותה, בעוד ההיא נואמת ומדברת בגנותה. אני הייתי בין השתיים שהגישו למרצה כוס מים. לפתע, מתוך בכי התמרורים, היא ביקשה: "תעשו לי טובה, תשיגו מיד את רחל - -", וכאן נקבה בשם משפחה מסוים.

"איזו רחל, למה רחל?", לא הבנו מה הקשר.

"זה עניין של פיקוח נפש. תכריזו ברמקול שרחל תיגש אלי".

הבטנו זו בזו, היססנו בדעתנו, אך היא מתוך שיברה, ביקשה שוב: "תקראו לה ותבינו למה".

ניגשתי למיקרופון אחר, ניתקתי את המיקרופון האחוז בידיה של האשה האלמונית, וקראתי: "רחל - - -", נא הגיעי מיידית לכניסת האולם". חזרתי למרצה שישבה כולה בוכייה, והמתנו יחד לרחל האלמונית. זו אכן פילסה דרכה והגיעה.

"מישהו חיפש אותי?", שאלה. "כן אני", אמרה המרצה. "את מכירה אותי, אני חברה של אמא שלך". היא שמה את ידיה על ראשה של אותה רחל ואמרה: "ברגעים אלו של שברון נפש, כשפוגעים בי וצערי מגיע עד כסא הכבוד, אני מבקשת ומתחננת שתיפקדי בפרי בטן עוד השנה. אנא השם, אני מתחננת שכל הייסורים הנוראיים שהם מנת חלקי כרגע יהפכו לזכויות בעבור רחל בת ...".

הבטנו במחזה כלא מאמינות. רחל האלמונית נראתה נבוכה ביותר והסתלקה משם, והמרצה נראתה כאילו הדבר נסך בה כוחות חדשים. היא ניגבה את דמעותיה ואמרה לנו: "שיהיה לכן ברור שהאשה הזו טועה. אין לי שום מושג על מה היא מדברת".

בינתיים האשה האלמונית עוד אחזה במיקרופון שלא פעל, אבל קולה היה גבוה דיו כדי שישמעו אותה גם כך. אחת המארגנות, אשה נמרצת ואסרטיבית, ניגשה לבמה

ושאלה את המתפרצת: "תגידי לי, את יודעת מה שמה של המרצה?".

"אני לא יודעת מה השם שלה היום, אבל לפני החתונה קראו לה כהן. היא היתה מדריכה אצלנו ופגעה בי...", וכאן החלה לתאר מחדש את הסיפור הנורא ואת מסכת ההשפלות והעלבות שעברה אצל המדריכה כהן. בינתיים, לבקשת המארגנת, המרצה פשפשה בתיקה, הוציאה את תעודת הזהות שלה ומסרה למארגנת.

זו האחרונה ניגשה אל האשה שהשתלטה על הכנס, תלשה ממנה את המיקרופון, סימנה באצבעה לחבר אותו מחדש ואז אמרה לה: "מעולם לא קראו לה כהן, שם המשפחה המקורי שלה לפני שנישאה הוא "חן". אני חושבת שהיא פשוט דומה לזו שפגעה בך...".

זה היה הרגע הראשון בו האלמונית השתקה. היא חטפה את תעודת הזהות, הביטה בה מכל הכיוונים ואפילו שלפה את הספח. לאחר מכן פנתה למרצה ושאלה, "אז את לא מרים כהן?"

"לא, אני לא, ומעולם לא הייתי".

"ואולי זו אחותך?"

כל הקהל צחק, והאשה הבינה איזו שטות אמרה.

"אני מצטערת... כנראה טעיתי בכתובת", אמרה וחזרה למקומה.

הקהל פשוט התנפל עליה: "תתביישי לך! אפילו סליחה אינך מבקשת? איך העזת לפגוע כך במרצה הזו מבלי לבדוק את זהותה אפילו?", היא נראתה נבוכה ולא ידעה מה לעשות עם עצמה.

אך אז נשמע קולה של המרצה: "אני מציעה שלא נחזור על הטעות שכבר נעשתה כאן, מה עוד שזה יכול להביא תועלת...".

הקהל השתתק וציפה להסבר, אך המרצה לא נידבה אותו, והחלה את ההרצאה שהיתה מיוחדת מאוד. לאחר שסיימה והלכה, התפנו הנשים לדבר על מה שקרה שם. מיותר לציין שהאשה הפוגעת הסתלקה מהשטח.

אני גמרתי אומר בליבי לעקוב אחר הפרשה, ורשמתי את שם המרצה, כמו גם את שמה של האשה המתברכת.

מסתבר שהאשה הזו, רחל, היתה חשוכת ילדים במשך 12 שנה, וברוך ה' כעבור 10 חודשים מהברכה, היא חבקה בן...

כשפגשתי את המרצה לאחר מכן, אמרתי לה כי אני הייתי בין השניים ששמעו את הברכה לרחל, ושאתי רואה קשר ברור בין ברכתה לבין הנס שקרה לה. ביקשתי

ממנה להסביר לי מה קרה שם, ומדוע היה לה דחוף לברך אותה בשעה קשה זו.

בתחילה היא ניסתה להתחמק ולהעמיד פנים שאין לה קשר לזה, אך אני לא הרפיתי וביקשתי שתספר לי. היא התרככה והסבירה לי: "כתוב: 'שמחנו כימות עיניתנו'. כשאדם מתענה ולבו נשבר, נפשו קשורה מאוד לכסא הכבוד, ועלבון הוא העינוי הכי גדול שבו אדם יכול לסבול. לא לחינם נאמר שהמלבין פני חברו ברבים, הרי הוא כאילו שופך דמים. מי שמעליבים אותו, חש כאילו רוצחים אותו ממש. זה מה שחשתי באותם רגעים של השפלה נוראה וסבל. חשבתי לעצמי, כיצד אוכל להועיל בסבל שאני חשה, ואז נזכרתי באותה אשה חשוכת ילדים, שהיא בתה של חברתי, וברכתי אותה. הברכה יצאה מעומק הלב, והיא כנראה הגיעה היישר למעלה אל כסא הכבוד ופעלה את פעולתה". (עלון "הידברות" פרשת ראה ה'תשע"ג)

זיכוי הרבים

סגולה נפלאה, כאשר מתאמץ ומשתדל בטובתם של אחרים, לזכות את נשמותיהם ולהעלותם ברוחניות לקרבם אל צור מחצבתם, אם בשמירת השבת, טהרה ועוד. זכות זו עומדת לו להכפיל ולשלוש ולהרבות את זכויותיו, פי כמה וכמה, להכריע את כף המאזניים לזכות. וכמו שדרשו חז"ל (שבת קנא ע"ב) מהפסוק (דברים יג יח): "וַיִּתֵּן לְךָ רַחֲמִים וְרַחֲמָן וְהִרְבֵּךְ", כל המרחם על הבריות, מרחמים עליו מן השמים. ואם המרחם על העניים שיהיה לו אוכל לגופו כך, על אחת כמה וכמה המרחם על נפשות עם ישראל שלא יודעים בענייני התורה והמצוות, והולך ומזכה את נשמותיהם, כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת תרומה דף קכח ע"ב).

וכתב רבנו בחיי בחובות הלבבות (שער אהבת ה' פרק יז): **דע, שאפילו החסיד הגדול ביותר, וגדול בתורה, עד שיגיע לתכלית השלמות בתיקון נפשו אצל השם יתברך, ואפילו אם יגיע למדרגת מלאכי השרת במידותיהם הטובות, ובמנהגיהם הנחמדים, ובהשתדלותם העצומה בעבודת הבורא, ובאהבתם הזכה בהשם יתברך, עדין לא יגיע לזכויות מי שמורה ומדריך את בני האדם אל הדרך הטובה והישרה בעבודת השם, ומיישר אורחותיהם, להטותם לעבודת השם, ולקרבם לצור מחצבתם, ולהחזירם בתשובה שלימה, שזכויותיו של זה נכפלות שבעתיים, בעבור זכויותיהם של אלו שבמשך כל הימים והזמנים, ובזכויות זרעם וזרע זרעם.** משל לשני סוחרים שהגיעו למדינה אחת למכור סחורתם ולהרוויח, האחד היתה לו סחורה אחת שקנאה בעשרה זהובים ומכרה במאה זהובים, נמצא שהרוויח תשעים זהובים. ואילו השני קנה מאה סחורות, כל אחת בעשרה זהובים, ומכרן כל אחת רק בעשרים זהובים, נמצא שהרוויח אלף זהובים כפול ומכופל מהראשון, עקב סחורתיו הרבות, אף שמכרן בזול. **כן הדבר, אחי, מי שאינו מתקן אלא נפשו בלבד, תהיה זכותו מועטת, אבל מי שמתקן נפשו ונפשות רבות, תכפל זכותו כפי זכויות כל אותם שתקנם.** עי"ש. ועיין עוד בהרחבה בדברי הפתיחה לחוברת "הסעודה בהלכה ובאגדה".

האל הרחמן הוסיף ימים על ימך, כי עוד לאל ידך לזכות את הרבים

כתב בספר קב הישר (פרק יח): בא וראה מה שהעיד על עצמו הרב החסיד מורנו הרב אברהם בעל המחבר "שיבולי הלקט" בהקדמת ספרו: אמר הכותב, אזכיר כאן נפלאות שעשה השם עמדי בעת עברי עלי תלאות בימי חוליי. חליתי על ערש דווי ומרוב כאבי שוממתי אמרתי פקדתי יתר שנותי, רבו עלי מכאובים והמו מעי בי ולבי יחיל בקרבי בזכרי שהדרך ארוכה בעולם הבא והצידה שהכנתי היא דלה עד מאוד. ויהי היום ויעמדו עלי לשמור יציאת נשמתו כאשר ראו בי שנתקררו אברי ובשרי ובאתי עד הגסיסה, ועד שער מיתה. העומדים עלי דחקו חוצה את אשתי וזרעי וגם את שאר הקרובים שראו אותי בסימני מיתה בדרך צאת הנשמה מהגוף, ופני נשתנו. אבל השם ברחמיו "יסור יסרני ולמות לא נתנני", ולא בזכותי רק בזכות אבותי הקדושים. והנה במראה ראיתי בעיניי, אדם קצר עמוד לפני ונר דולק בידו, ובהרף עין התחיל לכבות וחזר ודלק מהר לעיני. ואמרתי במחילה, יגיד לי אדוני מה זה שאתה עושה לפני בנר הזה? והשיב האיש, כי הנר הוא רמז נשמת אדם, ונר זה רמז לנשמה שלך בעבור שימי חייך כבר עברו, אך כאשר מהר חזר לדלוק כך מהרה תהיה לך רפואה, וזהו שהראתיך באותותי. וידוע תדע שהיו במשפט שלך מיימינים ומשמאילים, ושקלו במאזנים זכויות שלך, ובאתי לבשרך שהאל הרחמן הוסיף ימים על ימך, ואמר למלאך הרף ידך כי עוד לאל ידו לזכות את הרבים. חוק חקקתי לך שביום השלישי תעמוד מחולי זה. וזה המעשה היה שלושה ימים קודם חג השבועות. וכאשר פתר לי כך היה, שביום ראשון של חג השבועות [בחוץ לארץ], הלכתי לבית הכנסת וממש נעשיתי בריה חדשה. ומיד אזרתי כגבר חלצי קמתי על משמרת הקודש לחבר פירוש על התורה ונביאים וכתובים, וקראתי לחיבור "שבולי הלקט" לזיכרון. ע"כ.

אם אין לו מצוה קבועה לדורות, מה הנאה יש לו!:

אמרו חז"ל במדרש (ויקרא רבה פרשת אחרי מות פרשה כב סימן ב): כל מי שהומה ומהמה אחר המצוות, ומצוה קבועה לדורות אין לו, מה הנאה יש לו. תדע לך שהוא כן, שהרי משה רבנו כמה מצוות וצדקות עשה, וכמה מעשים טובים היו בידו, ויש לו מצוה קבועה לדורות, שנאמר (דברים ד מא): "אִזְּ יִבְדֵּיל מִשֵּׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֹשׁ". ע"כ. ויש להתבונן בדברי המדרש הללו, הלוא מדובר פה על מי שהוא הומה ומהמה אחר המצוות, דהיינו שאינו רק מקיים את המצוות אלא הוא רדוף אחר המצוות, נכספה וכלתה נפשו לעוד ועוד מצוות, ובכל זאת אומר המדרש שאם בהיותו פה בעולם הזה, הוא לא עשה מצוה לדורות שתמשך להניב לו פירות ופירי פירות גם לאחר פטירתו, "מה הנאה יש לו!?" וצריך להבין, למה עד כדי כך, הרי כל חייו הוא יגע במצוות ובמעשים טובים, וכי כל אלו כלום הם!?

מיהו הסוחר הזריז והממולח?

אם נתבונן היטב, סוחר אמיתי זריז וממולח, תמיד עיניו צופיות על העתיד, היכן אפשר עוד להשקיע, אלו עסקים יניבו לו פירות עוד ועוד בעתיד, כי סוחר רציני

מאוד שרוצה להתעשר ברמות על, הוא לא מתעסק בצעצועים, הוא מתעסק בבורסה, בנדל"ן שרק תופח ותופח ועולה. ואם ככה הם מעשי הסוחרים בעניינים הגשמיים של העולם הזה, על אחת כמה וכמה עלינו להיות סוחרים רציניים בעניינים הרוחניים של העולם הבא, וכמו שאמר החכם מכל האדם (משלי ג יד): "כִּי טוֹב סִחָרָה מִסֵּחֵר פֶּסֶף", טובה סחורה של תורה ומצוות מכל סחורות ועסקי העולם הזה. לכן גם אדם שבעולם הזה הרבה במצוות מאוד, אבל אם הוא לא השקיע במצוה לדורות, זה מראה שהוא לא סוחר ממולח, הוא לא סוחר רציני, כי אם הוא היה רציני, לא יכול להיות שהוא לא ישקיע בעתיד שלו. זה מראה שאתה לא סוחר שמבין בטיב הסחורה, כי אם היית מבין, איך לא דאגת שהזכויות שלך יתרבו גם בהיותך בעולם הבא, הרי נאמר (תהלים פח ו): "בַּמִּתִּים חִפְּשִׁי", שכיון שאדם מת, נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות (שבת ל ע"א). לכן אומר המדרש, אם מצוה קבועה לדורות אין לך, מה הנאה יש לך?! גילית שאתה לא סוחר, אתה רק חובב.

מיהו המסכן שאינו שפוי בדעתו?

עוד ניתן לבאר על פי משל לאדם שאמרו לו, ברצוננו להעניק לך לבחור מתנה אחת מן השנים: או \$10,000,000 או \$100,000,000. והנה להפתעת כולם הוא העדיף לקחת רק את ה-\$10,000,000. מה נגיד עליו? כולם פה אחד יודו שהוא פשוט מסכן, כנראה שאיננו שפוי בדעתו, הוא לא 100%. אבל לכאורה, גם \$10,000,000 זה לא סכום זעום, אז למה אומרים שהוא לא שפוי? כי פשוט וברור, שלעומת האפשרות לקחת \$100,000,000, מי שלוקח את ה-\$10,000,000, אז ברור שהוא לא נורמלי.

איך לא השכיל לעשות מצוה לדורות, שתניב לו פירות ופירי פירות בנצח?!

והנמשל: העולם הזה, הוא עולם חולף, "יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבָעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה", "מִי גָבַר יִחְיָה וְלֹא יִרְאֶה מָוֶת", הרי גם אם אדם יחיה כל כך הרבה שנים כמו מתושלח, בסוף זה יגמר. ולעומת זאת, עולם הבא, הוא עולם ה"נצח", הוא לעולם לא יגמר, נצח נצחים זה בלי סוף, כמו שהמשילו בעלי המוסר, כדי לסבר את האוזן, מה זה מושג של "נצח"? נתאר לעצמנו, הר גבוה וענק כולו גרגירי חול, ותבוא יונה אחת לאלף שנה, ותיקח גרגיר חול אחד בלבד, מתי יגמר ההר הזה? גם זה עדיין לא "נצח". אם כן כמה שאדם יעשה מצוות בעולם הזה, אף שהוא הומה ומהמה ורדוף אחריהם, זה כביכול עדיין כסף קטן לעומת חיי ה"נצח". לכן אומר המדרש: "אם מצוה קבועה לדורות אין לו, מה הנאה יש לו?!", הרי כל מה שטרח ועשה והרבה בשנים שהיה כאן בעולם הזה, זה כלום לעומת השנים הארוכות בחיי ה"נצח", אז איך לא השכיל לעשות מצוה שתהיה קבועה לו לדורות, שתניב לו פירות ופירי פירות גם בחיי הנצח.

ולפי זה יובן מה שאומר המדרש: "תדע לך שהוא כן, שהרי משה כמה מצוות וצדקות עשה, וכמה מעשים טובים היה בידו, ויש לו מצוה קבועה לדורות". ולכאורה יפלא מאוד, הרי מי לנו גדול ממשה רבנו, ומדוע הוא עדיין צריך לחפש לעצמו עוד מצוה שתהיה קבועה לו לדורות? אבל לפי המבואר שכמה שאדם יעשה בעולם הזה, זה

כביכול כסף קטן לעומת הנצח, לכן גם משה רבנו ראה לנכון לפני פטירתו לעשות עוד מצוה שתהיה קבועה לו לדורות בשביל חיי הנצח.

"חֲכָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת"

ובאמת, משה רבנו אשר מי כמוהו סוחר במצוות, כמבואר בגמרא מסכת מכות וי ע"א: דרש רבי סימאי, מאי דכתיב (קהלת ה ט): "אֲהַבְּ כֶסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף" - זה משה, שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר: מצוה שבאה לידי אקיימנה. וכן במסכת סוטה (יד ע"א): דרש רבי שמלאי, מפני מה נתאווה משה להיכנס לארץ ישראל? וכי לאכול מפריה הוא צריך, או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא כך אמר משה: הרבה מצוות נצטוו ישראל, ואינן מתקיימות אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ, כדי שיתקיימו כולן על ידי ועוד אמרו שם וי ע"א: בא וראה כמה חביבות מצוות על משה רבנו, שכל ישראל כולם התעסקו בביזת מצרים, והוא התעסק במצוות ונשא את ארונו של יוסף, שנאמר (משלי י ח): "חֲכָם לֵב יִקַּח מִצְוֹת". נמצא שאין לך סוחר במצוות גדול ממשה, ועם כל זה הוא לא נח ולא שקט עד שעשה מצוה שתהיה קבועה לו לדורות, כי סוחר ממולח ורציני לא נח לרגע מלהשקיע עוד ועוד.

מי זוכה לעשות עילוי לנשמה במעלות אין סוף?

והגאון רבי מלכיאל צבי טננבוים בשו"ת דברי מלכיאל (בהקדמה לחלק א) הביא את המדרש הנ"ל, שהעושה מצוה קבועה לדורות, חשוב כאילו עושה אותה בכל שעה, ומתנחם בה במותו, כי מצוה זו תעשה פירות ופירי פירות אף לאחר מותו. ובפרט הזוכה במצוה של הדפסת חיבורים חדשים בדבר הלכה שהוא עיקר חיזוק תורתנו הקדושה, שעל ידי זה תרבה הדעת בישראל. שאין גבול לעילוי הנשמה שהם גורמים, ומעלים אותה במעלות אין סוף, כי כל הזכויות שיצאו מהלימוד בהם, ומזרעם וזרע זרעם של הלומדים והמתחזקים מהם, באמונה בהשם, ובשמירת התורה והמצוות, הכל נזקף לזכותו, ומכניסים אותו בשערי גן עדן העליון, אפילו אם לא זכה בהיותו פה בעולם הזה ללכת בדרכי השם יתברך. ע"כ.

"בֵּן פְּרֵת יוֹסֵף בֵּן פְּרֵת עֲלֵי עֵינִי"

אחי ורעי היקרים, זכינו שבדורותינו מתקיימת נבואת הנביא עמוס (ח יא): "הֲיֵהָה יָמִים בְּאֵימָם נֶאֱמַר אֲדַנְי אֱלֹהִים, וְהִשְׁלַחְתִּי רָעַב בְּאֶרֶץ, לֹא רָעַב לְלֶחֶם וְלֹא צָמֵא לְמַיִם, כִּי אִם לְשֹׁמֵעַ אֶת דְּבַרִּי ה'". רבים רבים מעם ישראל שבים אל צור מחצבתם אל חיק בורא עולם. וברוך השם מיום ליום מתרבים בעלי התשובה בכל אתר ואתר, מדרשות לבנים ומדרשות לבנות, "בֵּן פְּרֵת יוֹסֵף בֵּן פְּרֵת עֲלֵי עֵינִי", כן ירבו. ואולם, הן רבים עתה עם הארץ, ולא כל אחד מסוגל לפתוח ספר וללמוד את ההלכות, הן מפאת קושי ההבנה של המושגים החדשים לו, הן מפאת קושי הלשון, והן מפאת כי רבו פרטי ההלכות אשר נכתבו בצדק לכל אופן ולכל מקרה אשר יהיה. גם רבות בנות עשו חיל, וחפצות לדעת גם הן את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, כדי שיוכלו לקיים את המצוות במילואן כראוי.

מי קיבל טלפון מבעלי החנויות שהם רוצים עוד?

על כן, תהילות לאל יתברך שזיכנו שיוצאים אברכים וגם בנות בעלות תשובה, כמעט בכל יום, ומכתתים רגליהם מעיר לעיר, מבית לבית, ומסופר לסופר, וממאפיה למאפיה, אצל אחינו ואחיותינו בית ישראל שעדיין לא זכו לשמור תורה ומצוות, ונותנים להם מחוברות אלו "בהלכה ובאגדה", אם "שבת" אם "טהרה" ועוד. ובהבעת פניהם, רואים את הצימאון העז שבליבותיהם. וסיפר לי יהודי יקר שהשיג תרומה וחילק חוברות "ימי החנוכה בהלכה ובאגדה" בעיר "מודיעין", שצריכים שם הרבה חיזוק בשמירת התורה והמצוות, והניח בחנויות וסופרים שנכנסים שם בעיקר מאחינו שעדיין לא זכו לשמור תורה ומצוות, כדי שכל המעוניין ללמוד יקח. והנה לאחר יומיים, קיבל כמה וכמה טלפונים מבעלי החנויות, שיש ביקוש לעוד ועוד חוברות. מי כעמד ישראל? ועמד כולם צדיקים.

מנין ידעת להביא לי את החוברת דוקא עכשיו!!

סיפור נוסף בשתי בנות שהלכו לחלק חוברות "שבת" בתחנה מרכזית בירושלים, והנה למולן באו שתי נשים שאינן שומרות תורה ומצוות, ואחת מהן היתה נראית רחוקה ביותר לגמרי לגמרי, וחשבו שאין טעם לתת לה חוברת, כי מן הסתם היא לא תרצה לקחת. אך תוך כדי שהן מתדיינות ביניהם אם לתת לה או לא, אמרה אחת אני אתן, ומקסימום אם לא תרצה, תחזיר לי. הלכה והניחה בידה חוברת "שבת". פתאום אותה אשה מסתכלת עליה בתמיהה: מאין ידעת להביא לי את החוברת דוקא עכשיו? אמרה הבת, למה את שואלת? ענתה לה האשה: כי בדיוק עכשיו, הרגע הזה, אני אמרתי לחברה שלי שאני רוצה להתחזק, אבל אני לא יודעת איך! ובאותה שניה, את הנחת לי את החוברת ביד. פלא פלאות, ממש כנבואת הנביא ישעיה (סה כג): "לֹא יִגְעוּ לְרִיק וְלֹא יִלְדוּ לְבִהְלָה, כִּי זָרַע בְּרוּכֵי ה' הִפְּחָ וַצִּאֲצְאֵיהֶם אִתָּם. וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע".

להלן מכתב ששלחה אחת הפעילות בחלוקות החוברות "השבת" ו"הטהרה"

בהלכה ובאגדה, לנשים שעדיין לא שומרות תורה ומצוות

באחד מימי השישי, בעודי חושבת על הדברים שחסרים לשבת, הלכתי לחנות מקס סטוק בתלפיות בעיר ירושלים. התחלתי לקחת דברים שחסרים לי לשבת וכאשר עברתי ליד האגף של האגרטים, החזקתי אגרטל, והמכסה שלו בלי לשים לב כלל נפל ונשבר. הדבר האחרון שחשבתי שמשוה יישבר לי שאני יציבה עם שתי ידיים.

אף אחד כלל לא שם לב, והחלטתי שאני לוקחת לקופה את האגרטל ומשלמת על מנת שלא לעבור חלילה על איסור גזל. בדרך לקופה אני מנסה לחשוב ולפשפש במעשי, למה נשבר המכסה של האגרטל, הרי אין דבר כזה "מקרה", הכל בהשגחה פרטית, אך לא הצלחתי להבין. אבל "רבות מחשבות בלב איש ועצת השם היא תקום", להשם יש תוכניות יותר טובות משיש לי.

קיבלתי באמונה ובשמחה ועברתי אל הקופות, אם ככה השם רוצה, אז גם אני רוצה בלי לפקפק כלל! אחרי שהמוכרת סיימה לעשות לי חשבון, אמרתי לה "היי, אני רוצה לשלם בנוסף על האגרטל, כי המכסה נשבר לי, אני לא רוצה שיהיה לי גזל חס ושלום, ואני מתעקשת לשלם".

המוכרת שליד המוכרת שלי, ענתה לי: "שמעתי אותך, אבל רגע, את לא צריכה לשלם אין צורך, זה רק המכסה והכל בסדר. אבל רציתי לשאול אותך, מה זה גזל? למה כל כך התעקשת לשלם אני חייבת לדעת!!"

הסברתי לה מה המשמעות של "גזל", וכמה זה חמור, ועד כדי כך "שגזל מקטרג ראשון!"

בהמשך השיחה התחברנו מאוד אחת לשניה והפכנו להיות חברות רק על ההסבר של משמעות הגזל! אחרי 5 דקות שיחה, היא הבינה שאני חוזרת בתשובה וגם אני הייתי במקום שלה עם כל העולם מסביב.

ופתאום היא שאלה אותי על חוברות "שבת" שהיא ראתה שלפני כמה ימים שמו בקופות, ובדיקו זה נגמר. אמרתי לה שאני יודעת מי מביא את החוברות, ואביא לה עוד חוברות.

היא לא האמינה והחלה להתרגש, ולהגיד לי שהיא התחילה לשמור שבת, וזאת השבת השלישית שהיא שומרת, ובעבודה היא החלה לקרוא בחוברת "שבת" והתעניינה מאוד! ולצער נגמר.

לי, לא היה מושג למה נשבר לי המכסה של האגרטל, אבל יש פה מלך שמנהיג את העולם, בורא עולם ידע, כי במידה ולא היה נשבר המכסה, לא הייתי מדברת איתה על "גזל", ולא הייתי בכלל יוצרת שיחה איתה, וכל השיחה שהייתה לי איתה לא הייתה מתקיימת כלל.

בורא עולם ידע שרק במידה והמכסה ישבר, אני אתעקש לשלם, והיא תנסה להבין מה זה גזל, וכל זה כי יש יהודייה שצמאה למידע, ולכן בורא עולם גלגל הכל, שבתוך רגע גם נהפוך לחברות, וגם היא תקבל חוברת "שבת", ובנוסף סיכמנו את הדבר הכי חשוב, שנעביר לחנות חוברות "השבת בהלכה ובאגדה", בכל ימי ראשון ושלישי! והיא אישית תדאג שהן תחולקנה טוב.

תודה לבורא עולם שזיכה אותי בכל זה. עד כאן המכתב.

בשמים ישאלו אותך, מה עשית בשביל לקרב את הגאולה!:

אחי ורעי היקרים, בואו לעזרת השם בגיבורים, להרים תרומת ידכם, כיד השם הטובה עליכם, וביחד נקרב את אחינו בית ישראל לתורה ולמצוות. לצערנו, רבים רבים עדיין לא יודעים מהי שבת? ומהי טהרה? והלוא מבואר בגמרא (שבת לא סע"א)

בשעה שמכניסים את האדם לדין בעולם הבא, אחת השאלות ששואלים אותו: ציפית לישועה? עי"ש. ולכאורה מה השאלה הזו, הרי ברור שכל יהודי מצפה למשיח, מי לא רוצה שתבוא כבר הגאולה, הרי כולנו מתפללים כל יום "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח..."?! אלא הביאור הוא, אם אתה באמת מצפה לגאולה, אם כן מה עשית בשביל לקרב אותה?! הרי בגמרא אמרו (שם ק"ח ע"ב): "אמר רבי שמעון בר יוחאי, אם משמרים ישראל שתי שבתות כהלכתן, מיד נגאלים". האם התאמצת שעוד יהודים יתאספו למעגל של שומרי השבת, וככה נגאל?!

מי זוכה לברכות הנביא 'וְהָיִיתָ כְּגֵן רוּחַ וּכְמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּזְבוּ מִיָּמָיו'!
ישנם שמעננים את השבת במינים ממינים שונים של בשרים ודגים יקרים עד מאוד, וכן קינוחים יקרים ונחמדים, ואומרים שכל כוונתם "לכבוד שבת קודש". אך נשאל אותם, אם הם כל כך מוקירים ומעריכים את השבת במחירים כה גבוהים, למה אפוא לא כואב להם שיהודים רבים עדיין לא שומרים שבת? הלוא אם השבת כל כך יקרה בעיניהם, שיבזו את המחירים היקרים לפחות לטובת גם אחינו בית ישראל, שישמרו את השבת הקדושה בפועל!!! על כן, לזאת 'הַחֲלֹשׁ יֹאמֵר גְּבוּר אֲנִי', ויעלה ויבוא ויגיע ויראה להיות שותף במפעל הגדול של זיכוי הרבים הגדול הזה, ויתקיים בו הפסוק (ושעיה נח י): "וְזָרַח בַּחֲשֵׁךְ אוֹרָךְ וְאֶפְלָתָךְ כַּצְּהָרִים. וְנִחַדְתָּ ה' תָּמִיד וְהִשְׁפִּיעַ בְּצַחְצְחוֹת נֶפֶשׁךָ, וְעֲצַמְתֶּיךָ יַחֲלִיץ וְהָיִיתָ כְּגֵן רוּחַ וּכְמוֹצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכָּזְבוּ מִיָּמָיו, וּבָנוּ מִמֶּךָ חֲרָבוֹת עוֹלָם מוֹסְדֵי דוֹר וְדוֹר תִּקְוָמָם. אָמֵן וְאָמֵן. (וראה עוד בהקדמה לחוברת "הסעודה בהלכה ובאגדה" ותרווה נחת)

נח למקום ונח לבריות

תשובה ויום הכיפורים מכפרים על עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר איסור וכיוצא בזה. אבל על עבירות שבין אדם לחברו, כגון החובל בחברו או המקלל את חברו או גוזלו וכיוצא בזה, אינו נמחל לעולם, עד שיתן לו מה שחייב לו, ויפייסוהו. ואפילו לא הקניט את חברו אלא בדיבור, צריך לפייסו עד שימחל לו. שגדולה אונאת דברים, יותר מאונאת ממון. וכל שכן אם הכלימו והלבין פניו ברבים, שהוא חשוב כשופך דמים. (רמב"ם ועיין שו"ת יחיה דעת חלק ז סימן צח)

גזל מקטרג בראש

אמרו חז"ל: סאה מלאה עברות, גזל מקטרג בראש. ובכלל זה הלוקח ריבית מחברו שלא כדיון. וכן מי שפנה לערכאות ותבע ליטול חלק בירושת חמיו, בניגוד לתורתנו הקדושה שאומרת שהבת אינה יורשת עם הבן, ורק כשאין בן אז הבת יורשת, שנאמר (במדבר כז ח): "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָר לְאָמֵר אֵישׁ כִּי יָמוּת וּבֶן אֵין לוֹ, וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ". והלך זה וקיבל חלק בירושה על פי השופטים כחוקות הגוים, הרי כל מה שנטל מהם הוא נגד התורה וגזל גמור בידו, וחייב להחזיר לאחי אשתו את כל אותו החלק שנטל, וגם יפייסם בדברים שימחלו לו.

כמו כן, מי שיש לו סכסוך כספי עם חברו, אפילו אם אין חברו תובעו, לא יורה היתר לעצמו להחזיק בדעתו, כי אין אדם רואה חובה לעצמו, וחובה עליו לצאת ידי שמים, על ידי שיסדר טענותיו לפני רב מובהק הבקי בדיני ממונות, להורות לו אם חייב להחזיר את הממון לחברו או לא. (רמב)

מחילה על מחילה

ודע שגם בבקשת המחילה צריך להיזהר שלא יפגע שוב בחברו ויצטרך לבקש מחילה על המחילה, וכגון שמזכיר לו ברבים את אשר חטא לו, וחברו נעלב, והיה מעדיף שלא היה מבקש מחילה. וכן, אותם הפוגעים בחבריהם, ואחר שרואים שהחבר התבייש, אומרים לו בקול רם בנימת צחוק: 'זה בינינו', 'אתה לא נפגע ממני, נכון? אנחנו צוחקים'. או שאומרים לו: 'לא התכוונתי לפגוע, אתה בטח סולח לי'. והחבר מתבייש יותר ויותר, וכבר אמר שלמה (משלי כו יח): "כְּמַתְּלֵהְלֵה הַיְרָה זָקִים חֲצִים וְמָוֶת... וְאָמַר הֲלֹא מְשַׁחֵק אָנִי", ה' יצילנו. ועיין במסכת יומא (ט ע"ב) בחומרת עוון אותם בני אדם שדוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם.

לשון הרע

אם דיבר לשון הרע על חברו או שפגע בחברו, ואין חברו יודע מזה כלל, אין צורך להודיעו, כי אדרבה יקפיד ויחרה אפו ויגדל צערו יותר, אלא יבקש ממנו מחילה בסתם. (רבי ישראל סלנטר, הגרש"ז אוירבך, ואז נדברו. רמד)

לא יהא המוחל אכזרי

אסור לאדם להתאכזר, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול, מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה, לא יקום ולא יטור. וזה הוא דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל הגויים ערלי לב, אינם כן אלא שומרים שנאתם וכעסם לנצח.

המזיק את חברו, אף על פי ששילם לו את חמשת הדברים שהוא חייב לו [ניזק, צער, ריפוי, שבת, בושת], אינו מתכפר לו עד שיבקש מן הנחבל מחילה וימחל לו. ולא יהיה הנחבל אכזרי מלמחול, כי אין זה דרך זרע ישראל, אלא כיון שביקש ממנו החובל והתחנן לו פעם ראשונה ושניה, ויודע שהוא שב מחטאו, וניחם ממחשבתו ומדעתו, ימחל לו. וכל הממהר למחול הרי זה משובח, ורוח חכמים נוחה הימנו. (שלחן ערוך חושן משפט סימן תכב סעיף א)

אמרו חז"ל: "כל המעביר על מידותיו, מעבירים לו על כל פשעיו". ואם אינו מוחל לחברו, אף לו לא ימחלו בשמים. ורק אם כוונתו לטובת המבקש מחילה, כגון שעושה כן כדי שיכנע לבבו, ולא ישוב להתנהג כן כהרגלו הרע, רשאי שלא

למחול לו מיד. ואם הוציא עליו שם רע, אינו חייב למחול לו, אך טוב למחול גם בזה, שעם ישראל רחמנים בני רחמנים. (רמג. ת"ה קנז)

אם לא רצה חברו למחול לו, מביא שלושה מחבריו, ומבקשים ממנו שימחל לו. ואם לא התרצה למחול, מביא עוד שלשה שיבקשוהו למחול לו, ואם לא התרצה, יעשה כן פעם שלישית. ובכל פעם מדברים עמו דברי פיוס שונים. ואם לא רצה למחול לו, מניחו והולך לו, וזה שלא מחל, הוא החוטא. (רמג. ת"ה קנה)

אם חברו לא נמצא בעיר ואינו יכול גם להשיגו בטלפון לפייסו, יקבל על עצמו בלב שלם לפייסו כשיפגוש אותו, וכיון שקיבל על עצמו לפייסו, הקב"ה מחשיב לו כאילו כבר פייסו. (יפה ללב, שאלת יעב"ץ ועוד. רמד)

מחילה מהנפטר

החוטא לחברו, ומת חברו קודם שיבקש ממנו מחילה, מביא עשרה על קברו, ואומר: "חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוגי זה שעשיתי לו כך וכך". ואם הוא קבור בעיר אחרת, די שיבקש ממנו מחילה מהנפטר בפני עשרה. ואמנם אם יש לו חבר המתגורר בעיר מנוחתו של הנפטר, יעשהו שליח שיבקש בשמו מחילה מהנפטר בפני עשרה שיהיו על קברו. ואם היה חייב לו ממון, יחזיר ליורשיו. (רמד)

חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוגי זה הקבור כאן

מעשה בצורף יקר ירא שמים מירושלים עיר הקודש, שמו ר' מאיר. היה לו פועל ערירי בשם ציון עמוס, במשך עשרים שנה עבדו יחד, אך הסכם היה ביניהם שמשלם לו לפי השעות שהוא בא בלבד, ללא שום התחייבות לזמנים קבועים. והנה עברו חודש ימים והפועל ציון עמוס לא בא, ולא שמע הצורף עליו כלום. באחד מן הימים השתתף הצורף בלוויה של אשה זקנה משכונתו, והלך ללוותה עד קברה בהר המנוחות בגבעת שאול. בהעיפו מבט על המצבות הסומכות, רואה הוא פתאום על אחת המצבות כתוב: "פה נטמן... ציון עמוס". הצטער מאוד שהפועל נפטר, ומיד לקח עשרה אנשים ואמר בפניהם: "חטאתי לה' אלוהי ישראל ולפלוגי זה הקבור כאן".

למחרת נכנס אחד ממכריו של הצורף, ושאל אותו מה עם הפועל שלך ציון עמוס? אמר לו הצורף למה אתה שואל? אמר לו אתמול בלילה בא אלי ציון עמוס בחלום ואמר לי: "לך תגיד למאיר שאני מוחל לו!"

הוראה בטעות

חכם שאסר בטעות מאכל לחברו, עליו לרצותו ולפייסו בממון שימחל לו. (רמג)

רשאי המורה צדק להחמיר על עצמו אף שרבותינו בעלי השלחן ערוך מקלים, אך להורות

לאחרים להחמיר נגד השלחן ערוך, אינו רשאי, ועליו להורות את הדין דוקא - לבני ספרד כדעת מרן השלחן ערוך, ולבני אשכנז כדעת הרמ"א. ורק במקום שכתב מרן שבעל נפש יחוש לעצמו, יש להודיע את השואל אם ירצה להיות בעל נפש ולהחמיר לעצמו. וכן כתב מרן החיד"א: "אף שכל אחד מחמיר לעצמו בהלכות הפסח כאשר תאוה נפשו, 'את צנועים חכמה' להחמיר בביתו ובחומותיו. וכל מה שיוכל, יתחמק מלגלות מסתוריו לבני אדם. **ואם הגיע להוראה, יורה על פי הדין דוקא**". וכתב הגאון רבי אברהם כלפון בספרו לקט הקציר, שפגש את **הגאון החיד"א** בשנת תקס"ד בליוורנו, ואמר לו שמנהגו תמיד כדעת מרן השלחן ערוך, זולת במקומות שדעת רבנו האר"י ז"ל אחרת. **וגם זה אינו מחמיר אלא לעצמי, אבל לאחרים איני מורה אלא כדעת מרן השלחן ערוך**. וכתב הש"ך: **אסור לאסור את המותר אפילו בשל גוי, ואפילו שאין הפסד בדבר, ואם הוצרך לאסור מחמת הספק, כל שאין האיסור ברור כשמש, צריך המורה לומר לשואל, שאין האיסור ברור**. וכתב הרא"ש: **"ועל האוסר להביא ראיה ברורה וחזקה, כי התורה חסה על ממונם של ישראל"**. וכתב הגאון רבי חיים פלאגי: **המחמיר לאחרים נגד פסק מרן, עונש יענש בידי שמים, שמאבד ממונם של ישראל. ולדעת כמה גדולים דינו כעובר על עברות שבין אדם לחברו שאין יום הכיפורים מכפר חס ושלום, ושגגת תלמוד כזאת בודאי שעולה זדון**. וכן כתב הגאון רבי אברהם אבוש גאב"ד פרנקפורט. ובספר תשובה מאהבה כתב, מי ששגג והטריף בהמה שלא כדיו, עונשו חמור יותר ממי ששגג והכשיר שלא כדיו, כי המכשיר חטאו בענין שבין אדם למקום, וכשישוב בתשובה ושב ורפא לו. מה שאין כן הראשון שחטאו גם בענין שבין אדם לחברו, שאיבד ממונו של חברו על חנם, **אין יום הכיפורים מכפר עד שישלם לו מביתו, או ירצה את חברו שימחל לו**. (ה"ע א יז ועוד. עין יצחק קלג)

מחילה מרבו

אם חטא אדם לרבו, אפילו אינו רבו מובהק, אלא ששמע ממנו דברי תורה, צריך ללכת אצלו אפילו אלף פעמים עד שימחל לו. (רמג)

מחילה מאביו ואמו

חייב אדם לבקש מחילה בערב כיפור מאביו ואמו, על כל מה שחטא ופגע בכבודם במשך השנה. ומי שאינו עושה כן נקרא חוטא, ומזלזל בכבוד אביו ואמו, שכמעט אין אדם ניצול מחטא זה בכל יום. ומכל מקום אם הבן חסר דעת מלבקש מחילה מהוריו, או שהיה אנוס ולא ביקש, יאמרו ההורים בפייהם בפירוש: **"הרינו מוחלים לבננו פלוני, על כל מה שחטא לנו, ולא יענש חס ושלום בסיבתנו"**. (רמג. ת"ה קט)

עד כדי כך!!

לישיבת פוניבז' נכנס פעם בחור מבוהל, וסיפר כי הוריו חולים מאוד, והוא נאלץ לגור עמם כדי לסייע להם. לתומי חשבתי כי העוף שאימי מבשלת כשר הוא, אך הפעם הבחנתי כי אמי מוציאה את העוף לחצר, ושם עורפת את ראשו ללא שום שחיטה כשרה. לכן ברחתי מהבית ובאתי לישיבה על מנת לקבל עצה מה לעשות. הבחור נלקח עם כמה בחורים בבהלה לגאון החזון איש זצ"ל, כששמע זאת הרב, השיב להם: ומה אתם רוצים ממני, שאומר לו לעזוב את בית הוריו ולנטוש אותם

חולים!! איני יכול לומר לו דבר כזה! הבחורים הבינו שהרב מתכוון כי עליו לעזוב את בית הוריו, אך אין הוא יכול לומר לו לעשות כך. תוך כדי דיבור הוחזרו הבחורים אל הרב, שהבהיר את דבריו: לא לכך התכוונתי, אלא עם כל הבהלה והחשש, עליו לחזור לבית הוריו ולסייע להם ולכבדם, אלא שמעתה צריך להיזהר בענייני הכשרות בבית. (חוברת "כיבוד אב ואם בהלכה ובאגדה")

מחילה מאשתו

גם הבעל והאשה ימחלו זה לזה על כל אשר חטאו אחד כלפי השני במשך השנה, ויקבלו על עצמם לכבד ולאהוב אחד את השני, וכמו שכותב הרמב"ם (הלכות אישות פרק טו הלכה יט, כ): "ציוו חכמים שיהיה אדם מכבד את אשתו יותר מגופו ואוהבה כגופו, ואם יש לו ממון, מרבה בטובתה כפי הממון, ולא יטיל עליה אימה יתירה, ויהיה דיבורו עמה בנחת, ולא יהיה עצב, ולא רוגז. וכן ציוו חכמים על האשה שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדי, ויהיה לו עליה מורא, ותעשה כל מעשיה על פיו, ויהיה בעיניה כמו שר או מלך, מהלכת בתאוות לבו ומרחקת כל מה שישנא, וזהו דרך בנות ישראל ובני ישראל הקדושים הטהורים בזיווג, ובדרכים אלו יהיה יישובם נאה ומשובח". ואמרו בגמרא (מסכת בבא מציעא נט ע"א): לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו, שנאמר: "ולאברם הטיב בעבורה".

☞ הבהרה חשובה ונחוצה, איך הבעל צריך לבקש מחילה מאשתו?

יש להבהיר כי אף שכל בעל מבקש מחילה מאשתו, כי לא יבצר שלא נהג עימה כשורה כמה פעמים במשך השנה, אך עלינו לדעת כי לא נכון לבקש מחילה רגע אחד לפני היציאה לבית הכנסת בערב כיפור, כשהיא יודעת שרגל אחת הוא בחוץ וממהר לתפילה, ומה יכולה לעשות, וכי תגיד לו שהיא לא מוחלת לו! ופעמים שהיא רוצה לדבר עמו כמה דברים ולהעמידם על האמת, ולמנוע טעויות ואי נעימויות שוב בעתיד וכיוצא בזה, וכל זה ברור שאי אפשר לעשות על רגל אחת. לכן הנכון ביותר, שכבר בימים שלפני כיפור, יקבע כל אדם עם אשתו איזה זמן לשבת יחדיו, וללבן עניינים אלו בלשון פיוס, ויתנצל על הפעמים שמעד, ויראה לה באמת שהיא חשובה לו, ושבאמת אכפת לו ממנה, ואט אט בדיבורים ופיוסים שכאלו, ירבו אהבה ואחוה שלום ורעות. וגם יתנו דעתם יותר על העתיד, שלא יחזרו על טעויות שעשו. ומהיות טוב, שהוא עצמו יערוך את שלחן הפיוסים קודם לכן במיני מתיקה או בארוחת ערב טובה. והעיקר שתרגיש שבאמת הוא מפיס אותה ומבקש ממנה מחילה, ולא בעומדו על רגל אחת וכחותה על הגחלים.

כבוד הבעל לרעייתו

בספר "הזהרו בכבוד חברכם" כתב על הסבא מסלבודקא רבי נתן צבי פינקל, שהיה דורש על הפסוק "ולא תונו איש את עמיתו", 'את' לרבות אשתו. והיה דורש מתלמידיו תמיד שיתייחסו בכבוד רב אל נשותיהם, ומדת החסד שנדרשת מכל אדם להיטיב עם חבריו, ראשית כל צריך לבצע אותה עם אשתו וילדיו, שנאמר:

"ומבשרך לא תתעלם". והיה נאה דורש ונאה מקיים. תלמידיו ומקרביו ספרו נפלאות על יחסו לאשתו הרבנית, כמה היה מכבדה ועוזרה למעלה מכוחותיו. ובכל זאת תמיד היה חושש שמא לא יצא ידי חובתו כלפיה, והיה מבקש ממנה מחילה וסליחה. מזעזעת היתה פרידתו ממנה בערב יום הכיפורים לפני עוזבו את הבית לתפילת ערבית, שעם כל יחסו הנפלא כלפיה במשך כל השנה, חשש שמא עדיין לא נהג כשורה עמה לפי כבודה. ובעיניים זולגות דמעות היה מתחנן אליה שתסלח לו מכל הלב. ("ענף עץ אבות" עמוד קצח) וכן העיד מורנו הראש"ל רבנו יצחק יוסף שליט"א על אביו מרן מלכא זצוק"ל שהיה מבקש מחילה מרעייתו הרבנית מרגלית ז"ל בערב כיפור בדמעות ממש.

מה הדאיג את הרב?

באחד הימים נזדעזעו תושבי הארץ, כשנודע שבאחד הקיבוצים מגדלים שפנים למאכל, ה' ירחם. כנס בחור אצל הגאון רבי אריה לייב חסמן זצ"ל, המשגיח של ישיבת "חברון", ומצאו דופק באצבע על השולחן בלי לדבר. ידע הבחור, כי כך נוהג הרב כשמצטער הוא מאוד, שאל התלמיד לפשר הענין.

ענה לו הרב: נאמר: "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה", הנה חושש אני שבשל החטא החמור שנעשה כאן בארץ ישראל של אכילת שפנים, יגרשו אותנו מארצנו הקדושה. מילא - אני, אבל כיצד תוכל אשתי הרבנית החולה ללכת?"

כך חש רבי לייב בצורה מוחשית כל כך את חומר החטא והעונש על מאכלות אסורות. ומאידך רואים שעם כל הצער הגדול הזה, היאך חושב הרב על רעייתו, באומר: "אבל כיצד תוכל אשתי הרבנית החולה ללכת?!"

הוא לא ביקש מחילה מאשתו

מספר הגאון רבי אליהו בר שלום שליט"א, רבה של בת ים, בספרו הנפלא "משפט הכתובה" (חלק ה עמוד רה) על הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל שבשעה שעמד על יד מיטת אשתו בלווייתה, אמר: "נוהגים לבקש מחילה. אנחנו שחינו כל הזמן חיים של תורה [54 שנים], את יודעת שאין לי על מה לבקש מחילה". והנה בהזדמנות אחרת, אחד התלמידים הרהיב עוז ואמר לרב שאינו מאמין, כי איך יתכן שאין על מה לבקש סליחה 54 שנים. השיב לו הרב, נכון שלפעמים היו ויכוחים ודיונים, אבל בלי להעליב חלילה. הלוא ברור כי זה טבע האדם, שמכיון שאין הדעות שוות, ממילא נוצרות דעות מנוגדות בעניינים שונים. רק שהאיש החכם מתנהג בדרך התורה, באופן שעדיין אינו צריך לבקש על זה מחילה וסליחה.

מחילה מחמיו וחמותו

מאחר שנפסק בשלחן ערוך (יורה דעה סימן רמ סכ"ד, וסימן שעד ס"ו), שחייב אדם בכבוד

חמיו וחמותו, על כן יש לבקש מהם מחילה, כי שמא פגע בכבודם ולא דיבר אליהם כיאות או לא נהג בכבודם כהלכה.

הריני מוחל וסולח לכולם

ראוי ונכון שכל אדם יאמר בערב יום כיפור: "הריני מוחל וסולח לכל מי שחטא כנגדי בין בגופי בין בממוני בין בכבודי בין בכל אשר לי". ונוהגים שהשליח ציבור מכריז בליל כיפור קודם 'כל נדרי' ואומר: "רבותי, תמחלו זה לזה". וכולם עונים: "מחלנו". ומנהג יפה הוא. (ורמג, רמד)

נעשה קטגורו סנגורו – אמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פרק מה): השטן שרגיל לקטרג על ישראל כל ימות השנה, מלמד עליהם סנגוריה ביום הכיפורים. ואומר: ריבון כל העולמים יש לך עם אחד כמלאכי השרת, מה מלאכי ישראל אין בהם אכילה ושתייה, כך ישראל אין בהם אכילה ושתייה. מה מלאכי השרת יחפי רגל, כך ישראל יחפי רגל. **מה מלאכי השרת שלום ביניהם, כך ישראל שלום ביניהם.** מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא, כך ישראל נקיים מכל חטא. והקב"ה שומע עתירתם של ישראל מהקטגור, ומכפר על כל העם מקטון ועד גדול. (ת"ה קס)

המכבד את הבריות

כתב הגאון החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת ה אות טז): כפי מה שמתנהג האדם עם משרתיו ועם בני ביתו, כך מתנהגים עמו בשמים על פי מידותיו. ואם מתנהג עימהם באהבה וחביבה, בנועם וברוך, כך יתנהגו עמו בשמים. אבל אם מתנהג עימהם בדרכים קשות, חס ושלוש יתנהגו עמו כך. ודי במילים אלו כדי שישנה האדם את הנהגתו הלא טובה בבית, וינהג בדרכים ישרות, טובות ונוחות.

וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספרו "תוכחת חיים", מעשה נורא שנתגלה לי בחזיון לילה באחד מעשירי עירנו שהיה תם וישר ונפטר, ולאחר חודש ימים ראיתי אותו בחלום שהיה לבוש בגדים נאים ושש ושמה. ושאלתי אותו על מה ולמה זכה לכל הכבוד הזה, ואמר לי שזכה לחיי העולם הבא על אשר לא השתעבד במשרתיו באכזריות ובקושי, כי אם ברחמנות שלא היה מכביד עולם עליהם, ויהי חלום. ושוב חקרתי בדבר וידעתי נאמנה שכך היתה מדתו הטובה, שלא לצער למשרתים שלו בשום שרות כבד, ולרחם עליהם בכל מה שאפשר, אשריו ואשרי חלקו. עד כאן.

ובאמת שהרב עצמו היה נאה דורש ונאה מקיים, כפי שהעיד עליו בנו הגאון רבי אברהם פלאג'י זצ"ל בספרו "צוואה מחיים": "מתוק לפיות עם כל אדם, ולמשרתות בשעת אכילתם, מי הוא מבני הבית שיוכל לבקש אפילו כלי מים לשתות או קערה או מזלג מהמשרתת כשהיא יושבת לאכול. גם לא היה מניח לנו לעורר למשרתות בבוקר אפילו שהאיר היום, כי הן עייפות ויגעות, ושם ינחו יגיעי כח עוד מעט".

(שלחן ערוך המדות אהבת הבריות עמוד שצה)

מי צדיק ומי רשע

פרק ג. כל אחד ואחד מבני האדם, יש לו זכויות ועוונות, מי שזכויותיו יתרות על עוונותיו, צדיק. ומי שעוונותיו יתרות על זכויותיו, רשע. מחצה למחצה, בינוני.

ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות, אלא לפי גודלן: יש זכות אחת שהיא כנגד כמה עוונות. ויש עוון אחד שהוא כנגד כמה זכויות. ואין שוקלים אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכים הזכויות כנגד העוונות.

[והיאך ידע האדם אם הוא צדיק? כשיבדוק את עצמו להיכן נוטים שאיפותיו, היכן שמח הוא יותר, בעסק התורה או בעסק האכילה. היכן מקפיד הוא יותר שיהיה מתוקן, האם בארוחתו שתהיה לו מנה ראשונה ושניה וקנינוח, או בתפילתו להתפלל כהוגן ובכוונה מתחילה ועד סוף. מהו מעדיף שיגמר יותר מהר, האכילה או התפילה, הטיול או לימוד התורה. וכן הלאה בכל ענייני היום יום.]

התחרט על המצוות

כל מי שהתנחם על המצוות שעשה, ואמר בלבו מה הועלתי בעשייתך, אולי לא הייתי עושה אותך, הרי זה איבד את כולו, ואין מזכירים לו שום זכות בעולם הבא. [ועיין בחוברת "האבלות בהלכה ובאגדה" (עמוד 97) מעשה נורא על זה.]

עורו ישנים

אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב היא, רמז יש בה: כלומר עורו ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו מתרדמתכם, וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה.

לפיכך צריך כל אדם שיראה את עצמו כל השנה כולה, כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב: חֲטָא חֲטָא אחד הרי הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף חובה, וגרם להם השחתה. אבל עשה מצוה אחת, הרי הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, וגרם להם תשועה והצלה.

ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות, מראש השנה עד יום הכיפורים, יותר מכל ימות השנה.

הבחירה היא אך ורק ביד האדם

פרק ה. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות את עצמו לדרך טובה ולהיות

צדיק, הרשות בידו. ואם רצה להטות את עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו הוא, שנאמר (בראשית ג כב): "הֲנֵן הָאָדָם הִיָּה פֶּאֶחַד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרָע". כלומר הן מין זה של האדם, היה אחד בעולם, ואין לו מין שני דומה לו בזה הענין, שבדעתו ובמחשבתו ידע הטוב והרע, ויעשה כל מה שהוא חפץ, ואין מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיון שכן הוא, "פֶּן יִשְׁלַח יְדוֹ וְלָקַח גַּם מִעֵץ הַחַיִּים".

אל יעבור במחשבתך דבר זה שאומרים טיפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן, אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו, או רשע כירבעם בן נבט, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, וכן שאר כל הדעות. ואין מי שיכפה את האדם, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. הוא שירמיה הנביא אמר (איכה ג לח): "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב", כלומר אין הבורא גוזר על האדם לא להיות טוב, ולא להיות רע. וכיון שכן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו, ולכך ראוי לו לבכות ולקונן על מה שעשה לנפשו, וגמל לה רעה. והואיל ומדעתנו עשינו הרעות, ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשענו, שנאמר "נחפשה דרכינו ונחקורה, ונשובה עד ה'".

ועיקר זה עיקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה, שנאמר "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע". וכתוב: "ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה", כלומר שהרשות בידכם, וכל שיחפוץ האדם לעשות ממעשה בני האדם עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים", כלומר שאין הבורא כופה את בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה, אלא ליבם מסור להם.

יפה שעה אחת קודם

פרק ז. לעולם יראה אדם את עצמו כאילו הוא נוטה למות, ושמה ימות עתה ונמצא עומד בחטאיו. לפיכך ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר כשאזקין אשוב, שמה ימות קודם שיזקין.

מחשבות אדם ותחבולותיו

ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגניבה. שכשם שצריך אדם לשוב מאלו, כך צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הכעס, ומן האיבה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההיתול [ליצינות], ומרדיפת הממון והכבוד, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור

בתשובה. ואלו העוונות, קשים יותר מאותן שיש בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה לו לפרוש.

גובה הלב

כתב הרמב"ם (פרק ב מהלכות דעות): יש דעות שאסור לו לאדם להתנהג בהן בדרך הבינונית, אלא יתרחק עד הקצה האחר, והוא גובה הלב, שאין הדרך הטובה שיהיה האדם עניו בלבד, אלא שיהיה שפל רוח, ותהיה רוחו נמוכה למאוד. ולפיכך נאמר במשה רבנו "עניו מאוד", ולא נאמר עניו בלבד. לכך ציוו חכמים, מאוד מאוד הוא שפל רוח. ועוד אמרו (סוטה ה ע"א): כל המגביה ליבו כפר בעיקר, שנאמר: "ורם לבבך, ושכחת את ה' אלוהיך". ועוד אמרו בנידוי יהיה מי שיש בו גסות הרוח, ואפילו מקצתה.

כעס

הכעס, היא דעה רעה עד מאוד, וראוי לאדם שיתרחק ממנה עד הקצה האחר, וילמד עצמו שלא יכעס אפילו על דבר שראוי לכעוס עליו. ואם רצה להטיל אימה על בניו ובני ביתו, או על הציבור אם היה פרנס, כדי שיחזרו למוטב, יראה עצמו בפניהם שהוא כועס, אך תהיה דעתו מיושבת בינו לבין עצמו, כאדם שהוא מדמה [מצניג] איש בשעת כעסו, אבל הוא אינו כועס.

אמרו חכמים הראשונים, כל הכועס, כאילו עובד עבודה זרה. ואם חכם הוא, חכמתו מסתלקת ממנו. ואם נביא הוא, נבואתו מסתלקת ממנו. בעלי הכעס, חיהם אינם חיים. לפיכך ציוו חכמים להתרחק מן הכעס, עד שינהיג את עצמו שלא ירגיש אפילו לדברים המכעיסים. וזו היא הדרך הטובה. ודרך הצדיקים הן: עלובים, ואינם עלובים. שומעים חרפתם, ואינם משיבים. עושים מאהבה, ושמחים בייסורים. עליהם הכתוב אומר: "ואוהביו, כצאת השמש בגבורתו".

סייג לחכמה שתיקה

לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא בדברי חכמה או בדברים שהוא צריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמידו של רבנו הקדוש, שלא שח שיחה בטילה כל ימיו, וזוהי שיחת רוב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף, לא ירבה אדם בדברים. ועל זה ציוו חכמים ואמרו, כל המרבה דברים, מביא חטא. ואמרו: לא מצאתי לגוף טוב, אלא שתיקה.

סייג לחכמה, שתיקה. לפיכך לא ימהר להשיב, ולא ירבה לדבר. והמלמד לתלמידים ילמדם בשובה ונחת, בלא צעקה, ובלא אריכות לשון. הוא ששלמה אומר (קהלת ט ז'): "דברי חכמים בנחת נשמעים".

לשון חלקלקות

אסור לאדם להנהיג את עצמו בדברי חלקות ופיתוי. ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב, אלא תוכו כברו [פנים לבו כמו בחוץ], והעניין שבלב, הוא הדבר שבפה.

גניבת דעת

אסור לגנוב דעת הבריות, ואפילו דעת הגוי. כיצד? לא יפציר בחברו שיאכל אצלו, והוא יודע שאינו אוכל. ולא ירבה לו במתנות, והוא יודע שאינו מקבל. ולא יפתח לו חבית בפניו, כדי לפתותו שבשביל כבודו הוא פותח, כל שבלא זה הוא צריך לפתוח את החבית, וכן כל כיוצא בזה. ואפילו מילה אחת של פיתוי וגניבת דעת, אסורה. אלא שפת אמת ורוח נכון, ולב טהור מכל עמל [עיון] והוות [מרמה].

ליצנות. שמחה.

לא יהיה אדם בעל שחוק והיתול, ולא עצב ואונן, אלא שמו. כך אמרו חכמים, שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה. וציוו שלא יהא אדם פרוץ בשחוק, ולא עצב ומתאבל, אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

איזהו עשיר השמח בחלקו

לא יהיה אדם בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצל ובטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה, ממעט בעסק ועוסק בתורה. ואותו המעט שהוא חלקו, ישמח בו.

אמצעי שלם

ולא יהיה - לא בעל קטטה ולא בעל קנאה, ולא בעל תאוה ולא רודף אחר הכבוד. כך אמרו חכמים: הקנאה והתאוה והכבוד, מוציאים את האדם מן העולם. כללו של דבר: ילך במידה הבינונית שבכל דעה ודעה, עד שיהיו כל דעותיו מכוונות באמצעות. והוא ששלמה אמר (משלי ד כו): "פִּלְס מַעְגַּל רִגְלְךָ, וְכָל דְרָכֶיךָ יִכְנָוּ". (עד כאן מהרמב"ם בהלכות דעות)

בעל תשובה - אין כמוהו

כותב הרמב"ם: אל ידמה בעל תשובה שהוא מרוחק ממעלת הצדיקים, מפני העוונות והחטאים שעשה. אין הדבר כן, אלא **אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאילו לא חטא מעולם. ולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם חטא, ופירש ממנו וכבש יצרו.** אמרו חכמים, מקום שבעלי תשובה עומדים, אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. כלומר מעלתם גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שכובשים את יצרם יותר.

מעלות התשובה

כל הנביאים ציוו והזהירו על התשובה, ואין ישראל נגאלים אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותם ומיד הם נגאלים, שנאמר: "ושבת עד ה' אלוהיך ... ושב ה' אלוהיך את שבותך... ושב וקבצך מכל העמים...". גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלהיך".

התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנוי לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה - והיום הוא **אהוב ונחמד, קרוב וידיד**. אמש היה זה מובדל מה' אלוהי ישראל, צועק ואינו נענה, עושה מצוות וטורפים אותן בפניו. והיום הוא מודבק בשכינה, צועק ונענה מיד, עושה מצוות ומקבלים אותן בנחת ושמחה, ולא עוד אלא שמתאווים להם. (ועיין בכל זה בעלון "ותתענג בדשן" גיליון מס' 44 ותרזה נחת)

תשובה מאהבה

הזוכה לשוב בתשובה מאהבת השם יתברך באמת, כל עוונותיו מתכפרים לו מיד, ומחשיבים לו בשמים כאילו עשה במקומם מצוות, ואינו מקבל שום עונש או יסורים. אבל השב בתשובה מיראת העונש, נהפכים לו העוונות שעשה במזיד לשגגות, וצריך כפרה עליהם. (ורבנו מאיר הלוי מטוליטולא, רבי יאשיהו פינטו, קול יעקב, מרן החדיד"א, הגר"ח ביז'ה, צפיהית בדבש, חכמה ומוסר, בני יששכר, נחל יצחק אלחנן, אגודת אזוב, מנחת חינוך. ריב)

מעלתם מתגדלת

בעלי תשובה, דרכם להיות שפלים וענווים ביותר, ואם חירפו אותם הכסילים בהזכירם להם מעשיהם הראשונים, ואמרו להם אמש היית עושה כך וכך, אל יתרגשו מהם, אלא שומעים ושמחים ויודעים שזו זכות להם. וכל זמן שהם בושים ממעשיהם ונכלמים מהם, זכותם מרובה ומעלתם מתגדלת, כי ההכנעה היא מעיקרי התשובה, וכל המעביר על מידותיו, מעבירים לו על כל פשעיו.

חטא גדול הוא לומר לבעל תשובה, זכור מעשיך הראשונים, או להזכירם בפניו כדי לביישו, או להזכיר דברים ועניינים הדומים להם, כדי להזכירו מה עשה. וכבר הזהירה תורה באונאת דברים, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו".

כשהם חוזרים ממעשיהם הרעים, הרי הם כצדיקים גמורים

שאל אליהו הנביא את רבי נהוראי, מפני מה ברא הקב"ה שקצים ורמשים בעולם? אמר לו לצורך נבראו, שבשעה שהבריות חוטאים, מיד הקב"ה מביט בהם ואומר: ומה שרצים הללו שאין בהם צורך אני מקיימם, אלו הבריות שיש בהם צורך, שכיון שהם חוזרים ממעשיהם הרעים, הרי הם כצדיקים גמורים, על אחת כמה וכמה. (מדרש תהלים יח יב, ילקוט שמעוני בראשית כה)

מהם חיי העולם הבא?

פירק ת. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא. והם החיים שאין עמהם מוות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארכת ימים". מפי השמועה למדו, "למען ייטב לך" לעולם שכולו טוב, "והארכת ימים" לעולם שכולו ארוך, וזהו העולם הבא.

העולם הבא אין בו גוף, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכים להם בעולם הזה. ולא יארע בו דבר מן הדברים שקורה לגופות בעולם הזה, כגון אכילה, שתיה, ישיבה, עמידה, שינה, מיתה, עצב, צחוק, תשמיש וכיוצא בהם, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה.

שמה תקל בעיניך טובה זו, וידמה לך שאין שכר המצוות ומציאות האדם שלם בדרכי האמת, אלא בהיותו אוכל ושותה מאכלים טובים... ולובש בגדי שש ורקמה, ושוכן באוהלי שן, ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמים אלו הערביים הטיפשים האווילים השטופים בזימה. אין זה כן, שהחכמים ובעלי דעה יודעים שכל הדברים האלו דברי הבאי והבל הם, ואין בהם תועלת. ואינם טובה גדולה אצלנו בעולם הזה אלא מפני שאנו בעלי גוף, וכל הדברים האלו צורכי הגוף הם, והנפש מתאוה להם ומחמדתם רק מפני צורך הגוף, שימצא חפצו ויעמוד על בוריו. אבל בזמן שאין גוף, נמצאו כל הדברים הללו בטלים ומבוטלים.

את הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שום דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעים בעולם הזה אלא טובת הגוף ולה אנו מתאוים, אבל אותה הטובה היא גדולה עד מאוד, ואין לה ערך בטובות של עולם הזה אלא בדרך משל. אבל בדרך האמת שנערוך טובת הנפש בעולם הבא, כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשקה, אינו כן, אלא אותה הטובה, גדולה היא עד אין חקר, ואין לה לא ערך ולא דמיון.

כבר הודיעונו החכמים הראשונים שטובת העולם הבא, אין כוח באדם להשיגה על בוריה, ואין יודע גודלה ויפיה ועוצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו. ושכל הטובות שהתנבאו בהם הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של הגוף, שנהנים בהם ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל. אבל טובת חיי העולם הבא אין לה ערך ודמיון, ולא דימוה הנביאים, כדי שלא יפחתו אותה בדמיון. הוא שישעיה אומר (ישעיה סד ג): "עין לא ראתה, אלוהים זולתך, יעשה למחכה לו", כלומר: הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא רק האלוקים, תעשה לאדם שמחכה לו. אמרו חכמים, כל הנביאים כולם לא התנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא "עין לא ראתה, אלוהים זולתך".

ערב יום הכיפורים

סליחות

נוהגים להרבות בסליחות ובתחנונים בערב יום הכיפורים באשמורת הבוקר. ואם אומרים את הסליחות של ערב כיפור לאחר הזריחה, ידלגו את אמירת הוידוי. ונהגו לעשות 'התרת נדרים' בערב יום הכיפורים. (רכט. ת"ה קעז)

תפילת שחרית

אין אומרים בתפילת שחרית וידוי ונפילת אפים. וכן אין אומרים מזמור 'יענך ה' ביום צרה', ומזמור 'תפילה לדוד'. ומנהג בני אשכנז שלא לומר גם 'מזמור לתודה'. מפני שבזמן שבית המקדש היה קיים לא הקריבו קרבן 'תודה' בערב כיפור, מפני שהיה צריך להביא עם הקרבן 40 חלות 101 חמץ ו-30 מצה, וחששו שמא לא יספיקו בערב כיפור לגמור לאכול את כל החלות, ונמצא שהיה מגיע לפסול של 'נותר'. אולם מנהג בני ספרד לאומרו, כיון שאין מזמור זה נתקן לשם קרבן 'תודה' אלא לשם הודאה. (עיין טור ובית יוסף סימן רפא. רכט)

אכילה

מצוה מן התורה לאכול ולשתות ולהרבות בסעודה בערב יום הכיפורים, ולכתחילה יאכל לחם לפחות בסעודה אחת. ומצוה זו נוהגת גם בנשים. וגם חולה שיש בו סכנה שחייב לאכול ביום כיפור, בכל זאת מצוה שיאכל בערב כיפור. ואפילו תלמידי חכמים השוקדים על לימודם, צריכים להרבות באכילה ושתיה, על אף שממעטים בכך מלימודם. (רל, רלב, רלה)

כרחם אב על בנים

הטעם למצות האכילה בערב כיפור, בארו רבותינו על פי משל לאדם שהיה לו ילד שעשועים שלא התנהג כשורה, כעס עליו וציווה להתענות יום אחד, אך ברחמיו עליו ציווה להאכילו ולהשקותו יום אחד לפני כן, כדי שיוכל לסבול את התענית. כן ה' יתברך אב רחמן, ציווה עלינו להתענות ביום הכיפורים לכפר על עוונותינו, וציווה עלינו להתחזק באכילה ושתיה קודם התענית, כדי שנוכל להתענות למחר. ועוד טעם אמרו בזה, משום שעל ידי האכילה והשתיה יהיה שמח וטוב לב, ומיושב בדעתו, ובשעה שלבו טוב עליו, יתן אל לבו להתפייס עם חברו בערב כיפור. (רלא. ת"ה קסח)

מלאכה

העושה מלאכה בערב כיפור, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. (רלז)

מאכלים קלים

אין לאכול בערב כיפור אלא מאכלים קלים שנוחים להתעכל, כדי שלא יהא שבע ביותר ויראה כמתגאה בשעה שמתפלל. ויש נוהגים לאכול דגים לכבוד היום בסעודת הבוקר אבל לא לאחר מכן. ובשאר היום לא יאכל דברים המחממים את הגוף כמו ביצים, חלב, שום מבושל, דגים, בשר שמן וכיוצא. (רלט)

אכילת דגים בערב כיפור

מעשה היה ברומי בערב כיפור, שהלך חייט יהודי ירא שמים לשוק לקנות דג לסעודתו, ונמצא שם רק דג אחד, והזדמן שם עבדו של המושל שעמד לקנותו, והחלו להתמקח היהודי ועבד המושל על המחיר עד שהגיעו לשנים עשר דינרי זהב, וזכה בו אותו יהודי חייט. בעת הסעודה שאל המושל את עבדו מדוע לא הבאת לי דג לסעודתי, אמר לו אדוני לא אכחד ממך, כי לא נמצא בשוק אלא דג אחד, והזדמן שם יהודי אחד שרצה לקנותו, והתמודדתי עמו על מחירו עד שהגיע לי"ב דינרי זהב, וכי היית רוצה שאקנה לך דג בי"ב זהובים? אמר לו המושל ומיהו היהודי הזה שקנאו, א"ל חייט פלוני, קרא לו המושל, אמר לו מה ראית חייט שכמוך לקנות דג בי"ב זהובים. א"ל החייט, אדוני יש לנו יום אחד בשנה והוא יום הכיפורים שמתכפרים בו כל העוונות שעשינו במשך השנה, וכאשר הוא מגיע האם אין אנו חייבים לכבדו כמיטב יכולתנו? א"ל המושל הואיל ונתת טעם יפה לדבריך, זכאי אתה! ופרע לו הקב"ה שכר לאותו חייט, שכיון שבא לביתו וחתך את בטן הדג, זימן לו הקב"ה בתוכו מרגלית טובה והתפרנס ממנה כל ימיו. (בראשית רבה פרשה יא אות ד. רמז)

"קלי צום"

המצטער הרבה בתענית, רשאי לבלוע כדור להקלת הצום, שלא ירגיש בצער. (רינו)

מקוה

מנהג חשוב לטבול במקוה בערב יום הכיפורים, כדי להתפלל בטהרה. וגם לשם תשובה, כגר המתגייר שצריך טבילה. (מהרי"ל) ואולם מי שאינו יכול לטבול, נכון שיעמוד תחת סילון המקלחת כשהברז פתוח עד שישער שנשפכו על גופו כמות של תשעה קבים מים [כ- 12.5 ליטר]. ושליחי ציבור יזהרו ביותר בטבילה זו. וכתב בשו"ת מן השמים, שאם שליחי ציבור יטהרו במקוה בכל מקום, ימהרו ביאת הגואל. (רמה, רמז)

במקוואות של היום שהם חמים, אין להזכיר שם שמים או להרהר בכוונות, ולא רק בתוך המים אלא אפילו בחדר, כיון שיש להם דין מרחץ שאסור בהרהור כדן בית הכסא. ורק בנהרות או במקומות שהמים תמיד קרים, מותר להזכיר שם שמים, ויקפיד שראשו יהיה מכוסה. (הרשב"א, המאירי, מהרי"ו, כ"מ, משנ"ב ועוד. רמז)

מלקות

יש נוהגים שכל הקהל לוקים שלושים ותשע מלקות ברצועת עור קלה בערב כיפור, ואומרים וידוי באותה שעה, והמלקה אומר פסוק 'והוא רחום יכפר עוון' שלוש פעמים, ועל כל תיבה נותן מכה אחת. ויזהר המלקה שלא ילקה בחזקה. ונהגו מנהג זה, כדי שמתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו. (תריז ס"ו. רמט)

תפילת מנחה

מתפללים מנחה קודם סעודה מפסקת, ואומרים וידוי הארוך בסיום העמידה, מחשש שמא יארע קלקול בסעודה, ולא יוכל להתוודות אחר כך. (רמט)

סעודה מפסקת

נהגו לטבל את חתיכת המוציא בסוכר. ונכון להביא גם מלח. (רנב)

קבלת יום כיפור

צריך להפסיק מבעוד יום מאכילה ושתייה ומכל המלאכות האסורות בכיפור, כי מצוה מהתורה להוסיף מחול על הקודש. ויש להזהיר גם את הנשים בזה. (רנב, רנה)

קבלה בפה

אף אם גמר את סעודה המפסקת וחשב בלבו שלא יאכל ולא ישתה עוד, עדין רשאי לאכול ולשתות קודם השקיעה, כל שלא אמר בפיו שמתחיל להתענות. (רנה)

סגולה בדוקה ומנוסה

סגולה לפני כל צום, ליקח כוס מים וישתה ממנו שבע לגימות, ובכל לגימה ינשק המזוזה, ויבקש מה' שלא יהיה רעב ולא צמא בצום, ומובטח לו שכך יהיה.

בגד נאה

אמרו חז"ל (מסכת שבת קיט ע"א) על הפסוק (ישעיה נח יג) 'לקדוש ה' מכובוד', זהו יום הכיפורים שאין בו לא אכילה ולא שתייה, אבל כבדהו בכסות נקיה. ולכן ילבש בגדים נאים לכבוד יום הכיפורים. ויש מבני אשכנז הלובשים חלוק לבן הנקרא 'קיטל'. ופורסים מפה נאה על השלחן כמו בשבת, ונותנים עליה ספרי קודש. (רנט)

נר נשמה

נהגו להדליק נר בערב כיפור לעילוי נשמה, ודי בנר אחד לעילוי נשמת כמה נפטרים. וכעין מה שאמרו (שבת קכב ע"א): "נר לאחד נר למאה".

כתב הרא"ש, נוהגים שכל אחד מדליק נר בערב יום הכיפורים, כי כבוד הוא להשם יתברך לכפר על אביו ואמו, שנאמר (ישעיה כד טו): "בְּאָרְיִם כִּבְדוּ ה'". (ארחות חיים, הכל בו והרמ"א) ומכאן נהגו שגם ביום פטירת אביו או אמו מדליקים נרות לעילוי נשמתם, מידי שנה. ובשו"ת כתב סופר כתב, שמנהג זה יש בו מצות עשה של כיבוד אב ואם. (חזו"ע אבלות ח"ג עמ' נו. ה"ע ח קיט)

הדלקת נרות

פשט המנהג כמעט בכל תפוצות ישראל להדליק נרות בערב יום הכיפורים. וקודם ההדלקה תברך: "בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצוותיו, וציונו להדליק נר של [שבת ו] יום הכיפורים". ומנהג רוב בנות אשכנז להדליק תחילה ואחר כך לברך. (רנו) ועיין בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה" בהרחבה בטוב טעם ודעת.

שהחינו

גם נשים צריכות לברך 'שהחינו' ביום הכיפורים כשם שמברכים בכל חג, וכמבואר להלן. ומכל מקום, אין לאשה לברך 'שהחינו' קודם הדלקת הנרות, כיון שבברכה זו היא מקבלת את קדושת יום הכיפורים, ושוב יהיה אסור לה להדליק את הנרות. ואמנם רשאית לברך 'שהחינו' אחר גמר ההדלקה מיד, ותשים לב לחלוץ את נעלי העור קודם שתברך. ולא תאכל ולא תשתה לאחר הברכה, כיון שקבלה עליה תוספת יום הכיפורים לכל הדינים. (רנו)

יום הכיפורים

חמשה עיניוים

יום הכיפורים כולו, אסור באכילה ושתיה, רחיצה, סיכה, נעילת נעלי עור, ותשמיש המיטה. וכל הדינים בו שווים בין לאנשים ובין לנשים. (עדר)

אכילה ושתיה

אסור לאכול ולשתות אפילו כלשהו. ואפילו טועם ופולט אסור. ואפילו המאכל או המשקה מר ואינו אוהבו כלל, אסור. (ערה. ת"ה ריג, רטו)

מסטיק

אסור ללעוס מסטיק ביום כיפור, אפילו אם אין בו טעם כלל. (חזו"ע ארבע תעניות לו)

נתינת מאכל לקטנים

אין המאכל מוקצה ביום כיפור, ולכן מותר להאכיל את הילדים הקטנים, ואין חשש שמא יאכל או ישתה גם הגדול. (רפ"ו, שלד. ת"ה ריט)

בשמים

מצוה לברך על הבשמים ביום הכיפורים, כדי להשלים למאה ברכות שחייב אדם לברך בכל יום. ויקח ארבעה סוגים, שהם: "הנותן ריח טוב בפירות" [אתרוג, לימון, מילון, לאחר שישפשף מעט את הקליפה], "עצי בשמים" [לואיזה, הדס], "עשבי בשמים" [נענע, רודא], "מיני בשמים" [בושם]. ואשרי המביא בשמים לבית הכנסת, לזכות את הציבור ביום קדוש זה, וקונה סגורים לעצמו. (רפג. ח"ע ברכות שיג)

וכתב מרן הראש"ל רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל (שו"ת יביע אומר ח"ט סימן קח אות קו): וכן אני נוהג בשבת וביום הכיפורים כדי להשלים מאה ברכות, אני מברך בורא עצי בשמים על הדס או לואיזה או עטרייה, ואחר כך מברך בורא עשבי בשמים על נענע, וכן על רודא, ומקדים לפני כולם ברכת "הנותן ריח טוב בפירות" על לימון, או על מילון שיש בקליפתם ריח טוב. ע"כ. ומחייבת הרב למצוות, היו לו בבית עציצים של עצי ועשבי בשמים, כדי להשלים מאה ברכות.

רחיצה

אסור להתרחץ ביום הכיפורים בין במים חמים ובין בצוננים, ואפילו מקצת גופו, ואפילו להושיט אצבעו במים, אסור. ומכל מקום לא אסרו אלא רחיצה של תענוג, אבל אם היו ידיו מלוכלכות בעפר וכיוצא בזה, או שנטף דם מחוטמו, מותר לרחצם, כיון שאין זו רחיצה של תענוג. (שי)

נטילת ידים בבוקר

הקם משנתו בבוקר, נוטל ידיו בכלי שלוש פעמים לסירוגין [דהיינו ששופך מים על יד ימין ואחר כך על יד שמאל, וחוזר כך שלוש פעמים], עד סוף קשרי אצבעותיו, ומברך "על נטילת ידים". וכתבו המקובלים, ואף שמן הראוי היה גם בתשעה באב ויום הכיפורים ליטול ידיו עד סוף הפרק כדרכו בכל השנה, מכל מקום מאחר וביום הכיפורים אין הסטרא אחרא שולטת, לכן די לנו ליטול עד סוף קשרי האצבעות, ובתשעה באב שכל היום שלה בעוונותינו, אינה מקפדת על רוח רעה מועטת שכזו. ושי. ועיין בחוברת "ארבע התעניות בהלכה ובאגדה"

רחיצת ידים לאחר בית הכסא

היוצא מבית הכסא, שוטף ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ומברך "אשר יצר". ואם ידיו מלוכלכות, מותר לרחוץ כל מקום שיש בו לכלוך. ופשוט שאם נצרך לנקבו גדולים, שיקנח במים כמו בכל ימות השנה, כי זהו עיקר הניקיון. ואמנם, אם אין לו מים, יקנח במגבונים. ואם אין לו מגבונים, יקנח בניירות לחים. ואם אין שום אפשרות כזו, יקנח בנייר יבש ויקפיד לנקות היטב היטב. וכמבואר בחוברת "סדר היום בהלכה ובאגדה". (שיא)

רחיצת פנים

כשקם משנתו לא ירחץ פניו במים. ואם יש לו לפלוף על יד עיניו, מותר לרחוץ את המקום המלוכלך בלבד, כי אין זו רחיצה לתענוג. ומי שהוא אסטניס ואין

דעתו מיושבת עליו כשאינו רוחץ פניו בבוקר, מותר לו לרוחץ את פניו. ובני אשכנז מחמירים גם לאסטניס שלא ירחץ את פניו. (תקנד סי"א. תריג ס"ד)

כלה שנשאת מתאריך ט' באלול, כיון שבכיפור היא בתוך שלושים יום מהחתונה, מותר ברחיצת פניה, מפני שהיא צריכה להתנאות ולהתחבב על בעלה. (שיב)

מקוה

אסור לטבול במקוה אפילו לרגיל בכל יום. וכן אשה שהגיע זמנה בליל כיפור, תטבול במוצאי כיפור. (ת"ה רכז)

סיכה

אסור לסוך בשמן או בקרם אפילו מקצת גופו ואפילו שכוונתו להעביר רק את הלכלוך, אבל כשכוונתו לרפואה, מותר, כל שהדרך לסוך כן בחול, ובלבד שמותר לו לקחת תרופה כדין שבת. [ובתשעה באב מותר אף כשכוונתו רק להעביר את הלכלוך.] [וסימן תריד ס"א. שיג. חזו"ע ארבע תעניות רצד]

דאודורנט

מותר להתיז ריח טוב על הגוף, כדי להעביר את ריח הזיעה. (חזו"ע ארבע תעניות רצה)

מי בושם

אסור לתת מי בושם על הידים משום איסור רחיצה. אבל אם בלאו הכי הוא נוטל ידיו, כמו בקימה בבוקר או לברכת כהנים, יכול ליטול ידים במים שמעורב בהם ריח טוב, כמי ורדים וכיוצא בהם. (עיין קול אליהו ישראל ח"א סימן לט, ומרן החיד"א בשו"ת חיים שאל חלק א סימן עד אות נו)

נעילת הסנדל

אסור לנעול סנדל או מנעל של עור ביום כיפור, אבל מנעל העשוי מגומי או מבד ושאר מינים, אף על פי שאין לו צער בהליכתו, מותר לנועלו. (שיג)

נעלי עץ או גומי שיש להם רצועת עור קטנה מלמעלה שמכניסים בה את ראשי האצבעות, מותר לנועלם אבל אם העור חופה את הרגל ומגן עליו, אסור. (חזו"ע ארבע תעניות עמ' שא)

בזמננו מותר לקטנים לנעול נעלי עור, [שרק בזמנם שהיו רגילים הרבה ללכת יחפים במשך השנה, החמירו עליהם בכיפור שלא ינעלו נעלי עור, שהרי רגילים בכך. אבל היום שאין דרך הילדים ללכת יחפים, לא החמירו עליהם], אך טוב שינעלו נעליים אחרות. (שמ)

חולה

חולה שאין בו סכנה, אף שחייב להתענות, מכל מקום מותר הוא בנעילת נעלי עור. והוא הדין ליולדת בתוך שלושים יום. (שיט)

איש ואשה שזכו

אסורים בני הזוג בתשמיש, ואסור לגעת בה כלל, וכן אסורים לישון במיטה אחת. ובמקום צורך מותר להושיט לה חפץ מידו לידה ביום, אבל לא בלילה. (סימן תרטו ס"א. שכה)

מלאכה

יום כיפור אסור מן התורה בעשיית מלאכה כמו בשבת. והוא הדין לכל הדברים האסורים מדברי חכמים כטלטול מוקצה וכיוצא בזה. (רפב)

וכאן המקום ליידע את אחינו התועים מדרך האמת, אשר נזהרים ביום כיפור שלא להדליק אור ולא לנסוע ברכב וכו', ולעומת זאת אינם נזהרים בזה בשבת, ואינם יודעים כי קדושת השבת חמורה יותר מיום כיפור, ולכן בורא העולם נותן התורה החמיר בעונשו של המחלל שבת יותר מהמחלל כיפור. ובאמת שהכל תלוי ברצון האדם, כי כמו שמתאפקים בכיפור שלא לעשן ולא להדליק, ומדליקים קודם את כל האורות שצריך, ונותנים חתיכות דבק סלוטייפ על כפתורי החשמל, כדי שלא יטעה משהו וידליק או יכבה, כך יכולים לעשות בכל שבת ולא להתעצל. וחבל מאוד שאינם לוקחים פסק זמן לשבת ולהתבונן, שבאמת יכולים הם לעשות כן בכל שבת. ואפילו אם נדמה להם שאינם יכולים להיזהר בכל דיני השבת, לפחות יצילו עצמם בחלק מפרטיה, כמו בהדלקת אור שזה דבר קל מאוד להימנע ממנו, כי לא דומה העובר על דברי המלך עשר פעמים, לעובר על דברי המלך עשרים פעם, ואט אט יוסיפו לשמור יותר.

הפטורים מהתענית**עד גיל 9**

קטן או קטנה פחותים מגיל תשע, אינם מתענים כלל, ואפילו אם רצו להתענות, מוחים בהם שלא יתענו ומאכילים אותם. והגדולים מוזהרים להקפיד על הקטנים שיאכלו וישתו כל צרכם.

אמרו בתלמוד ירושלמי (וימא פ"ו ה"ד): מעשה באדם אחד שהיה מהלך בדרך ביום הכיפורים ובתו עמו, אמרה לו בתו, אבא צמאה אני, אמר לה המתיני מעט. חזרה ואמרה לו אבא צמאה אני, אמר לה המתיני, עוד מעט נגיע לבית, ופתאום נפלה ומתה. מכאן יש ללמוד את חומרת הענין שלא לתת לקטנים להתענות ביום כיפור. (של)

גיל 9 או 10

קטנים בגיל תשע או עשר, מתחילים לחנך אותם לתענית שעות. כיצד? אם היו רגילים לאכול בכל בוקר בשעה שמונה, נותנים להם בשעה תשע או עשר, כפי כוחם. ויקפידו ההורים שיאכלו וישתו כהוגן בערב כיפור, ובפרט שירבו בשתייה, כדי שלא יצמאו ויצטרכו לשתות בליל כיפור. ומכל מקום אם התעוררו בלילה ומבקשים לשתות, יתן להם לשתות. ואם רוצים הם להתענות כל היום, אין לתת להם בשום אופן. והורים המזלזלים ונותנים לילדיהם לצום, עתידים ליתן את הדין על שלא שומרים על הפיקדון החשוב שבורא עולם נתן להם. (של. ת"ה רמא)

גיל 11

מן הדין מצוה לחנך את הבנים והבנות מגיל 11 שיתענו תענית שלימה עד סוף יום הכיפורים. אולם בזמנינו שירדה חולשה לעולם, אם רואים ההורים שהם חלשים, לא יתנו להם להתענות אלא עד חצות היום [בערך 12:35, לפי שעון קיץ], ואם גם זה אינם יכולים, רשאים לאכול קודם חצות. אך אם ברור להורים שהם בריאים ויכולים להשלים את התענית עד הלילה, יתנו להם להתענות. (שמס)

בר מצוה

נער בן 13 שנה ונערה בת 12 שנה שהביאו שתי שערות, הרי הם כגדולים לכל דבריהם, וחייבים להתענות מהתורה. ואם הם חלשים, ישאלו רופא. ולא יחמירו עליהם סתם, שכבר נאמר (קהלת ז טז): "אל תהי צדיק הרבה". (שמס)

מעוברות

נשים מעוברות חייבות להתענות, אלא שאם יש לה סיבוכים בהריון, והרופא אומר שאם תצום, יש חשש סכנה לה או לולד, חייבת לאכול. (רפז. הליכות שלמה פא)

אשה שהתעברה בעזרת טיפולים, בהיות ועל פי דעת הרופאים יש "בשבועות הראשונים" של ההריון סכנת הפלה יותר משאר מעוברות, צריכה לשתות כשחל כיפור באותם שבועות, ותנוח הרבה מאוד, ולא תלך לבית הכנסת, אלא תתפלל בשכיבה בבית. (הליכות שלמה אוירבך. רפז, רצה)

מעוברת שהחלו לה צירי לידה סדירים, תתחיל לשתות, כדי שלא תהיה בשעת הלידה במצב של חוסר נוזלים. ולא תחמיר לשתות מעט מעט כל תשע דקות כמבואר להלן, אלא תשתה יותר מהר, כדי שבגופה תהיה מידת הנוזלים הראויה לה בשעת הלידה. וכן אם החלה ירידת מים תשתה ולא תדקדק בזה. ועדיף שיתנו לה משקה המזין את הגוף כחלב או מיץ ענבים. ואם מרגישה שצריכה לאכול ולא די לה בשתייה בלבד, תאכל ותבוא עליה ברכה. (הליכות שלמה. רצ)

מניקות

נשים המניקות חייבות להתענות, ואפילו אם יחסר מעט מהחלב בגלל הצום. ומכל מקום כל מניקה תשתה הרבה חלב בערב הצום, כדי שלא יחסר לה ממזון התינוק בצום עצמו. (רפז)

ואולם, אם התינוק חולה ואם היא תתענה יכולה לגרום חשש סכנה לתינוק, הריהי פטורה מלהתענות. ואפילו אם ישנה אפשרות להשתמש בתחליפי חלב לתינוק, אין להתחשב בכך, כיון שמזונו של התינוק הוא חלב האם. ועל פי רוב, די שתשתה ולא תאכל. (הליכות שלמה אוירבך. רפז. חזו"ע שבת ג תא)

יולדת בתוך שלשה ימים

יולדת בתוך שלשה ימים ללידה, הריהי נקראת חולה שיש בה סכנה ופטורה מלהתענות. ואפילו אם היא אומרת שיכולה להתענות, אין שומעים לה. ואפילו הרופא אומר שיכולה להתענות, אין שומעים לו. ותוך שלושה ימים ללידה, היינו שילדה בתוך שבועים ושתיים שעות קודם יום כיפור. (וזהו שלושה ימים 'מעת לעת'. 'מעת לעת' הוא 24 שעות). ולכן אשה שילדה בתאריך ז' תשרי בשעה 16:00 אחר הצהריים, פטורה היא מלהתענות ביום כיפור עד שעה 16:00. כן פסקו הלכות גדולות, רבנו גרשום, התוספות, האשכול, הרשב"א, הריטב"א, רבנו פרץ, הרא"ש, הר"ן, האור זרוע ועוד רבים מרבתינו האחרונים, שלא אומרים בדין זה 'מקצת היום ככולו', כיון שזה ענין חמור של נפשות, ואסור להחמיר בזה. (רצ)

כתב הרמב"ם: אף על פי שיראה מדברי חכמי הרפואה שבידינו, לא כפי שאמרו חז"ל, אין לך אלא מה שאמרו חכמים, שנאמר: "על פי התורה אשר יורוך... לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכן כתב הריב"ש, שאין לנו לדון בדיני תורתנו ומצוותיה, על פי חכמי הרפואה שהניחו על פי מופתיהם הכוזבים. וכתב בשו"ת דעת כהן, אף אם יאמרו רופאי זמנינו, שהניסיון הורה שכמה יולדות שמעו לקולם והתענו ביום הכיפורים והכל עבר בשלום, מי לידינו יתקע שלא יבואו לידי סכנה לימים הבאים, ומי יודע כמה מהן מתו ממחלות שונות שעיקר סיבתן היתה מחמת התענית, אלא שהרופאים מצאו להן סיבות אחרות לפי האומדנות שלהם. ולכן אסור לזלזל חס ושלום בסכנת נפשות, נגד מה שקבעו חז"ל אשר רוח ה' דיבר בם ומילתו על לשונם. (חזו"ע שבת ג שלא)

יולדת משלשה ימים ועד שבעה

יולדת שעברו שלושה ימים מעת לעת [72 שעות] מהלידה, כל שהיא בתוך שבעה ימים ללידה, תלוי הדבר בהרגשתה, שאם אמרה איני צריכה לאכול, אין מאכילים אותה. אך אם לא אמרה כלום, מאכילים אותה. ושבעה ימים היינו 'מעת לעת'. ולכן אם ילדה בתאריך ג' תשרי בשעה 16:00 אחה"צ, אם לא אמרה איני צריכה לאכול, עד שעה 16:00 ביום כיפור, מאכילים אותה. (רצא)

אם הרופא קבע שאם היא תתענה יש חשש סכנה, אפילו אמרה איני צריכה

לאכול, מאכילים אותה. ואם אין רופא במקום שיודע אם היא צריכה לאכול, וגם היא אינה יודעת אם היא צריכה, מאכילים אותה מחשש ספק. (ת"ה רנג)

הפלה – אשה שהפילה לאחר ארבעים יום מהריונה, דינה כיוולדת וכנ"ל. (רצה)

חולה שיש בו סכנה

נאמר בתורה: "ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". ודרשו חז"ל 'וחי בהם' ולא שימות בהם. על כן, אם קבע הרופא [אפילו גוין] שאם החולה יתענה יש חשש שיבוא לידי סכנה, הרי הוא חייב לאכול ביום כיפור. ואפילו אין הסכנה מיידית, צריך לאכול, שפקוח נפש דוחה את כל המצוות שבתורה. (סימן תריח סעיף א. רפז. ת"ה רנה)

אסור לחולה להחמיר ולהתענות

חולה שאוכל ביום כיפור, אינו צריך תשובה וכפרה על כך כלל, כי לא רק שלא עבר על חשש איסור ואפילו קל שבקלים, אלא אדרבה קיים מצוה באכילתו. ואפילו אם החולה רוצה להחמיר ולהתענות, אינו רשאי. ואפילו הוא אומר שמרגיש בעצמו שיכול להתענות ולא יבוא לידי סכנה, והרופא קובע שהחולה צריך לאכול, אינו רשאי להתענות. ובכל אופן כשהוא פטור מלהתענות, אם עבר והתענה, לא רק שלא עשה מצוה וחסידות, אלא ענוש יענש בידי שמים על כך, והרי הוא מתחייב בנפשו. ומצוה להסביר את הדברים לחולה בטוב טעם ודעת, על ידי תלמידי חכמים היכולים להשפיע עליו, ושב ורפא לו. (רפז. ת"ה רנה)

לב יודע מרת נפשו

אפילו אם מאה רופאים אומרים שהחולה יכול להתענות, אך החולה אומר שמרגיש בעצמו שאינו יכול להתענות וחושש שיבוא לידי סכנה, שומעים לחולה ומאכילים אותו, כי "לב יודע מרת נפשו". (סימן תריח סעיף א)

זקן

זקן מופלג שאם יחלש כוחו מחמת התענית, דינו כחולה שיש בו סכנה, ואפילו אין לו שום חולי, צריך לאכול ביום הכיפורים. (ת"ה רעא)

כיצד מאכילים את החולה?

הכמות שאם אדם אכל בכיפור חייב עונש כרת, היא: 'כותבת הגסה', [דהיינו תמרה גדולה, ושיעורה כשני שליש ביצה = 36 גרם]. ודוקא כשאכל בתוך זמן קצוב של 'אכילת פרס' [שיש אומרים שהוא 7.5 דקות, ויש אומרים 9 דקות]. לכך מאכילים את החולה פחות

מכמות שחייבים עליה כרת, כדי להקל את חומרת האיסור. (רצז)

על כן, יש להכין לחולה בערב כיפור פרוסות שמשקלם 30 גרם לכל פרוסה, וכשיצטרך לאכול, אוכל פרוסה אחת, ושוהה כעשר דקות, ואוכל פרוסה שניה. ואם צריך לאכול עוד, שוהה שוב כעשר דקות, ואוכל פרוסה שלישית, עד שיאכל כפי שהרופא אמר שהוא מוכרח לאכול ולא יותר. ואם שכחו בערב כיפור לשקול את הפרוסות, ישקלו ביום כיפור, אך פשוט שלא במשקל דיגיטלי. (רצז. עיין עמוד ש. וקצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים ח"א עמוד תצט הערה 2)

נטילת ידים וברכת המזון

חולה שאוכל לחם צריך ליטול ידיו, ונוטל כבכל השנה את כל היד עד הזרוע, [כיון שלדעת רבים מהראשונים צריך ליטול ידים עד הזרוע, ואין זו אלא רחיצה של מצוה], ולא יברך על הנטילה, כיון שמפסיק בין אכילה לאכילה כדי אכילת פרס. (עיין קצור שלחן ערוך חזון עובדיה מועדים ח"א עמוד תצט הערה 2) ויברך 'המוציא' קודם אכילתו. ובסיום אכילתו, יברך ברכת המזון, ויאמר 'עלה ויבוא', ויזכיר: 'ביום הכיפורים הזה ביום סליחת העון הזה'. ואם שכח לומר 'עלה ויבוא', אינו חוזר. וכשחל יום כיפור בשבת, צריך החולה לומר גם 'רצה והחליצנו', ואם שכח אינו חוזר. (שח. חז"ע ארבע תעניות רצב. ת"ה רסה)

כיצד משקים את החולה?

כמות השתיה שאם שתה אדם ביום כיפור חייב כרת, הוא: 'כמלוא לוגמיו' [היינו, מלוא פיו של כל אדם בצד אחד, ושיערו חכמים באדם בינוני שהוא 41 גרם]. ודוקא כששותה בתוך זמן של שתיית רביעית. לכן יתנו לחולה מים במידה עד 35 גרם, וישהה כמה שניות וישתה שוב עד 35 גרם, ושוב ישהה מעט וישתה. וכן יעשה לפי הכמות שהרופא קבע ולא יותר כלל. ואם אפשר, טוב שישהה בין שתיה לשתיה כתשע דקות. (סימן תריב. רצז)

בגמרא מסכת יומא (פ ע"ב) אמרו, השותה 'מלוא לוגמיו' ביום הכיפורים, חייב כרת. ומשערים בכל אדם לפי גודל פיו, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו. לא כן באכילה, משערים לכל אדם בשיעור 'כותבת', כי כך היה ידוע לרבותינו ז"ל שבאכילה ככותבת מתיישבת דעתו של כל אדם, אפילו גדול כעוג מלך הבשן. אבל בשתיה דוקא כמלוג לוגמיו של פיו שלו מתיישבת דעתו, ולכן באדם גדול, מלוא לוגמיו גדול יותר. רק שחז"ל שיעור במלוא לוגמיו של אדם בינוני, שהוא 41 גרם, כדי למנוע בלבולים.

והנה כתב הרמב"ם (הלכות שביית עשור פ"ב ה"ד): שתה מעט וחזר ושתה, אם יש מתחילת השתייה הראשונה עד סוף השתייה האחרונה, כדי שתיית רביעית מצטרפים לשיעור, ואם לאו אין מצטרפים. ע"כ. והקשו הפוסקים, הלוא כיון שהזמן הוא כדי שיעור שתיית רביעית, איך שייך לומר, שאם שתה מעט והפסיק וחזר ושתה, כל ששהה מתחילת השתייה עד סופה כדי שיעור רביעית, מצטרף, הרי ברגע שפסק באמצע שתייתו, כבר עבר השיעור, כי הרי השיעור הוא

רביעית? וצריך לומר ששייך כן, באופן ששתה מהר מאוד, ופסק רגע, ומיד חזר ושתה, בזה אנו משערים אם יש מתחילת השתייה ועד סופה כדי שיעור שתיית רביעית בריווח כדרך שרגילים בני אדם לשתות, הרי שהשתייה מצטרפת. ואם לאו, אינה מצטרפת. (רבי דוד ערמאה, לחם משנה, הרדב"ן, הגר"ח אבולעפיא, קול אליהו, חיי אדם, מאמר מרדכי ועוד. שו"ת חזון עובדיה סימן יב)

גלולת ותרופות

חולה שיש בו סכנה מותר לו לבלוע תרופות או כדורים אפילו מתוקים, ואם אינו יכול לבלוע בלי מים, רשאי לשתות מים. אלא שיזהר לשתות בלגומות קטנות שאינם יותר מ-35 גרם. (ת"ה רעא)

חולה שאין בו סכנה הצריך לבלוע תרופה או גלולה, אם טעמה מר, יבלעה בלי מים. ואם היא מתוקה, יעטפה בניילון נצמד, ויבלע. (ת"ה רעא) וכמו כן רשאי לבלוע עם מים מרים, כמו מים עם תמצית תה חזקה.

☞ התפילות ביום הכיפורים ☞

טלית

מתעטפים בטלית בערב כיפור קודם התפילה, כדי לעמוד באימה ויראה, ולהתפלל בכוונה, וכדי להדמות למלאכים. ויברך "להתעטף בציצית" קודם שקיעת החמה, אך אם לא הספיק, רשאי לברך ולהתעטף בזמן 'בין השמשות' עד צאת הכוכבים, ולאחר זמן זה, יתעטף בלי ברכה. (רסא. ת"ה רעג)

לך אלי

מנהג בני ספרד לפתוח בליל כיפור באמירת "לך אלי תשוקתי", המיוחס לרבי יהודה הלוי, ואומרים אותו עם הוידוי שבו בהכנעה. ואחר כך אומרים פיוט "שמע קולי", המיוחס לרבנו האי גאון. (רסב)

יום כיפור שחל בשבת

קבלת שבת – יום הכיפורים שחל בשבת, אין אומרים בו קבלת שבת אלא 'מזמור שיר ליום השבת' בלבד, ואחר כך יתחילו 'לך אלי'. (רסז)

קידוש של שבת – יכריז החזן קודם תפילת ערבית שיכוונו לצאת ידי חובת קידוש של שבת כאשר חותמים בעמידה 'מקדש השבת וישראל ויום הכיפורים'. (ער)

הוצאת ספרי התורה

אחר אמירת 'שמע קולי', פותחים את ההיכל ומוציאים את ספרי התורה. וכתב

רבנו האר"י ז"ל שיש ענין גדול להדר ולקנות אפילו בדמים מרובים את נשיאת ספר התורה של 'כל נדרי' ולחבקו בשתי זרועותיו, שיש בזה תיקון גדול לעוון החמור. ואם אין להם ספרי תורה להוציא, אין זה מעכב. (ורסח)

אנחנו מתירים להתפלל את העבריינים

השליח ציבור פותח באמירת: "בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הקהל הקדוש הזה, אנחנו מתירים להתפלל את העבריינים". וטעם הדבר, מפני שאמרו חז"ל (מסכת כריתות ו ע"ב): כל תענית ציבור שאין בה ממושעי ישראל, אינה תענית. רמז לדבר, מהחלבנה שריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת. (ורסג)

כל נדרי

אומר השליח ציבור בקול רם 'כל נדרי', והציבור אומרים בלחש. ונהגו לכופלו ג' פעמים. ויש נהגו ששלושת הקונים הראשונים הם אומרים בקול רם 'כל נדרי'. ופשט המנהג לומר 'כל נדרי' אחר צאת הכוכבים. (רב האי גאון, רב סעדיה גאון, רש"י, ספר הישר, נימוקי יוסף, הריב"ש, הרוקה, מהר"ם מרוטנבורג, הטור, רבנו ירוחם ועוד. רסב, רסד)

שהחיינו

מברכים 'שהחיינו' בליל יום הכיפורים. והשליח ציבור או הרב שבבית הכנסת מברך 'שהחיינו' בקול רם ומוציא את הקהל ידי חובה, משום "ברוב עם הדרת מלך". וקודם לכן יודיע לציבור שהוא מברך ומוציא אותם ידי חובה, ושגם הם יכוונו לצאת. ויש נוהגים שהזוכה בספר תורה הראשון מברך בקול רם ומוציא את הקהל ידי חובה. אולם, מאחר ופעמים שהזוכה הזה אינו יודע לכוון להוציא ידי חובה את אחרים, וגם הציבור הרחב לא כולם יודעים לכוון לצאת, הזוכה בספר תורה יברך בתחילה בקול רם, וכל הציבור יברכו אחריו בקול רם. (וע' רסו)

כתב הבית יוסף (סימן תריט): כתב רב עמרם, תיקנו ששליח צבור אומר "שהחיינו" בבית הכנסת, שמא יש אחד מישראל שלא בירך, אבל לא דבר קבוע הוא שלא לצאת בו אלא בשמיעה מפי שליח צבור בבית הכנסת, שאם תלמיד רוצה לברך לעצמו הרשות בידו, שהרי "זמן [שהחיינו], אומרו אפילו בשוק". ומה שאמר רב עמרם 'תלמיד', לאו דוקא, דהוא הדין לכל אדם אלא משום שסתם תלמיד יודע הברכה, ויודע הדין שיכול לברך לעצמו, לכן כתב תלמיד. והכל בו כתב, ואף על פי ששליח ציבור מברך שהחיינו קודם תפילת ערבית, יכול כל אחד ואחד לברך לעצמו בבית הכנסת לאחר חשיכה. ואין נוהגים כן, אלא הכל סומכים על ברכת שליח ציבור.

נשים

נשים הנמצאות בביתן, יעמדו לאחר צאת הכוכבים ויברכו ברכת "שהחיינו", כנ"ל.

חסד של אמת

מנהג נכון והגון מאוד לעשות השכבה לנפטרים ביום כיפור, ולתרום כסף לצדקה לעילוי נשמתם, כי גם המתים צריכים כפרה, ומעשים אלו מועילים לכפר עליהם, ולהקל את דינם, ולהעלותם מדרגה לדרגה בגן עדן. ומנהג זה יסודתו בהרי קודש, כמבואר בהרבה מרבתינו הראשונים, ומחס: רש"י, מחזור ויטרי, הרוקה, ראב"ה, שבולי הלפט, ארחות חיים, המנהגות, המרדכי ועוד. (רסט)

תפילת ערבית

קודם תפילת ערבית יאמר השליח ציבור חצי קדיש, ואחר כך יאמר פסוק: "והוא רחום יכפר עוון...", ואפילו אם חל יום כיפור בשבת, אומרים אותו. ורב עמרם גאון, רבנו יצחק בן גיאת, מחזור ויטרי, העיטור, המנהיג, שבולי הלפט, הרא"ש, הטור, רבנו ירוחם, אבודרהם, ארחות חיים, כל בו, סדר היום, שלמי ציבור, חמדת ימים, בתי כנסיות, שלחן גבוה, הגר"ח פלאג'י, זבחי צדק ועוד) ואף על פי שאין אומרים 'והוא רחום' בליל שבת ויום טוב, שונה יום הכיפורים, כיון שהשעה צריכה לכך. (רסט)

אחד מימינו ואחד משמאלו

בכל התפילות ביום הכיפורים, יעמדו שני אנשים אחד מימין השליח ציבור ואחד משמאלו. כמו שנאמר אצל משה רבנו במלחמת עמלק, "ואהרון וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד". ואולם מנהג אשכנז שאין עומדים השניים אלא עד אמירת 'ברכו'. (סימן תריט סעיף ד, שירי כנסת הגדולה ועוד. ת"ה רפז)

"ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד"

ביום כיפור אומרים בקול רם "ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד", בין בקריאת שמע ובין בסליחות. ויש להיזהר להפסיק בין תיבת 'ברוך' לתיבת 'שם'. והסבירו במדרש, שבשעה שעלה משה רבנו למרום לקבל את התורה, שמע את מלאכי השרת שהיו אומרים לפני הקב"ה "ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד", ולימד שבח זה את ישראל. ולמה אנו אומרים אותו בלחש? אמר רבי אסי, משל לנכדו של מלך שגנב תכשיט מארמון המלך, ונתנו לאשתו ואמר לה, אל תתקשטי בו בפרהסיא [בחוף] אלא בבית. אבל ביום כיפור שעם ישראל דומה למלאכי השרת, יכולים לאומרו בפרהסיא ככל מלאכי השרת. (רסט)

קול בכי

יתפלל בכוונה גדולה, בהכנעה, באימה ויראה מחרדת היום. וישתדל להתפלל בבכי, ובפרט בעת אמירת הווידי, כי שערי דמעה לא ננעלו. אך אם אינו יכול לבכות ממש, יתפלל ויתוודה לפחות בקול של בכי, שנאמר (תהלים ו ט): "כִּי שָׁמַע ה' קוֹל בְּכִי". (רעא, עדר)

רבנו מאיר אביחצירא זיע"א בתפילות יום הכיפורים

אודות הסיבה שמעולם לא הסכין גאון עוזנו ועטרת ראשנו המלומד בניסים רבנו מאיר אביחצירא זצוק"ל לצאת ידי חובת מצוה על ידי שליח ציבור, והיה יורד בעצמו לפני התיבה, קורא במגילה ותוקע בשופר, המתיק שיח בנו אדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א: "הכוונות העמוקות והעניינים הנשגבים שהיה מכוון אבי מורי בתפילתו ובכל מעשה מצוה שבאה לידי, היו כה נעלמים וטמירים, עד שאין מי שיוכל להוציאו ידי חובה"...

הוא מוסיף לתאר את תפילת היום הקדוש יום הכיפורים, כפי שנראתה בשנות ישיבתו בעיר אשדוד: אולם המתנ"ס המקומי, נבחר לשמש כבית הכנסת שיכול את חמש מאות המתפללים, המתכנסים לתפילות יום הכיפורים בצוותא חדא עם רבנו, היורד גם לפני התיבה ומשמש כשליח ציבור בכל התפילות.

התפילה החלה בשעה ארבע וחצי לפנות בוקר בפתיחת "פתח אליהו" המקובלת, כשרק הניגון הפותח את התפילה ארך כמחצית השעה, שכל כולה התחטאות לפני הבורא - בקול צלול, בנעימה משתפכת, ללא מילים וללא שיש בהן צורך... במשך כל התפילה ניצב רבנו על רגליו, כשהוא נושא את קולו ברמה, למען הוציא את כל הקהל ידי חובתם, שכן רבים מקרב המצטרפים לתפילה לא ידעו להתפלל מלבד עניית "אמן" אחר שליח הציבור.

ברצף מתמשך, לא הסתיימה התפילה עד כי העריב היום. כחוליות נשזרו התפילות זו בזו, שחרית במוסף, מנחה בנעילה, עד כי נראו שלושה כוכבים בטהרו של רקיע. חמש עשרה שעות רצופות ארכה התפילה, וכולן שוות לטובה. קולו לא גווע ולא נחלש, התלהבותו לא פגה ולא ידעה עייפות, והיה קולו הולך ומנסר את החלל ואת הלבבות... ראוי לציין, שכל אביזרי אקוסטיקה לא היו באולם, והקול שנישא ברמה יכול היה לשמש ככלי אמדן למאמץ הפיזי הניכר שהיה עליו להשקיע באותה תפילה. את כוחות הנפש ושיתופה של הנשמה בעבודה זו שבלב, מי יכול לשער ולהעריך -

[באחת הפעמים הנדירות שהתבטא רבנו אודות עצמו, סיפר לכמה אברכים שחילו את פניו בערבו של יום הכיפורים: "פעם אחת ביום הכיפורים, זכיתי לבכות כל אותו היום. מכניסת היום הקדוש ועד צאתו, לא פסקו הדמעות והן נגרו מאין הפגות... פשוט בכיתי כל היום." ("אביר יעקב" 483)]

ואם סבור היה משהו, שבמוצאי היום הקדוש יום הכיפורים, היה רבנו פורש למנוחה ארוכה ש"תפצה" אותו על העמל הרב שידע באותו יום - יש לעדות זו המשך!... מיד לאחר תפילת ערבית היה מזרז את צעדיו לביתו, סועד בקצרה את סעודת מוצאי יום הכיפורים ומיד נפנה לקבל קהל. ומי היו הקהל שבאו במוצאי יום הכיפורים לביתו של רבנו? - חסידים ואנשי מעשה, שבאו לשמוע דברי תורה, שהיו מפכים מפיו באותו הלילה וכל אותו הלילה... עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית,

לא פסק פיו מלמלל ברברו, מלהשמיע דברי תורה ואמרי חסידות, כמעין המתגבר שאין שאיבה שתכלה את נביעתו, כים שאין לו סוף וכל מימיו מתוקים...

היתה זו מזיגה נפלאה, של שתי הבחינות "עבודה תמה" ו"עבודה שיש אחריה עבודה", ודוגמא יחידה זו, המשמשת כנשואת ההגדרה הזו, יכולה לשמש את כל מי שיבקש למצוא סוף וקצה לסדר העבודה לסדר העבודה שנהג רבנו בעצמו. התכלית והתחילה התערבו זו בזו, כשסיומה של כל עבודה – אינה אלא ראשיתה של העבודה שאחריה. המושג "לסיים" לא היה קיים אצלו, וכל ימיו עלי אדמות רצף מתמשך של עבודת עבד לפני מלך. ("אביר יעקב" 490)

היודי

היודי צריך לאומרו מעומד, וישחה מעט לאות הכנעה, ויכה בנחת באגרוף ימינו על צד שמאלו כנגד לבו. ולבד מהיודיים שאנו אומרים בתפלות הלחש, בכל פעם כשאומר השליח ציבור ויודי, צריכים הציבור לומר יחד עמו. נמצא שבסך הכל אומרים עשרה ויודיים. ואם שמע קדיש או קדושה או ברכה בויודי, יענה. (רנא, עדר)

היודי הארוך

חובר על ידי רבנו ניסים גאון. יש שנהגו לאומרו בשחרית. ויש שנהגו לאומרו בערבית, כדי שלא לעשות טורח ציבור בבוקר, שבלאו הכי התפילה ארוכה מאוד, וכן היה מנהג מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל. וישתדל לאומרו בדמעות שלישי. וכידוע שמרן זצוק"ל היה אומרו בבכי גדול, ובפרט בשעת אמירת "בטלנו תורתך ימים ולילות", ואם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו אזובי הקיר. (מסכת מועד קטן כה ע"ב). (רעא. ת"ה רצג)

אין אדם משים עצמו רשע

בנוסח היודי הארוך כשאומר: "אבל אני אויל ולא יודע...", לא יאמר "חייב ולא זכאי, רשע ולא צדיק". אלא יאמר: "כחייב ולא זכאי, פרשע ולא צדיק". וכמו שאמרו (מסכת אבות פ"ב מ"ח): "אל תהי רשע בפני עצמך". וכן אמרו (מסכת קידושין מ ע"ב): לעולם יראה אדם את עצמו כאילו חציו חייב וחציו זכאי, אבל לא חייב, פן יתייאש מלקיים עוד תורה ומצוות, כי כבר הוא רשע וחייב. (רעג)

הוכח תוכיח

אף אם אדם מכיר בעצמו שלא חטא בחטא מסוים, יאמר אותו בנוסח היודי, שהרי אמרו חז"ל (מסכת שבועות לט ע"א) כל ישראל ערבים זה לזה. ואם לא הוכיח את חברו, נתפס בחטאו, ונענש בעונו (שבת נה ע"א). (ספר חסידים שער הכוונות, החיד"א. רנא) ועיין עוד בזה להלן בדרשתו של מרן הראש"ל זצוק"ל לפני תפילת הנעילה.

זיכוי הרבים

מנהג טוב נהגו במקומות רבים לזכות את הציבור לאחר תפילת ערבית ולהשמיע דברי מוסר והתעוררות, או מהלכות יום הכיפורים והסבר 'סדר העבודה' שקוראים למחרת, או מהלכות חג הסוכות הסמוך לאחר יום הכיפורים. וכל אחד ישתדל לעשות ככל האפשר לזכות את ישראל. ומותר לקרוא תהילים בליל כיפור, ולכן אם קשה להם ללמוד, יחלקו את התהילים בין הקהל. וכל המזכה את הרבים, אין חטא בא על ידו. ובפרט ביום הקדוש שבודאי חשוב להוסיף עוד ועוד זכויות וסנגוריה על עם ישראל.

לא להאריך

לא יאריכו בפיוטים מדי בתפילת שחרית. ויש לקצר גם במכירת המצוות, וישתדלו שלא להעלות הרבה מוסיפים, כדי שלא להלאות את הציבור, ולגרום להם לדבר חס ושלוש בבית הכנסת. ונאמר "ויאמר לקוצרים ה' עמכם". (שמ"ו) ומנהגו של מרן רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה להעלות ששה מוסיפים בכיפור כמנין העולים של חובת היום.

תפילת שחרית

"שעשה לי כל צרכי"

מברכים ברכת "שעשה לי כל צרכי" ביום הכיפורים. וכך היה המנהג כבר מזמן מרן השלחן ערוך רבנו יוסף קארו זצ"ל, כמבואר בספרו שו"ת אבקת רוכל. וכן מנהג בני אשכנז.

ואף על פי שברכה זו נתקנה על נעילת נעליים, והרי אין אנו נועלים נעלי עור ביום כיפור, בכל זאת: א. כיון שברכות השחר נתקנו על מנהגו של עולם, ומנהג העולם שהוא כולל את אומות העולם נועלים נעליים, לכך מברכים (הרא"ש והר"ן). ב. הלא רשאי כל אדם לנעול נעלי עור באופנים מסוימים, כגון כשיוצא לדרך רחוקה חוץ לעיר או כשיש חשש סכנה של נחשים ועקרבים, נמצא שהברכה שייכת גם ביום זה (העיטור). ג. כיון שאנחנו לא הולכים יחפים אלא נועלים נעליים שאינן של עור (הרשב"ץ). ד. ברכת "שעשה לי כל צרכי", כוללת כל צרכי האדם שהקב"ה מכין עבורו (חוות יאיר). ה. ברכות השחר חוזרים על כל היום והלילה שאחריו, והרי במוצאי כיפור נועלים נעלי עור. (שכ. שו"ת יביע אומר חלק ט אורח חיים סימן ת. שסא)

"ובכן נקדישך מלך"

הוא סדר קדושה שחיברו רבי יהודה הלוי, ואומרים אותו לפני הקדושה שבחזרת השליח ציבור. והסומך שעומד על יד הש"צ אומרו, והש"צ שותק. ואם אין מי שיאמרו זולת הש"צ, רשאי הש"צ לאומרו, ואין בזה חשש הפסק. (שמ"ג)

נטילת ידים לכהנים

כהן העולה לדוכן לברכת כהנים, נוטל את ידיו עד סוף הפרק כדרכו בכל השנה, כיון שאין זו רחיצה לתענוג אלא רחיצה של מצוה, שכך היו נוטלים הכהנים בבית המקדש. (שיב) ומותר לכהנים ליטול ידיהם במים שמעורב בהם מי ורדים. כמבואר בשו"ת חיים שאל (חלק א סימן עד אות נו) שלא שייך בזה איסור סיכה, כי מי ורדים הם כמים ממש.

נטילת ידים ללוי

בכל השנה כשנוטלים הכהנים ידיהם לברכת כהנים, לכתחילה צריך הלוי לשפוך את המים על ידיהם, וקודם לכן נוטל הלוי בעצמו את ידיו (זוהר, ושו"ע סימן קכח ס"ז). וביום הכיפורים נוטל הלוי את ידיו עד קשרי אצבעותיו. (חזו"ע ארבע תעניות רצב)

י"ג מדות

אין אומרים י"ג מדות בפתיחת ההיכל אף ביום הכיפורים. (חזו"ע פסח רמה) וכן היה מנהגו של מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצ"ל. (הלכה ברורה ח"ז עמוד עז)

קריאת התורה

קוראים בפרשת אחרי מות על מיתת שני בני אהרון. והטעם לזה כתוב בזהר הקדוש, כדי שקריאה זו תכפר על עוונות בני ישראל. אמר הקב"ה, אם בני עוסקים במיתת הצדיקים, נחשב כאילו הקריבו לפני קרבנות ביום הזה לכפר עליהם. וכל המצטער על אובדן הצדיקים או מוריד דמעות עליהם, מכריז עליו הקב"ה: "וסר עוונך וחטאתך תכופר". ולא ימותו בניו בחייו ח"ו, ועליו נאמר: "יראה זרע יאריך ימים". (שמח)

העולים לספר תורה

חולה שיש בו סכנה שחייב לאכול, רשאי לכתחילה לעלות לתורה בשחרית ומנחה. שאין דין כיפור כשאר צומות שאם אינו מתענה, לא יעלה, כי הקריאה בתורה ביום הכיפורים, היא בגלל קדושת היום כמו בכל שבת ויום טוב ולא מחמת התענית. וגם מכיון שאינו אוכל אלא מעט מעט פחות משיעור כותבת, עדיין שם תענית עליו. (שמט)

המחלל שבת בפרהסיא שקנה עלייה לספר תורה, מותר להעלותו ואפילו הוא כהן, אלא שיוסיפו עולה אחר לעליית 'מוסיף' כנגדו, ואין צורך לחזור על הפסוקים שקראו לו, כי העיקר הוא שיעלו ששה אנשים כשרים. ומכל מקום העובר על שאר איסורי תורה חוץ מחילול שבת, כל שאין בכונתו להכעיס, מעיקר הדין כשר הוא לעלות לספר תורה, אבל אם אפשר, יעלו מוסיף כנגדו.

(שו"ת יחיה דעת חלק ב סימן טז)

סדר העבודה

בתפילת החזרה של מוסף אומר השליח ציבור את סדר עבודת בית המקדש שהיתה ביום הקדוש הזה. וכתב בספר חמדת ימים: "ומה מאוד יתאוונן אדם חי להיות דווה ליבו בחטאיו ולהתעורר בבכי ואנחה בעת ובעונה של אמירת סדר העבודה, על כי גלה משוש ליבנו, זבול מקדשנו חרב בעווננו ובטלה העבודה, לא מזבח ולא קרבן ולא כהן גדול שיכפר על עדתנו וכו'. ומבכה השליח ציבור עמו את הציבור על חרבן בית המקדש וגלות ישראל וחסרון עבודת בית ה' אלוקינו, כי עוונותינו הטו אלה. ויאמר גם את הפיוט 'אשרי עין ראתה כל אלה...' בדמעות הלב ובאנחה גדולה. ולא כמנהגי איזה שליחי ציבור שאומרים את כל סדר העבודה בלי שום בכי ואנחה, רק בתודה וקול זמרה. ועושי אלה ומעוררים ליבות בני אדם על כבוד שמו ושמוות היכלו, המה יזכו לראות פני שכינה".

(מזהב ומפז עמוד תק)

כורעים ומשתחווים

נוהגים שכל הציבור כורע באמירת "כורעים ומשתחווים ונופלים על פניהם ואומרים: ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד". ויזהרו שלא להשתחוות על רצפת אבנים אלא יפרסו שטיח על הארץ, ואם אין שטיח, יפרוס מהטלית וישתחוה עליה או על הספסל. והשליח ציבור, לא ישתחוה עם הקהל, כיון שאסור לו לזוז ממקומו בחזרה אלא ישתחוה על התיבה כשהוא עומד. (שנג)

[יש לדעת, שאסרו חכמים להשתחוות על רצפת אבנים אפילו בלא פישוט ידים ורגלים, אלא אם כן נותן דבר מפסיק בין פניו לרצפה (הרמב"ם, הריב"ש, מהר"ם מרוטנבורג, הטור ועוד). והעושים שכיבות שמיכה, ישימו לב לתת דבר המפסיק בין פניהם לרצפה, וכל שכן שהם משתחוים בפישוט ידיים ורגלים. (עיין עמוד שנג)]

ברית מילה

זמן המילה – כשיש ברית מילה ביום כיפור, מלין אחר קריאת התורה. (סימן תרכא ס"ב) ועיין לעיל בברית מילה שחלה בראש השנה, שפעמים יש להתחשב בבני המשפחה ולאחר את הברית, כי גדול השלום, ובפרט ביום הקדוש הזה, שיזהר ככל כפליים מלעורר מחלוקת שהיא, שזו עצר היצר הרע להדר במצות המילה, ומאידך לעורר מדנים ומחלוקות.

המציצה – חייב המוהל למצוץ את הדם אף בכיפור, אך לא על ידי יין כנהוג בכל השנה, שמא יבלע אפילו מעט מן היין. [וחצי שיעור אסור מן התורה.] (שמא)

"אשר קידש" – מברכים ברכת "אשר קדש ידיד מבטן" בלי כוס. (תרכא ס"ג) ויש נהגו לברך אותה על הכוס, אך קודם הברכה יעמיד על ידו ילד מגיל שש שמבין ענין, ויכוון להוציאו ידי חובה בברכת 'הגפן', והילד יכוון לצאת, ויענה "אמן",

ולא ידבר עד שיטעם מהיין. ובסיום ברכת "אשר קידש" ישתה הילד מן היין.
(שו"ת יביע אומר חלק ז או"ח סימן מט. שמא)

כתב מרן זצוק"ל: מה שכתב הכף החיים על פי דברי הרמ"א בהגה, שמברכים על הכוס ונותנים בפי התינוק הנימול, הנה מרן הבית יוסף (יורה דעה סימן רסה) הביא בשם הכל בו שכתב על זה, ולי נראה שטעימת הנימול אינה מוציאתו מידי ברכה לבטלה, כיון שאינו חייב כלל אפילו מדרבנן. וכן כתב הרמב"ם בשו"ת פאר הדור שכל שלא טעם "אחד מן המבינים הברכה", ודאי שברכתו לבטלה. וכן מפורש בשו"ת הר"ן. על כן, הנכון להטעים קטן שהגיע לחינוך שמבין ויודע למי מברכים. ואף על פי שקטן זה אינו צריך לשתות יין באותה שעה, בכל זאת אין לחשוש שאולי נותנים לו איסור בידיים שאינו זקוק לו, שכיון שהמאכל עצמו מותר ורק היום אוסר את האכילה, אין לאסור בקטן שאינו מצווה, וכמבואר בתוספות ובראשונים. וכן פסקו אחרונים רבים. [ומה שכתב בספר שלמי מועד, שבברית מילה ביום כיפור מברכים הגפן על הכוס אף שאין שם קטן שישתהו, אינו נכון להלכה].

ודברת בם ולא בדברים בטלים

מה טוב ומה נעים, מה שנהגו לארגן שיעור בדברי תורה קלים, כדברי חיזוק משער האגדה הנ"ל או הלכות מחוברת חג הסוכות וכיוצא בזה, בזמן ההפסקה שבין מוסף למנחה, למען חיזוק הקהל ביום קדוש זה, שלא יאבדו את היום בדברים בטלים חס ושלום. ומן הניסיון, אם מוסר השיעור יעורר את הציבור בהלכות מעניינות מחג הסוכות, הדבר יעורר אותם ויתעניינו לשמוע עוד ועוד, וזכות הרבים תלויה בו. ומי שאינו לומד, ילך לישון, כי יושב בטל כישן הוא.

מאה ברכות

חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. וביום הכיפורים יש להתאמץ ולהשתדל בכך ביותר, כיון שחסרים למעלה משלושים ברכות, ולכן ישלים בארבע סוגי ברכות הבשמים [הנותן ריח טוב בפירות, עצי, עשבי, מיני]. ואשרי המביא בשמים לבית הכנסת לזכות את הציבור ביום קדוש זה שקונה סנגורים לעצמו.

וכך היה מנהגו של הגאון החתם סופר להביא עמו בשמים לבית הכנסת ביום כיפור, ומברך עליהם בתחילת הלילה אחר 'כל נדרי', ועוד כמה פעמים ביום, כל שהיה היסח הדעת. והיה מכבד לאחרים לברך ולהריח, כדי לענות אמון אחריהם. (רפג. ועיין ילקו"י סימן מו עמוד ג. ושבת החדש א כרך ד עמוד תקצט)

כמו כן, טוב שיעלה לעליית מפטיר, ובתנאי שיודע לקרוא את ההפטרה בטעמים ונקודות כהוגן, ובזה ירוויח עוד ברכות. (רפג. חזו"ע ברכות שיג)

ועצה טובה, שיודיעו לציבור לפני קריאת התורה, שהעולים לתורה או המפטיר יקפידו לברך בקול רם, ויקשיבו היטב הציבור ויענו 'אמן' ויצטרף להם למאה ברכות, כי גדול העונה 'אמן' יותר מהמברך. (סימן רפד ס"ג, רעק"א ס"ק ד)

☞ תפילת מנחה ☞

טלית

בתפילת מנחה מתעטפים בטלית. ואם פשט טליתו לאחר תפילת מוסף, ועברה חצי שעה ויותר, יתעטף שוב בברכה, אבל אם רק הוריד את טליתו ללכת לבית הכסא, או שנפלה טליתו מעליו, כשחוזר להתעטף לא יברך. והוא הדין בכל ימות השנה, שכלל גדול בידינו 'ספק ברכות להקל' אפילו נגד מרן השלחן ערוך. (שנד)

קריאת התורה

קוראים שלושה עולים בפרשת איסורי עריות, כדי לרמוז שכשם שהקב"ה הזהירנו שלא לגלות ערוה, כך הוא יתברך לא יגלה חרפתנו בעוונותינו. וגם כדי שמי שנכשל בעריות או בנידה, ישוב בתשובה כשישמע קריאה זו. (שנה)

העולה השלישי יאמר קדיש לאחר ההפטרה, ויחזירו את הספר תורה ויאמרו "מזמור לדוד הבו לה' בני אלים", ויאמר הש"צ קדיש קודם תפילת העמידה. (שנח) כהן שחפץ מאוד לעלות לעליית שלישי, כדי לקרוא הפטרת יונה, יש לו על מה לסמוך, רק שיכריז השליח ציבור: "אף על פי שהוא כהן, יעלה למפטיר". (שס)

☞ תפילת נעילה ☞

דברי כיבושים

ראוי ונכון לכל חכם ורב בקהילתו לומר דברי מוסר והתעוררות קודם תפילת הנעילה, שהיא החתימה של כל ארבעים ימי הרחמים והסליחות, והכל הולך אחר החתום. ואמרו חז"ל, כי בעת הנעילה, הקב"ה מוציא מעליו את כל המיימינים [הסנגורים] ואת כל המשמאילים [הקטגורים], ויושב לבדו וחותרם כל אחד ואחד מבאי עולם, ואנחנו מתחננים על נפשנו שברחמיו המרובים ירחם עלינו ויחתום אותנו יחד עם כל ישראל לחיים טובים ולשלום, וכמו שנאמר (שמות לג יט): "וְחַתַּמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶחָן, וְרַחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֶרְחַם".

קבלה טובה

אשרי המקבל על עצמו קבלה טובה בעת כזאת שקודם תפילת הנעילה, ובפרט במעלת מצות זיכוי הרבים, וכגון לחלק מהחבורות הללו הנכתבות בשפה קלה ונעימה השווה לכל נפש, לזכות בשמירת השבת, הטהרה ועוד, את עמך ישראל הרחוקים עדין מקיום התורה והמצוות, שאין לך מעלה טובה ממנה, ועל אחת כמה וכמה עתה שכולנו צריכים להוסיף זכויות גדולות ונוראות.

ומעשה ביהודי יקר שקנה הרבה מאוד חוברות "להיות את" המקוצר המחולק ל-

40 יום, וחילקן בעירו בכמה וכמה בתי כנסת, כדי שיחלקון לנשים הבאות בתפילת נעילה, וראה ישועות גדולות באותה שנה שלא ראה אי פעם. ועיין לעיל (עמוד 176) ניסים ונפלאות שזכו רבים בזכות חוברת זו.

אתה הערב, מפני מה לא הוכחת אותו!:

להלן מדרשה שמסר מרן הראשון לציון רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל ביום הכיפורים לפני תפילת הנעילה ("מעדני המלך" ח"א עמוד קע): בעוונותינו הרבים מה נדבר ומה נצטדק, יש הרבה אנשים חוטאים, שמים את ילדיהם בבתי ספר חילונים, ואין שם ידיעת שמירת שבת, שמירת התורה, שמירת המצוות, אין שום דבר, מלמדים אותם כמו גויים. ואיננו מוכיחים אותם, ולא מדברים איתם, אולי מחמת שמתביישים לדבר איתם. איפה כל ישראל ערבים זה לזה? כל אלה אנחנו ערבים עליהם, מיליון ילדים לומדים בבתי ספר חילוניים, מוריהם רשעים, מחללי שבת, בועלי נדות, אוכלי טריפות. מה יהיו אלו הילדים? מה יעשה אותו הבן ולא יחטא?

אבל אנחנו לא מוכיחים אותם, אולי מתביישים, איני מכירו מתבייש לדבר אתו. אנחנו חוטאים! זה חטא שלנו! אנו נתפשים בעוונותיהם. מבקשים מחילה מהקב"ה שימחל לנו על הערבות.

יום הדין קשה מאוד, נוקב ויורד עד התהום! מה נענה מה נדבר מה נצטדק, מה שנשיב כל התשובות, אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. בושנו וגם נכלמנו. כמה שצריכים אנחנו הרבה לעשות, זה חטא לא יכופר, פשע לא יכופר, עוון כזה שלומדים בבתי ספר חילוניים, זה עוון שקול כנגד כל התורה כולה, זה עוון גדול שאנשים לא יודעים, עוון עד השמים. בו תלויה כל התורה כולה!

זה שלומד בבית ספר חילוני, לומד כמו גוי, נהיה כמו גוי, לא יודעים מה זה שבת מהי החומרה. המורים עצמם מחללי שבת, איך יגידו להם? וכי הממשלה שלנו מחפשת מורים יראי שמים! שם המורים 'שמעו נא המורים', סוררים ומורים כולם, על כל דבר קטן עושים שביתה, אכפת להם? רוצים כסף! אלה נביאי הבעל, כמו כומרים רשעים חוטאים ומחטיאים, וכל התלמידים המסכנים האלה רואים שהמורה כזה רשע, מה יעשה ולא יחטא?

היום אמרנו וידוי. כל השנה כולה ברוך השם איני מוריד דמעות, היום היחידי בשנה שאני מוריד דמעות זה יום הכפורים, כשאני אומר וידוי, אני ממרר בבכי וכולם בוכים עמי, כל אחד שואל את עצמו וכי אני גנבתי? ביום הכפורים - יום אדיר בימי שנה אני אשקר? וכי אני חיללתי שבתות ומועדי קדש? 'על חטא שחטאנו לפניך בגילוי עריות', מה עשיתי שאומר דברים כאלה? ובאמת איך רבותינו תיקנו דבר שאדם ירגיש בעצמו שאינו אמת?

אלא הכל אמת! 'הוֹכַח תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ, וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֲטָא', כל ישראל ערבים זה בזה, אדם שיכל להוכיח את חברו ולא הוכיחו, כל העבירות שעשה, נזקפים על

חשבוננו. כמו ערב שאם אין ללווה לשלם, גובים ממנו. אם יהודי חוטא אינך יכול לומר מה אכפת לי. כשאותו אדם יבוא לשמים הוא יאמר "לא אמרו לי, לא ידעת", - אתה הערב, למה לא הוכחת אותו! מה יעשה? איפה ילך? יענישו אותו בעל כרחו.

לכן ביום כפור אנו אומרים כך והכל אמת, אם אני יודע שבנו של שכני לומד בבית ספר חילוני ולא בתלמוד תורה, מה יוצאים הפירות של בתי הספר, וכי אומרים להם מה זה שבת, מועד, דת ודין? שום דבר! מלמדים אותם כמו בית ספר של גויים, אין שום דת של תורה, אם הייתי מדבר עמו 'שים את בנך בתלמוד תורה שלומדים בו יראת שמים, לומדים מה זה שבת ומועד', היה הילד נהפך מרשע גדול לצדיק גדול. אבל התביישתי להוכיח אותו. כשהוא יבוא לשמים יאמרו לו "למה עשית שבנך יהיה רשע!" יענה, "היה לי שכן דתי והוא לא אמר לי כלום". יביאו את שכנו ויענישוהו "למה לא הוכחת אותו, למה התעלמת ממנו, לא החזרת אותו בתשובה, לא הורית לו את הדרך הנכונה שישים את בנו בתלמוד תורה". כשהילד גדל ונעשה מחלל שבת, זה שלא הוכיחו הוא אשם! אפילו על ספק היה צריך להוכיחו.

לכן כשמתוודה 'על חטא שחטאנו לפניך בגילוי עריות, חיללנו שבתות ומועדי קדשך', הכל אמת, שכן הילד הזה נהיה רשע בגללך, הוא יכל להיות גאון עולם, אינך יכול לדעת מה יכל לצאת ממנו.

ועל כך אני בוכה בכיפור. עלינו לעזוב את החטא וללכת להוכיח, אם לא כן אינה תשובה, כיון שנתן לאחר לעשות עבירה. לא יאמר אני מתבייש, מי שמתבייש בעולם הזה יכלם לעולם הבא, כל אחד יעשה הלכה למעשה, ילך וידבר עם ידידו שיעביר את בנו לתלמוד תורה. וידבר בנחת באהבה בחיבה ובידידות, לא כאילו בא למשול ולכוף עליו חס ושלום, יאמר לו 'אני אוהב אותך כנפשי, שים את בנך בתלמוד תורה', ויקבל את דבריו. עם ישראל כולם צדיקים, ואז 'הקטון יהיה לאלף', וגם יאלף אחרים שילמדו ממנו לשים את ילדיהם בתלמוד תורה, ועל ידי כך ירבו שומרי תורה ומצוות.

כל אחד מצווה על כך, מצוה גדולה לחקור ולדרוש היכן לומד הבן של שכנו, וידבר עמו בכבוד ובעדינות בדרכי נועם ובחביבות. ובפרט ישפיע על האבא שיבוא לשיעורי תורה, זה החיים שלנו - 'אשר יעשה אותם האדם וחי בהם', והבא להיטהר מסייעים אותו. אפילו אם הוא כבד פה וכבד לשון, הקב"ה יסייעהו שדבריו ימצאו מסילות בלב חברו.

זמן התפילה

זמן תחילת העמידה של תפילת נעילה הוא חצי שעה לפני השקיעה. ויתחילו קודם לכן בפיוט 'אל נורא עלילה' בשמחה ובהתלהבות של קדושה. ומפני שזמנה מצומצם, צריך השליח ציבור לקצר מעט במנגינה, כדי שיגיע לברכת כהנים מעט קודם שקיעת החמה, ויסיימו ברכת כהנים קודם השקיעה. (שם, ש"ת יחיה

כתב מרן השלחן ערוך (סימן תרכ"ג ס"ב): זמן תפלת נעילה כשהחמה בראש האילנות, כדי שישלים אותה סמוך לשקיעת החמה [היינו סוף השקיעה שזה צאת הכוכבים]. וצריך השליח ציבור לקצר בסליחות ובפסוקים שבאמצע התפילה, וגם אין לו למשוך בתפילת נעילה כל תיבה ותיבה כדרך שמושך בשאר התפילות, כדי שיגמור קודם שקיעת החמה. ע"כ.

ברכת כהנים

אם נמשכה תפילת הנעילה לאחר השקיעה, ישאו הכהנים את כפיהם בברכה בבין השמשות. (שסז. שו"ת יחיה דעת חלק ז סימן צט אות ב)

הטעם שאפשר לברך בבין השמשות ולא אומרים ספק ברכות להקל, כיון שיש לצרף את דעת הראב"ה ועוד, שברכת כהנים נאמרת גם בלילה, וכן כתב מהרי"ל. ורבנו מנחם כתב, מנהג קדמונינו להתחיל תפילת נעילה קרוב לבין השמשות, ואף על פי שחותם בה 'ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הכיפורים', וכבר הוא צאת הכוכבים, אין כאן משום ברכה לבטלה, שהרי מוסיפים מחול על הקודש, הלכך קודש הוא. והנהיגו כן כדי שלא יפגעו במצות תוספת מחול על הקודש. ובלאו הכי, בין השמשות שלנו, שהוא שלשת רבעי מיל [13.5 דקות זמניות] לאחר השקיעה, אינו אלא לדעת רבי יהודה, אבל לרבי יוסי כל זמן זה, יום גמור הוא. וכתב המשנה ברורה (ביאור הלכה סימן תטו ס"א), שמן הדין בוודאי שהלכה כרבי יוסי, וכן מבואר בגמרא (מסכת פסחים ב ע"א) שעד צאת הכוכבים יום הוא, אלא שרק לענין שבת מחמירים כרבי יהודה. ואף לרבי יהודה, שמא בין השמשות יום הוא, לכן בוודאי שרשאים הכהנים לישא את כפיהם בבין השמשות. ויש לצרף גם את דעת רבנו תם וסיעתו שכל זמן זה יום גמור הוא עד קרוב לשעה לאחר השקיעה. ואף על פי שלא עושים "ספק ספיקא" בברכות? מכל מקום כיון שמצות ברכת כהנים היא מן התורה, עושים "ספק ספיקא", וכמו שכתבו התרומת הדשן ועוד. מה גם שמניעת נשיאות כפים לברך את העם בתפילת הנעילה, תגרום צער לקהל ישראל המצפים לברכה בעת רצון זו שהיא גולת הכותרת של היום הקדוש, כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל.

אם נמשכה חזרת הש"צ של תפילת נעילה עד צאת הכוכבים, לא ישאו הכהנים את כפיהם. ויש מבני אשכנז הנוהגים שאין נושאים כפיהם בנעילה כלל. (שסז)

סליחות

אחר תפילת הנעילה מאריכים קצת בסליחות עד כעשרים דקות לאחר השקיעה, כדי שייגיע צאת הכוכבים ויוכלו לתקוע בשופר ללא חשש. ואף על פי שמן הדין מותר לתקוע בבין השמשות, אולם הנכון לאחר את התקיעות, מפני עמי הארץ שממהרים לאכול לאחר התקיעות מיד, ואם יאכלו בבין השמשות יכשלו בספק איסור כרת. (שעו)

ה' הוא האלוקים

המנהג לומר בסוף הסליחות פסוק "שמע ישראל" ו"ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד". ומנהג בני אשכנז לומר "ברוך, שם כבוד מלכותו, לעולם ועד", שלוש פעמים. ונהגו לומר פסוק "ה' הוא האלוקים" ז' פעמים, ואחר כך פסוק "קראתי בכל לב, ענני ה' חוקיך אצורה", שבע פעמים. (שעג)

תקיעות

בקדיש שלאחר הסליחות, תוקע תשר"ת תש"ת תר"ת פעם אחת. ולאחר הקדיש תוקע תרועה גדולה. ומנהג בני אשכנז לתקוע רק תקיעה אחת. (שע"ג)

והטעם שתוקעים: א. כתב המרדכי זכר לתקיעת היובל שהיתה ביום הכיפורים. אבל בהגהות מיימון כתב, מי שאומר כן טועה, שאם כן לא היה לו לתקוע אלא בכיפור עצמו ורק בשנת היובל ולא בכל שנה ושנה. אלא טעם התקיעה הוא, ב. משום שבמוצאי יום הכיפורים בת קול יוצאת ואומרת (קהלת ט ז): "לֵךְ אֶכַל בְּשִׂמְחָה לְחֶמְדָּךְ, וּשְׂתַה בְּלֵב טוֹב יִינָךְ, כִּי כָּבַדְתָּ אֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ", לכן תוקעים כדי להודיע שהוא יום טוב. ג. התוספות כתבו הטעם כדי להודיע שהוא לילה, וילכו להאכיל את בניהם שהתענו, וגם ילכו להכין את הסעודה. ד. הרוקח כתב טעם לומר שניצחנו את השטן. ה. הכל בו כתב, כדי לערבב את השטן שחוזר להשטין ולקלקל במוצאי יום הכיפורים. (בית יוסף סימן תרכ"ד)

אנוס

מי שנאנס ולא התפלל תפילת נעילה, אין לו תשלומים להתפלל ערבית שתיים. (שע"ג)

סדר מוצאי יום הכיפורים

תפילת ערבית בכוונה

מתפללים ערבית של מוצאי כיפור בנחת ובמתנינות ובכוונה גדולה כראוי, ולא יתפללו בפזיזות ומהירות, כדי שלא תראה התפילה עליהם כמשא, ויתנו פתחון פה לשטן. ומכל מקום לא יאריך השליח ציבור, שלא לצער את הציבור, שהרבה מהם חלשים ותשושים מחמת התענית. (שע"ג)

האל הקדוש

אם טעה בערבית במוצאי כיפור ואמר 'המלך הקדוש' או 'המלך המשפט', אם נזכר לאחר כדי דיבור, לא חוזר. ואולם הנכון שיחזור להתפלל בתנאי נדבה. ומכל מקום אם טעה ואמר זכרנו לחיים וכו' אינו חוזר. (הרשב"א, הרמ"ע מפאנו, מאמר מרדכי, תורת חיים סופר, שלמי ציבור, מעט מים ועוד. שע"ז)

ברכת הלבנה

יש נוהגים לברך ברכת הלבנה במוצאי כיפור, ולא קודם לכן, מפני שקודם לכן בעשרת ימי תשובה עדיין אנחנו תלויים ועומדים בדין, וברכת הלבנה צריכה להיות בשמחה. ואמנם יש נוהגים להקדים לברך ברכת הלבנה דווקא קודם יום הכיפורים, כדי להרבות זכויות, ואולי תבוא מצוה זו ותכריע את הכף לזכות. וכל מקום יעשו כפי מנהגם. (שע"ג)

רבי יצחק אביחצירא זיע"א – הורה ללבנה להתגלות

הבן הרביעי - בן זקוניו של "אביר יעקב" רבנו יעקב אביחצירא זיע"א, היה רבנו יצחק, שעל פי המקובל במשפחת אביחצירא נשא את שמו של האר"י הקדוש [הרב אדוננו רבנו יצחק הקדוש], כשאביו מגלה שניצוץ מנשמת רבנו האר"י ז"ל מתנוצץ בו. ואכן משחר נעוריו, בעודו עולה ומתעלה ברכישת קניני התורה, גילה הנער הצעיר משיכה ללימודי תורת הנסתר, למרות התנגדותו המקובלת של אביו רבנו יעקב, שלא מיהר להכניס את בנו בשערי היכלי החכמה הפנימית. ברם, לבנו הצעיר שהוכיח יכולת מובהקת להגות בחכמת הקבלה, הותיר רבנו יעקב את הברירה להתחיל ללמוד קבלה בגיל מוקדם. ואכן בשנים הבאות נודע רבי יצחק כבקי מופלג בתורת הקבלה, עד שאמרו עליו שהוא מתמצא בכתבי רבנו האר"י ז"ל, "עץ חיים" וב"שמונה שערים" כמו ב"אשרי יושבי ביתך"...

על גודל ההערכה שרחש לו אביו, ניתן ללמוד מהמעשה הבא שסופר על ידי עדי ראיה שנכחו באותו מעשה: היה זה במוצאי יום הכיפורים תרכ"ח, כשיצאו בני העיר תאפיללת לקדש את הלבנה, ורבנו יעקב אביחצירא זיע"א בראשם. עננים עבים וסמיכים כיסו את השמים והסתירו את הלבנה מעין רואה, להפתעת כל הנוכחים שלא נתקלו בתופעה שכזו מעולם. לאחר המתנה ארוכה, קרא רבי יעקב לבנו הקטן יצחק שהיה כבן שמונה, וביקש ממנו שיורה ללבנה שתתגלה, כדי שיוכלו הקהל לברך ברכת הלבנה.

מיהר הילד למלא את מבוקשו של אביו הדגול, הוא הפנה את מבטו כלפי מעלה וציוה על הלבנה להתגלות. כל הקהל הקדוש הוכה בתדהמה, כשבאותו רגע התפזרו כל העננים והלבנה המְשִׁיטֶת ברכיע התגלתה במלוא הדרה. מיני אז שמרו רבים וטובים את צעדיו של הנער, בידעם נאמנה כי לגדולות נועד... ("אביר יעקב" עמוד 227)

שאלה: בחוברת "ארבע התעניות בהלכה ובאגדה" מבואר שכיון שצריכים לברך ברכת הלבנה בשמחה, לכן במוצאי תשעה באב תחילה יפתחו את הצום באכילה ושתייה, ורק לאחר מכן יברכו ברכת הלבנה בשמחה. והלא במוצאי יום הכיפורים גם כן שרויים כל הציבור בתענית, ולמה לא הצריכו לטעום משהו קודם שמברכים ברכת הלבנה?

תשובה: כתב המשנה ברורה וסימן תכו סק"א, שמתוך שמחה זו שאנחנו בטוחים בו יתברך שבמוצאי יום הכיפורים הוציאנו זכאים בדין, ומחל לנו על כל עוונותינו, וחתם אותנו לחיים טובים ולשלום, וקבלנו נשמה חדשה נקיה ומצוחצחת, לכך שמחים אנו בקידוש הלבנה אף קודם שטעמנו. וכמו שאמרו במדרש, שבמוצאי יום הכיפורים בת קול יוצאת ואומרת וקהלת ט ז: "לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֶדָה, וְשִׁתֵּה בְּלֵב טוֹב יִינֶדְךָ, כִּי כָבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ".

תוספת מחול על הקודש

במוצאי כיפור מוסיפים מחול על הקודש כמו במוצאי שבת, ולכן לא יאכל או יעשה מלאכה מיד בצאת הכוכבים, אלא ימתין מעט לאחר צאת הכוכבים. (שעם)

רבנו תם

ראוי להחמיר שלא לאכול במוצאי כיפור אלא עד שיגיע צאת הצום כשיטת רבנו תם. שכן היא שיטת רוב ככל הראשונים ומרן השלחן ערוך והרמ"א, כמבואר בהרחבה בחוברת "השבת בהלכה ובאגדה". וכתב הגאון החזון איש (אגרות ח"א סימן מא): "פשטה ההוראה להחמיר כרבנו תם בכל ישראל, והיא הוראה מקוימת כמפי סנהדרי גדולה בלשכת הגזית, ואין שום צד קולא בזה. ולא נמצא מי שאמר שלא לחוש לדעת רבנו תם, ואם איזה גאון כתב להמליץ על מי שמיקל, זו אינה הוראה לחקות בה את המקילים". עכ"ד. ועיין מה שכתבנו בזה לעיל (עמוד 160). ואולם מעוברות ומניקות המצטערות מן התענית, רשאיות להקל לטעום קודם זמן זה. (שפח)

הבדלה

אסור לאכול קודם שיבדיל על הכוס, אבל מותר להתקלה ולסוך בשמן ולנעול נעלי עור קודם ההבדלה. ומי שצמא יכול להקל לשתות מים בלבד קודם ההבדלה, ואפילו קודם תפילת ערבית [לאחר צאת הצום]. (שפז. ת"ה שמ)

בשמים

אין מברכים על הבשמים בהבדלה. וטוב לברך עליהם בגמר ההבדלה אחר שתיית היין, בין כשחל כיפור בחול, בין כשחל בשבת. (שפד)

נר

אין מברכים 'בורא מאורי האש' אלא על נר ששבת, דהיינו נר שהיה דלוק מערב כיפור או על נר שהודלק מנר שהיה דלוק מערב כיפור. (שעח)

נר שהיה דולק בביה"כ מערב כיפור, לא יברך עליו, שלא הדליקוהו להאיר אלא לכבוד, וטוב שידליק ממנו נר אחר, ויברך על שניהם כאחד. (הרמ"א תרכד ס"ה. שפד)

אם אין לו נר ששבת, יבדיל בלי נר, ולאחר שיאכל וישתה, טוב שישתדל לחפש נר ששבת לברך עליו. (שפז)

אם כיפור חל בשבת, רשאי לברך במוצאי כיפור - מוצאי שבת על כל נר, אך טוב גם בזה לברך על נר ששבת. (שפג)

הבדלה לנשים

אשה שבעלה מתעכב במוצאי הצום מלבוא לבית, לא תמתין לו כלל, אלא מיד בצאת הצום תבדיל על מיץ ענבים ותאכל. ואם אינה יודעת להבדיל, רשאית לשתות מים, כמבואר בשלחן ערוך (סימן רצט ס"א) שמותר לשתות מים לפני

ההבדלה. וכן רשאית לשתות תה וקפה שדינם כמו מים לענין זה. (שפז. ספר דיני תשעה באב שחל ביום א' לגר"ש דבליצקי עמוד פט)

לך אכול בשמחה לחמך

מצוה להרבות באכילה ושתיה בשמחה במוצאי כיפור שהוא כיום טוב. ואמרו במדרש, שבמוצאי יום הכיפורים בת קול יוצאת ואומרת (קהלת ט ז): "לֵךְ אֲכַל בְּשִׂמְחָה לַחֲמֶךָ וּשְׂתֵה בְּלֵב טוֹב וַיִּנְדָּה, כִּי כָּבֵד רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיךָ". (ת"ה שמא)

מחיל אל חיל

אחר שאכל ושתה, מצוה רבה להתחיל בבניית הסוכה, כדי לצאת ממצוה אל מצוה, וכמו שנאמר (תהלים פד ח): "ילכו מחיל אל חיל". (ת"ה שמא)

בזאת תבחנו

מאחר וביום הכיפורים נמחלו כל עוונותינו, וכל אדם מקבל נשמה חדשה נקיה ומצוחצחת, יש ליתן את הדעת שלא ללכלכה חס ושלוש כבר במוצאי כיפור, על כעס ורוגז וכיוצא בזה. ולכן אף אם בא לביתו ולא ראה את השלחן ערוך "כרצונו", לא יכעס ולא יקפיד כלל, אלא אדרבה יעזור לאשתו בשמחה בשובה ונחת, והשם לא ימנע טוב להולכים בתמים. ויזכה לכל הברכות והישועות אמן.

ההפסד העצום והנורא מהכעס

כתב בספר כל בו: נהגו הנשים לדלות מים במוצאי שבתות, כמבואר במדרש אגדה, שבארה של מרים שנמצא בים הכנרת, מחזר על כל הבארות והמעיינות בכל מוצאי שבת, וכל מי שהוא חולה ויזדמנו לו המים וישתה, אפילו כל גופו מוכה שחין, מיד מתרפא מכל תחלואיו. ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין, והיתה אשתו שואבת מים בכל מוצאי שבת, שמא תזדמן לה בארה של מרים. והנה במוצאי שבת אחת, הלכה והתעכבה יותר מדי בדיבורה עם חברתה בחוץ, ובדיוק באותו מוצאי שבת הזדמנה לה בארה של מרים, ומילאה את כדה מאותם מים. וכיון שבאה אצל בעלה, כעס עליה שאיחרה, ומרוב כעסו נפל כדה משכמה, ונשבר הכד, ונפלו מטיפי המים על בשרו, ובכל מקום שנתזו המים, נרפא השחין. אבל אילו לא היה כועס ולא היו נשפכים המים, והיה שותה ומתרחץ מהם, היה נרפא כליל. על זה אמרו חכמים (מסכת קידושין מ ע"ב): "רגזן – לא עלתה בידו אלא רגזנותו", ה' יצילנו. (בית יוסף סימן רצט)

וכתב הגאון רבי חיים פלאג'י: וממעשה זה תוכחת חיים, לבל יהיה אדם כועס בכל זמן אפילו על דבר שראוי לכעוס עליו, כי כעס בחיך כסילים ינוח, הלוא תראה אדם זה על ידי כעסו, איבד טובה הרבה. וכן יש לפרש כוונת הפסוק

וקהלת יא ז': "יְהִסֵּר כַּעַס מִלְּבָבָךְ, וְהֶעֱבַר רָעָה מִבְּשָׂרְךָ". ומעשה בעיור שירד לטבול במים, והזדמנה לו בארה של מרים, וטבל והתרפא.

התבוננות

אומר רבי ישראל מרוז'ין, הלוא אמרו חז"ל: "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה". ונתבונן, וכי מתי יש לו לאדם הזדמנות להימנע מעבודה זרה, הרי לעולם לא יבוא לידי ניסיון כזה? אך היות ומידת הכעס היא שכיחה אצל כל אדם, הרי בשעה שכובש כעסו, מקבל באותה שעה שכר כאילו מנע את עצמו מניסיון עבודה זרה. על כן, התבונן, איך תכעס על זולתך ולא תכעס עליך בעצמך? שאתה טורף נפשך באפך, ועובד עבודה זרה בכעסך, ומכעיס את קונך, ועתיד להיפרע ממך. איך תשנא את אויבך, ואין לך אויב גדול ממך, שאתה גורם רעה לעצמך, מענה ומסגף את נפשך הנצחית, ומענג את גופך רימה וגוש עפר ונפסד.

ועתה בני, התבונן וחשוב! מה נשפוט באיש אשר עשו לו בזיון קטן או גדול, וכנקמה לכך, הלך והמיר דתו ויצא מכלל ישראל, הכהוגן עשה? ועתה שאלה שניה אשאלך בני, אם ביישוד באיזה בזיון, וכתגובה לכך כעסת וקצפת, ולדעת חז"ל הושוותה באותה שעה לעובד עבודה זרה. האם לא דמית לאותו משוגע שהמיר דתו כתגובה למה שהכעיסוהו? הראוי להמיר דעתך ולעבוד עבודה זרה, בשביל שחברך דיבר עליך, או בגלל היזק ממון שגרם לך? ועתה בני המשך וחשוב, אם חברך שבר לך כלי השווה מאה שקל, ההגיוני הדבר להשליך עליו כתגובה לכך עטרה שהיא שווה מאה אלף שקל, או לטרוף אבר אחד מאברי גופך ולהשליך עליו? אם כן אמור נא בני, למה כתגובה בכעסך אתה טורף ומשליך נפשך. ומקרא מלא הוא: "טורף נפשו - באפו!" ולכן בני הסר כעס מלבך, והעבר רעה מבשרך! (הספר הנפלא "הסר כעס מלבך" עג. קכא)

ברכה מתלמיד חכם במוצאי כיפור

אמרו במסכת סופרים (פרק יח הלכה ז'): מנהג טוב בירושלים לחנך את בניהם ובנותיהם הקטנים לצום ביום הכיפורים, בן אחת עשרה שנים עד עצם היום [עד חצות], ובן שנים עשרה משלים עד סוף היום. ואחר כך לוקחו ומביאו לפני כל זקן וזקן, כדי לברכו ולחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים. וכל מי שהיה לו גדול ממנו בעיר, היה עומד ממקומו והולך לפניו, והיה משתחוה לו להתפלל בעדו. ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים, וליבם לשמים. ולא היו מניחים בניהם קטנים אחריהם, אלא היו מוליכים אותם לבתי כנסיות, כדי לחנכם במצוות.

סדר הסליחות

קמתי באשמורת, לבקש על עוני. ונפשי שחרחורת מפני רוב זדוני. רחם על עדתך. צאן מרעיתך. אשרי
 וישבי ביתך, עוד יהללוך סלה:

**אשרי וישבי ביתך, עוד יהללוך סלה: אשרי העם שפכה לו, אשרי העם שיתוהו
 אלהיו:**

תהלה לדוד, ארוממנו אלותי המלך ואברכה שמו לעולם ועד: בכל יום אברכה,
 ואהלה שמו לעולם ועד: גדול יהוה ומחיל מאד, ולגדלתו אין חקר:
 דור לדור ישבח מעשיו, וגבורתיו יגידו: חקר כבוד הודך, ודברי נפלאותיך אשחה:
 ועוזו גוראתיך יאמרו, וגדלתך אספרנה: ובר רב טובך וביעו, וצדקתך ירננו: חנון
 ורחום יהוה, ארך אפים וגדל חסד: טוב יהוה לכל ורחמיו על כל מעשיו: ודוד
 יהוה כל מעשיו, וחסידיו יברכוה: כבוד מלכותך יאמרו, וגבורתך ידברו:
 להודיע ל בני האדם גבורתיו, וכבוד הדר מלכותו: מלכותך מלכות כל עלמים,
 וממשתלתך בכל דור ודור: סומך יהוה לכל הנפלים, וזוקף לכל הכפופים: עיני כל
 ארץ ישברו, ואתה גותן להם את אכלם בעתו: פותח את ידה, ומשביע לכל חיו
 רצון: צדיק יהוה בכל דרכיו, וחסיד בכל מעשיו: קרוב יהוה לכל קראיו, לכל
 אשר יקראו באמת: רצון יראו יעשה, ואת שועתם ישמע ויושיעם: שומר יהוה
 את כל אהביו, ואת כל הרשעים ישמיד: תהלת יהוה ידבר פי, ויברך כל בשר
 שם קדשו לעולם ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם, הללויה:

ואומר הש"ץ חצי קדיש:

ותגדל ויתקדש שמה רבא, אמן [כ יור רבין]. בעלמא די ברא פרעותה, וימליך מלכותה, ויצמח פרקנה, ויקרב
 משיתה, אמן [כ יור רבין]. בתיבון וביומכון ובתי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב, ואמרו אמן. אמן [כ
 יור רבין]. והא שמה רבא מברך לעלם [ולעלמי עלמין וחברך, וישתבה, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתעדה,
 ויתעלה, ויתהלל שמה דקנשא ברוך הוא, אמן [כ יור רבין]. לעלא מן כל ברבא, שרתא, תשבתתא ונחמתא,
 דאמרון בעלמא ואמרו אמן. אמן [כ יור רבין].

בן אדם, מהלך נרדם, קום קרא פתחוננים. שפך שיחה, דרש סליחה, מאדון
 האדונים. רחץ וטהר, ואל תאחר, בטרם ימים פונים. ומתרה, רויץ לעזרה,
 לפני שוכן מעונים. ומפשע, וגם רשע, ברח ופחד מאסונים. אנא שעה, שמוך יודעי,
 ישראל נאמנים. דך ארני הצדקה, ולנו בשת הפנים: עמד בגבר, ותתגבר, להתודות
 על חטאים. יה אל דרש, בכבוד ראש, לכפר על פשעים. פי לעולם, לא נעלם,
 ממנו נפלאים. וכל מאמר, אשר יאמר, לפניו הם נקראים. המרחם, הוא ירחם,
 עלינו, כרחם אב על בנים:

לְךָ אֲדֹנָי הַחֲדָקָה, וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפְּנִים: מַה־נִּתְאוּנָן וּמַה־נִּזְמָדָק, מַה נְדָבָר וּמַה נִּצְמָדָק:
נַחֲפֹשֶׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקֶרְהָ, וְנִשְׁוֹבֶה אֲלֶיךָ:

כִּי יִמְיָנֶךָ פְּשׁוּטָה, לְקַבֵּל שְׁבִים: שְׁבִים אֲלֶיךָ בְּכַל־רֵב, שׁוֹעֲתִים תִּקְבֹּל בְּרַחֲמֶיךָ:
בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים בָּאֵנוּ לְפָנֶיךָ, בְּדָלִים וּבְרִשִׁים דְּפָקְנוּ דְלִתִּיךָ: דְּלִתִּיךָ דְּפָקְנוּ רַחוּם
וְחַנוּן, אֵל תְּשִׁיבֵנוּ רִיקָם מִלְּפָנֶיךָ: מִלְּפָנֶיךָ מִלְּפָנֶיךָ מִלְּפָנֶיךָ אֵל תְּשִׁיבֵנוּ, כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ
תַּפְּלָה: שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה, עֲדִיךָ בְּלִבְשָׁר יִבְאוּ: שׁוֹמֵעַ תַּחֲנֹה, אֲלֶיךָ בְּלִי־הַרוּחוֹת יִבְאוּ:
יִבְאוּ אֲלֶיךָ הַרוּחוֹת, וְכִלֵּי־הַנְּשָׁמָה: הַנְּשָׁמָה לְךָ וְהַגּוֹף פִּעֲלֶךָ, חוּסֶה עַל עֲמֻלֶךָ: הַנְּשָׁמָה
לְךָ וְהַגּוֹף פִּעֲלֶךָ, צוּר אֲשֶׁר אֵין דּוֹמָה לְךָ, חוּסֶה עַל עֲמֻלֶךָ: הַנְּשָׁמָה לְךָ וְהַגּוֹף פִּעֲלֶךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: אֲתָאֵנוּ עַל שְׁמֶךָ, יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: בַּעֲבוּר שְׁמֶךָ, כִּי
אֵל מִלֶּךָ חֲנוּן וְרַחוּם שְׁמֶךָ: שְׁמֶךָ נִקְרָא עֲלֵינוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: שְׁמֶךָ נִקְרָא בְּקִרְבָנוּ,
אֵל תַּנִּיחֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: אֱלֹהֵינוּ, בּוֹשְׁנוּ כַּמַּעֲשִׂינוּ, וְנִכְלַמְנוּ בַּעֲוֹנוֹתֵינוּ: אֵין לָנוּ פֶה
לְהִשׁוּב, וְלֹא מִצַּח לְהָרִים רֹאשׁ: כִּי רַבּוּ מִשׁוּבוֹתֵינוּ, לָךְ חֲטָאֵנוּ: חֲטָאֵנוּ עִם אֲבוֹתֵינוּ,
הַעֲוִינוּ הַרְשָׁעֵנוּ: מַה־נִּזְמָדָק לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, מַה־נְדָבָר וּמַה־נִּצְמָדָק: מַה־נִּזְמָדָק
לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מְרוֹם, וּמַה־נִּסְפַּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחֻקִים: הֲלֹא הַנְּסֻתוֹת וְהַנְּגֻלוֹת, אַתָּה
יֹדֵעַ: אַתָּה יוֹדֵעַ רִזֵּי עוֹלָם, וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כְלִי: אַתָּה חוֹפֵשׁ בְּלִי־חֲדָרֵי כְּסֹן, רוֹאֵה
כְּלִיּוֹת וְלֵב: אֵין דְּבָר נֶעְלָם מִפְּנֶיךָ, וְאֵין נִסְתָּר מִנֶּגְדְּ עֵינֶיךָ: אִם עֲוִינוּ עָנוּ בְּנוּ, יְהוָה
עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: אִם־עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר־יָהּ, אֲדֹנָי מִי יַעֲמֵד: כִּי־עַמְּךָ הִסְלִיחָהּ, לְמַעַן
תִּזְרָא: כִּי עַמְּךָ מְקוֹר חַיִּים, בְּאוֹרֶךָ נִרְאֶה־אוֹר: כִּי לֹא עַל צַדִּיקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפְּלִיִּים

תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ, כִּי עֲלִי־רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים:

מן תראש"צ רבנו עובדיה יוסף זצוק"ל היה אומר פיוט זה גם בחודש אלול.

לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי רַצָּה עִם לְךָ שַׁחַר, לְחֵלּוֹת פְּנֶיךָ, בְּמַעֲמַד הַשַּׁחַר. אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֵר:
לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי, הֲלֵה מִפְּעֻלוֹת יָם, שְׁבַעֵי רוּשׁ וְלַעֲנֵי, כְּבֵית נוֹדִם וְשִׁבּוֹם. וְשׁוּר לְחֻצִּים וְעֵנִים, וְאֵל תִּפְּן לְמַרְוִים,
וְהִט אֶזְנוֹ לְשׁוֹעִם, בְּתַפְלַת הַשַּׁחַר: אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֵר:
לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי, וַעֲשֵׂה לְטוֹבָה אוֹת. וְחֵן נְפֻשׁוֹת עֲצוּבוֹת, לְמִי יִשַׁע צְמוּאוֹת. וְקִבֵּץ נְדָחִים, פְּזוּרִים בְּכַל־פְּאוֹת,
אֲשֶׁר מְרִב תְּלָאוֹת, עוֹרֵם מֵאֵד שַׁחַר: אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֵר:
לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי, וְהַמְנוּ רַחֲמֶיךָ, וּמִקְעוֹן שְׁמֶיךָ, שְׁמַע קוֹל עַמְּךָ. כּוֹבְלֵי אֶפְרַיִם, קֹצֵפֶיךָ וְנִצְמָדָק. וּמִנְשׂוֹא אִימֶיךָ, לְרַם
מֵאֵד חֲסֻרְתָּ: אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֵר:
לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי, הַדִּיךְ הַרְחֵם. וְשִׁמְחֵם מִיּוֹנָם, וּבַעֲצָתְךָ תִּגְחֵם. וְהַפְּלֵא חֲסְדֶיךָ, וְחִסֵּה נָא וְרַחֵם. עֲמוּסִים מִכְּסֹן,
וּמְרַחֵם מִשַּׁחַר. אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תְּאַחֵר:

**אֲדֹנָי | שְׁמַעְהָ, אֲדֹנָי | סִלְחָהּ, אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה, וַעֲשֵׂה אֵל־תְּאַחֵר, לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי,
כִּי־שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל־עִירְךָ וְעַל־עַמְּךָ: הִשִּׁיבֵנוּ יְהוָה אֲלֶיךָ וְנִשְׁוֹבֶה, חֲדָשׁ
יְמֵינוּ בְּקִרְבֶּךָ:**

**שְׁכַט יְהוּדָה בְּדַחַק וּבְצָעָר, הַיִּשָּׁאֵן אֶרְצָה בַּיַּעַר: מְקוּיִם יִשׁוּעָתְךָ אֲבוֹת וּבָנִים,
הַעֲנִיִּים וְהָאֲבוֹנוּיִם: עַמּוֹד בְּפָרְץ כֹּל נִתְיָה לְשׁוֹחַק, לְמַה יְהוָה תַּעֲמֵד בְּרַחֲוֹק:**

וַיִּזְתְּדָךְ עַד שְׁעָרֵי מוֹת הַגִּיעָה, וְיֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה: הִבֵּה לָנוּ עֲזָרַת מִצָּר, הַיּוֹד יְהוָה תִּקְצָר: חֲדָשׁ יְמֵינוּ בְּגִלּוֹת יִשָּׁן, עֲזָרָה לָמוֹה תִּישָׁן: זְכוֹר בְּנִיךָ בְּאַרְצֵן לֹא לָהֶם, וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיהֶם: קִיץ הַנְּחִתָּם גִּלָּה לְגִלְמוֹנָה, וְשִׂמְחַח הַר צִיּוֹן, תִּגְלִלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה: שׁוֹעֲתָנוּ תַעֲלֶה לְשָׁמַי מְרוֹמוֹם, אֵל מִלֶּךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים:

אֵל מִלֶּךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים וּמְתַנַּהֵג בַּחֲסִידוֹת, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ, מַעֲבִיר רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן. מְרַבֵּה מַחֲיָלָה לְחַטָּאִים, וּמְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל־בָּשָׂר וְרוּחַ, לֹא כִרְעָתָם לָהֶם גּוֹמֵל. אֵל, הוֹרֵתָנוּ לְזוֹמֵר מִדּוֹת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, זְכוֹר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְתָּ לָעָנִי מִקְדָּם, וְכֵן כְּתוּב בְּתוֹרָתְךָ: וַיִּרְדּוּ יְהוָה בְּעָנֵן וַיִּתְנַצֵּב עַמּוֹ שָׁם, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וְשָׁם נֹאמַר:

וידבר מאד להפסיק בין תיבות ה' ה' (בא"ח כי תשא י"א). ובאמירת ה' ה', יכפוהו קומתו קצת, ויאמר את כל הדיג המדות בקול רם.

וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא: יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאַמָּת: נֹצֵר חֶסֶד לְאֱלֹפִים, נִשְׂא עֵוֹן וּפְשָׁע וְחַטָּאָה, וְנִקְהָ: וְסִלַּחַת לְעֹנְוֵנוּ וְלַחַטָּאתָנוּ וְנַחֲלָתָנוּ:

- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְאַבְרָהָם רַחֲמָנָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְיִצְחָק עֲקִידָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְיַעֲקֹב שְׁלֵימָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְמֹשֶׁה בְּבִיאָה, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְאַחֲרֵן כְּהֵנָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן זְכוּתָהּ דְיוֹסֵף צְדִיקָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְדָוִד מְלֻכָא מְשִׁיחָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן קְנִימָה דְפִינְחָם קְנָאָה, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲדַבֵּר לֵן צְלוּתָהּ דְשְׁלֹמֹה מְלֻכָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא אֲרִים יְמִינֵךְ וְאַצְטַח פְּרָקְךָ, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא בְּכַסּוּפֵי אַפִּין אֲתִיָּא לְמַקְרִי קַמְךָ רַחֵם עֲלָי, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא גְלִי גְבַרְתְּךָ וּפְרַק לֵן, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא דִינָן אִפִּיק לְהַוֵּרָא, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא דִינָא דְחַיִּי טָבִי גִזֵּר עֲלָי, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא הַדְרֵךְ שׁוּי עֲלָי, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא וְלֹא תִתְפָּרַע כְּעוֹבְדֵינָא בִישִׁין מִנָּן, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא זִינָךְ אֲשֶׁרֵי עֲלָי, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא זְכוּן חַפְשִׁי־לֵךְ, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:
- רַחֲמָנָא חֲשׁוּב עֲלָי מִכּוּן, גְדִיל וַיַּעֲבֹר:

רַחֲמֵנָּא טַבְנֵן סַגְיָאן אִיְתֵי עֲלֵן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא יִתְגַּלְגְּלֵין רַחֲמֵךָ עֲלֵן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

בעשרת ימי תשובה מוסיפים:

רַחֲמֵנָּא כְּתִבְנֵן כְּסִפְרָא דְחַיֵּי טַבִּי,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא כְּתִבְנֵן כְּסִפְרָא דְרַחֲמֵי,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא כְּתִבְנֵן כְּסִפְרָא דְצִדִּיקֵי וְחַסִּדֵי,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא כְּתִבְנֵן כְּסִפְרָא דְיִשְׂרָאֵל וְחַמְסֵי,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא כְּתִבְנֵן כְּסִפְרָא דְפְרַנְסְקָא טַבְתָּא וְמוֹנֵי טַבִּי,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

עד כאן מוסיפים בעש"ת.

רַחֲמֵנָּא כְּבֵשׁ חֲמֵתָא וְרָגָא מַנְן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא לָא תַעֲבִיד גְּמִירָא לָן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא מְחַל וּשְׂבַק לְחֹבִין וְלַעֲוֹן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא נְהוּר מוֹכֵךְ אַנְהַר עֲלֵן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא סַעִיד וְסַמִּיךְ חַיֵּי לָן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא עֲבִיד עֲמָנָא אַתָּא לְטַב,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא פְתַח שְׁמַיָּא לְצִלוֹתֵינוּ,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא צִלוֹתְנָא קַבֵּל בְּרַעְיָא,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא קַבֵּל צִלוֹתֵינוּ וּבַעֲוֹתֵינוּ בְּעֵדֵינוּ עֲקָתֵינוּ,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא רַחֵם עַל נַשְׁמֹתֵינוּ,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא שְׂתָא טַבְתָּא אִיְתֵי עֲלֵן,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא תוֹב מְרַנְדָּה,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

רַחֲמֵנָּא וְלֹא נְהַדֵּר רִיקָם מִן קַמְךָ,

כְּדִיל וְיַעֲבֵר:

וְיַעֲבֵר יְהוָה | עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא: יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְרַחוּן, אֲרַךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד

וְאַמֵּת: נִצַּר חֶסֶד לְאַלְפִים, נִשְׂא עֵינָי וּפָשַׁע וְחַטָּאתָה, וְנָקָה:

וְסִלַּחַת לְעוֹנֵינוּ וּלְחַטָּאתֵינוּ וְנַחֲלִיתֵנוּ:

יש נוהגים לומר פיוט זה:

אַנָּא כְּעַבְדְּךָ, יְהוָה תַּמְחַח, וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא. וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: אֵיךְ יִמְחַח וְנִכְתַּב לְמוֹל אָבִי, כִּי

אֵין בְּלִבִּי מִתְשַׁבֵּב כְּמַחְשְׁבֵי. לְמַחֲוֹת מֵאִשְׁר כְּתַב לְיוֹם רִבְוִי. כִּי הַמְכַתֵּב מִכְּתַב אֱלֹהִים הוּא. וְסִלַּחַת

לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: נָא אִם תִּתְקַר וְתִדְרַשׁ צוּר עֲלוּמִי. אֲנִי בְּיַדִּי וְהִרְשִׁי וּבְיָמָי. וְאִם לְחַטָּאֵי תִדְרַשׁ וְלֹאֲשֻׁמִּי.

מִכֶּפֶר רָגַל וְעַד רֹאשׁ אֲשֶׁם הוּא. וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: יְהַרְסוּן וְיִכְנְעוּן כִּי רַעֲיוֹנֵי. יוֹם כִּי חֲטָאֵי יַעֲוֵנוּ וּבְפִנֵּי.

אֲבָן סַעֲפֵי וְיִבְעוּן כִּי יְהוָה. נִשְׂא עֵינָי וְרַחוּם הוּא. וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: מַה לִּירִידֵי וּמַלְכֵי יִסְתֵּר. וְאֲשַׁפֵּךְ

עֲתַרְתְּ חַיֵּי וְאֵין עוֹתֵר. וְאֲשַׁאֵר בְּעַד חֲלוּם חֲשָׁבִי (י"ג חֲשָׁבִי) וְאֵין פּוֹתֵר. וְאֹמֵר לֹא אוֹכַל כִּי חֲתוּם הוּא. וְסִלַּחַת

לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: שׁוֹבֵה שִׁיבַת שְׂאִירִית עִם הוֹעֵם. וְשִׁלַּח מִבְּשָׂר בְּבִרִית לְחֹדִיעֵם. אֵתֵּי־אִשְׁר יְהוָה בְּאֲחֵרִית

הוֹעֵם. וְנוֹחֵם, וְאִם לֹא עִם בִּיעוֹת הוּא. וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא: הוֹסֵף יְד וְצִיר מִשְׁנַת תְּשַׁלִּית. וְקָרַן לְנִגְשׁ וְנַעֲנֵה

תַּצְמִית. וְגַבַּר וּבְדֵל־אִשְׁר יַעֲשֶׂה יַצְלִית. וְוָדַע כִּי מִשִּׁיחַ אֱלֹהִים הוּא. וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא:

אֲנִשִּׁי אֲמוֹנָה אֲבָדוּ, בְּאִים בְּכַח מַעֲשֵׂיהֶם: גְּבוּרִים לְעַמּוּד בְּפָרִין, דוֹחִים אֶת־הַגּוֹזְרוֹת:

חַיֵּי לָנוּ לְחֻמּוֹת, וּלְמַחְסֵה בְּיוֹם זַעַם: זוֹעֵכִים אֵף בְּלַחֲשָׁם, חֲמוֹה עֲצָרוּ בְּשׁוֹעֵם:

טָרַם קְרֹאֲוֹךְ עֲנִיתֶם, יוֹדְעִים לַעֲתֹר וּלְרַצּוֹת: כָּאֵב רַחֲמֹת לְמַעַנְם, לֹא הִשְׁיִבֹתָ פְּנֵיהֶם רִיקִם: מִרַב עֲוֲנוֹנוּ אֲבִדְנוּם, נֶאֱסַפּוּ מִנוּ בַחֲטָאֵינוּ: סָעוּ הַמָּה לְמַנּוּחֹת, עֲזָבוּ אוֹתָנוּ לְאַנְחוֹת: פָּסוּ גוֹדְרֵי גְדָר, צָמְתוּ מְשִׁיבֵי חַמָּה: קָמִים בַּפָּרֶץ אֵין, רֵאוּיִים לְרַצּוֹתֶיךָ אֶפְסוּ: שׁוֹטְטֵנוּ בְּאַרְבַּע פְּנוֹת, תְּרוּפָה לֹא מְצָאנוּ: שָׁבְנוּ אֲלֶיךָ בְּבִשְׁת פְּנֵינוּ, לְשַׁחֲרֹךְ אֵל בַּעַת סְלִיחָתָנוּ:

יֵאל מִלֶּךְ יוֹשֵׁב עַל פְּסֵי רַחֲמִים וּמִתְנַהֵג בַּחֲסִידוֹת, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ, מַעֲבִיר רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן. מִרְבֵּה מַחִילָה לַחֲטָאִים, וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל־בֶּשֶׂר וְרוּחַ, לֹא כִרְעָתֶם לָהֶם גּוֹמֵל. אֵל, הוֹרְתָנוּ לִזְמֹר מִדּוֹת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, זָכַר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, כְּמוֹ שְׁחֹדְעֶת לָעֵנִי מִקְדָּם, וְכֵן כְּתוּב בַּתּוֹרָתְךָ: וַיִּרְדּוּ יְהוָה בָּעֵנִי וַיִּתְּצֵב עִמּוֹ שֵׁם, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם, יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר:

וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא: יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאֵמֶת: נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים, נִשְׂא עֵינָי וַפְּשַׁע וַחֲטָאָה, וְנִקְּחָה:

וְסִלְחָתָהּ לְעֲוֲנוֹנוּ וּלְחַטָּאתָנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

סימן: על סדר תשרי"ק.

תְּמַחְתָּנוּ מִרְעוֹת, תִּשֵּׁשׁ בַּחֲנוּ מְצָרוֹת: שַׁחֲנוּ עַד לְמָאֵד, שִׁפְלָנוּ עַד עֶפְרַי: רַחוּם, כֶּף חַיָּא מִדְּתָנוּ, קָשִׁי עֲרַף וּמִמְרִים אֲנַחְנוּ: צַעֲקָנוּ בְּפִינוּ חֲטָאנוּ, פְּתַלְתוּל וַעֲקַשׁ לְבַנּוּ: עֲלִיּוֹן, רַחֲמִיךָ מַעוּלָם, סְלִיחָה עִמָּךְ הוּא: נָחֵם עַל הֲרַעְתָּה, מִטַּה כְּלָפִי חֶסֶד: לֹא תִתְעַלֵּם בְּעֵתוֹת כְּאֵל, כִּי בְצָרָה גְדוּלָּה אֲנַחְנוּ: יוֹדַע לָעֵינֵי חֶבֶל, מוֹבֵךְ וְחַסְדֶּיךָ עִמָּנוּ: חֲתֵם פִּירִשְׁטוֹן, וְאֵל יִשְׁמִין עֲלֵינוּ, זַעַם בּוֹ יוֹדֵם: וַיַּעֲמֵד מִלִּיץ מוֹב לְצַדִּיקָנוּ, הוּא וַיְגִיד יִשְׂרָאֵל: דְּרַכִּיךְ רַחוּם וְחַנּוּן, גְּלוּיָת לְנֶאֱמָן בֵּית: כִּבְקִשׁוֹ אִז מִלְּפָנֶיךָ, אֲמוֹנְתֶיךָ הוֹדַעְתָּ לוֹ:

יֵאל מִלֶּךְ יוֹשֵׁב עַל פְּסֵי רַחֲמִים וּמִתְנַהֵג בַּחֲסִידוֹת, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ, מַעֲבִיר רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן. מִרְבֵּה מַחִילָה לַחֲטָאִים, וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים. עֹשֶׂה צְדָקוֹת עִם כָּל־בֶּשֶׂר וְרוּחַ, לֹא כִרְעָתֶם לָהֶם גּוֹמֵל. אֵל, הוֹרְתָנוּ לִזְמֹר מִדּוֹת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, זָכַר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, כְּמוֹ שְׁחֹדְעֶת לָעֵנִי מִקְדָּם, וְכֵן כְּתוּב בַּתּוֹרָתְךָ: וַיִּרְדּוּ יְהוָה בָּעֵנִי וַיִּתְּצֵב עִמּוֹ שֵׁם, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם, יְהוָה: וְשֵׁם נֶאֱמַר:

וַיַּעֲבֹר יְהוָה | עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא: יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֲרֹךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד וְאֵמֶת: נִצַּר חֶסֶד לְאֱלֹפִים, נִשְׂא עֵינָי וַפְּשַׁע וַחֲטָאָה, וְנִקְּחָה:

וְסִלְחָתָהּ לְעֲוֲנוֹנוּ וּלְחַטָּאתָנוּ וּנְחַלְתָּנוּ:

אֲנַחְנוּ בּוֹשְׁנֵי בְּמַעֲשֵׂינוּ, וּנְכַלְמָנוּ בְּעֲוֹנוֹתֵינוּ, אֵין לָנוּ פֶה לְהִשִּׁיב וְלֹא מִצַּח לְהַרְרִים רֵאשׁ:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֵל תַּעַשׂ עִמָּנוּ כְּלָמָה, תֵּאָחֵז יְדְךָ בְּמוֹשָׁפֶט: כִּבְיָא תּוֹכַחָה
 נִגְדָה, שְׁמֵנוּ מִסַּפְרְךָ אֵל תִּמַּח: גִּשְׁתָּךְ לַחֲקֵר מוֹסֵר, רַחֲמֶיךָ יִקְדָּמוּ רִגְוֶיךָ:
 דְּלוֹת מַעֲשִׂים בְּשׁוֹרְךָ, קָרֵב צֶדֶק מֵאֱלֹהֶיךָ: הוֹרֵנוּ, בְּזַעֲקֵנוּ לָךְ, צִוּ יִשׁוּעָתֵנוּ בְּמַפְגִּיעַ:
 וְתָשִׁיב שְׁבוֹת אֱלֹהֵי תָם, פְּתַחְיוּ רְאֵה כִּי שְׁמֵנוּ: זְכֹר נֶאֱמַתְּ, עֲדוּת לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי
 יְרַעוּ: הוֹתֵם תְּעוּדָה תַתִּיר, סוֹדְךָ שִׁים בְּלִמּוֹדֶיךָ. מַבּוֹר אֲנִי הַסְהַר, נָא אֵל יַחַסֵּר
 הַמּוֹג: יְהִי, דַּע אֶת־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יְדַעוּךָ, מִגֵּר אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יְדַעוּךָ: כִּי תָשִׁיב
 לְבַצְרוֹן, לְכּוֹדִים אֲסִירֵי הַתְּקַנָּה.

אם אומר ביום ידלג קטע זה

רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אֲתוּדָה עַל עֲבֵרוֹת קָלוֹת וְחַמּוּרוֹת, בְּפִלְיָה לְסוֹף (בַּחֲצוֹת יֵאמֵר: בַּתּוֹךְ)
 אֲשִׁמּוּרוֹת. יִצְרִי עֲלִידוֹת בְּרִשְׁעֵי לְהַתְּעוֹלָר, שׁוֹמֵר מַה מְפִלְיָה שׁוֹמֵר מִהַדְמִלְיָר.
 רַבִּי וְעֵינֵי לְחֶטָּא יֵאוֹתוּ, וְיוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ. וְשֹׂאֵר אַבְרֵי לַעֲשׂוֹת הַרַע בְּעֵינֶיךָ
 יִתְלַחֲשׁוּ, בְּלַחֲיוֹם וּבְלַיְלָה תְּמִיד לֹא יִחַשׁוּ. וְנֶעַן אֲשֶׁר עֲבַרְתִּי עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל
 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, מִי יִתֵּן וְאִשְׁחָה בְּכַל־לַיְלָה מִפְּתֵי, בְּדַמְעַתִּי עֲרִשֵׁי אִמְסָה. אוֹרֵי
 יִשְׁמַע קוֹל בְּכִי נוֹרָא עֲלִיָּה, יוֹם צַעֲקַתִּי בְּפִלְיָה: אֶקְרָא יוֹמָם וְאָרִים קוֹלִי עַל פִּשְׁעֵי
 וּמַעֲלֵי, וְלַיְלָה וְלֹא הוֹמִיָה לִּי. אֶת־מִקְצַת חֲטָאֵי אֲנִי מוֹכִיר לְפָנֶי צוֹפֵה עֲתִידוֹת, לַיְלָה
 אֶקוּם (בַּחֲצוֹת יֵאמֵר: אֲבֹא) לְהוֹדוֹת. וְאוּדָה עֲלֵי פִשְׁעֵי וְזוֹדוֹנֵי, תְּפִלְיָה תְּהֵה לִיתְהוֹנֵה:

אֲנֵה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, תְּבֵא לְפָנֶיךָ תְּפִלָּתֵנוּ, וְאֵל תִּתְעַלֵּם מִלְּבָבוֹ
 מִתְחַנְתָּנוּ. שְׂאִין אֲנַחְנוּ עֲזֵי פָנִים וְקָשֵׁי עַרְף, לֹמֵר לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ, צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא־חֲטָאנוּ. אֲבָל חֲטָאנוּ, עֲוִינוּ, פִּשְׁעָנוּ, אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ
 וְאֲנָשֵׁי בֵיתֵנוּ:

בשני פסוקים אלו ישנם בדיקת כ"ב תבות, ובו תרמו שבא להתודות על סדר כ"ב אותיות התורה שפגם בהם (נפש כל חי מערכה ו).

חַטָּאתִי אוֹדִיעַךָ וְעוֹנֵי לֹא־יִכַּסְּפִיתִי, אִמְרַתִּי אוֹדָה עֲלֵי פִשְׁעֵי לִיתְהוֹנֵה, וְאֵתָה נִשְׂאֵת עוֹן חַטָּאתִי סְלָה:
 מִכֶּסֶף פִּשְׁעֵי לֹא יִצְלִיחַ, וּמוֹדָה וְעוֹב יִרְחָם:

החזן יאמר את הייחוד בקול רם והציבור בלחש

אֲשַׁמְנוּ אֲכַכְנוּ מֵאֲכַלּוֹת אִסּוּרוֹת. בְּגִדְנוּ, בְּפִלְטֵנוּ תוֹרַתְךָ. גְּזוֹלְנוּ, גִּנְבָנוּ, גָּאִינוּ. דְּבַרְנוּ דְּפִי וְלִשׁוֹן
 הַרַע. דְּבַרְנוּ אֶחָד בְּפֶה וְאֶחָד בְּלִב. הַעֲוִינוּ, הִרְהַרְנוּ הִרְהוּרִים רָעִים (בַּיּוֹם וּבָאֵנוּ לְיַדֵּי טְמֵאת קְרִי
 בְּפִלְיָה). וְהִרְשַׁעְנוּ, וְעַדְנוּ עֲצָמֵנוּ לְדַבֵּר עֲבָרָה. וְדָנוּ, וְנִינוּ אַחַר לְבָבוֹ וְעֵינֵינוּ. הַמְסַנּוּ, הַמְדָנוּ. מְפַלְנוּ
 שְׁקָר וּמְרָמָה. וְעַצְנוּ עֲצוֹת רְעוּת עַד אֵין תְּקַר. בּוֹבְנוּ, כְּעֵסָנוּ, לְצִנּוּ, לּוֹצְצָנוּ. מְרַדְנוּ.
 מְרִינוּ דְּבָרֶיךָ. מְרַדְנוּ בְּמַלְכוּת שְׁמַיִם, מְרַדְנוּ בְּמַלְכוּת בֵּית דֹּו, מְאִסְנוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּשְׁלִשְׁתָּם אֲנַחְנוּ
 מִבְּקָשִׁים. נֹאצְנוּ, נֹאפְנוּ. נִשְׁבַּעְנוּ לְשׂוֹא וְלִשְׁקָר. נִדְרָנוּ וְלֹא שִׁלְמָנוּ. סָרְרָנוּ, סוֹרְרִים וּמוֹרִים הֵינּוּ.
 עֲוִינוּ, עֲבַרְנוּ עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה וְעַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה. עֲבַרְנוּ עַל פְּרִיטוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין. עֲבַרְנוּ עַל הַחֹל
 הַשֵּׁם. פִּשְׁעָנוּ, פְּנָמְנוּ בְּאוֹת בְּרִית קְדֶשׁ. צָרְרָנוּ, צַעֲרָנוּ אֲב וְאִם, קִשְׁיֵנוּ עַרְף. קִלְקַלְנוּ צְנוּרוֹת

השפיע. רשענו. רעים לשמים ולבריות היונו. שחתנו. שקרנו. שחתנו זרע קדש לבטלה וזכראנו משחית לבבל, גם בכנפיו נמצאו דם נפשות אביונים נקיים, והנה דמעת העשוקים ואין להם מנחם. לבי לבי על חלליהם, מעי מעי על הרונגיהם. אוי רשע רע, ברימול ידיו ועשה לו. תעבנו, תעינו ותעתענו. וסרנו ממצותך וממשפטך הטובים, ולא שוה לנו. ואתה צדיק על כל־הבא עלינו, כי אמת עשית, ואנחנו הרשענו:

על סדר א"ב

אשמונו מבלעם, בשנו מבלגוני. גלה ממנו משושל, הנה לבנו בחטאינו. החבל אויבנו, ונפרע פארנו. זבול מקדשנו, חרב בעונינו. טירתנו היתה לשמה, יפי אדמתנו לזרים, בחנו לנכרים. לעינינו עשקנו עמלנו, ממשך ומורט ממנו. נתנו עלם עלינו, סבלנו על שכמנו. עבדים משלו בנו, פורק אין מידם. צרות רבות סבבנו, קראנוך יהוה אלהינו. רחמת ממנו בעונינו, שכנו מאחריך, תעינו כצאן ואכדנו. ועדין לא שכנו מתעיתנו. (והיאך נעזי פנינו, ונקשה ערפנו, לומר לפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנהו ולא־חטאנו.)

לאדני אלהינו הרחמים והסליחות, כי חטאנו לו: לאדני אלהינו הרחמים והסליחות, כי מרדנו בו: אל נא תשט עלינו חטאת, אשר נואלנו ואשר חטאנו:

חטאנו צורנו, סלח לנו יוצרנו: והקהל חזור

שמע ישראל, יהוה אחד, יהוה אחד, אלהינו יהוה אחד, יהוה אחד | אחד:

והקהל חזור

יהוה הוא האלהים, יהוה הוא האלהים: ב' פעמים, והקהל חזור בכל פעם

אראלי מעלה אומרים: יהוה אדוננו. בחירי סגלה עונים ואומרים: יהוה הוא האלהים, יהוה הוא האלהים:

גלגלי מעלה אומרים: יהוה אדוננו. הגולי סגלה עונים ואומרים: יהוה הוא האלהים, יהוה הוא האלהים:

יש מוסיפים:

המוני מעלה אומרים: יהוה אדוננו. ישראל בצרתם ובגלותם עונים ואומרים: יהוה הוא האלהים. יהוה הוא האלהים:

יהוה מלך, יהוה מלך, יהוה מלך, יהוה ימלך לעולם ועד: ב' פעמים

בטרם שחקים וארקים נמתחו, יהוה מלך. ועד לא מאורות זרחו, יהוה מלך. והארץ כפנה תבלה. ושמים בעשן נמלחו, יהוה ימלך לעולם ועד: יהוה מלך, יהוה מלך, יהוה ימלך לעולם ועד.

ועד־לא עשה ארץ וחוצות, יהוה מלך. ובהכינו יצורים עלי ארצות, יהוה מלך. ועת יקבץ נפוצים מארבע תפוצות, יהוה ימלך לעולם ועד: יהוה מלך, יהוה מלך, יהוה ימלך לעולם ועד.

מיוחד באהיה אשר אהיה, הוא הנה והוא הנה והוא יהיה, הוא מטית ומתנה, לפנינו לא נוצר אל, ואחריו לא יהיה:

אָחַד אֱלֹהֵינוּ, גְּדוֹל אֲדוֹנֵנוּ, קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ; בְּיַגְדוֹל מֵעַל שָׁמַיִם חֲסִדָּךְ, וְעַד שְׁחָקִים אֲמַתְךָ; בְּיַגְדוֹל אֶתְּךָ וְעָשָׂה נִפְלְאוֹת, אֶתְּךָ אֱלֹהִים לְבָרְךָ; שְׁפָךְ חַמְתְּךָ אֱלֹהֵינוּם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ, וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ:

המנהג הוא שהחזן אומר 'חי וקיים' והקול שנים בקול רם 'חוא', וכך הלאה. וזהו מנהג קדמון ויסודותו בהררי קודש [מחזור עיי"ח].

לְקַדְשֵׁת שִׁמְךָ עֲשֵׂה וְלֹא לָנוּ. לֹא לָנוּ יְהוֹשִׁיעַ, לֹא לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד, עַל־חֲסִדְךָ עַל־אֲמַתְךָ: לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם, אֵי־הֵינָא אֱלֹהֵיהֶם: וְאֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם. אָחַד אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם. עֲדוּתֵנוּ בְּכִלְיוֹם פְּעָמִים. חַי וְקַיִם הוּא. מָלֵא רַחֲמִים הוּא. מָלֵא זְכוּת (י"ג זכיות) הוּא. כָּל־אֲשֶׁר חָפֵץ עָשָׂה בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. אֵין מִי־יֹאמֵר [מלעיל] לֹא מַה־תַּעֲשֶׂה, וְאֵין מִי־יֹאמֵר לֹא מַה־תַּפְעֵל, כִּי הַכֹּל מַעֲשֵׂה יָדָיו:

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, שְׁמַע קוֹלֵנוּ וְקַבֵּל תַּפִּלָּתֵנוּ בְּרַצוֹן.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, אַל תֵּאבְדֵנוּ בְּאֶרֶץ גְּלוּתֵנוּ.

אֲבָד וְהִשְׁמַד כָּל־חַקִּים עֲלֵינוּ לְרַעָה.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, בְּרִיתְךָ זָכַר וְאַל תִּשְׁכַּחֵנוּ.

בְּרַךְ אֶת־לִחְמֵנוּ וְאֶת־מִימֵינוּ.

בְּשָׂרֵנוּ בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת.

בְּטַר מַעֲלֵינוּ וּמַעַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּכָל מְקוֹם שָׁחַם כָּל־גְּזֵרוֹת

קָשׁוֹת וְרַעוֹת.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, גֹּזֵר עֲלֵינוּ גְּזֵרוֹת טוֹבוֹת.

גִּלְחַה כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ עֲלֵינוּ מְהֵרָה.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, דְּרָשְׁנוּךָ הַמָּצֵא לָנוּ.

דְּרַשׁ דְּמִינוּ מִיַּד קָמוּנוּ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, הַעֲתֵר לָנוּ חַיִּים וּבְכִלְיוֹם יוֹם בַּתַּפִּלָּתֵנוּ.

הַחֲזִירֵנוּ בַּתְּשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, וְאַל תִּבְיַשְׁנוּ מִשְׁבָּרֵנוּ.

וְנִקְרָא וְאֶתְּךָ תַעֲנֵנוּ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, זְכַרְנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב מִלְּפָנֶיךָ.

זַכְנוּ בְּמִשְׁפָּטְךָ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, חֲמַר עֲלֵינוּ וְעַל טַפְּנוּ וְעַל עוֹדְלֵינוּ.

חַוִּים וְרַחֵם עֲלֵינוּ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, טַהַרְנוּ מִטְּמֵאת עוֹנֵנוּ.

טַהַרְנוּ מִטְּמֵאוֹתֵינוּ.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבִשְׁמַיִם, יַחֲמוּ נָא רַחֲמֶיךָ עֲלֵינוּ.

בעשרת ימי תשובה מוסיפים:

אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר הַיּוֹם מְזוּבִים.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר צְדִיקִים וְחַסִּדִּים.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר יִשְׂרָאֵל וְתַמִּימִים.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר זְכוֹת.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר מְזוּנוֹת וּפְרִנְסָה מְזוּבָה.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר מְחִילָה וְסְלִיחָה וְכַפְרָה.
 קָהַבְנוּ בְּסֵפֶר גְּאֻלָּה וְיִשׁוּעָה.

עד כאן מוסיפים בעש"ת

אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, כָּבַשׁ אֶת־בֹּשְׁנוּ.
 בָּלָה אֶל תַּעֲשׂ עִמָּנוּ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, לְמַעַנְךָ עֲשֵׂה אִם לֹא לְמַעַנְנוּ.
 לְחֵץ אֶת־לִוְחֵצֵינוּ.
 לְחֶם אֶת לִוְחֵמֵינוּ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, מָלֵא מִשְׁאָלוֹת לְבַנּוּ לְמוֹכָה לְעַבֹדְתֶךָ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, נָקַם אֶת־נִקְמָתְנוּ.
 נָקַם אֶת־נִקְמַת דָּם עֲבָרֶיךָ הַשְּׁפוּד.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, סָמַךְ אֶת־נְפִילֹתֵנוּ.
 סָמַךְ אֶת־סִבְת דוֹד הַנוֹפְלֵת.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, עָנָה אֶת־עֲתִירָתֵנוּ.
 עָנְנוּ בְּיוֹם קָרְאָנוּ לָךְ.
 עָנָה אֶת כְּעַנְנוּ [יְדִישׁ הַנּו"ן].
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, פָּדְנוּ מִיַּד כָּל־אֹיְבָנוּ.
 פָּדְנוּ מִיַּד יִצְרָנוּ הָרָע.
 פָּרְנָסְנוּ פָּרְנָסָה מְזוּבָה.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, צוּחַ אֶתְנוּ בְּרִכּוֹתֶיךָ.
 צוּחַ אֶתְנוּ יִשׁוּעוֹתֶיךָ.
 צַדִּיקֵנוּ בְּמִשְׁפָּטֶיךָ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, קָרַב לָנוּ קִין הַגְּאֻלָּה.
 קָרַב לָנוּ יוֹם הַיִּשׁוּעָה.
 קָרַבְנוּ לְעַבֹדְתֶךָ וְלִירְאָתֶךָ.
 קָרַע רוּעַ גֹּזֵר דִּינֵנוּ.
 קַבֵּל בְּרַחֲמִים וּבְרָצוֹן אֶת תְּפִלָּתֵנוּ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמוּם, רִיבָה רִיבְנוּ וּנְאָלְנוּ.
 רָאָה כְּעַנְי [הַבִּי"ת בְּקִמְז] עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל.

רָפָא בְּלִיחוֹלֵי עַמּוֹךְ יִשְׂרָאֵל.
 רָאָה בְּדַחַק הַשְּׁעָה וְהִפְרַנְסָה.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, שְׁעָה אֶת־שׁוּעָתֵנוּ.
 שִׁית שְׁלוֹם בֵּינֵינוּ.
 שִׁית שְׁלוֹה בְּאֶרְמְנוֹתֵינוּ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, תֵּן שְׁלוֹם בְּאֶרֶץ.
 תֵּן שְׁבָע בְּעוֹלָם.
 תֵּן שְׁלוֹם בַּמַּלְכוּת.
 תֵּן טַל וּמָטָר לְבִרְכָה בְּעֵתוֹ בְּאֶרֶץ.
 תֵּן זֶרַע לְזוֹרַע וְלָחֵם לְאוֹכֵל.
 תֵּן לָחֵם לְפִי הַטֶּף לְשַׁבַּע.

אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, תִּפְוֹן תִּפְלֹתֵנוּ קְמַרְת לְפָנֶיךָ.
 אֱלֹהֵינוּ שְׁבַשְׁמִים, עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְמוֹבָה, עֲשֵׂה עִמָּנוּ אוֹת לְיִשׁוּעָה, עֲשֵׂה עִמָּנוּ
 אוֹת לְרַחֲמִים. יִרְאוּ שׁוֹנְאֵינוּ וְיִבּוֹשׂוּ. יַחֲזוּ אוֹיְבֵינוּ וְיִכְלָמוּ, כִּי אַתָּה יְהוָה עֲזַרְתָּנוּ
 וְנַחֲמָתֵנוּ:

בְּרַגְלֵי, רַחֵם תִּזְכֹּר. בְּרַגְלֵי, אַהֲבָה תִּזְכֹּר. בְּרַגְלֵי, עֲקָרָה תִּזְכֹּר. בְּרַגְלֵי, תְּמִימוֹת תִּזְכֹּר.
 תִּפְטֵ לְבָרִית וְאַל תִּפְרֵ בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ, עֲנֵנוּ בְּעֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת:

המנהג שהחזן אומר "עננו אבינו", והקהל עונים בקול רם "עננו". וכשאומר "עננו" יזדר מאד שלא להדגיש הגוף, שלא ישמע לשון עינו חלילה, ויקרא בנחת ובכוונה
 [כח"ח תקפ"א, ו]. ומה שנהגים מקצת קהילות לומר "עננו אבינו" ו"עשה למען שמך" במהירות גדולה, יש לבטל מנהגם [ברכ"י תקפ"א, ה].

עֲנֵנוּ אֲבִינוּ, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ נוֹאֲלֵנוּ, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ דוֹרְשֵׁנוּ, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ
 חוֹד וְהִדְרָה, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ וְתִיק בְּנַחֲמוֹת, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ וְךָ וְיִשָּׂרָה, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ חַי וְקַיִם,
 עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ טָהוֹר עֵינַיִם, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ יוֹשֵׁב שְׁמַיִם, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ כַּבִּיר בַּח, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ לֵא
 אֵל חַפְצֵן בְּרִשְׁעֵי, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ מְלֹךְ מְלָכֵי הַמַּלְכִּים, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ נוֹרָא וְנִשְׁבָּב, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ
 סוֹמֵךְ נוֹפְלִים, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ עוֹזֵר דְּלִים, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ פוֹדֶה וּמְצִיל, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ צַדִּיק
 וּמְצַדִּיק, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ קְרוֹב לְבַלְקוֹרְאָיו בְּאַמֶּת, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ רֵם וְנִשְׂאָה, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ שׁוֹכֵן
 שְׁחָקִים, עֲנֵנוּ. עֲנֵנוּ תוֹמֵךְ תְּמִימִים, עֲנֵנוּ:

עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי אֲבֹתֵנוּ, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ וּפְחַד וְצַחֲקֵי, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֲבִיר וְעַקֵּב, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ מִגֵּן
 דָּוִד, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הַעוֹנָה בְּעֵת רְצוֹן, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ הַעוֹנָה בְּעֵת צָרָה, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ

הַעוֹנָה בְּעֵת רַחֲמִים, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי הַמְּרַבֶּה, עֲנֵנוּ: (יש מוסיפים: עֲנֵנוּ אֱלֹהֵי דְמָאִיר, עֲנֵנוּ: עֲנֵנוּ

בְּכּוֹתֵיהָ דְבַר יוֹתָא, עֲנֵנוּ): עֲנֵנוּ רַחוּם וְחַנוּן, עֲנֵנוּ:
 רַחוּם וְחַנוּן, חֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ, רַחֵם עָלֵינוּ:

אֲדוֹן הַסְּלִיחוֹת, בּוֹחֵן לְבָבוֹת, גּוֹלֶה עֲמוּקוֹת, הוֹבֵר צְדָקוֹת,
 חֲטָאנוּ לְפָנֶיךָ רַחֵם עָלֵינוּ:

הָדוּר בְּנַפְלְאוֹת, וְתִיק בְּנַחְמוֹת, זֹכֵר בְּרִית אֲבוֹת, חוֹקֵךְ בְּלִוְיוֹת,

חֲסֵאנִי לְפָנֶיךָ רַחֵם עָלַי:

טוֹב וּמְטִיב לְבְרִיּוֹת, יוֹדֵעַ כְּלֵי־נִסְתָּרוֹת, כּוֹבֵשׁ עֲוֹנוֹת, לּוֹכֵשׁ צָרָקוֹת,

חֲסֵאנִי לְפָנֶיךָ רַחֵם עָלַי:

מְלֵא זְכוּיֹת (י"ג זכויות), נוֹרָא תְהִלּוֹת, סוֹלֵחַ עֲוֹנוֹת, עוֹנֵה בְּעַת צָרוֹת,

חֲסֵאנִי לְפָנֶיךָ רַחֵם עָלַי:

פוֹעֵל יְשׁוּעוֹת, צוֹפֵה עֲתִידוֹת, קוֹרֵא הַדּוֹרוֹת, רוֹכֵב עַרְבוֹת. שׁוֹמֵעַ תְּפִלּוֹת, תָּמִיד

וְדַעוֹת, חֲסֵאנִי לְפָנֶיךָ רַחֵם עָלַי:

אֵל רַחוּם שְׁמֶךָ. אֵל תַּנּוּן שְׁמֶךָ. אֵל אֲרֵךְ אַפַּיִם שְׁמֶךָ. מְלֵא רַחֲמִים שְׁמֶךָ. בְּנֵי

נִקְרָא שְׁמֶךָ. יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ:

בעשרת ימי תשובה יש מוסיפים בקשה זו.

רְאֵה בְּעֵינֵי עַמְּךָ. רַחֵם עַל עַלְמֶיךָ:
אֵל גְּדוֹל שְׁמֶךָ. אֵל דָּגוּל שְׁמֶךָ: רֵאָה
אֵל נְכוֹא שְׁמֶךָ. אֵל תַּנּוּן שְׁמֶךָ: רֵאָה
אֵל כּבוֹד שְׁמֶךָ. אֵל לְעוֹד שְׁמֶךָ: רֵאָה
אֵל סוֹמֵךְ שְׁמֶךָ. אֵל עוֹזֵר שְׁמֶךָ: רֵאָה
אֵל קְרוֹשׁ שְׁמֶךָ. אֵל רַחֲמָן שְׁמֶךָ: רֵאָה
אֵל תּוֹמֵךְ שְׁמֶךָ. אֵל תָּמִיד שְׁמֶךָ: רֵאָה

אֵל רַחוּם שְׁמֶךָ. אֵל תַּנּוּן שְׁמֶךָ.
אֵל אֲדוּר שְׁמֶךָ. אֵל בְּרוּךְ שְׁמֶךָ.
אֵל הַדּוּר שְׁמֶךָ. אֵל וְתִיק שְׁמֶךָ.
אֵל מְהוֹר שְׁמֶךָ. אֵל יוֹדֵר שְׁמֶךָ.
אֵל מְלֵךְ שְׁמֶךָ. אֵל נוֹרָא שְׁמֶךָ.
אֵל פְּדֵה שְׁמֶךָ. אֵל צְדִיק שְׁמֶךָ.
אֵל שְׁנֵי שְׁמֶךָ. אֵל שׁוֹמֵר שְׁמֶךָ.

בעשרת ימי תשובה אומרים:

ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.
ובספר תיים וְכָרְנוּ וְכָתְבֵנוּ.

יְהוָה חֲנּוּנוּ וְחַסְדּוֹ,
יְהוָה בְּיוֹם יְשׁוּעָתָהּ בִּישְׁרָנוּ וְרַחֲמֵנוּ,
יְהוָה גִּלְגַּל חֲסוֹן רַחֲמֶיךָ עָלֵינוּ,
יְהוָה חֲסִידֶיךָ וְכַרְמוֹנוּ וְרַחֲמֵנוּ,
יְהוָה יְחַמְנוּ נָא רַחֲמֶיךָ עָלֵינוּ,
יְהוָה כְּחוֹתֵם עַל לֵב הַיּוֹם שִׁמְנוּ,
יְהוָה רִיבֵה רִיבֵנוּ וְלָחֵם לְרוּחֵנוּ,
יְהוָה בְּרַךְ אֶת־לַחֲמֵנוּ וְאֶת־יְמֵינוּ.

עד כאן מוסיפים בעש"ת.

וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:
וְחוֹסֵה עַל יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ:

יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן אֲבָרְהֵם אֲזַרְחֵם תְּמִימֶיךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן יִצְחָק נַעֲקֵד בְּאֵלֶיךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן יַעֲקֹב נַעֲנֶה בְּסֻלָּם מְמַרְוֶיךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה נֶאֱמָן בְּכַל־בֵּיתְךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן אֶהְרֵן בְּהֵן בְּאוּרִיךָ וְתַפְיֶךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן זְכוּת יוֹסֵף, אֲסוּר צַדִּיקְךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן מֶלֶךְ הַדּוּר נְעִים זְמִירוֹתֶיךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן פִּינְחָס בֶּן גִּזְיֵי לְשִׁמְךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן הַמֶּלֶךְ שְׁלֵמָה בְּנֵה בֵּית לְשִׁמְךָ,
יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן הַרוּגִים וְשְׂרוּפִים עַל יְהוּד קְדִישַׁת שְׁמֶךָ,

יְהוָה עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֹךְ.

וְהוֹסֵף עַל יִשְׂרָאֵל עֲמֹךְ:

יש לומר עשה למען שמך בנות ובכונה ולא במרוצה (כה"ח תקפ"א ו).

עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֹךְ. עֲשֵׂה לְמַעַן אֱמֹתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן בְּרִיתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן גְּדֻלָּתֶךָ.
 עֲשֵׂה לְמַעַן דְּתָךְ. עֲשֵׂה לְמַעַן הַדְרָךְ. עֲשֵׂה לְמַעַן וַעֲוֹנֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן זְכוּרֶךָ.
 עֲשֵׂה לְמַעַן חֶסְדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן מִוֶּבְךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יִשְׂרָךְ. עֲשֵׂה לְמַעַן כְּבוֹדֶךָ. עֲשֵׂה
 לְמַעַן לַמּוֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן מַלְכוּתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן נִצְחֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן סוּדֶךָ. עֲשֵׂה
 לְמַעַן עֹדֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן פְּאָרֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן צְדָקָתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן קְדוּשַׁתֶךָ. עֲשֵׂה
 לְמַעַן רַחֲמֹנֹתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׂכִינְתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן תּוֹרַתֶךָ:

עֲשֵׂה לְמַעַן אֲבֹרָהּם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. עֲשֵׂה לְמַעַן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עֲשֵׂה לְמַעַן יוֹסֵף דָּוִד
 וְשְׁלֹמֹה. עֲשֵׂה לְמַעַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ. עֲשֵׂה לְמַעַן צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדֶךָ.
 עֲשֵׂה לְמַעַן חֶרֶבֶן בֵּיתֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֵמוֹת הַיַּבֵּלֶךָ. עֲשֵׂה לְמַעַן יִשְׂרָאֵל הַעֲנִיִּים.
 עֲשֵׂה לְמַעַן יִשְׂרָאֵל הַדְּלִיִּים. עֲשֵׂה לְמַעַן יִשְׂרָאֵל הַשְּׂרוּיִים בְּצָרוֹת. עֲשֵׂה לְמַעַן יִתְוַמֵּים
 וְאַלְמָנוֹת. עֲשֵׂה לְמַעַן יוֹנְקֵי שָׂדִים. עֲשֵׂה לְמַעַן גְּמוּלֵי חֶלֶב. עֲשֵׂה לְמַעַן תִּינוּקוֹת
 שֶׁל בַּיִת רַבֵּן שְׁלֹא חֲטָאוּ:

עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ אִם לֹא לְמַעַנְנוּ. עֲשֵׂה לְמַעַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנו. הוֹשִׁיעֵנו וְעַנְנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יָמֵינוּ
 יוֹם בְּתַפְלָתְנוּ, כִּי תַהֲלִיתֵנוּ אִתְּךָ.

הַעֲנֵי לַעֲנִיִּי, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לַעֲשִׂימֵי, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לַתְּבוּרֵי לֶבָא, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לַשִּׁפְלֵי דַעְתָּא,
 עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְמַכְיָבֵי רוּחָא, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְאַבְרָהָם אַבְיָנוּ בְּהַר הַמּוֹרְיָה, עֲנִינוּ.
 הַעֲנֵי לְיִצְחָק עַל גְּבֵי מִדְבָּחָא, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְיַעֲקֹב בְּבֵית אֵל, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְיוֹסֵף בְּבֵית
 אֲסִירֵי, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְמֹשֶׁה וְאַבְרָהָם עַל יַם סוּף, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְאַהֲרֹן בְּמַחְתָּא, עֲנִינוּ.
 הַעֲנֵי לְפִינְחָס בְּשַׁמִּים, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְיִהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָּל, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְעֹלֵי בְרָכָה, עֲנִינוּ.
 הַעֲנֵי לְשִׁמְשׁוֹאֵל בְּמַצָּפָה, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְדָוִד וְלְשְׁלֹמֹה בְּנוּ בִירוּשָׁלַיִם, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְאַלְיָהוּ
 בְּהַר הַכְּרִמָּה, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְאַלְיִשֶׁעַ בִּירִיחוֹ, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְחֻזְקָהוּ בְּחִלּוֹתוֹ, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי
 לְיוֹנָה בְּמַעַי הַדְּגָה, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְחַנְנִיָּה מִיִּשְׂאֵל וְעֻזְרִיָּה בְּנוֹ אֶתָּן נוֹרָא וְקַדְתָּא, עֲנִינוּ.
 הַעֲנֵי לְדָנְיָאֵל בְּגָבָא דְאַרְוֹתָא, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְמֶרְדֵּכִי וְאַסְתֵּר בְּשׁוּשַׁן הַבִּיּוֹרָה, עֲנִינוּ.
 הַעֲנֵי לְעֻזְרָא בְּגוּלָה, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְחֻזִּי בְּמַעְגָּל, עֲנִינוּ. הַעֲנֵי לְצַדִּיקֵי וְחַסִּידֵי וְתַמִּימֵי
 דִּי בְּכָל־דֵּר וְדָר, עֲנִינוּ.

רַחֲמֵנָּא עֲנִינוּ, רַחֲמֵנָּא שְׂזִיב, רַחֲמֵנָּא פְּרָק. רַחֲמֵנָּא דְאַתְמַלְי (י"ג: דִּתְמַלְי) רַחֲמִין רַחֵם
 עֲלֵנָּא וְעַל כָּל־אֲנָשֵׁי בֵיתָנָא, וְעַל כָּל־יִשְׂרָאֵל אֲחָנָא, וּמְחַשׁוּבָא לְגוֹהֲרָא

אֲפַקְנוּ, בְּדִיל שְׁמֹךְ רַבָּא:

בעשרת ימי תשובה אומרים פיוט זה.

וְהֵי שְׁמַע אֲבִיוֹנֶךָ, הַסְּחֵלִים פְּנִיךָ, אֲבִינוּ לְבָנֶיךָ, אֵל תַּעֲלֵם אֲזוּנֶיךָ.

וְהֵי עִם מַטְעַמְקוּם, וְקָרְאוּ מַרְבּ מַצּוּקוּם, אֵל יָא תְּשִׁיבֵם רְקוּם, הַיּוֹם מִלְּפָנֶיךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

וְהוֹרֵם וְשׂוֹבֵם, מִחֵה וְרוֹבֵי וְדוֹנֵם, וְאִם לֹא תַעֲשֶׂה לְמַעַנְךָ, עֲשֵׂה צָרוֹ לְמַעַנְךָ:

אִם אַפְסֵי רַבֵּעַ תִּכְנֹן, אַחֲרָי שִׁבּוֹן אִם רַבֵּן, אִלֵּי נָא נִאֲבָדָה כִּי עַל כֵּן יֵשׁ לָנוּ אֵל וְגוֹן.

פְּסִים לֹא תִבִיר, וְצָדִיק לְפָנֶיךָ נִזְכֵּיר, קַחֲנָא בֶן יַעֲרִי, וְנִמְצָה דְמוֹ עַל קִיר.

רַץ אֵל תַּעֲרֵךְ לְחַקְדֵיִשׁוֹ, וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ, עֲמָרוּ בְּעַצִּים וְאִשׁוֹ, נִזְרַח אֶלְהֵוֹ עַל רֵאשׁוֹ.

י חֵיד הַיִּקְרָה פְּצָבִי, עֲנֵה וְאָמַר אָבִי, הִנֵּה הָאֵשׁ וְהַעֲצִים נִבְיֵא, וְהַשׁוּרָה אִין דְּהַבִּיֵא.

מַלְאִים הַשִּׁיבֹו מִלְחַמְתֵּיהֶו, וְעַן וְיֹאמַר לֹו, בְּנֵי אֱלֹהִים יִרְאֵה לֹו, וְיִזְדַּע יְהוָה אֶת אֲשֶׁר לֹו.

בְּמַצֻּתְךָ שְׁנִיחֵם נִזְהָרִים, וְאֶחָדִיד לֹא מְהַרְהָרִים, חֲשׂוֹ וְהִלְכוּ נִמְהָרִים, עַל אַחַד הַהָרִים.

רַ אִי אֵד תְּלֻזְתָּה, מִתְּרוּ עֲצֵי עוֹלָה, וְחַד בְּאַחֲבָה בְּלֻזְתָּה, וְשָׂרוּ (י: וְשָׂרוּ) בְּעֶרְבָה מְסֻלָּה.

רַ אֵה יְחִיד כִּי הוּא הַשֵּׁה, נָאִם לְחֹרוֹ מְנַסֶּה, אָבִי אוֹתִי כִּפְכַשׁ תַּעֲשֶׂה, לֹא־תִחַמְדֵּי וְלֹא־תִכְפַּח.

כִּי חֲפִין וְנִכְסֵי, לְכַבִּי לֹו לְחַשְׁבֵּי, אִם תִּמְנַעֲנֵי, מִן־י, רַחֲמֵי וְנִשְׁמַתִּי אֶלֶי וְאִכְפֵּי.

י דִּי וְנִלְוִי עִקְרִי, וְחַרְבֵּו אֶלֶי וְפַקְרִי, לְשׁוֹמוֹ עַל הַעֲצִים שְׁקֵרִי, וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַיִּקְרִי.

צִוְאֵר פְּשַׁט מַלְאִי, וְאָבִי נִגַּשׁ אֶלֶי, לְשַׁחֲמוֹ לְשֵׁם בְּעֻלְיִי, וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עֲלִי.

חַקְרִי אֶת־כְּלֵי־אֲשֶׁר עֲשִׂה, הָאֵב עַל כֵּנוֹ לֹא חֶסֶד, וְלִבִּי אֶל־כַּפִּים נִשְׂאֵ, וְיִרְאֵ אֱלֹהִים אֶת־כְּלֵי־אֲשֶׁר עֲשִׂה.

קָרָא מִרְחֵם מִשְׁחָרִי, מְבוֹרַךְ בְּגֵד הַנִּבְחָרִי, וְהִנֵּה אֵל אַחַר, וְעֲשֵׂה אֵל תֹּאחֲרִי.

חַ לִּיפִי אוֹבְרַתִּי, מִכֵּן בְּתַקְסֻרְתִּי, וְתַמְעֵלָה לְךָ תִּמְרַתִּי, וְתִנֵּה הוּא וְתִמְרַתִּי.

י! בְּרוֹן לְפָנֶיךָ בְּשַׁחֲקִי, לְעַד בַּסֶּפֶר יוֹחֲקִי, בְּרִית עוֹלָם בַּל יִחַקֵּךְ, אֶת אַבְרָהָם וְאֶת

יִצְחָק.

ק וְרֵאִידִי בָּאִים לְקוֹדֵי, בְּצָרָה עֲקָדָה תִּשְׁקָדִי, וְצִוְאֵנְךָ בְּרַחֲמִים תִּפְקָדִי, פְּנֵי הַצֵּאֵן אֵל

עֲקוֹדִי.

עוֹרְרָה גְבוּרַתְךָ לְחַקְוִין נְרַדְמִים, לְמַעַנְךָ תִּפְדָּה חַרְדִּים גְּדַחֲמִים, לְחַמְשִׁידִי רַחֲמִידִי

וְחַסְדִּידִי מִשְׁמֵי מְרוֹמִים, אֵל מְלַךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים.

אֵל מְלַךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רַחֲמִים וּמְתַנַּהֵג בְּחַסִּידוֹת, מוֹחֵל עוֹנוֹת עַמּוֹ, מַעֲבִיר

רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן, מִרְבֵּה מְחִילָה לְחַטָּאִים, וּסְלִיחָה לְפוֹשְׁעִים, עֲשֵׂה צְדָקוֹת עִם

כְּלֵי־בֶשֶׂר וְרוּחַ, לֹא כְרַעַתְם לָהֶם גּוֹמֵל, אֵל, הוֹרַתְנוּ לֹא־מֵר, לֹא־מֵר מְדוֹת שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה,

זְכַר לָנוּ הַיּוֹם בְּרִית שְׁלֹשׁ עֲשָׂרָה, כְּמוֹ שְׁחֹדְעַת לְעֵנֵי מִקְדָּם, וְכֵן כְּתוּב בְּתוֹרַתְךָ:

וַיִּרַד יְהוָה בְּעֵנֵי וַיִּתְצַב עַמּוֹ שֵׁם, וַיִּקְרָא בְּשֵׁם, יְהוָה: וְשֵׁם נֹאמַר:

וַיַּעֲבֵר יְהוָה | עַל־פְּנֵי וַיִּקְרָא: יְהוָה | יְהוָה אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, אֵרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד

וְאִמְתִּי: נִצַּר חֶסֶד לְאֵלִפִּים, נִשְׂא עֵינֵי וּפְשַׁע וְחַטָּאָה, וְנִמְחָ:

וְסִלַּחַת לְעוֹנֵינוּ וְלִחְטָאתֵנוּ וְנִחַלְתָּנוּ:

יש מוסיפים פיוט זה.

בְּזָכְרִי עַל מַשְׁכַּבִּי וְדוֹן לִבִּי וְאַשְׁמוּי. אֶקְוֶה וְאֶבְאֶה, אֵל בֵּית אֱלֹהֵי תְהוֹמוֹי. וְאִמֵּר בְּנִשְׁאֵי עֵינִי, בְּתַחֲנוּנֵי אֱלֹהֵי שָׁמַיִם. נִפְלָה נָא בְּיַד יְהוָה כִּי רַבִּים רַחֲמוֹי: קֵד אֱלֹהֵי צוּר חֵילִי, מְנוּסַתִּי בְּצָרָתִי. כֵּךְ שִׁבְרִי וְתַקְוַתִּי, אֱלֹהֵי בְּגִדוֹתַי. קֵד כְּלִי-מִשְׁאֵלוֹת לִבִּי, וְנִגְדַךְ כְּלִי-תַאֲוֹתַי. פָּדֵה עֶבֶד קֵד צוֹעֵק, מִיַּד רֹדְדוֹי וְקַמּוֹי: נִפְלָה נָא בְּיַד יְהוָה כִּי רַבִּים רַחֲמוֹי: עֲנֵנִי יְהוָה וְעֲנֵנִי, בְּקִרְאֵי מִן הַמִּצַּר. וְיִגְדַע בְּעַמּוּסִים, כִּי יִדָּךְ לֹא תִקְצַר. וְאֵל תִּבְזֶה עֲנֹת עֲנֵנִי, צוֹעֵק מִתְגַּרֵּת צוּר. אֲשֶׁר פָּשְׁעוּי קֵד מוֹדֵת, וּמִתְנַדָּה עַל עֲלוֹמָיו: נִפְלָה נָא בְּיַד יְהוָה כִּי רַבִּים רַחֲמוֹי: מַה יִּתְאוּנֵנִי וְיִאֲמַר, מַה יִּדְבַר וְיִצְטַדֵּק. יִצִּיר חֶמֶר אֲשֶׁר תִּשׁוּב, מִיָּתוֹ כְּאֶבֶק דָּק. מַה יִּמַן קֵד הַאֲדָם, כִּי יִרְשַׁע וְכִי יִצְדַּק. הֲלֹא מִלּוֹי וּמִפְעֻלָּיו, כְּתוּבִים בְּסֵפֶר יְמָיו: נִפְלָה נָא בְּיַד יְהוָה כִּי רַבִּים רַחֲמוֹי: חֲצוֹת (יֵאָבֵד) לֵילֵךְ קֵד קָמוּ, עֶבְרִיךְ בְּמַהֲלָלָם. זְכוֹת אֲבוֹת לָדָם הַזֶּה, וְאֵל תִּפֶּן לְמַעַלְלָם. קַנְה עֲרִיקָה בִּימֵי קֶדֶם, קְרוֹשׁ יַעֲקֹב גְּאֻלָּם, וְהַנְּשֵׂא הָאֵל, עוֹשֶׂה הַשְּׁלוֹם בְּמִרוֹמוֹי: נִפְלָה נָא בְּיַד יְהוָה כִּי רַבִּים רַחֲמוֹי:

ישב באמירת "לדוד אליך" אחרי שיסיים "רחום חנון" (בא"ח כי תשא י"ג).

רַחוּם וְחַנּוּן, חֲטָאתֵנוּ לְפָנֶיךָ, רַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ:

לְדָוִד, אֱלֹהֵי יְהוָה נַפְשִׁי אֲשֵׂא: אֱלֹהֵי כֵךְ בְּסַחַתִּי, אֶל-אֲבוֹשָׁתִי, אֶל-יַעֲלֶצְנוּ אוֹיְבֵי לִי: גַּם כְּלִי-מִנְדָּךְ לֹא יִבְשׁוּ, יִבְשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיבִים: דְּרַכְיֶךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי, אֲרַחֲוֶיךָ לְמַדְנִי: הִדְרִיכֵנִי בְּאִמְתְּךָ | וְלַמַּדְנִי, כִּי-אֲתַה אֱלֹהֵי יִשְׁעִי, אוֹתָךְ קִוִּיתִי כְּלִי-חַיִּים: וְכִרְחֻמְךָ יְהוָה וְחַסְדֶּיךָ, כִּי מַעֲוֹלָם הָמוּ: חֲטָאוֹת נַעֲוִילִי | וּפְשָׁעֵי אֶל-תִּזְכֹּר, בְּחַסְדֶּךָ וְכִרְחֻמְךָ, לְמַעַן מוֹכֵךְ יְהוָה: מוֹכֵב וְיִשְׁרַע יְהוָה, עַל-כֵּן יוֹרֵה חַטָּאִים בְּדַרְךָ: יִרְדֶּךָ עֲנִיּוֹם בְּמִשְׁפָּט, וְיִלְמַד עֲנִיּוֹם דְרָכָו: כִּלְ-אַרְחוֹת יְהוָה חֶסֶד וְאֱמֶת, לְנַצְרֵי בְרִיתוֹ וְעַדְתָּיו: לְמַעַן-שִׁמְךָ יְהוָה, וְסִלַּחַת לְעוֹנֵי כִּי רַב-הוּא: מִיָּדָה הָאֵשׁ יִרָא יְהוָה, יוֹרֵנוּ בְּדַרְךָ יִבְחַר: נַפְשׁוֹ בְּמוֹב תִּלְוֶן, וְזוֹרְעוֹ יִירַשׁ אֶרֶץ: סוֹד יְהוָה לְיֹרְאָיו, וְכִבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעִים: עֵינֵי תִמִּיד אֶל-יְהוָה, כִּי הוּא-יִצְאֵא מִרְשַׁת רַגְלֵי: פְּנֵה-אֱלֹהֵי וְחַנּוּ, כִּי-יִחַיד וְעֵנִי אֲנִי: צָרוֹת לְכַבִּי רַחֲבוּ, מִמְּצוֹקוֹתַי הוֹצֵאֵנִי: רַחֵה עֲנֵנִי וְעַמְלִי, וְשֵׂא לְכִלְ-חַטָּאוֹתַי: רַחֵה אוֹיְבֵי כִּי-רַבּוּ, וְשִׁנְאָת חַמְסִי שְׂנֵאוֹנֵי: שְׁמֵרָה נַפְשִׁי וְתַצִּילֵנִי, אֶל-אֲבוֹשׁ כִּי-חַסִּיתִי כֵךְ: תַּסְוִיֶשֶׁר יַצְרוּנִי, כִּי קִוִּיתֶיךָ: פָּדֵה אֱלֹהִים אֶת-יִשְׂרָאֵל, מִכָּל-עוֹנוֹתָיו:

יהוה אלהי ישראל, שוב מחרון אפך, והנחם על הרעה לעמך:

אֲתָאֵנוּ לְחַלוֹת פְּנִיךָ, כִּי חֶסֶד וְאֱמֶת יִקְדְּמוּ פְנִיךָ. נֹא-אֵל תְּבִישֵׁנוּ, נֹא-אֵל תְּשִׁיבֵנוּ רִיבִים מִלְּפָנֶיךָ. סֶלַח לָנוּ, וְשַׁלַּח לָנוּ, יְשׁוּעָה וְרַחֲמוֹים מִמְּעוֹנֶיךָ:

אֲתָאֵנוּ לְבַקֵּשׁ מִמְּךָ בְּפָרְהַ ^[מלרע], אִים וְנִרְא, מִשְׁנֵב לְעֵתוֹת בְּצָרָה ^[מלרע], תַּחֲנוּנֵנוּ, תַּחֲנֵנוּ, וּבִשְׁמֶךָ נִקְרָא. סֶלַח לָנוּ, וְשַׁלַּח לָנוּ, יְשׁוּעָה וְרַחֲמוֹים מִמְּעוֹנֶיךָ:

מִרְנָא דְּבִשְׁמִיָּא, קֵד מִתְחַנְנֵנִי כְּעֶבְדָּא דְּמִתְחַנֵּן לְמַאֲרַה, הַב לָן לְכָא לְתִיבְהָא, וְלֹא נְהַדֵּר רִיבִים מִן קַמְךָ:

מִרְנָא דְבִשְׁמַיָא, לֵךְ מִתְחַנְנֵן כְּבַר־שִׁבְיָא דְמִתְחַנְנֵן לְמַאֲרַהּ. בְּלִחּוֹן בְּנֵי־שִׁבְיָא
 בְּכִסְפָא מִתְפָּרְקוּן, וְעַמְדָא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעִלּוֹתֵינוּ וּבִתְחַנְנוּנֵינוּ. אַרְם יְמִינְךָ
 וְאַצְמַח פְּרָקְנָךְ, סִבְרָא דְחֵיבָא וּמִתְיָא:

מִתְרַצָּה בְּרַחֲמִים, וּמִתְפִּים בְּתַחֲנוּנִים, הִתְרַצָּה וְהִתְפִּים, לְעַם עֵנִי וּמְרַדְדִיל. פְּרוֹקְנָא
 דְּמַעְלָמָא מְשׁוּבְנָא דְּמִלְקָמִין, פִּרְק יַעֲקֹב מֵאַרְעָא רְחִיקָא, וְאַסִּיק זְרַעָה
 מֵאַרְעָא דְשִׁבְיָא:

מַחֵי וּמְסִי, מְמִית וּמַחֵי, מְסִיק מִן שְׂאוּל לְחַיֵּי עֲלָמָא. בְּרָא כִּד חֲסִי, אֲבוּהֵי לְקִנְיָה,
 אֲבוּהֵי דְחַיִּים, אֲסִי לְכַאֲבָהּ. עֲבָדָא דְמְרִידָה, וְנִפְיָק בְּקוֹלְרָה, לְמַאֲרַה תְּאִיב,
 יִתְבַּר קוֹלְרָה. בְּרִךְ בְּכִרְךָ אֲנִי, וְחַטִּינֵן קַמְךָ, הָא רַחֵם וּנְפִישֵׁי, בְּגַדִּין וּמְרַדִּין. הָא
 עֲבָדְךָ אֲנִי, וּמְרַדְנֵן קַמְךָ, הָא בְּבוֹתָא וְשִׁבְיָא, וְהָא בְּמִלְקִיּוֹתָא. בְּבַעֵנו מְנַךְ, בְּמָטוֹ
 מְנַךְ, בְּרַחֲמֵךְ דְּנִפְיִישֵׁי, אֲסִי לְכַאֲבִין, דְּאַתְקַפּוּ עֲלֵנוּ, עַד דְּלֵא נְהוּי, גְּמִירָא בְּשִׁבְיָא.
 מַחֵי וּמְסִי, מְמִית וּמַחֵי, מְסִיק מִן שְׂאוּל לְחַיֵּי עֲלָמָא:

רַחֲמִים פְּשׁוּמִים וְחַיִּים טוֹבִים בְּקִשְׁנוּ וְשְׂאֲלֵנוּ מִמְךָ, כִּי רַבִּים רַחֲמִים וּמְקוֹר חַיִּים
 עִמְךָ, צְדָקָה וְחֶסֶד עֲשֵׂה עִמָּנוּ לְמַעַן שְׂמֵךְ. אֲנָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי
 אֲבוֹתֵינוּ, חֶסֶד מְמַנּוּ וּמְבַתִּינוּ, וּמְבַתִּי כִּלְעַמְדָא בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מְקוֹם שְׁחָם: דְּבַר,
 וְחָרֵב, וְרַעָה, וְרַעֲב, וְשָׁבִי, וּבִזָּה, וּמִשְׁחִית, וּמִגְּפָה, וְשָׁטָן, וְיָצַר חֲרַע, וְחִלְאִים רַעִים,
 יָצַר מֵעַמְדָּךְ:

אֱלִיךָ יְהוָה נְשִׂאתִי עֵינִי, שְׂמַע קוֹל תְּחַנְנֵנִי, בְּגַדִּל חֶסְדְּךָ: בְּשִׂמְךָ בְּמַחֲתִי, וּכְפִי
 שְׂמַחֲתִי, דְּבָרִים לְקַחֲתִי, וּבְאֲתִי עֲדִיךָ: נִבְרַו יְגוֹנוֹתִי, וְיִרְבּוּ אַנְחוֹתִי, כִּי
 כִּלְעִינוֹתִי, שְׂתָה לְגַנְדְּךָ: דְּלִפְּהָ מִתְוַנְּהָ, נִפְשֵׁי הַעֲנֻנְהָ, וְחִלְצֵן מִדְּאָנְהָ, נִפְשׁ עֲבָדְךָ:
 הַעֲבַר חֲטָאתִי, אֱלֹהֵי יִשׁוּעָתִי, וְגַם אֶת־דְּמַעְתִּי, שִׁימָה בְּנִאֲדְךָ: וּבְרַנְו רַחֵם, וּבְרַחַ
 וְהַנְחָם, וְשִׂמַח וְנַחֵם, נִפְשׁ עֲבָדְךָ: זְכַר עֲגִי וּמְרֹדִי, לְעֵנָה מַעוּדִי, עַד מְתִי לְגַנְדִי,
 תַּחֲרַשׁ עֲדִיךָ: חֲרַפּוֹנִי צוֹרְרִי, אוֹיְבֵי וְשׁוֹרְרִי, הַקְּשִׁב־נָא אָמְרִי, בְּבֵאִי בְּפִתְחֵךָ: מְמַנּוּ
 לִי יָדַיִם, פָּחִים וּמְצוּדִים, וּבְחָם גִּלְפָּדִים, פַּעֲמֵי יְדֵיךָ: יְשִׁימוֹן לִי מְצוּדִים, וְשַׁקֵּךְ
 כִּי מַעֲדִים, בְּעִלּוֹנֵי יָדַיִם, צוֹר בְּלַעְעִיךָ: כְּבוֹדְךָ גִּלְחָ צוֹר, לְעַם עֲזוּב וְעֲצוּר, וּמוֹבְךָ
 הַנְּצוֹר, תִּנְה לְשִׁרְיָיךָ: לְחֻצִּים בְּרַב דִּחַק, מַחֵם אֵל תְּרַחֵק, זְכַר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק,
 וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדְךָ: מְרוֹם מְקוֹרִים, רַחֵם עַל עַגּוּמִים, וְעַל זְרַע רַחוּמִים, וְלִיבֵי יְדֵיךָ:
 נוֹאֲקִים בְּבוֹר גְּלוּת, בְּךָ שָׂמוּ אֵילוּת, וְהָרַם מִשְׁפָּלוּת, וְעַל חֲסִידֵיךָ: סוּבְלִי עַל
 תַּצְהַר, וְאוֹיְבֵיהֶם תְּבַהֵר, וּבְקַדְמָה תִּנְהֵל, דְּגִלְי גְּדוּדֵיךָ: עֲנֵה אֶת־עֲתִירָתָם, סְמֵךְ
 אֶת־נְפִילָתָם, וְהַשֵּׁב אֶת־שִׁבוֹתָם, מֵאַפְסֵי חִלְדָּךָ: פִּרְה עִם לֵךְ הוֹמָה, וּכְאַלֵּם הוֹמָה,
 בְּגִלּוֹת זֶה כְּמָה, שְׂבַעוּ נְדוּדֵיךָ: צְדִיק בְּמַפְעֵלוֹת, לֵךְ נִתְכַּנּוּ עֲלֵיאוֹת, דְּלֵנוּ מְצוּעֵלוֹת,
 לְמַעַן חֲסִידֵיךָ: קַבְּצֵן מְפֹזְרִים, כְּכַבְלֵי צַר סְגוּרִים, בְּלַעִים אֲכֹזְרִים, שְׂרַפּוּ מוֹעֲדֵיךָ:

רחום היה לְמִשְׁעָן, לְעַם רְוָה לְעַן, וְעִשָּׂה נָא לְמַעַן, שְׁלֹשֶׁת עֲבָרֶיךָ: שְׁדִי [הדלית בדגש זקן] נִשְׁגַּבְתָּ, בְּכָל־אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ, כִּי צָדִיק אַתָּה, וְצַדִּיק מִדִּיךָ: תִּכְפַּר עֲוֹנִי, כִּי שִׁבְרִי בְּךָ מִלְכִּי, וְכוּנֵן אֶת־דַּרְכִּי, אֵלָיִךְ לְעֲבָרֶיךָ: תִּשְׁעָה לְתַפְלָתִי, וּלְשִׁית רַנְתִּי, כִּי אַתָּה תִּקְנֶתִי, וְכִי לֹא יַעֲרֹךְ: אֱלֹהִי יְהוָה נִשְׁאֲרֵי עֵינַי, שְׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנַי, כְּגִדְלֵי חֲסָדֶיךָ:

- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.
- הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן שְׁמִיךְ.

אָבִינוּ אֵב הַרְחֹמֶן,
 אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ,
 בָּצַר לָנוּ קְרָאוּנוּ,
 נִגְדַל עֲלֵינוּ הַמִּזֵּן רַחֲמֶיךָ,
 דִּרְשָׁנוּךָ הַמִּצָּא לָנוּ,
 הַעֲתִירֵנוּ הַיּוֹם וּבְכָל־יוֹם יוֹם בְּתַפְלָתֵנוּ,
 וְאֵל תְּבַיִשְׁנוּ מִשִּׁבְרֵנוּ,
 זְכַרְנוּ בְּזִכְרוֹן טוֹב מִלְּפָנֶיךָ,
 חוּם וְרַחַם עֲלֵינוּ,
 מַהֲרֵנוּ מִטְּמְאוֹת עֲוֹנוֹנוּ,
 וְהַמְדֵנוּ רַחֲמֶיךָ עֲלֵינוּ,

חִמְלָה עַל עַמֶּךָ, וְרַחַם עַל נַחֲלֹתֶיךָ, הוֹסֵה נָא פְּרֹב רַחֲמֶיךָ, חֲנֹנִי מִלְּפָנֶיךָ וְעֲנֵנוּ:

יש מוסיפים תחינה זו

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אָבִינוּ אַתָּה, אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אִם הַטְּבַנוּ פְּעַל, אָבִינוּ אַתָּה. וְאִם הִרְעַנוּ מַעַל, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אִם נִגְבַר פִּשְׁעֵנוּ, אָבִינוּ אַתָּה. אַתָּה צוֹר יִשְׁעֵנוּ, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה, אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אִם הִרְבִּינוּ אִמָּר, אָבִינוּ אַתָּה. וְכֹר כִּי אֲנַחְנוּ חֹמֶר, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אִם לָךְ חָטְאוּ, אָבִינוּ אַתָּה. אֲרוֹן סִלַּח לָנוּ, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. לָךְ יְהוָה קִוִּינוּ, אָבִינוּ אַתָּה. כִּי אַתָּה אָבִינוּ, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה, אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. לָךְ פִּרְשָׁנוּ שַׁעַר, אָבִינוּ אַתָּה. הַמִּצָּא לָנוּ תַעֲרָה, אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. חוֹשָׁה שִׁלַּח מִשִּׁית, אָבִינוּ אַתָּה. וְצִיץ יִשַׁע תַּפְרִית. אֵין לָנוּ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אָבִינוּ אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אֵין לָנוּ מִלֶּךְ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ.

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ הֵיא תַפְלָה וְתַחֲנוּנָה נוֹרָאָה (ב'א"ח כ"י תשא י"ד).

אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אָבִינוּ אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, אֵין לָנוּ מִלֶּךְ אֱלֹהִים אַתָּה. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, רַחַם עֲלֵינוּ. אָבִינוּ מִלְּפָנֶיךָ, חֲנֹנִי וְעֲנֵנוּ כִּי אֵין בָּנוּ מַעֲשִׂים. עִשָּׂה עִמָּנוּ צְדָקָה וְחֶסֶד, לְמַעַן שְׁמִיךְ הַגְּדוֹל, וְהוֹשִׁיעֵנוּ: וְאֲנַחְנוּ לֹא נִדְעַ מַה־נַּעֲשֶׂה, כִּי עֲלִיךָ עֵינֵינוּ: זְכַר רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחֲסָדֶיךָ, כִּי מַעֲוֹלָם הִמָּח: יְהִי חֲסָדֶךָ יְהוָה עֲלֵינוּ, כַּאֲשֶׁר יִחַלְנוּ לָךְ: אֵל תִּזְכַּר־לָנוּ עֲוֹנוֹת רֵאשׁוֹנוֹם, מַהֲר יִקְדְּמוּנוּ רַחֲמֶיךָ, כִּי דָלוּנוּ כְּאֵד: עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה, עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: חֲנֹנִי יְהוָה חֲנֹנִי, כִּי רַב שִׁבְעֵנוּ כּוֹז: בְּרַגְלֵנוּ, רַחַם תִּזְכַּר. בְּרַגְלֵנוּ, אַתְּבָה תִּזְכַּר. בְּרַגְלֵנוּ, עֲקַדְהָ תִּזְכַּר. בְּרַגְלֵנוּ, תְּמִימוֹת תִּזְכַּר: יְהוָה הוֹשִׁיעָה, הַמִּלֶּךְ יַעֲנֵנוּ כְּיוֹם קְרָאוּנוּ: כִּי הוּא יָדַע יַצְרֵנוּ, זְכוּר כִּי עַפְר אֲנַחְנוּ: עֲזָרְנוּ אֵלָיִךְ וְשַׁעַן עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמִיךָ, וְהַצִּילֵנוּ וְכַפַּר עַל חַטְאוֹתֵינוּ לְמַעַן שְׁמִיךָ:

שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל, שׁוֹמֵר שְׂאֲרֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי אֶחָד, הַאֲמֹרִים בְּכָל־יוֹם: שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל:

שׁוֹמֵר גּוֹי אֶחָד, שׁוֹמֵר שְׂאֲרֵי גּוֹי אֶחָד, וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי אֶחָד, הַאֲמֹרִים בְּכָל־יוֹם:
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, יְהוָה אֶחָד:

שׁוֹמֵר גּוֹי קְדוֹשׁ, שׁוֹמֵר שְׂאֲרֵי גּוֹי קְדוֹשׁ, וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי קְדוֹשׁ, הַאֲמֹרִים בְּכָל־יוֹם:
קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ:

שׁוֹמֵר גּוֹי רַבָּא, שׁוֹמֵר שְׂאֲרֵי גּוֹי רַבָּא, וְאֵל יֵאֱבֹד גּוֹי רַבָּא, הַאֲמֹרִים בְּכָל־יוֹם:
אֲמֵן יְהִי שְׁמִיהּ רַבָּא:

ואומר החזן:

וְתַגְדֵּל וְתַקְדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ, וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרָקְנָהּ, וְיַקְרֵב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. בְּתוֹכֵינוּ וּבְיוֹמֵינוּ וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנָא קְרִיב, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן
יְהִי רַצוֹן]. יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא וּתְבַרְךָ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקִדְשָׁא בְּרוּךְ הוּא. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. לְעֵלְמָא מִן כָּל־בְּרַכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא,
דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

המנגנון לתקוע כאן תשרית תשרית תר"ת (כ"ח תקפ"א), ובערב ר"ה אין תקועים.

תַּעֲנֵנוּ וְתַעֲתְרוּ בְּרַחֲמֵינוּ מִן הַשְּׁמַיִם, תְּקַבֵּל צַעֲקוֹתֵכֶם, תִּשְׁמַע תְּפִלָּתְכֶם בְּרַצוֹן, וְיַעֲנֶה קוֹל עֲתִירְתְּכֶם, וְיַקְוֶם
בְּכֶם מִקְרָא שְׂכָתוֹב: יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעֻמִּים, וּבְכֹרֶךְ אֲתֶכֶם פֶּאֶשֶׁר דְּבַר
לְכֶם. (בעשיית מוסיעים: וְתַתְּכֶם בְּסִפְּרַיִם טוֹבִים), וְכֵן יְהִי רַצוֹן וְנֹאמַר אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

תְּתַקַּבֵּל צִלוֹתָנָא וּבְעוֹתָנָא עִם צִלוֹתְהוֹן וּבְעוֹתְהוֹן דְּכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל, קְדָם אַבּוּנָא דְבִשְׁמַיָּא (וְאַרְעָא), וְאִמְרוּ
אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

יְהִי שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא, חַיִּים וְשָׂבֵעַ וְשׂוֹעֵה וְנַחֲמָה וְשׂוֹבָא וְרַפּוּאָה וְנִגְאָלָה וְסַלְיָהּ וְכַפְרָה וְרוּחַ וְהַצֵּלָה,
לְגַו וְלְכַדְעֵמוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. יַעֲשֵׂה ג' פְּסִיעוֹת וְיֹאמַר:

עֲשֵׂה שְׁלֹום (בעשיית אומרים: הַשְּׁלֹום) בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלֹום עֲלֵינוּ, וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֲמֵן.
אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

שִׁיר הַמַּעֲלֹת, מִמַּעַמְקִים קְרָא תִידֵי יְהוָה: אֲדֹנָי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי, תְּהַיִנֶּנֶה אֲוִיךָ
קַשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנֵי: אִם־עוֹנוֹת תִּשְׁמְרֵנִי, אֲדֹנָי מִי יַעֲמֹד: כִּי־עַמְּךָ הַסַּלְיָהּ,
לְמַעַן תִּזְרָא: קִוִּיתִי יְהוָה קִנְיָה נַפְשִׁי, וְלִדְבָרוֹ הוֹחֲלֵתִי: נַפְשִׁי לֹאֲדֹנָי, מִשְׁמָרִים
לְבַבְךָ, שְׁמָרִים לְבַבְךָ: יַחַד יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵינוּ, כִּי־עַם־יְהוָה הַחֲסֵד, וְהַרְבֵּה עִמּוֹ
פְּדוּת: וְהוּא יַפְדֶּה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכָּל עוֹנֹתָיו:

ואומרים קדיש יהא שלמא:

וְתַגְדֵּל וְתַקְדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא, אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ, וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פְּרָקְנָהּ, וְיַקְרֵב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. בְּתוֹכֵינוּ וּבְיוֹמֵינוּ וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל, בְּעֶלְמָא וּבְזִמְנָא קְרִיב, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן
יְהִי רַצוֹן]. יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא וּתְבַרְךָ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר,
וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקִדְשָׁא בְּרוּךְ הוּא. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. לְעֵלְמָא מִן כָּל־בְּרַכְתָּא, שִׁירְתָּא, תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחְמָתָא,
דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

יְהִי שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא, חַיִּים וְשָׂבֵעַ וְשׂוֹעֵה וְנַחֲמָה וְשׂוֹבָא וְרַפּוּאָה וְנִגְאָלָה וְסַלְיָהּ וְכַפְרָה וְרוּחַ וְהַצֵּלָה,
לְגַו וְלְכַדְעֵמוּ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן]. יַעֲשֵׂה ג' פְּסִיעוֹת וְיֹאמַר:

עֲשֵׂה שְׁלֹום בְּמִרוֹמָיו, הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֵׂה שְׁלֹום עֲלֵינוּ, וְעַל כָּל־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אֲמֵן. אֲמֵן [כַּן יְהִי רַצוֹן].

אחרים, או שקללתם את עצמכם, או שקללתם את אחרים, בין בשונג בין כמזיד, בין ככעס
בין כרצון, בין בכונה בין שלא בכונה, בין בחלום בין בהקיץ, בכל אופן שיהיה, או שנתחייבתם
שום קללה או ארור או חרם או נדוי או נזיפה או שום גזרה רעה פאיזה צד ואפן שיהיה,
על הכל מעתה ומעכשו אנחנו מתירין ומבטלין מעליכם את הכל בצדוק קדשא בריך הוא
ושכינתיה, ובית דין פמליא של מעלה ופמליא של מטה:

מתרים לכם, מתרים לכם, מתרים לכם. שרונים לכם, שרונים לכם, שרונים לכם. מחולים
לכם, מחולים לכם, מחולים לכם. אין פאן קללות, אין פאן אלות, אין פאן שמתות,
אין פאן ארורים, אין פאן חרמים, אין פאן נדוים, אין פאן נזיפות, אין פאן פטוים, אין פאן
דברים רעים, אין פאן חלומות רעים, אין פאן פתרונים רעים, אין פאן מסירת דין, אין פאן
פתחון פה לרעה, אין פאן מחשבות רות וחרהורים רעים, אין פאן גזרות קשות ורעות, אין
פאן עין הרע הנשים, אין פאן עין הרע של אנשים, אין פאן עין הרע דשוניאים ודאחבים,
אין פאן דברים אסורים, אין פאן קבלות, אין פאן מנהגים. כלם יהיו בטלים ומבטלים,
וחשובים כחרם הנשבר, וכדבר שאין בו ממש, שביתין ושביקין, לא שרירין ולא קמין,
וכל מיני עין הרע ויסרו מעל ישראל ומעליכם ומבתיכם, וישלכו במצולות ים, כפתוב:
ולא ידבק בך קאומה מן החרם, למען ישוב יהוה מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך
והרבך, כאשר נשבע לאבותיך:

אנא יהוה התמלא ברחמים, ויכבשו רחמך את כעסך, ויגדלו רחמך על מדותיך, ויתמתקו
הדינין מעל עמך ישראל ומעלינו, ויזכר לנו עקרתו של יצחק אבינו עליו השלום פאלו
אפרו צבור ומנח על גבי המזבחה, ותבט באפרו להצילנו לנו ולכל ישראל מכל רע. וכשם
שמשפטים ומתורים לכם הבית דין של מטה, כך יסכימו ויתירו לכם הבית דין של מעלה,
וכל הקללות וכל החלומות רעים, וכל פתרונים רעים, וכל מסירת דין, וכל פתחון פה לרעה,
וכל מיני גזרות קשות ורעות, וכל מיני דברים אסורים, וכל מיני מחשבות רות וחרהורים
רעים, כלם ותהפכו לכם לטובה ולברכה, כפתוב: ולא אבה יהוה אליהך לשמע אל כלעם
ויהפך יהוה אליהך לך את הקללה לברכה, כי אהבך יהוה אליהך, וכתוב: ואתם תדבקו
ביהוה אלהיכם, תמים כלכם תיום:

עשה למען שמך, עשה למען מינה, עשה למען תורתך, עשה למען קדשתך. יהיו לרצון
אמרפי והגיון לבי לפניך, יהוה צורי וגאלי: יהוה עז לעמו ותן, יהוה יברך את עמו
בשלום:

ואתריך יסרו השאלים מודעה זו ויאמרו:

חרי אנחנו מוסרים מודעה לפני הקדוש ברוך הוא, ולפני בית דין של מעלה ולפני בית דין
של מטה, ולפניכם, ומבטלים מעתה ועד עולם כל מין קבלה אם נקבל עלינו מנדרים
ושבועות וזוירות ואסורין וקונמות וחרמות וחסממות וקבלה בלב בכל לשון בכל צד ואפן
שיהיה, בין בהקיץ בין בחלום, חוץ מנדרי קבלת תענית אשר נקבל. ותנאי מודעה זו יהיה
קום עד עולם, ולא יתבטל בשום צד ואפן שיהיה. ואם נשכח לתנאי מודעה זו ונהדר עוד,
או נשבע עוד ולא נזכר לתנאי מודעה זו תוך כדי דבור לגר או לשבועה, או בשעה שאנחנו
וזכרים לתנאי מודעה זו ונחזור לגר או לשבע מחמת איוו סבה שתהיה, בין פאנים בין

בְּרָצוֹן, בֵּין בְּכוּנָה בֵּין שְׂלֵא בְּכוּנָה, בְּכַל לְשׁוֹן, בֵּין בְּלִשׁוֹן נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת אוֹ נְזִירוֹת אוֹ אִסּוּרִים אוֹ קוֹנָמוֹת אוֹ חֲרָמוֹת אוֹ הַסְּכָמוֹת אוֹ קְבֻלָּה בְּלֵב, בְּכָל־צֶד וְאִפֵּן שִׁיחִיה, חֲרִי אֲנַחְנוּ מִכְּבָטְלִים אוֹתָם בְּטוֹל גְּמוּר וּמִתְנִים עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו בְּלָם בְּטָלִים וּמִכְּבָטְלִים, לֹא שְׁרִירָיו וְלֹא קְיָמִיו, וְלֹא יִהְיוּ חֲרִין כְּלָל. וְחֲרִי אֲנַחְנוּ מַעֲתָה מְגִלִּים דַּעֲתָנוּ שְׂאִין לָנוּ חֲפִין בָּהֶם וְלֹא בְּקִיּוּמָם, כִּי אִם בְּקִיּוּם הַנְּאִי מוֹדְעָה זֹו שְׂלֵא תִּתְבַּטֵּל לְעוֹלָם:

וְעוֹד אֲנַחְנוּ מוֹסְרִים מוֹדְעָה לְפָנֶיכֶם בְּכָל־לְבָנוּ וּבְכָל־נַפְשָׁנוּ, וְחֲרִי אֲנַחְנוּ מִכְּבָטְלִים מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם כְּלָ־מִיּוֹן מַעֲשֶׂה שֶׁל אִסּוּר אִם נַעֲשֶׂה חֵם וְשָׁלוֹם, וְכֵן כְּלָ־מִיּוֹן דְּבוּר שֶׁל אִסּוּר אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּינוּ, חֵם וְשָׁלוֹם, מִתְמַעֲשִׂים וּמִתְדַּבְּרִים הָאִסּוּרִים מִדְּאֻרְתָּא אוֹ מִדְּרַבָּנָן אוֹ מִדְּבַרֵי קְבֻלָּה אוֹ מִדְּבַרֵי סוֹפְרִים. וְגַם כְּלָ־מִיּוֹן מִחֲשָׁבוֹת זְרוֹת וְתַרְחוּמִים רָעִים וְגַם כְּלָ־מִיּוֹן נֶאֱוָה וְכַעַם וְקַפְדָּנוֹת וְקִנְיָאָה וְשִׁנְיָאָה וְתַחֲרוֹת וְתַחֲמָדָה וְתַאֲוָה וְנִקְיָמָה וְנִסְתֵּרָה, וְכָל־מִיּוֹן רְאִיה וּשְׂמִיעָה וְרִיחַ וְקוֹל וְרִמְזָה הָאִסּוּרִים, אִם נַעֲשֶׂה אוֹ נִדְבַר אוֹ נַחֲשׁוּב אוֹתָם, חֵם וְשָׁלוֹם, בֵּין בָּאֲנָם בֵּין בְּרָצוֹן, בֵּין בְּשׁוּגָה בֵּין בְּמוֹזֵד, בֵּין בְּכַעַם, בֵּין בְּכוּנָה בֵּין שְׂלֵא בְּכוּנָה, בֵּין בְּחָלוֹם בֵּין בְּהִקְיָן. מַעֲתָה חֲרִי אֲנַחְנוּ מִתְחַרְטָּמִים עֲלֵיהֶם וּמִתְנִים עֲלֵיהֶם שִׁיחִיו בְּלָם בְּטָלִים וּמִכְּבָטְלִים מַעֲקָרָן וְלֹא יִהְיוּ חֲרִין כְּלָל וְעַקְרָה, וּבְכָל־חֶוֶן אֲתַחַרְטָּנָא בְּחוּן מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם:

וְעוֹד אֲנַחְנוּ מוֹסְרִים מוֹדְעָה לְפָנֶיכֶם רַבּוֹתֵינוּ, שְׁכָל־מַחֲשָׁבָה רָעָה וְתַרְחוּר רַע וְרַעוּתָא דְלֵבָא, אִם יַעֲלֶה בְּלָבָנוּ וּמַחְנוּ וּבְפִרְטָה בַּעַת הַתְּפִלָּה, וְתַלְמוּד תּוֹרָה, בְּאִיזָה צֶד וְאִפֵּן שְׂאִינוּ לְכַבוֹד וְרָצוֹן הַנּוֹרָא וְתַבְרָךְ, מַעֲכָשׁוּ אֲנַחְנוּ מִכְּבָטְלִים אוֹתָן מִחֲשָׁבוֹת וְתַרְחוּמִים רָעִים וְרַעוּתָא דְלֵבָא שְׁחָם נֶגֶד רָצוֹן קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ, בְּטוֹל גְּמוּר בְּחָרָם הַנִּשְׁפָּר. וּמִכְּל־שִׁבָן אִם נִדְבַר אִיזָה דְבוּר רַע וְאִסּוּר, מַעֲכָשׁוּ יִהְיוּ הַכָּל בְּטָלִים וּמִכְּבָטְלִים. יַעֲתָה אֲנַחְנוּ מִכְּבָאִרִים וּמִפְּרָשִׁים בְּאֵר הַיִּטָּב, וְאֲנַחְנוּ מְגִלִּים דַּעֲתָנוּ וְרָצוֹנָנוּ בְּכָל־לְבָנוּ כִּי רָצוֹנָנוּ וּמֵאֲוִינוּ וּמִכּוֹחֵנוּ לַעֲבֹד אֱתֵי־בוֹדְאָנוּ, אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל, עֲבוּדָה שְׁלָמָה, עֲבוּדָה תְּמָה, בְּמַחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשֶׂה, בִּירָאָה וְאֲהָבָה וְשִׂמְחָה בְּדַת מַה לַּעֲשׂוֹת. וְכָל־מַחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשֶׂה שְׁחָם נֶגֶד רָצוֹנוּ וְתַבְרָךְ, מַעֲכָשׁוּ בְּטָלִים וּמִכְּבָטְלִים כִּי חֵם מַצֵּד יֵצֵר הָרַע וְהַכָּל הַכָּל, בְּאִפֵּן שְׁכָל־עֲבוּדָתָנוּ לְבוֹרָא וְתַבְרָךְ בְּמַחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשֶׂה הַכָּל הוּא לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו דְּיִקָּא בְּרִי שׁוֹם פְּגִיָה כְּלָל וְעַקְרָה. וְהַכָּל הוּא לְשֵׁם יְהוָה קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ בְּדַחֲלֵיוּ וְרַחֲמֵיו, וְרַחֲמֵיו וְרַחֲמֵיו, לְיַחֲדָא שֵׁם יו"ד ה"י בְּאוֹתִיּוֹת וְא"ו ה"י בְּיַחֲוּדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כְּלָ־יִשְׂרָאֵל, לְדַעַת רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּרִיחֵיָא וְרַבִּי אֱלֶעָזָר בְּנוֹ, וְלְדַעַת רַבְנֵי יִצְחָק לְרִיָּא אֲשֶׁבְנוּ. הַמְּקוֹם בְּרַחֲמֵיו יַעֲזֵרְנוּ עַל דְּבַר כְּבוֹד שְׁמוֹ מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם: יִהְיוּ לְרָצוֹן אֲמִרְרֵי וְהִגִּינוּ לְבִי לְפָנֶיךָ, יְיָנוּחָה צוּרֵי וְגֵאֲלֵי:

ואחרי כן יאמרו המתוירים קבלת מסירת המודעה, וזה נוסחה:

בְּצָרוּף וּבְרִשׁוּת קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ, קְבֻלָּנוּ מְסִירַת הַמוֹדְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר מְסַרְתֶּם גּוֹפְכֶם נַפְשְׁכֶם רוּחְכֶם וְנִשְׁמַתְכֶם לְעֵלְיָת כְּלָ־הַעֲלוֹת וְסַבַּת כְּלָ־הַסְּבוֹת. וְכָל־מַה שְׂתַּעֲשׂוּ מִחַיִּים נֶגֶד מְסִירַת הַמוֹדְעָה הַזֹּאת, הֵן בְּמַעֲשֶׂה הֵן בְּדְבוּר וְהֵן בְּמַחֲשָׁבָה, אֲנַחְנוּ מִכְּבָטְלִים אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה אוֹ תְּדַבְּרוּ אוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בְּצָרוּף וּבְרִשׁוּת קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׂכִינְתָּהּ, וְלֹא יַעֲשׂוּ בְּכֶם שׁוֹם רִשָּׁם כְּלָל:

תוכו לשנים רבות נעימות וטובות

שנה טובה ומבורכת ונמר חתימה טובה

נקודות מכירה לרכישת החוברות:

כוכב יעקב: 054-2561977	אופקים: 0504-185545 [8:00-15:00 בתיאום]
כפר סבא: 050-4143094	אור יהודה: 054-8438347
כרמיאל: 052-5705148	אור עקיבא: 0547-878874
לוד: 0504-107540	אלת: 052-5257266
מבשרת עיון: 052-6111881	אלעד: * 054-8422891 * 03-5233303
מגדל העמק: 0506-830791	אריאל: 052-3066012
מודיעין: 08-9725742, 058-3278597	אשדוד: 054-8447156 * 052-7667048
מעפה רמון: 052-4619144	אשקלון: 08-6722103, 052-7689873
נהריה: 053-4322936	באר שבע: * 054-8447230 * 054-8499378
נוף הגליל: 054-8461451	* 054-8508067
נתיבות: 05271-53938, 077-5504905	בית שאן: 052-7183329
נתניה: * 052-6473598 * 0527-632800	בית שמש: 0528-985558, 02-9995076
* 052-8281272	ביתר עילית: * 02-5807463 (A)
עכו: 055-6700579, 052-4317340	(B) 02-5802398*
עפולה: 054-5288797	בני ברק: * 0504-1745677 [18:00-20:00]
עתלית: 0546-303926, 054-8590068	054-8517294, 054-8494964*
פתח תקוה: * 054-3346241, 054-8439076	* 052-7646027 [פרוס כץ]
* 0527603435	* 054-5847762 * 054-2491168
עפת: 0504-121786	גדרה: 054-7429955
קיסריה: 052-7644622	גן יבנה: 052-4315009, 052-5454211
קריית גת: 054-8492473, 0504-102069	דימונה: 054-8427237
קריית אתא: 054-2399998	הרצליה: 052-8046337
קריית גת: * 052-4830879, 0533-126950	זכרון יעקב: 052-7129661
קריית מלאכי: 052-7150358	חררה: 052-7117668
קריית ספר: 0504-172416	חולון: * 054-8499504 * 0507-849649
קריית שמונה: 05271-92976	חיפה: * 052-7657756 * 052-7636768
ראש העין: * 0545-250370, 054-2260186	חצור: 054-8462601
ראשל"צ: * 0503332293, 055-6771727	חריש: 052-7161207
* 05484-98449, 0533-000093	חשמונאים: 058-7737616
רחובות: * 052-7153567, 054-7429955	טבריה: * 0508-361166 * 054-8482638
* 052-6575529	טירת הכרמל: 0522-753310
רעננה: 054-7444103	יבנה: 08-6757677 * 052-7129739
רכסים: * 054-8408840, 077-3005038	יד בנימין: 052-5277260
* 052-7644622	יהוד: 053-4158435, 052-7010722
רמלה: * 052-7101791	יקנעם: 054-3320744
שרות: 053-3131382	ירוחם: 052-7115988
תל אביב: 052-7661162	ירושלים: * 0502290082 שמואל הנביא

ניתן להזמין משלוח עד הבית בעלות 60 ₪ במייל:
6410995@okmail.co.il

* 0548573908 רמות * 054-8417188 רמת שלמה
* 058-3251274, 052-7176887 הר שמואל - רמות
* 052-7114363 בית וגן * 02-5827008 סנהדריה
* 054-6726721 הר חומה * 0506-518504 ארמון הנציב
* 0545-810328 גילה * 077-3396020 ק. יובל
* 052-7141907 פסגת זאב * 053-2476758 גבעת מרדכי

פנינו? ככה גם את חבריך!..!